Schedæ Nemesianus
ac Calphurnius
Poeti- lat

N.° 10. 2.° 6.

6
9-e
25

6
7 D
28

F. 4

H

~~XXVI. D.~~ 37.

XXIV. F.

~~D. 19 e 25~~

~~VIII C 83. f 20~~

M. AVRELII OLYMPII NEMESIANI CARTHAGINIENSIS.

T. CALPHVRNII SICVLI Bucolica.

Nuper à ſitu, & ſquallore vindicata,
Nouiſq; Commentarijs expoſita
Opera, ac ſtudio

ROBERTI TITII BVRGENSIS.

AD
LVCAM TVRRIGIANIVM
PATRITIVM FLORENTINVM.

D.PROB.ROM.S.I.

FLORENTIÆ,

Apud Philippum Iunctam. MDXC.
Cum Licentia Superiorum.

OPTIMO AC STVDIOSISS.
ADOLESCENTI
Lucæ Turrigianio

ROBERTVS TITIVS. S. P. D.

FECISTI tu quidem benignè, ac perhumaniter, adoleſcēs optime, qui nullo meo merito ductus, ſed ipſa duntaxat naturę tuę bonitate perſuaſus eam iſtius egregiæ tuæ erga me voluntatis ſignificationem prębuiſti, qua ego maiorem vix fieri poſſe arbitror; nam licet munus ipſum, quo me non ita diù affeciſti, per ſe ingens, ac perhonorificum videri debeat, ſuauiſſimus certè ille ſermo, quo te, reſq; tuas omnes meis commodis paratas, atq; expoſitas eſſe mihi ſignificaſti, omnem prorſus humanitatem longè ſuperat, quocirca iſthoc inſigni facinore adeò me tibi deuinxiſti, vt, quia grati animi teſtificationem aliquam tibi modò præbere nequeo, vitam mihi inſuauem, ac penè acerbam putem, ita enim ſum à natura comparatus, vt vnus omnium, aut certè vnus ex pluribus moleſtiſsimè feram, ſi quando officijs, aut beneficijs à quoquam ſuperer: verumtamen ea potiſsimum ratione me interdum conſolor, quam à prudentiſsimis, ac ſapientiſsimis viris accepi affirmātibus magni animi eſſe officij alterius obliuiſci, meminiſſe ſui; ac ſanè, ſi te probè noui, ha-

ūd magnoperè ſollicitus eſſe debeo de referenda tibi gratia; id quod tua nimirum ſingularis efficit humanitas; quamquam nulla prorſus ratione id conſequi poſſem, cùm laudem hanc ſemper quæras, ſpem omnem vt adimas grati animi declarandi ei, in quem beneficium colloca ris; atq; hæc cùm ita ſe habeant, non iccircò partes meas obliuiſci potui; hoc eſt numquam non cogitare deſtiti, quonam tandem pacto ingrati animi notam penes alios effugere poſſem: itaq; mihi me, meamq; omnem ſuppellectilem diligenter, ac ſedulò excutienti, nil omninò aptius, atq; appoſitius, quod nunc tibi mitterem, ſeſe obtulit, quàm Commentarius in duos politiſsimos Poetas ſuperioribus diebus non indiligenter, vt puto, à me confectus: huiuſmodi autem ferè ſunt munera, quæ potentes amici à noſtri ordinis hominibus expectare poſſunt, ac verò debent; verba enim pro factis rependere conſueuimus, quæ tamen verba ſunt qui auro, ac gemmis precioſiora deputent, quorum in numero tu meritò collocandus es, Luca Turrigiani, ſiquidem cùm diuitijs vndiq; affluas, idq; ætatis ſis natus, vt abs te voluptatum illecebras perquiri, quàm virtutem ipſam diligenter, ac ſtudiosè coli ex aliorum, licet praua, conſuetudine haud omninò dedeceret; ea tamen eſt naturæ tuæ bonitas, vt illis inutilibus, ac pernicioſis auocamentis prætermiſsis ad literarum ſtudia animum appuleris, inq; eis adeò profeceris, vt æquales tuos nobiles adoleſcentes longo iam ſuperes interuallo, nam quod alij tempus ludo, ganeis, aut etiam ſcortationibus impendunt, tu id totum bonis artibus, & ingenuo adoleſcente dignis impartiris; vnde prudentiorum, doctorumq; hominum, ac ſpectatæ virtutis amorem, ac beneuolentiam tibi comparaſti, quorum ſtudio, ac præceptionibus informatus

in eum

in eum adoleſcentem euaſiſti, qui æquales paucisſimos, ſuperiorem certè habeas neminem, vt de te nihil non magnum, atque excellens poſthac ſperare liceat; quocirca, vt aliæ cauſæ abeſſent, non fuit mihi diutius quærendum, cui nam potisſimum hos meos labores nuncuparem; niſi ſi in eo fortaſſe alicui reprehenſioni affinis eſſe iudicabor, quòd nimis tenuem rem, atque exilem tibi offerre non ſim veritus: ſed ſic habe: huiuſmodi leuia inferias res nos perducere, atq; ad illa, quę maximi ſunt momenti, viam facillimam, & compendiariam ſternere conſueuiſſe; præterquam quod tempori ipſi volui inſeruire, nam cùm iam autumnus appetat, ac tu pulcherrimum tuum ſuburbanum, aut alias etiam villas à maioribus tuis magnificentisſimè conſtructas idĕtidem petere ſoleas, haud omninò alienum videri debet, ſi tibi modò ruſticanti Nemeſiani, & Calphurnij Eclogas legendas præbeo, quas inſuper, vt aliquod meæ erga te obſeruantiæ certius, atque expresſius teſtimonium extaret, noſtrorum Commentariorum acceſsione libuit exornare: hos tu Poetas cùm propè fontem aliquem ſub amœnimisſimis arboribus in molli gramine conſederis, quaſi ludens interdum lectitabis, vt ſic à piſcandi, ſiue aucupandi, aut etiam venandi labore ceſſans haud inutili tamen otio te recrees: ego verò eos tibi auctores commendare non debeo, qui ſatis ſuperq; ſuo ipſi merito doctorum hominum beneuolentiam, & amorem iamdiù collegerunt; quamquam hactenus mala omninò gratia eis relata videri posſit, cùm in tenebris, ac ſitu tamdiù iacuerint negligentia nimirum dumtaxat typographorum, qui pulchrum à turpi, vtile ab inutili, rectum à curuo dignoſcere nequeunt: de mea porrò induſtria, quam in his Commentarijs adhibui, nihil præterea di-

cere

cere habeo, totum enim iudicio tuo permitto, cui ſi meum hunc laborem non omninò diſplicuiſſe intellexero, poſthac operam dabo, vt longè maiora, ac præſtantiora à me accipias, nam tempus illud, quod à Iuriſprudentiæ ſtudiis & negociis familiaribus vacuum mihi relinquitur, libenter in his mitioribus diſciplinis conſumere ſoleo: interim habebis munus ab homine tui ſtudioſiſsimo concinnatum, quod ſi tuis in eum meritis dignum non videbitur, at erit certè, quale ipſe hoc tempore preſtare poteſt, id quod penes te perinde valiturum ſpero, ac ſi cunctis eſſet numeris abſolutum. Vale. Florentia. Kal. Octobr.

CIↃ IↃXC

Quædam addenda, & emendanda in Commentariorum finem reiecimus.

NEMESIANI VITA EX PETRO CRINITO
DE POETIS LATINIS.

AVrelius Olympius Nemeſianus, Afer genere, patria Carthaginienſis fuit, quod antiquiores codices teſtantur. Per ea tempora in Vrbe floruit, quibus Cæſ. Numerianus, & Diocletianus imperarunt. Quantum præſtiterit in condendis poëmatis, copioſe relatum eſt à Flauio Vopiſco, qui hûc ipſum Nemeſianum nobiliſsimum fuiſſe poëtam refert, omnibuſq; colonijs, atq; vrbibus magnopere illuſtratum. Calphurnius Siculus (de quo ſupra ſcripſimus) arctiſsima beneuolentia proſecutus eſt Nemeſianũ: eiq; dicauit ſuum carmen bucolicum, veluti monumentum propriæ diligentiæ, atq; optimæ voluntatis. Leguntur adhuc eiuſdem Nemeſiani Eclogæ; quibus manifeſto apparet, eum merito commendari inter præcipuos atq; optimos poëtas ſui temporis. Quocirca veriſimile eſt à Numeriano Imperatore in maximo pretio habitum, qui & eloquentia, & abſoluendis poëmatis excelluit. Idem Nemeſianus alia plura compoſuit: nam Cynegetica, Nautica; & Alieutica ſcripſit. Ioannes Boccacius vir, vt illa tempora tulerunt, haud omnino indoctus, citat Nemeſiani poëtæ verſiculos. Hæc ſunt quæ legimus apud veteres autores de Nemeſiano.

CALPHVRNII VITA EX EODEM.

TItus Calphurnius natione Siculus fuit, vt inſcriptiones veterum codicum probant. Inter eos poëtas relatus eſt, qui ſcripſerunt Bucolicum carmen: in hoc enim, iudicio eruditorum, magnopere excelluit, cùm gratia carminis, tum elegantia & proprietate. Per eadem tempora floruit, quibus Diocletianus Cæſ. & Conſtantij principes Romanum Imperium moderati ſunt. quæ res manifeſto indicatur ex Commentarijs Flauij Vopiſci, qui Olympium Nemeſianum celebrat: ad quem poëta Calphurnius ſuum opus miſit, vt in vetuſtis exemplaribus legitur. Quocirca in magno errore verſantur, qui exiſtimant eum fuiſſe ætate Cæſ. Auguſti. Modicis facultatibus vixit: quod ex ipſo autore ſatis poſſumus colligere. Neq; deſunt, qui putent, de Diocletiano Imperatore intelligi oportere, cùm ſcribit ſub perſona Orniti.

Aurea ſecura cum pace renaſcitur ætas,
Et redit ad terras tandem ſqualore, ſituque
Alma Themis poſito iuuenemque beata ſequuntur
Secula, maternis cauſam, qui luſit in vlnis.

Alij hoc ad Numerianum referunt, qui & ſcribendis carminibus, & eloquentia præcipuè excelluit. Sunt qui malint ſcribere Calpurnum ſublata aſpiratione, quòd à Calpo deducitur nomen Calpurnij: ſed hoc vt friuolum eſt, ita liberum relinquimus noſtris grammaticis.

M. AVRELII OLYMPII NEMESIANI,

POETAE CHARTAGINIENSIS,

ECLOGA PRIMA.

Interlocutores

TIMETAS, ET TITYRVS.

TIM. *DVM fiſcella tibi fluuiali Tityre iunco*
Texitur, & raucis reſonãt tua rura cicadis:
Incipe, ſi qđ habes gracili ſub arũdine carmẽ
Compoſitum; nam te calamos inflare labello
Pan docuit: verſuq́; bonus tibi fauit Apollo:
Incipe, dum ſalices hædi, dum gramina vaccæ
Detondent: viridiq́; gregem permittere campo
Et ros, & primi ſuadet clementia ſolis.

TIT. *Hos annos, canamq́; meam mihi care ſenectam*
Tu iuuenis, carusq́; deis in carmina cogis?
Viximus, & calamis verſus cantauimus olim,
Dum ſecura hilares ætas ludebat amores.
Nunc album caput; & veneres tepuere ſub annis.
Iam mea ruricolæ dependet fiſtula Fauno.
Te nunc rura ſonant; nuper nam carmine victor
Riſiſti calamos, & diſſona flamina Mopſi
Iudice me. Mecum ſenior Melibœus vtrunq;
Audierat, laudesq́; tuas ſublime ferebat;
Quem nunc emeritæ permenſum tempora vitæ
Secreti pars orbis habet, mundusq́; piorum.
Quare age ſi qua tibi Melibœi gratia viuit,
Dicat honoratos prædulcis tibia maneis.

TIM. *Et parere decet iuſſis; & grata iubentur.*

NEMESIANI VITA EX PETRO CRINITO DE POETIS LATINIS.

AVrelius Olympius Nemeſianus, Afer genere, patria Carthaginienſis fuit, quod antiquiores codices teſtantur. Per ea tempora in Vrbe floruit, quibus Cæſ. Numerianus, & Diocletianus imperarunt. Quantum præſtiterit in condendis poëmatis, copioſe relatum eſt à Flauio Vopiſco, qui hũc ipſum Nemeſianum nobiliſsimum fuiſſe poëtam refert, omnibuſq; colonijs, atq; vrbibus magnopere illuſtratum. Calphurnius Siculus (de quo ſupra ſcripſimus) arctiſsima beneuolentia proſecutus eſt Nemeſianũ: eiq; dicauit ſuum carmen bucolicum, veluti monumentum propriæ diligentiæ, atq; optimæ voluntatis. Leguntur adhuc eiuſdem Nemeſiani Eclogæ; quibus manifeſto apparet, eum merito commendari inter præcipuos atq; optimos poëtas ſui temporis. Quocirca veriſimile eſt à Numeriano Imperatore in maximo pretio habitum, qui & eloquentia, & abſoluendis poëmatis excelluit. Idem Nemeſianus alia plura compoſuit: nam Cynegetica, Nautica; & Alieutica ſcripſit. Ioannes Boccacius vir, vt illa tempora tulerunt, haud omnino indoctus, citat Nemeſiani poëtæ verſiculos. Hæc ſunt quæ legimus apud veteres autores de Nemeſiano.

CALPHVRNII VITA EX EODEM.

TItus Calphurnius natione Siculus fuit, vt inſcriptiones veterum codicum probant. Inter eos poëtas relatus eſt, qui ſcripſerunt Bucolicum carmen: in hoc enim, iudicio eruditorum, magnopere excelluit, cùm gratia carminis, tum elegantia & proprietate. Per eadem tempora floruit, quibus Diocletianus Cæſ. & Conſtantij principes Romanum Imperium moderati ſunt. quæ res manifeſto indicatur ex Commentarijs Flauij Vopiſci, qui Olympium Nemeſianum celebrat: ad quem poëta Calphurnius ſuum opus miſit, vt in vetuſtis exemplaribus legitur. Quocirca in magno errore verſantur, qui exiſtimant eum fuiſſe ætate Cæſ. Auguſti. Modicis facultatibus vixit: quod ex ipſo autore ſatis poſſumus colligere. Neq; deſunt, qui putent, de Diocletiano Imperatore intelligi oportere, cùm ſcribit ſub perſona Orniti.

Aurea ſecura cum pace renaſcitur ætas,
Et redit ad terras tandem ſqualore, ſituque
Alma Themis poſito iuuenemque beata ſequuntur
Secula, maternis cauſam, qui luſit in vlnis.

Alij hoc ad Numerianum referunt, qui & ſcribendis carminibus, & eloquentia præcipuè excelluit. Sunt qui malint ſcribere Calpurnum ſublata aſpiratione, quòd à Calpo deducatur nomen Calpurnij. ſed hoc vt friuolum eſt, ita liberum relinquimus noſtris grammaticis.

M. AVRELII OLYMPII NEMESIANI,

POETAE CHARTAGINIENSIS,

ECLOGA PRIMA.

Interlocutores

TIMETAS, ET TITYRVS.

TIM. DVM fiſcella tibi fluuiali Tityre iunco
Texitur, & raucis reſonãt tua rura cicadis:
Incipe, ſi qđ habes gracili ſub arũdine carmẽ
Compoſitum; nam te calamos inflare labello
Pan docuit: verſuq́; bonus tibi fauit Apollo:
Incipe, dum ſalices hædi, dum gramina vaccæ
Detondent: viridiq́; gregem permittere campo
Et ros, & primi ſuadet clementia ſolis.
TIT. Hos annos, canamq́; meam mihi care ſenectam
Tu iuuenis, caruſq́; deis in carmina cogis?
Viximus, & calamis verſus cantauimus olim,
Dum ſecura hilares ætas ludebat amores.
Nunc album caput; & veneres tepuere ſub annis.
Iam mea ruricolæ dependet fiſtula Fauno.
Te nunc rura ſonant; nuper nam carmine victor
Riſiſti calamos, & diſſona flamina Mopſi
Iudice me. Mecum ſenior Melibœus vtrunq;
Audierat, laudeſq́; tuas ſublime ferebat;
Quem nunc emeritæ permenſum tempora vitæ
Secreti pars orbis habet, munduſq́; piorum.
Quare age ſi qua tibi Melibœi gratia viuit,
Dicat honoratos prædulcis tibia maneis.
TIM. Et parere decet iuſſis; & grata iubentur.

Nanq; fuit dignus ſenior, quem carmine Phœbus,
Pan calamis, fidibusq́ Linus, modulatibus Orpheus
Concinerent: atq; acta viri, laudesq́ ſonarent.
Sed quia tu noſtræ muſam depoſcis auenæ,
Accipe, quæ ſuper hæc cerasſus, quam cernis ad amnem,
Continet, inciſo ſeruans mea carmina libro.
TIT. *Dic age. ſed, nobis ne vento garrula pinus*
Obſtrepat, has vlmos potius, fagóſue petamus.
TIM. *Hic cantare libet, virideis nam ſuggerit herbas*
Mollis ager, latèq́ tacet nemus omne. quieti,
Aſpice, vt ecce procul decerpant gramina tauri.
Omniparens æther, & rerum cauſa liquores,
Corporis & genitrix tellus, vitalis & aër,
Accipite hos calamos, atque hæc noſtro Melibœo
Mittite: ſi ſentire datur poſt fata quietis.
Nam ſi ſublimes animæ cœleſtia templa,
Sydereasq́ colunt ſedes, mundoq́ fruuntur:
Tu noſtros aduerte modos, quos ipſe benigno
Pectore fouiſti, quos tu Melibœe probaſti.
Longa tibi, cunctisq́ diu ſpectata ſenectus,
Fœlicesq́ anni, noſtriq́ nouiſsimus æui
Circulus, innocuæ clauſerunt tempora vitæ.
Nec minus hinc nobis gemitus, lacrimæq́ fuere,
Quàm ſi florenteis mors inuida pelleret annos.
Hæc tenuit tales communis cauſa querelas.
Heu Melibœe iaces letali frigore ſegnis
Lege hominum, cœlo dignus, canente ſenecta,
Concilioq́ deûm: plenum tibi ponderis æqui
Pectus erat; tu ruricolûm diſcernere liteis
Aſſueras, varias patiens mulcendo querelas.
Sub te ruris amor, ſub te reuerentia iuſti
Floruit: ambiguos ſignauit terminus agros.
Blanda tibi vultus grauitas, & mite ſerenæ
Fronte ſupercilium, ſed pectus mitius ore.
Tu calamos aptare labris, coniungere cara

Oratus,

Oratus, duras docuiſti fallere curas,
Nec ſegnem paſſus nobis marcere iuuentam,
Sæpe dabas merita non vilia præmia muſæ.
Sæpe etiam ſenior, ne nos cantare pigeret,
Lætus Phœbæa dixiſti carmen auena.
Felix ò Melibœe vale, tibi frondis odoræ
Munera dat lauros carpens ruralis Apollo.
Dant Fauni quod quiſque valet, de vite racemos,
De campo culmos, omniq́; ex arbore fruges.
Dat grandæua Pales ſpumantia cymbia lacte;
Mella ferunt nymphæ; pictas dat Flora coronas.
Manibus hic ſupremus honos; dant carmina Muſæ:
Carmina dant Muſæ; nos te modulamur auena.
Syluestris nunc te platanus Melibœe ſuſurrat;
Te pinus reboat; te quicquid carminis Echo
Reſpondent ſyluæ; te noſtra armenta ſequuntur.
Nanq; prius ſiccis phocæ naſcentur in aruis:
Veſtitusq́; freto viuet leo: dulcia mella
Sudabunt taxi: confuſis legibus anni,
Meſſem triſtis Hyems, Aeſtas tractabit oliuas;
Ante dabit flores Autumnus: Ver dabit vuas:
Quàm taceat Melibœe tuas mea fiſtula laudes.
TIT. *Perge puer: cœptum tibi iam ne deſere carmen.*
Nam ſic dulce ſonas, vt te placatus Apollo
Prouehat, & fœlix dominam perducat ad vrbem
Nanq; hic in ſyluis præſens tibi fama benignum
Strauit iter, rumpens liuoris nubila plena,
Sed iam ſol demittit equos de culmine mundi,
Flumineos ſuadens gregibus præbere liquores.

ROBERTI TITII COMMENTARIVS IN PRIMAM ECLOGAM NEMESIANI.

EVICIT tandem eruditiſſimorum virorum ſententia exiſtimantium has quatuor proximè ſequentes Eclogas M. Aurelium Nemeſianũ auctorem agnoſcere, non C. Calphurnium, veluti quidam falsò crediderũt, itaq; tamquam de re tranſacta, ſilentium agam, nec de ea cum quoquam ampliùs concertabo. Codices Florentiæ impreſſi apud Philippum Iunctam, anno partæ ſalutis 1504. huius Eclogæ titulum præſeferunt *Epiphunus* ab argumento nimirum poëmatij, in quo Melibœi defuncti laudes à Timeta commemorantur, quæ tamen inſcriptio abeſt à nonnullis exemplaribus, quæ inſpexi: Theocriti quoque Idyllia duplici titulo interdum inſcribuntur, vt ἐπιτάφιος Βίωνος, καὶ Ἀδώνιδος:, atque hanc epigraphim appinxit etiam Themiſtius ſecundæ Orationi, in qua patris ſui demortui laudes recenſet, ipſiq; encomium facit; ſimilis inſcriptio citatur Varronis libri, quæ tamen alicubi mendosè legebatur *Epiſationibus*, cùm ſcribi debeat περὶ ἐπιταφίων: Platonis quoque Dialogi vel omnes, vel certè plurimi duplicem titulum præſeferunt; ſic & ſermones Dionis Pruſienſis: ſed & aliquot Virgilij Eclogas hac ratione inſcriptas eſſe licet obſeruare. Cæterùm exorditur Timetas à temporis opportunitate, cui & illud inſuper accedit, quòd inceptum opus non propterea interrumpi affirmat, ait enim, Interim, dum tu canis, incohatam fiſcellam pertexere poteris; ſic apud Maronem;

Hæc ſat erit, Diuæ, veſtrum cecinißſe poetam, Dum ſedet, & gracili fiſcellam texit hibiſco. eſt autem *fiſcella* vas, vbi ruſtici caſeos exprimunt, ita enim exponitur hæc vox ab Onomaſtico

maſtico Latino; Græci vocant κριμάθραν, ταῤῥὸν, καὶ ταρσὸν. Iulius Pollux inquit, ἱτέινον γὰρ ὁ ῥίπις, ἀλλὰ καὶ σπυρίδωνας, καὶ φορμίδας, καὶ φορμίσκια, καὶ φορμίσκους, καὶ ταλάρους, καὶ καλαθίσκους, καὶ ταρσούς: ἐστι δὲ καλάμινον πλέγμα, ἐφ' οὗ τοὺς ὑγροὺς ἐξήραινον τυρούς, rurſus capite, quod hoc ſtatim conſequitur. τάλαρος, τυροχι-μῶα. ὄντω δ' ἂν καλοῖς τὸν τάλαρον, ᾧ ὁ χλωρὸς τυρὸς ἐμπήγνυται. Calphurnius. *Sed mihi nec gracilis ſine te fiſcella ſalicto Texitur, & nulla tremuere coagula lacte.* Tibullus quoque ait. *Dum fiſcella leui detexta eſt vimine iunci, Raraq; per nexus eſt via facta ſero.* Diuus Hieronymus ad Ruſticanum Monachum. *Cur tu in vſus tuos ſucceſſura non præparas? vel fiſcellam texe iunco; vel caniſtrum lentis plecte viminibus.* hanc alibi hic noſter appellat *calathum; Ipſe ego nec molli iunco, nec vimine lento Perfeci calathos cogendi lactis in vſus.* tale quippiam ſignificauit Maro, cùm dixit. *Quin tu aliquid ſaltem potius, quorum indiget vſus Viminibus, mollique paras detexere iunco?*

Raucis reſonant t. r. c.] Summum diei calorem notat, quo nimirùm cicadæ maximè obſtrepere conſueuerunt, ob frigidam.n.corporis conſtitutionẽ ipſas non canere ſcribit Theophraſtus, quoad ſol iam procedente die incaluerit: ſic Virgilius Bucolicis: *At mecum raucis, tua dum veſtigia luſtro Sole ſub ardenti reſonant tua rura cicadis.* rurſus in Georgicis. *Inde, ubi quarta ſitim cœli collegerit hora, Et cantu querulæ rumpunt arbuſta cicadæ.* iterum in poematio vocato Copa. *Nunc cantu crebro rumpunt arbuſta cicadæ.* Lucanus in Panegyrico. *Sic & Aëdonia ſuperantur uoce cicadæ, Stridula cùm rapido faciunt conuicia ſoli.* ſic etiam Theocritus Idyllio ζ. Οἱ δὲ ποτὶ σκιεραῖς ὀροδαμνίσιν αἰθαλίωνες Τέττιγες λαλαγεῦντες ἔχον πόνον. rurſus Idyllio ιζ. ὡς ἴσα τέττιξ ποιμένας ἐν θάμνοις πεφυλαγμένος, ἐν δ' ἐλι δένδρεων Ἀχῇ ἐν ἀκρεμόνεσσιν. Heſiodus quoque hac periphraſi vtitur ἐν ἔργοις, & ἐν ἀσπίδι, cùm meridiem ſignificare vellet.

Incipe, ſi quid babes] Haud aliter Maro. *Incipe, ſi quid habes, & me fecere poëtam Pierides.*

Gracili ſub arundine] Eodem pacto Virgilius. *Ille ego, qui quondam gracili modulatus auena Carmen:* & reliqua. ſic etiam Petronius Arbiter. *Et uiridi iunco gracilis pendebat arundo:* alicubi Virgilius *tenuem* appellauit. *Syluestrem tenui Muſam meditaris auena:* & *Leues calamos* Ecl. 5. *Tu calamos inflare*

leues,

leues, ego dicere uerſus. Tibullus *arentem* vocat libro ſecundo. *Et ſatur arenti primùm eſt modulatus auena Carmen.* ſignificat autem Nemeſianus τὰς βουκολικὰς, & paſtoritios verſus.

Nam te calamos] Occupatio ad excuſationem imperitiæ. Pan autem fiſtula canere primus inſtituit, vt ipſum artis eius peritiſſimum fuiſſe liceat exiſtimare. Virgil. Ecl. 2. *Pan primus calamos cera coniungere plures Inſtituit* rurſus 8. *Panaque, qui primus calamos non paſſus inertes.* hic noſter paulò inferius. *Namque fuit dignus ſenior, quem carmine Phœbus; Pan calamis, fidibusque Linus, modulatibus Orpheus Concineret.*

Verſuq; bonus] Doctus, peritus; ſic Græci vſurpant voces ἀγαθός, ἐσθλός. Sophocles dixit Οὐκ ὢν σὺ ταῦτ᾽ ἄριστος εὑρίσκειν ἔφυς. Virgil. *boni quoniam conſedimus ambo; Tu calamos inflare leues, ego dicere verſus.* Valerius Flaccus. *Tu medios gladio bonus ire per hoſtes Euryte.* probè autem dictus eſt Apollo canendi peritus, namque ipſe artis Muſicę inuentor creditus eſt, vnde Tibullus *carminis auctorem* ipſum appellat. *Nec proſunt elegi, nec carminis auctor Apollo.*

Dum ſalices hœdi] Virgil. *non me paſcente capellæ Florentem cythiſum, & ſalices carpetis amaras.* Calphurn. *Me teneras ſalices iuuat, aut oleaſtra putare, Et gregibus portare.*

Detondent] Decerpunt, paſcuntur. Virgil. Aen. *equos in gramine vidi Tondentes campum late candore niuali:* & in Culice. *Tondentur tenero viridantia gramina morſu.* non multò poſt locutionem hanc ita variabit: *decerpunt gramina tauri.*

Et ros, & primi] Vocat primum ſolem, cùm primùm exoriri incipit, ſicut primam æſtatem Virgilius. *uix prima inceperat æſtas.* Horatius *primam noctem* appellat, cùm primùm obtenebraſcere incipit. *Prima nocte domum claude:* Martialis quoq; pari ratione *prima flumina* vocauit, vnde ea primùm fluere incipiunt, quod *caput* aliàs appellamus; ita *ſupremum ſolem* ex aduerſo dixit Horatius. *Supremo te ſole domi Torquate manebo.* & *ſupremam diem. Suprema citius ſoluet amor die.* Porrò greges benè manè paſtum mittere oportere docet etiam Calphurnius Ecl. 5. *tunc campos quibus, dumeta capellis Orto ſole dabis, ſimul hunc accedere montem Ceperit, & primæ ſpatium tepefecerit horæ:* cuius quidem præceptionis non longè inferius rationem ſubijcit hanc: *humida*

mida dulces Efficit aura cibos; quoties fugentibus Euris Frigida nocturno tanguntur paſcua rore. Sed & Virgilius quoque huius rei paſtores admonuerat, cùm dixit Georgicorum tertio. *At verò Zephyris cùm læta vocantibus æſtas, In ſaltus vtrumque gregem, atque in paſcua mittes, Luciferi primo cùm ſydere frigida rura Carpamus, dum mane nouum dum gramina canent, Et ros in tenera pecori gratiſſimus herba.* quem locum reſpexit Palladius in Nouembri, cùm de eadem re loqueretur,

Hos annos] Excuſationem affert Tityrus ab ætate ingraueſcēte, cùm nullus alius ſe excuſandi locus ſibi relictus eſſet; opponit autem τὸ πρέπον; neque enim ſenes cantus, & luſus decent, vnde Chlorim anum inſectatur Horatius dicens. *Te lanæ propè nobilem Tonſæ Luceriam, non cythara decent, Nec flos purpureus roſæ, Nec poti uetulam fece tenus cadi.* vocat autem *ſenectutem canam* ab effectu.

Mihi care] Blanditio ſenum propria, interdum & aliorū. Virgil. *Teſtor cara Deum, & te germana, tuumque Dulce caput.* Horatius. *quid agis dulciſſime rerum.* Muſæus in poëmatio de Herone, & Leandro. Ἀλλὰ φίλητε φύλαξε φύλαξε βαρυπνείοντας ἀήτας. Μή μιν ἀποσβέσσωσι. Homerus. Τυδείδη Διόμηδες, ἐμῷ κεχαρισμένε θυμῷ. Franciſcus Petrarca. *Coſì queſta mia cara à morte venne,* ideſt φίλη.

Tu iuuenis] Excuſat ſe Tityrus, eademque opera conatur in Timetam canendi onus transferre; ſuadet autem ab ætate, & quòd canendi peritus ſit, ne, quò confugeret, haberet Timetas. Homerus. Ἄρχε· σὺ γὰρ γενεῆφι νεώτερος: quem locum & laudat, & interpretatur Syneſius Epiſtola quapiam ad Herculianum dicens. τὸ γὰρ ἐκ τῆς ποιήσεως, ἄρχε, σὺ γὰρ γενεῆφι νεώτερος. πολέμου μὲν καὶ στάσεως ἄρχεσθαι δεῖ τὸν νέον, φιλοσοφοσύνης δὲ τὸν πρεσβύτερον. *carus* autem *Deis*, hoc eſt Muſis, Apollini, & Baccho Dijs Poëtarum: Horat. *Muſis amicus triſtitiam, & metum Tradam proteruis in mare Creticum Portare ventis.* Virg. *& me Phœbus amat.*

Viximus] Nota figura. Virg. *Vixi, & quem dederat curſum fortuna, peregi.* tale eſt illud eiuſdem poëtæ. *fuimus Troes, fuit Ilium, & ingens Gloria Teucrorum.* necnon illud alterum Tibulli. *Siue erimus, ſeu nos fata fuiſſe velint.* neque enim libenter dixiſſent veteres *Interierunt*, aut *mortui ſunt*, vt notat Seruius. ſic etiam Torquatus Taſſius maiori ſuo poëmate.

Viſsi, e regnai: non viuo più, ne regno; Ben ſi può dir; Noi ſummo; à tutti è giunto L'vltimo dì, l'ineuitabil punto. hinc σοφιστικῶς concludere eſt ſolitus Stilpon. τὸ λάχανον οὐκ ἐστὶ τὸ δειπνούμενον, λάχανον γὰρ ἦν πρὸ μυρίων ἐτῶν, οὐκ ἄρα ἐστὶ τοῦτο λάχανον. refert Heſychius Mileſius, qui & Illuſtrius nuncupatur. Excurrit autem Tityrus ſenum more in proprias laudes Entelli Maroniani exemplo; Quòd in quibuſdam libris ſcribitur *diximus*, non recipio.

Dum ſecura] Aetas ſine cura grauiorum rerum, qualis iuuenum eſſe conſueuit, vt rectè oſtendit Ariſtoteles Ῥητορ. β. & Horatius in Epiſtola ad Piſones.

Ludebat amores] Quæ leuia carminibus produnt poëtæ, ea *luſus* Latini, παίγνια Græci appellare conſueuerunt, & ipſi *ludere* dicuntur. Virgilius. *Ludere quæ vellem calamo permiſit agreſti.* ſic etiam alibi. *Prima Siracuſio dignata eſt ludere verſu Noſtra nec erubuit ſyluas habitare Thalia.* Calphurn. *Leuibus quem ſæpè cicutis Ludere conantem vetuſti voce paterna.*

Veneres tepuere ſub annis] Lepores abſceſſere paulatim naturali calore decedente, ſenes enim (vt inquit Ariſtoteles) κατεψυγμένοι εἰσι, οἱ δὲ νέοι θερμοί. Virgil. *Frigidus in Venerem ſenior.* loquitur autem de equis: de ſeipſo Horatius. *deſine dulcium Mater ſæua Cupidinũ Circa luſtra decem flectere mollibus Iam durum imperijs:* generatim verò ſic. *fugit retrò Leuis iuuentas, & decor arida Pellente laſciuos amores Canitie, facilemque ſomnum.* Euripides. Ἀλλ' ἡ τὸ γῆρας τὴν κύπριν χαίρειν ἐᾷ, Ἡ τ' ἀφροδίτη τοῖς γέρουσιν ἄχθεται.

Iam mea ruricolæ] Cùm artem aliquam deſinere volebant veteres, & ab exercitio aliquo in poſterum ſe abſtinere, eius exercitij inſtrumenta cuipiam Deo, qui arti illi præeſſet, affigere conſueuerunt; ſic Herculi arma gladiatores, & milites, Veneri ſpeculum meretriculæ, pupas virgines grandiores, Laribus bullas pueri, qui ex ephœbis exceſſiſſent, ſuſpendebant. Horat. *Nunc arma, defunctumque bello Barbyton hic paries habebit.* Virgilius. *Hic arguta ſacra pendebit fiſtula pinu.* Tibullus. *Pendebatque vagi paſtoris in arbore votum Garrula ſiluſtri fiſtula ſacra Deo.* Sic Timon diues repente factus apud Lucianum Pani ligonem, & ſagum ſuſpendit.

Te nunc rura ſonant] Vel de te paſſim omnes loquuntur, vel

vel nulli, niſi cui cantus in his ſyluis audiuntur, vnde ſtatim ſubijcit. *nuper nam carmina victor*: & cætera: ſic infra Ecl. 4. *me ſonat omnis Sylua*.

Et diſſona flamina Mopſi] Infra Eclo. 3. *Sed pro carminibus male diſſona ſibila reddit*. neque aliter Menalcas apud Virgilium Muſam Damonis irridet. *Cantando tu illum? aut vmquam tibi fiſtula cera Iuncta fuit? non tu in triuijs indocte ſolebas Stridenti miſerum ſtipula diſperdere carmen?* qui locus expreſſus videtur è Theocriti Idyllio.

Mecum ſenior Melibœus] Ad ſuſpicionem à ſe remouendam teſtem aduocat, cui tribuit grauitatem, & iudicij ſinceritatem, dum eum ſenem appellat; rectè verò Melibœi mentionem infert, vt tamquam materiam, & argumentum proponat Timetæ, quod is deinde verſibus proſequatur.

Laudeſque tuas s. f.] Virgil. *Cantantes ſublime ferent ad ſydera cycni*.

Secreti pars orbis h.] Vel diſſiti, & à noſtro orbe longè ſemoti, velut de Britannia dixit Virgilius. *Et penitus toto diuiſos orbe Britannos*. vel nobis incogniti, & viuis impenetrabilis. Virgil. *regna inuia viuis*. vel ſecreti ob ſilentium, quod ibi ſeruatur, verius enim manes obmurmurare, quàm loqui dicuntur. Virg. *Dij, quibus imperium eſt animarum, vmbræque ſilentes*.

Munduſque piorum] Campi nimirum Elyſij, quò pij dumtaxat, & qui vitam puriter egerunt, poſt mortem commigrant. Horat. *Tu pias lætis animas reponis Sedibus*. Manilius quoque hac notione vſus eſt voce *mundus* libro primo. *Secumque habitantia cœlum Aethereos viuunt annos, mundoque fruuntur?* de campis Elyſijs plena ſunt omnium fermè poëtarum, & veterum ſcriptorum monumenta. conſule inter cæteros Tibullum Elegia ad Meſſalam; *Ibitis Aegæas*. & Virgilium Aen. 6.

Dicat honoratos] Honor de inferijs potiſſimùm effertur; hinc *manes honoratos* appellamus, quos ſolemnibus ceremonijs proſequuti ſumus. Lucilius. *Nullo honore diſpletus, nullo funere*. Horat. *Sepulchri mitte ſuperuacuos honores*. Virgilius. *Ergo agite, & cuncti lætum celebremus honorem*. & paulò antè. *Namque dies, ni fallor, adeſt, quem ſemper acerbum, Semper honoratum, ſic Dij voluiſtis, habebo*. cæterùm animaduertendum eſt ſummo conſilio poëtam hoc lo-

eo *tibiæ* meminiſſe, vtpote quæ in funeribus adhiberi conſueuit tamquam luctui accomodata. Virgil. *Incipe Mænalios mecum mea tibia verſus*. Propert. *Tibia Mygdonijs luget eburna ſonis*. Ouid. Triſt. lib. 3. *Interea noſtri quid agant, niſi triſte libelli, Tibia funeribus conuenit iſta meis*. & Faſt. 3. *Cantabat mœſtis tibia funeribus*. hæ tubæ cæteris erant longiores, ac latiores, quò grauior ſonus emitteretur: qui eas inflabant *ſiticines* dicebantur, auctore Gellio.

Et parere decet iuſsis] *Decet*, quia grandior natu adoleſcenti iubet, *grata iubentur*, quia Melibœi memoria mihi quoque iucunda accidit. Virg. *Tu maior, tibi me eſt æquum parere Menalca*. Neſtor apud Homerum. Α᾿λλὰ πίθεσθε· ἄμφω δὲ νεωτέρω ἐστὸν ἐμεῖο.

Fidibuſque Linus] Præſtantiſſimus quiſque, canendique peritiſſimus. Virg. *Non me carminibus vincet, nec Thracius Orpheus, Nec Linus, huic mater quamuis, atque huic pater eſſet Orphei Calliopea, Lino formoſus Apollo: Pan etiam Arcadia mecum ſi iudice certet, Pan etiam Arcadia dicat ſe iudice victum*. Propert. *Tunc ego ſim Inachio notior arte Lino*.

Muſam depoſcis auenæ] Cantum, vel ſonum noſtræ fiſtulæ. Virg. *Syluestrem tenui muſam meditaris auena*. idem. *Agreſtem tenui meditabor arundine Muſam*. rurſus. *Damonis Muſam dicemus, & Alpheſibœi*. Lucret. *Fiſtula ſyluestrem non ceſſat fundere Muſam*.

Quam cernis ad amnem] Rectè *ad amnem*, cùm ceraſus ex numero illarum arborum ſit, quæ locis aquoſis gaudent, auctore Plinio.

Seruans mea carmina libro] Mos fuit paſtoribus in arborum corticibus carmina deſcribere, id autem præcipuè amantes facere conſueuerunt. Virgil. *teneriſque meos incidere amores Arboribus, creſcent illæ, creſcetis amores*. Propert. *Ah quoties teneras reſonant mea verba ſub vmbras, Scribitur & veſtris Cynthia corticibus*. Ouid. *Inciſæ ſeruant à te mea nomina fagi, Et legor Oenone falce notata tua*. ſic etiam Idas apud Calphurnium. *Dic age, nam ceraſi tua falce verba notabo, Et deciſa feram rutilanti carmina libro*. Theocritus. Γράμματα δ᾿ ἐν φλοιῷ γεγράψεται ὡς παριών τις Α᾿γνοίῃ δωριστί. σέβου μ᾿ Ε᾿λένας φυτὸν εἰμί.

Hìc autem mihi nequeo temperare, quominus diuini poëtæ Torquati Taſſij verſus aliquot adſcribam, qui in admirabili illo ſuo Maiori poëmate leguntur, id quod eò etiam libentius

facio,

facio, quia eo ipſo auctore in primis te, adoleſcens optime, delectari audio, atque ego quidem plurimum te hortor, vt quotieſcunque noſtratibus poëtis manum tibi admouere libet, ad nullum omninò alium te conuertas, prçter hunc vnũ, de quo loquor, huius verò mei de eo iudicij cauſas omnibus in promptu eſſe arbitror, atq; ego aliàs fortaſſe pluribus verbis eaſdem proſequar, nunc ad inſtitutum reuertor: inquit igitur ille de Erminia loquens. *Sovente all'hor, che sù gli eſtiui ardori Giacean le pecorelle a l'ombra aſsiſe, Ne le ſcorze de' fagi, e de gli allori Segnò l'amato nome in mille guiſe, E de' ſuoi ſtrani, & infelici amori Gli aſpri ſucceſsi in mille piante inciſe, E in rileggendo poi le proprie note, Rigò di belle lacrime le gote.* factus eſt autem hic Nemeſiani locus ad imitationem illius Maronis. *Imò hæc in viridi nuper quæ cortice fagi Carmina deſcripſi, & modulans alterna notaui Experiar.*

Garrula pinus] Vel canora propter auium concentum, vel ſtridula, propter ſuſurrum foliorum agitatorum. Catullus. *nam Cythorio in iugo Loquente ſæpe ſibilum edidit coma.* Virg. *Fortè ſub arguta conſederat ilice Daphnis.* rurſus alibi. *Menalus, argutumque nemus, pinuſque loquentes Semper habet.* Septimius Seuerus in Ruralibus. *Pinea brachia cùm trepidant, Audio canticulum Zephyri.* Cornelius Seuerus. *Pinea frondoſi coma murmurat Apennini.* Auſonius. *Eſt & arundineis modulatio muſica riuis, Atque arguta ſuis loquitur coma pinea ventis, Incubuit folijs quoties lenis Eurus acutis.* vis & eundem Taſſium, de quo ſupra locutus ſum, in hanc rem teſtem adducam? faciam non inuitus, nam dignus profectò eſt, ſi quis alius, cuius auctoritas in quibuſuis grauiſſimis rebus, nedum in his luſibus, aduocetur; ait igitur. *Mormora l'aura, e fà le foglie, e l'onde Garrir, che variamente ella percuote:* & reliqua: ſic etiam Anibal Carus poëta venuſtiſſimus Ecloga quapiam. *Odi la'l fonte, e quel fronzuto pino, Mentre mormora l'vno, e l'altro ſiſchia, Come inſieme ſi ſan quilio, e bordone.* conſule hac de re Annæum Senecam Natur. quæſt. lib. 2. cap. 28. vbi de tonitru diſputat.

Fagoſve petamus] Libenter ſub fagi vmbra conſidere ſolent paſtores. Virgil. *Tityre tu patulæ recubans ſub tegmine fagi Syluestrem tenui Muſam meditaris auena.* rurſus alibi. *Tantùm inter denſas vmbroſa cacumina fagos Aſsiduè veniebat:*

qua de re conſulendus eſt Iulius Camillus Delminius: ſed nec cæteras quoque arbores ijdem contemnunt. Calphurnius. *Ad gelidos fontes, & eaſdem fortè ſub vlmos Conueniunt.* Virgil. *Fortè ſub arguta conſederat ilice Daphnis.* Theocritus. τὺ δ' ὑπὸ δρυσὶν, ἢ ὑπὸ πεύκαις Ἁδὺ μελισδόμβοι κατακεκλιμένος, ἐσσὶ Κομᾶτα. atque alibi ſæpè. generatim hic noſter Ecloga. 3. *Nyctilos, atq; Mycon, nec non & pulcher Amyntas Torrentem patula vitabant arbore ſolem:* eſt autem hic locus tantùm non ſumptus de Theocrito, ibi. ἁδιον ἀσῆ Τᾷ δ' ὑπὸ τὰν κότινον. & reliqua; adi caput prim. libri 10. noſtrorũ Locor. controuerſ.

Virides nam ſuggerit herbas] Vbi videlicet molliter quieſcamus. Virg. *Dicite, quãdoquidem in molli conſedimus herba.* Theocritus loco ſuperius indicato, hoc eſt Idyllio 5. cui titulus Ὁδοιπόροι.

Decerpunt gramina tauri] Sic malo, quàm quomodo præſeferebat vnus manu exaratus codex. *deflectant flamina Cauri.* quamquam dictum eſſet vt illud Tibulli. *Et freta diſcordes tenuerunt flamina venti.* itemq; vt illud Calphurnij. *Deſiſtunt tremulis incurrere frondibus Euri.* Sed illud alterum concinit cũ hoc Virgilij. *Incipe, paſcentes ſeruabit Tityrus hœdos:* vide Theocritum initio Idyllij. 6.

Omniparens æther] Tangit latenter quorũdam philoſophorum opiniones de principijs rerum; ætherem autem omniparentem iccircò fortaſſe vocat, quia ad rerum generationem ſemen quoddam cœlo delapſum ſtellarum elemento proportione reſpondens coire exiſtimauerit Nemeſianus, qua de re plura ſunt à nobis adnotata in Commentarijs ad Senecam de Beneficijs: enumerat porrò quatuor elementa per ætherem ignem intelligens.

Et rerum cauſa liquores] De Thaletis opinione pronunciatum, is enim aquam omnium rerum principium ſtatuebat; videtur autem hæc opinio, ſicut & aliæ multę, ab ingeniorum fonte Homero primùm fluxiſſe, cuius illud eſt. Ὠκεανὸς θ' ὅσπερ γένεσις πάντεσσι τέτυκται. rurſus. Ὠκεανόν τε θεῶν γένεσιν καὶ μητέρα Τηθύν. vnde Virgilius cecinit. *ſimul ipſa precatur, Oceanumque patrem rerum, Nymphaſque ſorores.* Heſiodus tamen Theogonia mare infrugiferum appellat; conſule Plutarchum in Commentario De Homero.

Corporis & genetrix tellus] Zenonis opinionem ſubindicat.

Vitalis & aër.] Ob reſpirationem, quæ ad vitam omninò eſt ne-

eſt neceſſaria, quocirca dictum eſt à Marone aliquem *ueſci aura æthereа* pro viuere: Foca Grammaticus de vita Virgilij. *Conſule Pompeio vitalibus editus auris.* cæterùm de Anaximenis opinione pronũciatum hoc videri poteſt, qui ex aëre cuncta oriri, & in eundem rurſus interire affirmabat. οἷον ἡ ψυχὴ (inquit ille) ἡ ἡμετέρα, ἀὴρ οὖσα, συγκρατεῖ ἡμᾶς, καὶ ὅλον τὸν κόσμον πνεῦμα καὶ ἀὴρ περιέχει. λέγεται δὲ συνωνύμως, ἀὴρ καὶ πνεῦμα. refert Stobæus Eclo. phyſic. lib. 1. vide Laertium.

Accipite hos calamos] Loquitur cum re inanima phantaſia quadam; ſic Valerius Cato in Diris. *Vndæ, quæ veſtris pulſatis litora lymphis, Litora, quæ dulces auras diffunditis agris, Accipite has voces.*

Si ſentire datur] Affirmat hoc loco dictio, quæ alioquin conditionem facit, quomodo apud Calphurniũ. *Nunc age, ſi quicquam miſeris ſuccurris, Iola.* Seneca Troade. *Pauca maternæ tamen Perfer querelæ verba, ſi manes habent Curas priores, nec perit flammis amor.* idem Octauia. *Nate exaudi, ſi quis remanet Senſus in vmbris.* porrò animas hominum corpori ſupereſſe verior ſententia eſt, quicquid Epicurus, eiuſq; aſſeclæ deblaterẽt. Ariſtoteles quoq; ex aliorum tamen (vt puto) ſententia ἠθικ. α. diſertè ſcriptum reliquit poſterorum ſecundas, aduerſaſq; res ad maiores defunctos nonnihil pertinere: adi (ſi libet) Marcum Antonium Maioragium Epiſtolic. quæſt. lib. 1. Epiſt. 13. ad Gaſparem Barchinium: de animæ verò immortalitate longa extat diſceptatio apud Platonem in Phœdone; longa item apud Lucretium in contrariam ſententiam, & omninò vidẽdus eſt Aonius Palearius in illo ſuo erudito poëmate, vbi hoc argumentum copioſè, atq; eleganter proſequitur; ſed poëtæ ſuæ cauſæ inſeruire malũt, quàm quod ſentiunt, verè, & ex animo pronunciare, vnde à Virgilio dictum eſt Aen. 4. *Id cinerem, aut manes credis curare ſepultos?* πρέπον autem in primis cuſtodire ſolent. Iſocrates initio Euagoræ. ἐγκώμιον (pendet ſententia ex præcedentibus) Εὐαγόρας, εἴ τις ἐστὶν αἴσθησις τοῖς τετελευτηκόσι, περὶ τῶν ἐνθάδε γιγνομένων.

Cęleſtia templa] Africanus apud M. Tullium de Somnio Scipionis inquit; *Omnibus, qui patriam conſeruauerint, adiuuerint, auxerint, certum eſſe in cęlo, ac definitum locum, vbi beati æuo ſempiterno fruantur:* ad quem locum videndus eſt Macrobius capite præſertim octauo: ſic etiam Horatius. *Hac arte Pollux,*

& vagus

& vagus Hercules Innixus arces attigit igneas. dixit autem *cæleſtia templa* poëticè pro cœlo ipſo. ſic Ennius. *Contremuit templum magnum Iouis altitonantis.* Lucretius *altaque cæli Denſebant procul à terris fulgentia templa.* rurſus ibidem. *Et ignes Paſſim per cæli voluunt ſe inania templa.* & lib.6. *Fumida cùm cęli ſcintillare omnia templa Cernentes.*

Melibœe probaſti] Verè igitur dixerat Tityrus. *mecum ſenior Melibęus vtrunque Audierat, laudeſque tuas ſublime ferebat.*

Longa tibi] Non minimã fęlicitatis partem deſignat, quòd diù vixerit, & quòd vitam puriter egerit, quæ duæ conditiones præter cæteras ad beatitatem requiruntur.

Nouiſsimus æui Circulus] Aut annum octuageſimumprimũ intelligit, aut potius centeſimum, aut quamdiù homo viuere naturaliter ſolet; conſule Plinium alicubi libro 11. de annis climatericis longũ eſſet omnia recenſere, pete rem totam ex Galeno, & Fracaſtorio: alludit autem poeta ad etymologiam anni: ſic Virgilius. *redit agricolis labor actus in orbem, Atq; in ſe ſua per veſtigia voluitur annus.*

Nec minus hinc nobis] Etſi affecta ætate mortuus es, nihilominus tñ huiuſmodi tui deſideriũ, o Melibęe, nobis reliquiſti, vt perinde tuus obitus nos affecerit, ac ſi iuuenis, & adhuc ſub ipſo flore iuuentæ nobis ereptus fuiſſes; oſtẽdit ergo hic mirificum erga Melibœum amorem, nam ſenes alioquin odio iuuenibus eſſe conſueuerunt: Cæcilius. *Tùm etiam in ſenecta hoc deputo miſerrimum Sentire ea ætate eſſe odioſum ſe alteri.*

Communis cauſa] Aequa omnibus propoſita conditio moriendi. Horat. *Pallida mors æquo pulſat pede pauperum tabernas, Regumque turres.* rurſus alibi. *æqua tellus Pauperi recluditur, Regumque pueris.* Item. *æqua lege neceſsitas Sortitur inſignes, & imos.* Propert. *Sed tamen hùc omnes, hùc primus, & vltimus ordo; Eſt mala, ſed cunctis iſta terẽda via eſt.* Pithagoras in Eclogis Stobæi. Ἀλλὰ γνῶθι μὲν ὡς θανεῖν πέπρωται ἅπασιν. eſt autem hic communis conſolandi locus alicuius obitum impatienter ferentes, de quo plura extant apud Plutarchum de conſolatione ad Apollonium, & ad vxorem ſuam; neque non item apud Senecam de Conſolatione fratris ad Polybum, ad Albinam, & ad Martiam: Ser. Sulpitius Epiſt. ad Ciceronem inter eas, quæ inſcribuntur Familiares, lib.4. *quæ* (Tullia) *ſi hoc tempore non ſuum diem obiiſſet, paucis poſt annis tamen ei moriendum fuit, quoniam homo nata fuerat.*

vel

vel *communis cauſa* dicitur propterea quod iactura publica fuit in Melibœo.

Lætali frigore ſegnis] Poëtica mortis deſcriptio ab effectu; hinc *mors frigida*. Virg. *Et cùm frigida mors anima ſecluſerit artus*. Horatius *gelidam* appellauit, quod tantundem pollet. *gelidaque Diuos Morte carentes*. ſic etiam dixit Lucretius. *& diſcedit mauras, Et gelidos artus in læti frigore liquit*. idem. *namque iaceret. Aeterno corpus perfuſum frigore læti*. Virgil. *Voluitur ille vomens calidum de pectore flumen Frigidus*. idem in Diris. *Et calor infuſo decedit frigore mortis*. rectè autem ſubijcit hic noſter *ſegnis*, eſt enim ſine igne, *quandoquidem* (vt ſcribit Varro de Lingua Latina) *ignis à naſcendo deriuatur, quòd hic naſcitur, & omne quod naſcitur, igne fit, ideo calet, vt quod denaſcitur, ignem eum amittit, ac frigeſcit*.

Lege hominum,] Ob neceſſitatem moriendi cunctis propoſitam, vt oſtendimus ſupra.

Canente ſenecta] Non *dignus canente ſenecta*, nã paulò antè dixerat; *Longa tibi, cunctiſque diù ſpectata ſenectus*. ſed *tu ſegnis lætali frigore*, quique præ ſenectute totus canes, *iaces dignus cælo, conciliòque Deorum*, cui nimirum interſunt, quicumque vitam puriter egerunt. Horatius *Serus in cœlum redeas:* & cætera. *canam ſenectutem* vocat etiam Tibullus, ibi. *Cùm uetus infecit cana ſenecta caput*.

Ponderis æqui] Ideſt curarum, quæ iuſtitiã, & æquitatem reſpiciunt; ſic etiam vſurpaſſe videtur Horatius hanc vocem *pondus* Epiſtola ad Numicium. *Cogat trans pondera dextram Porrigere*. id eſt à grauitate, & decoro diſcedere.

Tu ruricolum diſcernere lites] Ad te paſtorum querelæ deferebantur omnes, ipſas tu ex bono, & æquo dirimebas. Virg. *Non noſtrum eſt veſtras componere lites*.

Ruris amor] Agricolarum mutuus amor, & beneuolentia, vel deſiderium, ac ſtudium agriculturæ.

Mite ſerena] Cõfert autem hoc plurimum ad aliorum gratiam, beneuolentiamque ſibi comparandam, quo bono cùm ſe deſtitutum eſſe intelligeret Cyclops ille apud Theocritum, meritò conqueritur dicens. Γινώσκω χαρίεσσα κόρα τίνος οὕνεκα φεύγεις. Οὕνεκα μοι λασία μὲν ὀφρὺς ἐπὶ παντὶ μετώπῳ Ἐξ ὠτὸς τέταται ποτὶ θ' ὥτερον ὥς μία μακρά. hinc *Frontem exporrigere*, & *explicare* dicimus, cùm animi tranquillitatem ſignificare volumus, qđ Horatius poëticè admodũ variauit nõ vno in loco.

Coniun-

Coniungere cera] Et ſic fiſtulam concinnare, ipſaq; deinde canere docuiſti. Virgil. *Pan primus calamos cera coniungere plures Inſtituit*. Tibull. *Fiſtula, cui ſemper decreſcit arundinis ordo; Nam calamus cera iungitur vſq; minor*.

Fallere curas] Horatius barbiton ſuam ita alloquitur. *O decus Phœbi, & dapibus ſupremi Grata teſtudo Iouis, ò laborum Dulce lenimen, mihi cumque ſalue Ritè vocanti*. Virgil. *Solamenq; mali de collo fiſtula pendet*: quem tamen verſum nonnulli ſubdititium eſſe putant. Statius. *Elicit extremo chelyn, & ſolantia curas Fila mouet*. videndus eſt Alexander in Problematis.

Nec ſegnem paſſus] Haud aliter fermè Virgilius. *Nec torpere graui paſſus ſua regna veterno*.

Sæpè etiam ſenior] Nonnúquam tuo exemplo nos ad canendum excitaſti.

Lætus Phœbęa] Apolline digna. illud *dixiſti* alicubi ſcriptum erat *duxiſti*; ſed *dixiſti* valet cecinisti, vt apud Maronem.

O Melibœe vale] Ex veterum conſuetudine dictum, ſicut apud Maronem in Georg. *en iterum crudelia retrò Fata vocant, conditque natantia lumina ſomnus*. *Iamque vale*. rurſus Aeneide. *ſalue æternùm mihi maxime Pallas, Aeternúq; vale*.

Munera dat lauros] Non aliter Chalphurnius. *& modò te Bacchis Muſa corymbis Munerat, & lauro modò pulcher obumbrat Apollo*. Virgil. *Phœbo ſua ſemper apud me Munera ſunt lauri, & ſuaue rubens hyacinthus*.

Ruralis Apollo] Expreſſit Græcum epithetum ἀγρῖος: Ecloga inſequenti *Paſtoralis* appellatur.

Omnique ex arbore fruges] Iuriſconſulti, qui verborum proprietati maximè ſtudent, negant *fruges* dici de arboribus, neq; enim poma *fruges* appellari voluit Iulianus; at in foro, non in Parnaſſo ipſius leges valent. Columella. *aut aliena Stirpe grauata Mitis adoptatis curuetur frugibus arbos*.

Grandæua Pales] Dignitatis epithetum, ſiquidem nòn tàm ad ætatem, quàm ad illius Deæ venerationem, maieſtatemq; refertur. ſic Virgilius. *hunc & Nymphæ venerantur, & ipſe Grandæuus Nereus*. iam quod ſtatim ſequitur. *ſpumantia cymbia lacte*; eundem Virgilium auctorem agnoſcit, cùm ait. *Inferimus tepido ſpumantia cymbia lacte*. ſed & Aen. 5. ita legas, *Pocula bina nouo ſpumantia lacte quot annis, Crateraſq; duos ſtatuam*

tuam tibi pinguis oliui ; Et multò in primis hilarans conuiuia Baccho. vide Macrobium Saturn. lib. 5. cap. 21. Palæ autem lac offerebant veteres ; ergo & ipſa lac feret, quo ſcilicet plurimùm delectatur. Tibullus. *Et placidam niueo ſpargere lacte Palem*. Ouidius. *& tepido lacte precare Palem*. ſic Nymphæ mel offerunt, tamquam ipſarum inuentum, & Flora flores, quorũ Dea fingitur ab antiquis teſte Lactantio Firmiano.

Manibus hic ſupremus honos] Sic Aeneas patris tumulum purpureis floribus conſpergit Aen. 5. ad quam conſuetudinem alludit etiam idem Virgilius lib. 6. in funere Marcelli ; ſed & in Copa ita inquit. *Quid cineri ingrato ſeruas malè olentia ſerta, An ne coronato vis lapide iſta tegi ?* Tibullus quoque ait. *Annua conſtructo ſerta dabit tumulo ;* intelligunt enim ſerta omnis florum generis. Varro lib. 6. de Lingua Latina. *Inſulas dictas apparet, quod velamenta hoſtijs è lana, quæ adduntur, dicuntur inſulæ, intra hoſtiarum cornua velamenta erant ; itaque nunc, cùm ad ſepulchrum ferunt frondes, & flores, addunt lanas*. expreſſius tamen Sophochles in Electra. Καὶ δὴ λέγω σοὶ πᾶν, ὅσον κατειδόμην. Ἐπὶ γὰρ ἦλθον πατρὸς ἀρχαῖον τάφον, Ὁρῶ κολώνης ἐξ ἄκρας νεοῤῥύτους Ῥαγὰ γάλακτος, καὶ περιστεφῆ κύκλῳ. Πάντων ὅς ἐστὶν ἀνθέων θήκην πατρὸς.

Carmina dant Muſæ] ἀναδίπλωσις. Terent. *Negat Fannium eſſe hanc ſibi cognatam Demipho ? Hanc Demipho negat eſſe cognatam ?*

Sylueſtris nunc te platanus] Vel ſterilis, vt Virgilius. *Et ſteriles platani malos geſſere valentes*. vel quales in his montibus reperiuntur ad differentiam earum, quæ in hortis magna cura à delicatulis viris nutriũtur, de quibus conſule Plinium. eſt autem hic locus aliquo pacto non diſſimilis Virgiliano illi. *te noſtræ, Vare, myricæ ; Te nemus omne canit.*

Te quicquid carminis Echo] Horat. *cuius recinit iocoſa Nomen imago. Aut in vmbroſis Heliconis oris, Aut ſuper Pindo, gelidove in Hæmo*. rurſus alibi. *vt paterni Fluminis ripæ, ſimul & iocoſa Redderet laudes tibi Vaticani Montis imago* : deſcribitur enim Echo recinens auditas voces : eſt autem ordo verborum, quicquid carminis reſpondet, Echo reſpondet, & quicquid ſyluæ reſpondent, te reſpondent. Virg. *Formoſam reſonare doces Amaryllida ſyluas.*

Te noſtra armenta ſequuntur] Nobis in dolore ſunt pares : tuum interitum nobiſcum lamentantur. Virgil. Ecl. 5.

Non vlli paſtos illis egere diebus. Frigida Daphni boues ad flumina, nulla neque amnem Libauit quadrupes, nec graminis attigit herbam. Daphni tuum Pœnos etiam ingemuiſſe Leones Interitum, monteſque, feræ, ſyluæque loquuntur. & 10. *Illum etiam lauri, etiam fleuere myricæ, Pinifer illum etiam ſola ſub rupe iacentem Mænalus, & gelidi fleuerunt ſaxa Lycæi.* ſimiles loci plures reperiuntur apud Theocritum, velut Idillio α. Τῆνον μὰν θῶες, τῆνον λύκοι ὠρύσαντο. Τῆνον χ' ὠ 'κ δρυμοῖο λέων ἀνέκλαυσε θανόντα. & Πολλαί οἱ πὰρ ποσσὶ βόες, πολλοὶ δέ τε ταῦροι, Πολλαὶ δ' αὖ δαμάλαι καὶ πόρτιες ὠδύραντο. nec non Idillio ιθ. Ὤρεα δ' ἐστὶν ἄφωνα, καὶ αἱ βόες αἱ ποτὶ ταύροις Πλαζόμεναι γοέοντι, καὶ οὐκ ἐθέλοντι νέμεσθαι. & reliqua.

Namque prius ſiccis] Argumentum ἀπὸ τοῦ ἀδυνάτου; cuiuſmodi Virgilianum illud ex prima Ecloga. *Ante leues ergo paſcentur in æthere cerui, Et freta deſtituent nudos in litore piſces.* Valerius Cato in Diris. *Dulcia amara prius fient, & mollia dura, Candida nigra oculi cernent, & dextera læua.* ſic ex aduerſo votum perpetuitatis concepit Ecl. 5. *Dum iuga montis aper, fluuios dum piſcis amabit.* appellat autem *veſtitum Leonem,* quia ſit pilis obſitus, & coopertus; quomodo Seneca in Hercule Oetæo. *Nondum teneras veſtite genas.* hoc eſt barbatæ, vnde *inueſtis:* alicubi tamen legebatur, *hirſutus* in hoc noſtro.

Dulcia mella,] Quod hic de taxo ait Nemeſianus, & quidẽ rectè, cùm ea ſit arbor preſentiſſimi veneni, vnde toxicum deriuatum creditur, Virgilius de quercu enunciauit. *Et duræ quercus ſudabunt roſcida mella.* quod & penes Tibullum inuenias ibi. *Ipſæ mella dabant quercus, vltroq; ferebant Obuia ſecuris vbera lactis oues.* nec multò ſecus ab Ouidio dictum fuit; *Flauaq; de viridi ſtillabant cortice mella.* rurſus. *& in quercu mella reperta caua.* eiuſdem generis eſt illud alterum Maronis. *Mella fluant illi, ferat & ruber aſper amomum.* quod fermè ex Theocrito Latinè redditum eſt, ſic enim Græcus auctor. Ἱμέρα ἀνθ' ὕδατος ῥείτω γάλα, καὶ τὺ δὲ Κρᾶθι Οἴνῳ πορφύροις. τὰ δέ τοι σία καρπὸν ἐνείκαι. rurſus alibi. Νῦν ἴα μὲν φορέοιτε βάτοι, φορέοιτε δ' ἄκανθαι. Ἁ δὲ καλὰ νάρκισσος ἐπ' ἀρκεύθοισι κομάσαι. rectè autem hic noſter dixit fore, vt taxi dulcia mella ferant; nam taxus venenata arbor eſt, & apibus inimiciſſima, vnde Lycidas apud Maronem ait. *Sic tua Cyrnæas fugiant examina taxos.*

Meſſem triſtis hyems] Cùm alioquin meſſis in æſtiuum tempus in-

pus incidat, vnde illud Maronis. *Ante focum, ſi frigus erit, ſi meſſis, in vmbra*. de meſſe, & oliuitate videndi ſunt Rei ruſticæ ſcriptores, Cato, Varro, Columella, cæteri: nec prætereúdus eſt Cælius Rhodiginus lib.6.c.6. De anni partibus in vniuersũ plura inuenies apud Ouidium in Metamor.

Ante dabit] Nam ſic Virgilius. *Primus Vere roſam, atque Autumno carpere poma*. ergo cuncta verſa vice procedent, atque ideò confundentur.

Perge puer] Timetas enim iam canere deſierat.

Placatus Apollo] Minimè iratus, ꝙ eum cantando æques.

Dominam perducat ad vrbem] Sic infra Ecl.2. *dominam peruenit ad vrbem*. Calphurn. *Tityron è ſyluis dominam deduxit in vrbem*. Horat. Od. 14. lib. 4. *ò tutela preſens Italiæ, dominæque Romæ*. idem Ode 3. eiuſdem libri Romam *principem vrbium* appellauerat: poteſt autem hoc dictum accipi de ipſomet Nemeſiano; cuius nomen in carminibus pangendis adeò iam innoteſceret, vt Imperatorem adeundi, inque eius gratiam ſe inſinuandi ſpem iam concipere poſſet.

Preſens tibi fama] Potens, fautrix, nam cui preſentes adſumus, eum omninò iuuare ſtudemus, & qui fauent, preſentes adeſſe conſueuerunt. Virgil. *Nec tàm preſentes alibi cognoſcere diuos*. & in Georgic. *Et vos agreſtum, preſentia numina, Fauni*. rurſus. *Non tamen vlla magis preſens fortuna laborum eſt*. & in Aeneid. *Tu Dea, tu preſens noſtro ſuccurre labori*.

Rumpens liuoris nubila plena] Nam qui alios magno interuallo antecedunt, inuidiam ſuperaſſe dicuntur; hinc Salluſtianum illud. *Gloria inuidiam vicisti*. Horat. *inuidiaque maior Vrbes relinquam*. rurſus alibi. *Et iam dente minus mordeor inuido:* neq; hinc abludit illud eiuſdem. *Inuidiam placare paro virtute relicta*. inſignis locus extat apud Plutarchum Commentario περὶ φθόνου καὶ μίσους ad hanc rem intelligendam valdè accomodatus, quem illic inſpici volo: *rumpens* autem dixit noſter poëta ſignificanter: ſic Propertius. *Hic erit, hic iurata manet, rumpantur iniqui*. Ouid. *Rumpere liuor edax*.

Sed iam ſol] Hunc locum ita variauit Ecl.2. *Frigidus è ſyluis donec deſcendere ſuaſit Heſperus, & ſtabulis paſtos inducere tauros*. Virgilius autem dixit in eandem ſententiam. *Et iam ſumma procul villarum culmina fumant; Maioreſque cadunt altis de montibus vmbræ*. cæterùm quod hic Nemeſianus *mundi culmen* vocat, idem Maro *verticem* appellaſſe videtur in Ge-

orgic. *Præſertim ſi tempeſtas à verticè ſyluis Incubuit:* quamquam non ignoro carmen hoc aliter à Victorio contra Seruij grammatici ſententiam exponi. idem Aeneid. 1. *Ipſum ante oculos ingens à vertice pontus In puppim ferit.* ac multis interiectis *ſic vertice cœli. Conſtitit.* conſule ad hanc rem alicubi Syneſium in Epiſtolis; & Arrianum in deſcriptione Maris Euxini.

Flumineos ſuadens] Non dubium, quin ita legi debeat, non *fulmineos*: præceptum verò Columellæ quoque teſtimonio comprobatur.

ECLOGA II.

Interlocutores

ASTACVS, ET ALCON.

FORMOSAM Donacen puer Aſtacus, & puer Alcon
Ardebant: rudibuſq; annis incenſus vterq;
In Donaces Venerem furiata mente ruebant.
Hanc, cùm vicini flores in vallibus horti
Carperet, & molli gremium compleret acantho,
Inuaſere ſimul: Venerisq; immitis vterq;
Tum primum dulci carpebant gaudia furto.
Hinc amor, & pueris iam non puerilia vota.
Queis anni ter quinq; hyemes, & cura iuuentæ.
Sed poſtquàm Donacen duri clauſere parentes,
Et non tam tenui filo de voce ſonarent,
Sollicitumq; foret linguis onus, improba ceruix,
Suffuſusq; rubor crebrò, venæq; tumentes:
Tum vero ardentes flammati pectoris æſtus
Carminibus, dulciq; parant releuare querela.
Ambo æuo, cantuq; pares, nec diſpare forma:
Ambo genis leues, intonſis crinibus ambo.
Atq; ſub hac platano mæſti ſolatia caſus

Alter-

Alternant: Idas calamis, & verſibus Alcon.
Quæ colitis ſyluas Dryades, quæq́; antra Napææ,
Et quæ marmoreo pede Naiades vda ſecatis
Littora, purpureosq́; alitis per gramina flores,
Dicite quo prato Donacen, qua fortè ſub vmbra
Inueniam, roſeis ſtringentem lilia palmis?
Nam mihi iam trini perierunt ordine ſoles,
Ex quo conſueto Donacen expecto ſub antro.
Interea, tanquam noſtri ſolamen amoris
Hoc foret, aut poſſet rabidos medicare furores,
Nulla meæ trinis tetigerunt gramina vaccæ
Luciferis, nulloq́; biberunt amne liquores:
Siccaq́; fœtarum lambentes vbera matrum,
Stant vituli, & teneris mugitibus aëra complent.
Ipſe ego nec molli iunco, nec vimine lento
Perfeci calathos cogendi lactis in vſus.
Quid tibi, quæ noſtri, referam? ſcis mille iuuencas
Eſſe mihi; noſti nunquàm mea mulctra vacare?
Idas ille ego ſum Donace, cui ſæpe dediſti
Oſcula, nec medios dubitaſti rumpere cantus,
Atq́; inter calamos errantia labra petiſti.
Ehu nulla meæ te tangit cura ſalutis.
Pallidior buxo, violæq́; ſimillimus erro.
Omneis ecce cibos, & noſtri pocula bacchi
Horreo: nec placido memini concedere ſomno:
Te ſine væ miſero mihi lilia nigra videntur,
Pallentesq́; roſæ, nec dulce rubens hyacinthus,
Nullos nec myrtus, nec laurus ſpirat odores.
At tu ſi venias, & candida lilia fient,
Purpureæq́; roſæ, tum dulce rubens hyacinthus.
Tum mihi cum myrto laurus ſpirabit odores.
Nam dum Pallas amet turgenteis ſanguine baccas,
Dum Bacchus viteis, deus & ſata poma Priapus,
Paſcua læta Pales: Idas te diliget vnam.
Hæc Idas calamis, tu, quæ reſponderit Alcon,
Verſu Phœbe refer: ſunt aurea carmina Phœbo.

O mon-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ALC. *O montana Pales, ò paſtoralis Apollo,*
Et nemorum Syluane potens, & noſtra Dione,
Quæ iuga celſa tenes Ericis; cui cura iugaleis
Concubitus hominum totis connectere ſeclis:
Quid merui? cur me Donace formoſa reliquit?
Munera namq; dedi, noſter quæ non dedit Idas:
Vocalem longos quæ ducit Aëdona cantus;
Quæ, licet interdum contexto vimine, clauſa
Cùm paruæ patuere fores, ceu libera ferri
Nouit, & agreſteis inter volitare volucres:
Scit rurſus remeare domum, tectumq; ſubire
Viminis, & caueam totis præponere ſyluis.
Præterea tenerum leporem, geminasq; palumbes
Nuper, quæ potui ſyluarum premia miſi.
Et poſt hæc Donace noſtros contemnis amores?
Forſitan indignum ducis, quòd ruſticus Alcon
Te cupiam, qui mane boues in paſcua ducam:
Dij, pecorum pauere greges, formoſus Apollo,
Pan doctus, Fauni vates, & pulcher Adonis.
Quin etiam fontis ſpeculo me mane notaui,
Nondum purpureos Pœbus cùm tolleret orbeis,
Nec tremulum liquidis ſplenderet lumen in vndis.
Quod vidi, nulla tegimur lanugine malas,
Paſcimus & crinem. Noſtro formoſior Ida
Dicor: & hoc ipſum mihi tu narrare ſolebas,
Purpureas laudando genas, & lactea colla,
Atq; hilares oculos, & formam puberis æui.
Nec ſumus indocti calamis: cantamus auena,
Qua diui cecinere prius: qua dulce locutus
Tityrus è ſyluis dominam peruenit ad urbem,
Nos quoq; te propter Donace, cantabimus vrbi:
Si modo coniferas inter viburna cupreſſos,
Atq; inter pinos corylum frondeſcere fas eſt.
Sic pueri Donacen toſto ſub ſole canebant:
Frigidus è ſyluis donec deſcendere ſuaſit
Heſperus; & ſtabulis paſtos inducere tauros.

COMMENTARIVS
In Eclogam Secundam.

FORMOSAM *Donacen*] Calphurnius ſic. *Intactam Crocalen puer Aſtacus, & puer Idas, Idas lanigeri dominus gregis, Aſtacus horti, Dilexere diu.* vtrumq; tamen ad illius Maronis imaginem factum eſt. *Formoſum paſtor Corydon ardebat Alexim*: Quamquam de nominum impoſitione haud ita curioſus eſſe conſueui in huiuſcemodi præſertim arguméto, quod in manibus habemus, dicam tamen Donaci nomen inditum videri à calamo, de quo Plinius lib. 16. cap. 36. Aſtaco verò à piſce, cuius meminit Athenæus lib. 3. at Donace nomen indidit vniuerſæ Eclogæ in codicibus Florentiæ excuſſis.

Rudibuſq; annis] Puerili ætate, vel tunc primùm Amoris faces experti. Ouid. *Hinc Amor amborum tetigit rude pectus.* auctor Elegiarum, quæ Cornelij Galli nomine circunferuntur. *Nondum quid ſit Amor, vel quid Venus ignea noram; Torquebar potius ruſticitate mea.*

Furiata mente ruebant] Abundantiam amoris denotat, quæ ſæpè in furorem conuerti ſolet; vnde amor *furor* à poëtis nuncupatur. Virg. *Vritur infœlix Dido, totaq; vagatur Vrbe furens.* idem quoq; *furiatam mentem* dixit: *furiata mente Corœbus*. & Claudianus *furiatum pectus* de Raptu Proſerpinæ.

Hanc cùm vicini] Puellarum ſtudium indicat, quæ in floribus legendis, ipſiſq; in ſerta nectendis plurimùm occupantur. Horatius de Europa loquens. *Nuper in pratis ſtudioſa florum, & Debitæ Nymphis opifex coronæ.* & reliqua. Virgil. *Pallentes violas, & ſumma papauera carpens.*

Molli gremium] Virgil. *Et molli circùm eſt anſas complexus acantho.* quod ex Theocrito ſumptum eſt Idyllio α. rurſus idem Maro in Georgicis. *Ille comam mollis tantùm tondebat acanthi.* herbam hanc nos vulgò *brancam vrſinam*, vel *bircinam* appellamus.

Veneriſq; imbutus] Spectabatur in vno codice *immitis*, quod

& in pluribus alijs deinde reperi: ſignificat autem hoc loco poëta Aſtacum, & Idam Veneris muneribus obeundis minimè, vel vix iam fuiſſe pares, vnde ſtatim ſubijcit. *& pueris iam non puerilia vota.* vel *immitis* valet impatientem, & quaſi efferatum ob amoris impotentiam: vel eſt epithetum Veneris Horatiano illi reſpondens. *deſine dulcium Mater ſæua Cupidinum.* vel *immitis*, quòd talis deinde futura eſſet, qua ratione perſæpè epitheta vſurpare poëtæ conſueuerunt: Virg. *Vritur infœlix Dido:* ſed *imbutus Veneri*, valet initiatus; vel dictum eſt, quomodo à Cicerone. *Pleriq; autem parentum præceptis imbuti ad eorum conſuetudinem, moreſq; deducimur.*

Dulci carpebant gaudia furto] Sic plerumq; amatorum ſuauitates nuncupantur, eò quòd ſecretas eas eſſe cupiunt, nam (vt inquit ille) *celari vult ſera furta Venus.* Maro. *Martiſq; dolos, & dulcia furta.* Catullus ad Leſbiam. *Aut quàm ſydera multa, cùm tacet nox Furtiuos hominum vident amores.* Tibull. *Veneris per dulcia furta.* Valerius Cato in poëmatio, cui nomen Diræ. *Dulcia cùm Veneris furatus gaudia primus Dicerer.* Ouidius. *Nos Venerem tutam, conceſſaq; furta canemus.*

Iam non puerilia vota] Iuuenum, ætateq; confirmatorum, non puerorum opus eſt Veneris exercitium, itaq; rectè Ouidius *iuuenile opus* appellauit. *Ergo vbi concubitus, & opus iuuenile petetur.* quamquam inquit Horatius. *Et centum puer artium Latè ſigna feret militiæ tuæ.*

Queis anni ter quinque hyemes] Ita plerumq; annos dinumerabant veteres. Virg. *Poſt aliquot mea regna videns mirabor ariſtas.* per *ariſtas* enim meſſes, per meſſes annos ipſos intelligit duplici figura, metonymia ſcilicet, & ſynecdoche. Catull. *Smyrna mei Cinnæ nonam poſt deniq; meßem, Quàm cœpta, nonamq; edita poſt hyemem.* Iuuenal. *Sic multas hyemes, atq; octogeſima vidit Solſtitia.* Seneca iunior in Oedipo. *decima iam metitur ſeges.* idé in Thebaida. *bruma ter poſuit niues, Et tertia iam falce decubuit Ceres.* idé Troade. *decies niuibus Canuit Ide, Ide noſtris Nudata rogis, & Sigeis Trepidus campis: decies ſecuit Meßor ariſtas:* & alibi non ſemel. Petronius Arbiter. *Iam decima mæſtos inter ancipites metus Phryas obſidebat meſſis.* apud Sophoclem. ἄροτος annum denotat. cur autem hæc dinumerandi ratio apud illos inualuerit, docet Suidas. Οἱ μὲν γὰρ μετὰ ταῦτα δυναστεύσαντες, καὶ ὑποτελεῖς τὰς χώρας ποιήσαντες, ἀπὸ τῆς αὐξήσεως τῶν καρπῶν τοὺς χρόνους διηρίθμουν, καὶ ἐνιαυτοὺς κυρίως ἐκάλεσαν:

atq;

atq; hæc quidem, quo ad verba pertinet; quò verò ad mentem poëtæ attinet, ſic ait Ariſtoteles de Hiſtoria animalium. φέρειν δὲ σπέρμα πρῶτον ἄρχεται τὸ ἄῤῥεν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἐν τοῖς ἔτεσι δὶς ἑπτὰ, πεπληρωμένοις. ἅμα δὲ καὶ τρίχωσις τῆς ἥβης ἄρχεται καθάπερ καὶ τὰ φυτὰ τὰ μέλλοντα φέρειν τὸ σπέρμα, ἀνθεῖν φησὶ πρῶτον Ἀλκμαίων ὁ Κροτωνιάτης. & reliqua.

Duri clauſere parētes] Ideò *duri*, quia clauſere: ſic Horatius. *Donarem pateras, grataq; commodus Cenſorine meis ęrá ſodalibus*. de quo loquendi genere plura olim adnotaueram in meis libris Locor. controuerſ. in quos cùm petulanter admodum inuectus eſſet Burdo quidam Galloitalus, coactus fui dignitatis meæ tuendæ cauſa, atq; adeò ipſius veritatis amore pares vices ei rependere, quod feci inuitus, ſed neceſſario, vt puto, conſilio; in ea porrò defenſione plura de hac phraſi obſeruaui, quam fungus ille non capiebat, licet neminem parem ſibi in eruditione eſſe iactitet: ſed redeo ad rem noſtram: puellam claudētem *durum hominem* appellauit etiam Ouidius, hoc eſt aſperum, moleſtum. *Dure vir impoſito teneræ cuſtode puellæ Nil agis*. nec aliter Horatius. *vt piger annus Pupillis, quos dura premit cuſtodia matrum*. ſolent autem parentes virgines iam nubiles diligentius cuſtodire, nec paſſim, vt antea, cum pueris verſari permittere; fuit verò tempus, quo timor huiuſmodi procul aberat, id adeò vt redeat ſummis votis expetit Tibullus dicens. *Nullus erat cuſtos, nulla excluſura dolentes Ianua; ſi fas eſt, mos precor ille redi*. ſed certè virgines id ætatis cuſtodire debere docet Ariſtoteles de Hiſtoria anim. his verbis. μάλιστα δὲ καὶ φυλακῆς δέονται περὶ τὸν χρόνον τοῦτον. μάλιστα γὰρ ὁρμῶσι πρὸς τὴν τῶν ἀφροδισίων χρῆσιν ἀρχομένων αὐτῶν. & reliqua. auctor Elegiarum, quæ Cornelio Gallo tribuuntur. *Pædagogus aditme, illam triſtiſsima mater Seruabat*.

Et non tàm tenui filo] Aſperam arteriam accipe, per quam vox emittitur; ac de voce quidem, quæ ad hunc locum intelligendum neceſſaria eſſe iudicaui, hæc ſunt Ariſtotelis verba in Problematis; quærebat autem illic philoſophus, cur vocem emittant acutam, qui expertes ſeminis ſunt, vt pueri, mulieres, decrepiti, ſpadones; grauem autem viri, qui firma ſunt ætate, ac exitum quæſtionis expedit, vt dicat. ἢ καθάπερ ἡ γραμμὴ καὶ τὰ ἄλλα λεπτὰ, ἐν ὀλίγον μῆκος ἔχει, τὰ δὲ παχέα πλάτος, ὥστε καὶ ἡ λεπτὴ φωνὴ ἐν ὀλίγῳ, ἰσχυρὸν δ᾽ ὂν τῶν προειρημένων πνεῦμα διοδεύει, καὶ [illegible] & reliqua, quæ ibi ſequuntur; ex quibus

verbis facilè etiam cognoſcitur, cur poëta dixerit *tenui filo*, nam tralatitiò ſumptum eſt à re propria, de qua Gratius de Venatione inquit. *Prima iubent tenui naſcentem iungere filo Limbum.* ac ruſus. *Circum labra ſequi, tenuique incluſere filo*, ſed & idem Ariſtoteles quippiam tradit loco ſuperius indicato, quod ad hanc rem intelligendam plurimum confert, id adeò apud ipſum inſpici poterit, nam ego breuitatis cauſa non omnia hûc congero.

Sollicitumq; foret]. Ob vocis mutationem, quæ circa decimumquartum ætatis annum contingere ſolet, cuius rei cauſam pluribus verbis proſequitur Alexander Aphrodiſienſis, ſiue manis Trallianus problemate illo, quo quærit διὰ τί τὰ ἀκμάζοντα παιδία τραχὺ τὴν φωνὴν ἴσχει. eam quoq; illic inſpici velim, ne ſim longior. poterit tamen idem fortaſſe referri ad amantium hæſitationem, ſicut & alia quæ ſequuntur amoris indicia, de quibus uenuſtiſſimum extat Sapphonis carmen, quod Catullus penè ad verbum expreſsit: Flaccus quoq; non vno in loco huiuſmodi indicia ſuauiſſimis carminibus proſequitur: ſed omnium venuſtiſſimum eſt Valerij Aeditui epigramma, quod alicubi citat Gellius: vide etiam Heliodorum in Hiſtoria Aethiopica.

Improba ceruix] Audax, elata: Virgil. *Improbus ille puer*. Propertius. *Donec me docuit caſtas odiſſe puellas Improbus*. Calphurn. *Improbe te Lycida*. Græcè idem valet vox κακός.

Suffuſuſq; rubor] Amoris indicium. Horat. *Tunc nec mens mihi, nec color Certa ſede manet*, Tibull. *Sed nimius luteo corpora tingit amor*. adi Heliodorum, & Achillem Statium.

Carminibus, dulciq; parant] Eſt enim curarum non leue ſolatium ipſa doloris conqueſtio: hinc dicet Ecl. 4. *Cantet, amat quod quiſq; ; leuant & carmina curas*. Virg. *Ipſa caua ſolans ægrũ teſtudine amorem*. Theocritus in Cyclope. Οὐδὲν ποττὸν ἔρωτα πεφύκει φάρμακον ἄλλο Νικία, οὔτ' ἔγχριστον ἐμοὶ δοκεῖ, οὔδ' ἐπίπαστον. ſummus noſter Lyricen. *Che cantando il dolor ſi diſacerba*. conſule auctorem Problematum, quæ Alexandro Aphrodiſienſi vulgò tribuuntur.

Ambo æuo] Ex Virgilio, ſicut & alia multa; eſt.n. apud ipſum hunc in modum. *Ambo florentes ætatibus, Arcades ambo, Et cantare pares, & reſpondere parati:* porrò Virgilius à Theocrito ſumpſit, cuius hæc ſunt Idyllio quopiã. Ἄμφω τώγ' ἤστην πυῤῥοτρίχω, ἄμφω ἀνάβω, Ἄμφω συρίσδεν δεδαημένω, ἄμφω ἀείδεν.

Atq;

Atq; ſub hac platano] Calphurn. *Quid uę ſub hac platano, quà Garrulus aſtrepit humor Infeſta ſtatione ſedes?*

Marmoreo pede]. Heſiodus in Theogonia appellauit Thetidem ἀργυρόπεζαν, id eſt candidis pedibus inſignem à candore illius metalli, Tibullus ſic. *Vinclaq; de niueo detrahet ipſe pede.* idem intelligit Nemeſianus hoc loco, nam marmoreum valet candidum apud Latinos eadem figura. Næuius Cypria Iliade referẽte Chariſio. *Collum marmoreum torquis gemmata coronat.* ſic etiam Virgilius. *Tum quoq; marmorea caput à ceruice reuulſum Gurgite cùm medio portans Oegrarius Ebrus Volueret.* Lucret. *cærula quæ ſint Nunquam in marmoreum poſſunt migrare colorem.* Ouid. in Faſtis. *Aurea marmoreo redimicula demite collo.* & Metamor. *Quas vbi marmoreo deterſit pollice virgo.* De Nymphis cõſule prę̃ter alios Lilium Gregorium Gyraldũ.

Stringentem lilia palmis] Carpentem: Virgil. Bucol. *Hîc vbi denſas Agricolæ ſtringunt frondes.* & in Georgic. *nunc ſtringe comas, nunc brachia tonde.* rurſus. *Sed tamen & quernas glandes nunc ſtringere tempus, Et lauri bacchas. roſeis* autem *palmis*, id eſt pulchris. Virgil. *Dixit, & auertens roſea ceruice refulſit.* in quam etiam ſignificationem vſurpatũ quandoq; ſcimus *purpureum* à coloris iucunditate. Heſiodus in Theogon. καὶ Εὐνείκη ῥοδόπηχυς. &. καὶ Ἱππονόη ῥοδόπηχυς. & in Opere Ruſtico. Ἀρκτοῦρον δ᾽ ἐσίδῃ ῥοδοδάκτυλος ἠώς.

Trini perierunt ordine ſoles] μετωνυμία, pro eo, quod eſt, iam tres dies elapſi ſunt. Virgil. *ſæpè ego longos Cantando puerum memini me condere ſoles.* & in Maiori poëmate. *Tres adeò incertos cęca caligine ſoles Erramus pelago.* ſic etiam Græci ἁλίους vſurpant: cæterùm ex amantium affectu dictum eſt, quibus vel minima mora longiſſima videri ſolet: Phœdria apud Terentium Eunucho: *Tandem ego non illa caream, ſi ſit opus, vel totum triduum?* Par. *Hui vniuerſum triduum? vide quid agas.* in noſtro verò τὸ *ordine* hunc affectum exprimit.

Nulla meæ trinis] Virgil. *Non ulli paſtos illis egere diebus Frigida Daphni boues ad flumina; nulla neq; amnem Libauit quadrupes, nec graminis attigit herbam.* quod ex Theocrito ſumptũ conſtat: καὶ αἱ βόες αὐτοῖ ταὶ εἰς Πλαχξόμεναι χόρτω καὶ ἐκ ἰθελοντι νέμεσθαι.

Mugitibus aëra complent]. De equis ita inquit Virgilius. Georg. 3. *& altum Pelion hinnitu fugiens impleuit acuto.* & Eclo. 6. *Prœtides impleurnt falſis mugitibus agros.*

Molli iunco] Sic etiam vocat Maro. *Quin tu aliquid ſaltem potius, quorum indiget vſus, Viminibus, molliq; paras detexere iunco?* Propertius *leuem* ipſum appellauit. *& iunco braſsica vincta leui.*

Vimine lento] Flexibili. Virg. *Lentū conuellere vimen*: quod pertinet ad ſententiam, haud longè diſtat illud Theocriti ex Cyclope. Αἴκ' ἐνθὼν ταλάρως τε πλέκοις καὶ θαλλὸν ἀμάσας Ταῖς ἄρνεσσι φέροις, τάχα κα πολὺ μᾶλλον ἔχοις νῶν.

Calathos cogendi lactis in vſus]. Tale quippiam ſignificauit Maro dicens. *Quin tu aliquid ſaltem potius, quorum indiget vſus, Viminibus, molliq; paras detexere iūco?* vide Columellā lib. 7. c. 8.

Scis mille iuuencas] Mutuò ſumptum à Virgilio, qui porrò à Theocrito vtendum accepit. Latinus poëta inquit. *Quàm diues pecoris, niuei quàm lactis abundans; Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ: Lac mihi non æſtate nouum, non frigore deſit.* Græci autem verba ſunt hæc. Ἀλλ' ὥυτος τοιῦτος ἐών, βοτὰ χίλια βόσκω, Κἠκ τούτων τὸ κράτιστον ἀμελγόμενος γάλα πίνω. Τυρὸς δ' οὐ λείπει μ' οὔτ' ἐν θέρει, οὔτ' ἐν ὀπώρᾳ, Οὐ χειμῶνος ἄκρω. ταρσοὶ δ' ὑπεραχθέες αἰεί. quos locos imitatus etiam fuit Ouidius Metam. 13. ſed & apud Horatium ita reperias. *Te greges centum, Siculæq; circum Mugiunt vaccæ.* vide tamen quæ adnotauimus ad Calphurnij Eclogam ſecundam.

Idas ego ille ſum] ἐμφατικῶς. Hæc eadem ſententia apud Calphurnium totidem ferè verbis expreſſa reperitur; ipſius verſus in propinquo ſtatuam, vt conferri poſſint: ait igitur: *Ille ego ſum Lycidas, quo tu cantante ſolebas Dicere fœlicem, cui dulcia ſæpè dediſti Oſcula, nec medios dubitaſti rumpere cantus; Atq; inter calamos errantia labra petiſti.*

Errantia labra petiſti] Ouid. epiſtola Sapphus ad Phaonem. *Cantabam, memini, meminerunt omnia amantes; Oſcula cantanti tu mihi rapta dabas.* & Amorum lib. 2. *Hæc quia dulce canit, flectitq; facillima vocem, Oſcula cantanti rapta dediſſe velim:* errantia autem modò hunc, modò illum calamum percurrentia.

Te tangit cura ſalutis] Breuius Maro. *Nil noſtri miſerere*: quod ex Theocrito expreſſum eſt. ὁ δ' ἁμῶν λόγον οὐδένα ποιῇ. & in Cyclope. τὺ δ' οὐ μέλει οὐδὲν.

Pallidior buxo] Ab inſigni eius ligni pallore impotenter amantis habitum exprimit, vultum, inquam, horridum, exanguem, macieq; confectum. Ouid. *Pallidior buxo vultus amantis erat.* & Metam. 4. *oraque buxo Pallidiora gerens.* rurſus lib. 11.

lib. 11. *buxoq; ſimillimus ora Pallor obit*. auctor carminis in Priapū. *Vuis aridior puella paſſis, Buxo pallidior, nouaq; cera*: Martial. *Et non recenti pallidus magis buxo Irus tuorum temporum ſequebaris*. hinc Apuleius, *at ille (inquit) modicum commoratus, refert ſeſe, buxantiq; pallore trepidus mira ſuper conſeruo ſuo renunciat*. Catullus dixit. *Quantò ſæpè magis fulgore expalluit auri. &c. Hoſpes inaurata pallidior ſtatua*. Tibullus: *Parce precor tenero: non illi ſontica cauſa eſt: Sed nimius luteo corpora tingit amor*: Ouidius ſic. *Concidimus macie, color eſt ſine ſanguine, qualem In pomo refero mente fuiſſe meo*. & reliqua. loquitur Cidippe de ſeipſa: violæ etiam color in amantium vultu impreſſus viſitur. Hor. *O quamuis neq; te munera, nec preces, Nec tinctus viola pallor amantium*. vt autem violarum plura ſint genera, hîc tamen de pallidis intelligit Nemeſianus. Virgilius ſic. *tibi candida Nais Pallentes violas, & ſumma papauera carpens*. Columella. *Tunc quæ pallet humi, quem frondens purpurat auro Ponatur viola*. Theocritus certum quoddam genus florum nominauit. Καὶ μὰν χρὼς μὲν ὁμοῖος ἐγίνετο πολλάκι θάψῳ. Propertius ſimpliciter. *Perditus in quadam tardis palleſcere curis*.

Pocula Bacchi] Vini, nota figura; Terent. *Sine Cerere, & Baccho friget Venus*. Virgil. *Implentur veteris Bacchi, pinguiſque ferinæ*.

Concedere ſomno] Eodēm epitheto quietem ornauit Virgilius Aen. 1. *At Venus Aſcanio placidam per membra quietem Irrigat*. intelligit autem ſomnum ipſum; ſic Aeneid. 5. *placida laxarant membra quiete Sub remis fuſi per dura ſedilia nautæ*. ſed & ſoporem quoq; Aen. 4. *& placidum carpebant membra ſoporem Corpora per terras*. & lib. 8. *placidumq; petiuit Coniugis infuſus gremio per membra ſoporem*. eſt autem hoc non leue ex multis, magniſq; amātium incommodis, vt ſomnum oculis videre nequeant, quod in Didone expreſſit Virg. *hærent infixi pectore vultus, Verbaq;, nec placidam membris dat cura quietem*. Ouid. *Nec ſomni faciles, & nox erat annua nobis, Et gemitus nullo læta dolore dabam*. Calphurn. *Dum flet, & excuſſo diſpergit lumina ſomno*. de ἀγρυπνία vide quæ adnotauimus in noſtris Locis controuerſis, ac deinceps in Aſſertione pro eiſdem aduerſus maleuolum illum obtrectatorem, qui ſe Gallum finxit, cùm re vera ſit vilis quiſpiam Burdo in agro Patauino ortus ex infima fęce hominum.

Te ſine.]

Te ſine] Totum eſt Calphurnij, qui & illud ſtatim ſubijcit. *Nec ſapiunt fontes, & aceſcunt vina bibenti; At ſi tu uenias, iam candida lilia fient, Et ſapient fontes, & dulcia vina bibentur.* non abſimilis locus eſt in Theocriti Βουκολιασταῖς. roſas autem pallentes ſibi videri ait, cùm alioqui ſuapte natura, aut candidæ, aut purpureæ eſſe ſoleant. Horat. *Nunc & qui color eſt puniceæ flore prior roſæ.* Virgil. *cùm primùm craſtina cœlo Puniceis inuecta roſis aurora rubebit.* idem in Copa. *Sertaq; purpurea lutea miſta roſa.* Martial. *Peſtanis rubeant æmula labra roſis.*

Dulce rubens hyacinthus] Virgil. *Munera ſunt lauri, & ſuaue rubens hyacinthus.* alibi *mollem*, *ferrugineum* alibi nominauit.

Candida lilia fient] Ita, vt reuera ſunt, mihi eſſe apparebũt. Calphurn. *At, ſi tu venias, iam candida lilia fient.* ſic propemodum Theocritus In Βουκολιασταῖς. Παντᾷ ἔαρ, παντᾷ δὲ νομοί, παντᾷ δὲ γάλακτος οὔθατα πλήθουσιν, καὶ τὰ νέα τρέφεται: Ἔνθ' ἁ καλὰ παῖς ἐπινίσσεται αἰδ' αὖ ἀφέρπῃ, χ' ὠ τὰς βῶς βόσκων, χ' αἱ βόες αὐότεραι. lilia peculiari epitheto *candida* nuncupantur à natiuo ipſorum colore. Propert. *Et circum irriguo ſurgebant lilia prato Candida purpureis miſta papaueribus.* &c. *Lilia non dominæ ſint magis alba mea.* &c. *Sæpè tulit blandis argentea lilia Nymphis.* idem fuſius obſeruaui ad locum Calphurnij, *Candida qui medius.*

Cum myrto] Qui quidem ex duabus illis plantis vna poſitis, atq; coniunctis ſuauiſſimus excitari conſueuit dicente Virgilio. *Et vos, ò lauri, carpam, & te proxima myrte, Sic poſitæ quoniam ſuaues miſcetis odores.* quod ex quarto Theocriti Idyllio ſumptum videtur.

Nam dum Pallas] Dum quiſq; Deus propriam, ſibiq; dicatam arborem amabit, quam videlicet ſemper amabit. Pallas autem oleam in delicijs habere fingitur, vtpote arborem à ſe primo inuentam ex notiſſima fabula. Virgil. *oleæque Minerua Inuentrix.* Bacchus vitem. idem. *Populus Alcidæ gratiſſima, vitis Iaccho.* Priapus hortorum cuſtos creditus eſt, vnde ipſius curæ poma demandata fuerunt ab antiquis. Virgil. *Sinum lactis, & hæc te liba Priape quotannis. Expectare ſat eſt, cuſtos es pauperis horti.* Tibull. *Pomoſiſq; ruber cuſtos ponatur in hortis, Terreat vt ſæuas falce Priapus aues.* extant plures luſus in hũc Deum, qui impreſſi circumferuntur. de Pale ſic ait Virgil. *Ipſa Pales agros, atq; ipſe reliquit Apollo.* eumdem animi conceptum his verſibus expreſſit idem poeta. *Hæc tibi ſemper erunt, & cùm ſolemnia vota Reddemus Nymphis, & cùm luſtrabimus*

bimus agros : Dum iuga montis aper, fluuium dum piſcis amabit, Dumq; thymo paſcentur apes, dum rore cicadæ, Semper honos, nomenq; tuum, laudeſq; manebunt. ſed & alibi ita eumdem variauit. *In freta dum fluuij current, dum montibus vmbræ Luſtrabũt, conuexa polus dum ſydera paſcet*. vocat autem Nemeſianus *baccas turgentes ſanguine*; quomodo quidam vetus poëta arborum ſanguinem dixit: ſuccus enim in pomis, & arboribus proportione quadam ſanguini reſpondet in animantibus; vnde in ſacris Biblijs ſanguinem vuæ pro vino ipſo reperias.

Hæc Idas calamis] Dixerat enim ſuperius. *Idas calamis, & verſibus Alcon*; ideſt Idas ad ſonum calamorum hæc concinebat: eſt autem imitatio Virgiliana. *hæc Damon, vos quæ reſponderit Alpheſibæus Dicite Pierides*.

Aurea carmina Phœbo] Pulchra inſtar auri, vel precioſa; ἄριστον μὲν (inquit Pindarus) ὕδωρ, ὁ δὲ χρυσὸς, αἰθόμενον πῦρ ἅτε διαπρέπει νυκτὶ, μεγάνορος ἔξοχα πλούτου. hinc mala aurea Heſperidum dicti ſunt pecudũ greges, quos exquiſita pulchritudine puellæ Heſperides alerent, quæ ob decorem à poëtis aureę dictæ ſunt, quemadmodũ & Venerem ob egregiam formam auream appellant, auctore Diodoro lib. 4. Callimachus ſimpliciter ſic. Φοῖβος γὰρ καὶ τόξον ἐπιτρέπεται καὶ ἀοιδήν.

O paſtoralis Apollo] Ab eo, quòd Admeti gregem olim pauiſſe creditus eſt; hinc Virgilius *paſtorem ab Amphryſo* eundem appellat; quamuis aliter de hoc cognomine ſentiat Macrobius; ad poëticum certè figmentum alluſit Tibullus inquiens; *Pauit & Admeti tauros formoſus Apollo*: & de ſeipſo loquens Apollo apud eundem poëtam, *Me quondam Admeti niueas pauiſſe iuuencas Non eſt in vanum fabula ficta iocum*. Ouid. *Ipſe repertor opis vaccas pauiſſe Pheræas Fertur, & in parua delituiſſe caſa*. Seneca in Hypolito, *Theſſali Phœbus pecoris magiſter Egit armentum, poſitoq; plectro Impari tauros calamo vocauit*. meminit etiam huius fabulæ Horatius in Odis. Græci modò ποιμνίον, modò νόμιον, modò ἀγραῖον, modò ἐπιμήλιον, modò ἀρνοκόμην, modò ναπαῖον vocant, quæ cognomina à paſtorum officijs ducta ſunt. Calphurn. *Aut fœcunda Pales, aut paſtoralis Apollo*: ex Græcis ſic ait Callimachus. Φοῖβον, καὶ Νόμιον κικλήσκομεν, ἐξ ἔτι κείνου Ἐξότ' ἐπ' Ἀμφρυσσῷ ζευγίτιδας ἔτρεφεν ἵππους, Ἠιθέου ὑπ' ἔρωτι κεκαυμένος Ἀδμήτοιο. Orpheus in Argonauticis. Ἄδμητος δ' ἀφίκανε Φεραίηθεν, ᾧ ποτὲ Φοῖβος Θητεύων ὑλάκει, Διὸς δ' ἠλεύατο μῆνιν, Οὕνεκα τοι Κύκλωπας ἀμαύρωσε.

ἀμαιμακέτοισιν ὀιστοῖς Ἐν φθιτοῖσιν ἔτευξ', Ἀσκληπιοῦ ἡνίκα λῶβαι. meminerunt etiam huius fabulæ Homerus, Pauſanias, alij, quos hîc referre non eſt opus.

Et nemorum Syluane potens] Qui nemoribus præes. Horat. *Sic te Diua potens Cypri, Sic fratres Helenæ, lucida ſydera, Ventorumq; regat pater:* rurſus alibi. *ſuſpendiſſe potenti Veſtimenta maris Deo.* nec nõ alibi. *Phœbe, ſyluarumq; potens Diana.* Virgil. *Nimborumq; facis, tempeſtatumq; potentem:* &c. *Dij maris, & terræ, tempeſtatumq; potentes*, valet enim vbiq; ἐγκρατὴν, ὁ κύριος; alij κατὰ τὴν συγκοπὴν dici volunt pro eo, quod eſt *potiens*. porrò de Syluano ſic ait Virgilius. *Syluano fama eſt veteres ſacraſſe Pelaſgos Aruorum, pecoriq; Deo, lucumq; diemq;*

Quæ iuga celſa tenes Erycis] Eryx mons eſt Siciliæ, in cuius cacumine templum Veneri dicatum extabat fama toto orbe notiſſimum, auctore Polybio: de eo ſic ait Virgilius. *Tùm vicina aſtris Erycino in vertice ſedes Fundatur Veneri Idaliæ.* inde Venus *Erycina*. Catull. *Spinoſas Erycina ſerens in pectore curas.* Horat. *Siue tu mauis Erycina ridens;* & reliqua.

Iugales concubitus] Non quòd matrimonijs præſit, nam hoc munus Iunoni tributum fuit, quæ iccircò *pronuba* nuncupatur, & à parientibus inuocari conſueuit; ſed quia (vt inquit Lucretius) *per banc genus omne animantum Concipitur, viſitq; exortum lumina ſolis:* & paulò poſt de eadem loquens. *Efficis, vt cupidè generatim ſecla propagent, Quæ quoniam rerum naturam ſola gubernas, Nec ſine te quicquam dias in luminis oras Exoritur, neq; fit lætũ, nec amabile quicquã, Te ſociã.* & reliqua.

Vocalem longos] Benè *longos*, nam luſcinia noctu, diùq; penè indefatigabilis eſt in canendo, vt pluribus verbis docet Plinius lib. 10. necnon Aelianus de Animalibus lib. 3. hinc Plauti illud ex Bacchidibus. *Ego quoq; Pol metuo ne luſciniolæ defuerit cantio.* Homerus quoque, quod hûc aliquo modo facit, ſic inquit. Ὡς δ' ὅτε Πανδαρέη κούρη χλωρηῒς ἀηδὼν Καλὸν ἀείδησιν ἔαρος νέον ἱσταμένοιο Δενδρέων ἐν πετάλοισι καθεζομένη πυκινοῖσιν, Ἥτε θαμὰ τρωπῶσα χέει πολυηχέα φωνὴν, Παῖδ' ὀλοφυρομένη Ἴτυλον φίλον. ſed & Theocritus in Aita. ὅσσον ἀηδὼν Συμπάντων λιγύφωνος ἀοιδοτάτη πετεηνῶν. de hac verò aue quæ fabuloſè tradita ſunt, reperias apud Antoninum Liberalem in Congerie tranſmutationum cap. 11. eſt autem commendatio muneris non tàm à natura illius auiculæ; de qua ijdem Plinius, & Aelianus in primis conſulendi ſunt libris nuper indicatis, quàm ab Alco-

nis opera,

nis opera, & diligentia, ſiquidem aiebat Scopelianus Sophiſta τὴν ἀηδόνα ἐν οἰκίσκῳ μὴ ᾄδειν.

Contexto vimine] Periphraſis caueæ, quam tamen ſtatim proprio vocabulo nuncupat. *& caueam totis præponere ſyluis*.

Scit rurſus remeare domum] Tale quippiam de ceruo Amatæ narrat Virgilius Aen. 7. *Ille manum patiens, menſæq; aſſuetus herili Errabat ſyluis, rurſuſq; ad limina nota Ipſe domum ſera, quamuis ſe nocte ferebat*.

Geminaſq; palumbes] Neq; hic locus imitatione caret, factus eſt enim ad exemplum illius Maronis. *Parta meæ Veneri ſunt munera, namque notaui Ipſe locum aëreæ quò congeßere palumbes. Quod potui, puero ſyluestri ex arbore lecta Aurea mala decem miſi, cras altera mittam*. ſed & Theocritus hanc ſententiam prior expreſſerat in Ὁδοιπόροις. Κἠγὼ μὲν δώσω τᾷ παρθένῳ αὐτίκα φάσσαν, Ἐκ τᾶς ἀρκεύθω καθελὼν, τηνεῖ γὰρ ἐφίσδει. cæterùm τὸ *Quod potui*, iccircò additur, quoniam de ſe prædicauerat Idas. *ſcis mille iuuencas Eſſe mihi, noſti nunquam mea mulctra vacare*: cui cùm paria obijcere non poſſet Alcon, ingenuè tenuitatem ſuam fatetur, interim tamen addit puellæ ſe tribuiſſe quicquid in ſua facultate ſitum eſſet; eſt ergo non leuis commendatio muneris; pro lepore autem, quem hîc poſuit Nemeſianus, Virgilius capreolos dixit. *Præterea duo, non tuta mihi valle reperti Capreoli ſparſis etiam nunc pellibus albo, Bina die ſiccant ouis ubera, quos tibi ſeruo*. at Calphurnius & leporis, & palumbi meminit in illis. *His tamen, his inquam manibus tibi ſæpè palumbes, Sæpè etiam leporem decepta matre pauentem Miſimus in gremio*.

Et poſt hæc] Epiphonema. Virg. *Et dubitant homines ſerere, atque impendere curam*.

Dij pecorum pauere greges] Tuetur ſe Deorum exemplo; & eſt argumentum à minori. ſic Virgilius. *Quem fugis, ah demens, habitarunt Dij quoq; ſyluas, Dardaniuſq; Paris*. Theocritus. λῆγε μίλαν, Ὡς πρᾶτος φῶκας καὶ θεὸς ἂν ἔνεμε, eodem argumento factũ ſuũ excuſat Cherea apud Terentiũ Eunucho.

Pulcher Adonis] Virgil. *Et formoſus oues ad flumina pauit Adonis*. ſic etiam Theocritus, καλὸν καὶ ὡραῖον eundé vocat.

Fontis ſpeculo] Videtur voluiſſe Criticorum cenſuram vitare, qui Virgilio notam inurunt dicenti. *Nec ſum adeò informis, nuper me in litore vidi, Cùm placidum ventis ſtaret mare*: tametſi ex Theocrito id ſumptum cõſtat; cautè igitur Neme-

ſianus, quod ab eis de mare dicitur, ad fontem tranſtulit quibuſdam inſuper adiectis circumſtantijs, quæ viſum minus falli permittunt: ſic etiam Calphurnius; *Fontibus in liquidis quoties me conſpicor ipſe, Admiror toties; etenim ſic flore iuuentæ Induimus vultus, vt in arbore ſæpè notaui Cerea ſub tenui lucere cydonia lana*. ſimile quippiam reperias apud Callimachum εἰς λουτρὰ τῆς Παλλάδος, ibi. Οὐδ' ἐς ὀρείχαλκον μεγάλα θεὸς, οὐδὲ Σιμοῦντος ἔβλεψεν δίναν ἐς διαφαινομέναν. cur verò in ſpeculis, & in perſpicuis aquis nos ipſos videamus, docet Alexander problemate quopiam.

Nec tremulum liquidis] Varietas ſcripturæ, quam hic offendi, nulla ex parte officit ſenſui; quocirca minimo in diſcrimine pono, an legamus *tremulùm*, vt ſit aduerbialiter dictum, quomodo perſæpè loquuntur poëtæ, an verò tamquam adiectiuum ad *lumen* referatur, vt ſit *tremulum lumen*, an etiam in ſextum caſum cōuertatur, vt ſit *tremulo lumine*, nam omnibus his modis hunc verſum notatum reperi; cæterùm hæc dictio de imagine rei ipſius expreſſa eſt, vt docet Macrobius Saturn. 6. vbi hoc Ennij carmen citat. *Lumine ſit tremulo terra, & caua cærula cādent*: ſic etiam dixit Lucretius. *Præterea ſolis radijs iactatur aquai Humor, & in lumen tremulo rareſcit ab æſtu*. nec non Virgilius. *nec candida curſum Luna negat: ſplendet tremulo ſub lumine pontus*. rurſus alibi. *Sicut aquæ tremulum labris vbi lumen ahenis Sole repercuſſum, aut radiantis imagine lunæ Omnia peruolitat latè loca*. neq; abſimile eſt, quod ait Propertius. *Armorum radijs picta tremebat aqua*.

Nulla tegimur lanugine malas] Interpretatus eſt illud Theocriti. Καὶ καλὰ μὲν τὰ γένεια. quomodo illud alterū, Ὡς πὰρ ἐμὶν κεῖται illo, *Quod vidi*. ſed Lucretius dixit. *Tùm demum pueris æuo florente iuuentas Occipit, & molli veſtit lanugine malas*.

Paſcimus & crinem] Qui mos fuit puerorum apud antiquos preſertim impudicorum, vnde natum prouerbium οὐδεὶς κομήτης, ὅστις οὐ ψωλίζεται. Ageſilaus tamen ſuum in alenda coma ſtudium, quod alioqui ingenuo homine indignum exiſtimabatur, acuto dicto nulli reprehenſioni affine eſſe demonſtrauit, interrogatus enim cur id faceret, ὅτι (inquit) τὰ κόσμια ἀδαπανώτατός ἐστι. Horatius de Gyge. *Quem ſi puellarum inſereres choro Mirè ſagaces falleret hoſpites, Diſcrimen obſcurum ſolutis Crinibus, ambiguoq; vultu*. ac alibi. *Aut teretis pueri longam renodantis comam*. hanc deinde ex ephœbis egreſſi præcidētes ali-

rati Deo conſecrare moris fuit. M. Varro de Liberis educandis apud Nonium. *Itaq; Ambraciæ primum capillum puerilem demptum; item cirros ad Apollinem ponere ſolent.* Martial. *Hos tibi Phœbe vouens totos à vertice crines Eucolpus domini Centurionis amor.* Homerus. Σπερχειὲ ἄλλως σοί γε πατὴρ ἠρήσατο Πηλεὺς, Τὴν ξα Σπερχειῷ ποταμῷ τρέφε τηλεθόωσαν. quem locum explicat Papinius Syluar. lib. 3. ibi. *Et quam Sperchio tumidus ſeruabat Achilles.* meminit huius conſuetudinis Pauſanias in Arcadicis, neq; non item Athenæus ex Diphilo comico.

Mihi tu narrare ſolebas] Circumſpectè admodum ſe gerit Alcon, qui de ſua pulchritudine iudicium non ſibi, ſed Donaci tribuit; non ita fecit Dametas apud Theocritum Idyllio 6. vnde hic locus fermè expreſſus eſt: at Calphurnius cum noſtro contendit. *Formoſior illo Dicor, & hoc ipſum mihi tu narrare ſolebas.* alibi tamen hanc cautionem ſeruauit Græcus poëta dicens; Κα μ' ἰκ τῶ αὐτρῶ σιμόφρυς κόρα ἀχθεῖς ἰδοῖσα Τὰς δαμαλ' παρελᾶντα, καλ' καλ' ἦμεν ἔφασκε.

Et lactea colla] Candida inſtar lactis. Virg. *tum lactea colla Auro innectuntur.* &. *fuſos ceruix cui lactea crines Accipit.* *purpureas* verò *genas*, id eſt rubore ſparſas. Heſiodus Theogonia Agauem καλλιπάρῃον vocat, & Gratias eodem epitheto exornauit.

Puberis æui] Sic etiam locutus eſt Maro. *Et nunc æquali tecum pubeſceret æuo.* Heſiodus dixit in Theogonia. Τὸν ῥα νέον τέρεν' ἄνθος ἔχοντ' ἐρικυδέος ἥβης.

Tityrus] Hæc non obſcurè de Virgilio dicuntur, cuius perſonam ſuſtinet Tityrus quidam ipſius prima Ecloga: reſpicit autem adhuc ſignantius locum illum. *Poſtquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit: Namque, fatebor enim, dum me Galatea tenebat:* & reliqua: geminus huic eſt ille alter Calphurnij locus. *Tityrus hanc habuit, cecinit qui primus in iſtis Montibus Hyblæa modulabile carmen auena.* rurſus in fine. *Tùm mihi talis eris, qualis qui dulce ſonantem Tityron è ſyluis dominam deduxit in vrbem, Oſtenditq; Deos.*

Si modò coniferas] Comparatio Virgiliana. *Verùm hæc tantum alias inter caput extulit vrbes, Quantum lenta ſolent inter viburna cupreſſi.* hæc eadem ſententia nudis tamen verbis, & abſq; vllo poëtico apparatu ita alibi exprimitur ab eodẽ Marone. *Non aliter, ſi parua licet componere magnis;* & reliqua. ſic etiam M. Tullius de Optimo genere oratorum. *Parua enim*

magnis ſæpè rectiſſimè comparantur . & in Oeconomico apud Lactantium . *Vt magna paruis conferamus* . porrò cupreſſum eodem epitheto inſigniuit etiam Maro dicens . *Aëreæ quercus, aut coniferæ cypariſſi* .

Toto ſub ſole] Si tota die, hæc atq; alia multa in eãdem ſententiam cecinisse Aſtacum, & Alconem intelligemus; vel eſt legendum *toſto*, quod reperi in vno codice manuſcripto; indico, non affirmo; ad hunc ſenſum dixiſſet Catullus . *Sole ſub ardenti flauentia demetit arua.* id quod etiam reperias apud Maronem; hoc autem dico, quoniam *toſto* actiuè ſumi deberet, ni fallor.

Frigidus è ſyluis] Hac ſæpè occaſione vtuntur poëtæ bucolici, cùm ſermoni finem imponere volunt: ſic Virgilius Ecloga prima, ſexta, & decima: Nemeſianus ea, quæ hanc proximè conſequitur; Calphurnius quinta, quos locos conferre poterunt ſtudioſi adoleſcentes ad hunc, quem in manibus habemus, magis adhuc intelligendum; nam ego citato curſu ad reliqua propero pluribus de induſtria prætermiſsis, quæ hûc congeri poſſent, ſi mihi propoſitum eſſet verboſos Commentarios adornare, ſed quoniam breuitati ſtudeo, ſatis habui ad fontem digitum intendiſſe; & licet nihilominus, ſi libet, conſulere caput primum libri 10. meorum Locor, controuerſ. ſuper illo carmine Virgiliano . *Surgamus, ſolet eſſe grauis cantantibus vmbra*; quod ego legendum eſſe admonui *cunctantibus*; de quo deinde corium defricui fictitio illi Villiomaro, qui Ioſepho Scaligero in mimo peragendo perſonam commodauit.

ECLOGA III.

PAN.

NYCTILOS, atq; Mycon, necnon, & pulcher Amintas,
Torrentem patulâ vitabant ilice ſolem:
Cùm Pan venatu feſſus recubare ſub vlmo
Cœperat, & ſomno laſſatus ſumere vires:
Quem ſuper & tereti pendebat fiſtula ramo.
Hanc pueri (tanquàm prædam pro carmine poſſent

Sumere

Sumere: faſq; eſſet calamos tractare deorum)
Inuadunt furto. ſed nec reſonare canorum
Fiſtula, quem fuerat; nec vult contexere carmen;
Sed pro carminibus malè ſibila diſſona reddit.
Tum Pan excuſſus ſonitu ſtridentis auenæ,
Iamq; videns, Pueri ſi carmina poſcitis, inquit,
Ipſe canam. Nulli fas eſt inflare cicutas,
Quas ego Mænalijs cera coniungo ſub antris.
Iamq; ego Bacche tuos ortus; & ſemina vitis
Ordine detexam: debemus carmina Baccho.
Hæc fatus, cœpit calamis ſic montiuagus Pan.
Te cano, qui grauidis hederata fronte corymbis
Vitea ſerta plicas: qui quando palmite tygres
Ducis, odorato perfuſus colla capillo:
Vera Iouis proles. Iam tunc poſt ſydera cœli
Sola Iouem Semele vidit Iouis ora profeſſum.
Hunc pater omnipotens, venturi prouidus æui,
Protulit, & iuſto produxit tempore partus.
Vos etiam & Nyſæ viridi nutriſtis in antro
Hunc Nymphæ, Fauniq; ſenes, Satyriq; procaces.
Quin & Sylenus paruum veneratus alumnum
Aut gremio fouet, aut reſupinis ſuſtinet vlnis:
Et vocat ad riſum digito, motuq; quietem
Allicit: aut tremulis quaſſat crepitacula palmis,
Cui deus arridens, horrenteis pectore ſetas
Vellicat: aut digitis aures aſtringit acutas,
Applauditve manu mutilum caput, aut leue mentum;
Et ſummas tenero collidit pollice nareis.
Intera pueri floreſcit pube iuuenta;
Flauaq; maturo tumuerunt tempora cornu.
Tum primum lenes oſtendit pampinus vuas.
Mirantur Satyri frondes, & dona Lyæi.
Tum deus, ò Satyri maturos carpite fructus,
Dixit: & ignotos pueri calcate racemos.
Vix hæc ediderat: decerpunt vitibus vuas,
Et portant calathis: celeriq; illudere planta

Vix

Concaua ſaxa ſuper properant. Vindemia feruet
Collibus in ſummis: crebro pede rumpitur vua;
Nudaq; purpureo ſparguntur pectora muſto.
Tum Satyri, laſciua cohors, ſibi pocula quiſq;
Obuia corripuit, quod fors dedit, hoc capit a vſus,
Cantharon hic retinet: cornu bibit alter adunco:
Concauat ille manus, palmaſq; in pocula vertit:
Pronus at ille lacu bibit, & crepitantibus haurit
Muſta labris: alius vocalia cymbia mergit:
Atq; alius latices preſsis reſupinus ab vuis
Excipit, at potis ſaliens liquor ore reſultat
Spumeus, inq; humeros, & pectora diffluit humor.
Omnia ludus habet cantusq; choroſq; licenteis,
Et Venerem iam vina mouent. Raptantur amantes
Concubitu Satyri fugienteis iungere Nymphas:
Iam iamq; elapſas hic crine, hic veſte retentat.
Tum primus roſeo Silenus cymbia muſto
Plena ſenex auidè non æquis viribus hauſit.
Ex illo venas inflatus nectare dulci
Heſternoſq; grauis ſemper ridetur hyacco.
Quin etiam deus ille, deus Ioue natus ab ipſo,
Et plantis vuas premit, & de vitibus haſtas
Ingerit, & lynci præbet cratera bibenti.
Hæc Pan Mænalia pueros in valle docebat:
Sparſas donec oueis campo conducere in vnum
Nox iubet, vberibus ſuadens ſiccare fluorem
Lactis, & in niueas aſtrictum cogere glebas.

COMMENTARIVS
In Eclogam Tertiam.

BACCHVS inſcribitur hæc Ecloga ab argumento.

Nyctilos, atq; Mycon] Non diſſimile habet exordium altera, quæ hanc conſequitur, Ecloga; eſt autẽ imitatio ex Virgilij Sileno.

Torrentem patula] *Torridam æſtatem* appellauit Maro. *iam venit æſtas Torrida;* & *patulam fagum*, ibi. *Tityre tu patulæ recubans ſub tegmine fagi Syluestrem tenui Muſam meditaris auena.* ſic Papinius in Hercule Surrentino. *patula defendimus arbore ſolem.* ſed *torrens ſol* eſt, quem *aſtum* vocauit Cicero; Plato σκεθρὸν, ni fallor: ſic *torridum aërem* appellat Propertius, & *torrentiſsimum axem* Papinius.

Cùm Pan] Sic etiam Theocritus. Οὐ θέμις ὦ ποιμὰν τὸ μεσαμβρινὸν, οὐ θέμις ἄμμιν Συρίσδεν. τὸν Πᾶνα δεδοίκαμες· ἦ γὰρ ἀπ' ἄγρας Τανίκα κεκμακὼς ἀμπαύεται, ἔστι δὲ πικρός. vnde Virgilius ſumpſit, quod eſt in Sileno. *Chromis, & Mnaſylus in antro Sylenum pueri ſomno videre iacentem*; & reliqua: velim etiam inſpici principium fabulæ Ariſtæi cõmemoratæ à Virgil. 4. Georg.

Pendebat fiſtula ramo] *Teretem oliuam* reperi apud Maronẽ. *Incumbens tereti Damon ſic cepit oliuæ:* ſed alibi ad mentem huius noſtri inquit. *Hic arguta ſacra pendebit fiſtula pinu*: ad verba ſic. *Solamenq; mali de collo fiſtula pendet.*

Tanquam prædam] Sumunt fiſtulam loco pignoris, quam pro pignore habeant, & ita Pana ad canendum adigant; cui ſenſui conueniret *prædem*; ſed nihil determino contra omnium codicum, quos viderim, conſenſum.

Sed nec reſonare canorum] Tale quippiam obſeruaui apud Anacreontem Oda prima. in quibuſdam libris legebatur *canorem*, & *ſuerat* pro *fuerat*, quod ſanè rectum arbitror: illam dictionem vſurpauit quoq; Lucretius. *Paruus vt eſt cycni melior canor, ille gruum quàm Clamor in ætbereis diſperſus nubibus auſtri.* ſed & Maro dicens. *namq; morantes Martius ille æris*

rauci canor increpat. habet autem analogiã a verbo *cano* exemplo illorum, *ſudor, clamor, error, marcor, candor, algor, ſonor, ſtridor, ardor*, atq; huius generis aliorum.

Malè ſibila diſſona] Supra Eclog. 1. *nuper nam carmine victor Riſiſti calamos, & diſſona flamina Mopſi*.

Excuſſus] Plenè Virgilius. *Excutior ſomno*.

Stridentis auenæ] *Stridentem ſtipulam* appellat Maro, quod idem valet. *non tu in triuijs indocte ſolebas Stridenti miſerum ſtipula diſperdere carmen*. Calphurn. *carmen inops, & acerbæ ſtridor auenæ*.

Iamq; videns] Somno excuſſus. Virg. *iamq; videnti Sanguineis frontem moris, & tempora pingit*.

Ipſe canam] Virgil. *Carmina quæ vultis cognoſcite*.

Quas ego Mænalijs] Sub antris Mœnali montis Arcadiæ, qui Pani dicatus eſt. Virg. *Pan ouium cuſtos, tua ſi tibi Mænala curæ*. quod autem ait *cicutas ſe cera coniungere*, antiquum Panis inuentum reſpicit, de quo Virgilius. *Pan primus calamos cera coniungere plures Inſtituit; Pan curat oues, ouiumq; magiſtros*. conſule Achillem Statium libr. 8. De amore Clitophontis, & Leucippes, vbi modus, & occaſio inueniendæ fiſtulæ traditur.

Ordine detexam] Nõ perſiſtit in metaphora ſemel ſuſcepta, perſiſteret autem, ſi diceret. *Iamque ego Bacche tuos ortus, & ſtamina uitis*; quamquam *orſa* dicendum eſſet: excuſabimus tamen licentiam aliorum pcëtarum exemplo, qui eam crebrò vſurparunt, veluti alicubi oſtendimus in Aſſertione pro noſtris libris Locor. controuerſ.

Debemus carmina Baccho] Ex Marone, qui dixerit. *debentur carmina Phœbo*.

Montiuagus Pan] Οὐρεσιφοίτης. Lucret. *Namq; canes vt montiuagæ perſæpè ferai Naribus inueniunt intectas fronde quietes*. &c. *pabula læta Montiuago generi poſſit præbere ferarum*. Catullus *nemoriuagum* vſurpauit in Galliambo. *Vbi cerua ſyluicultrix, vbi aper nemoriuagus*? de Pane vide Luciani Dialogum, qui ab hoc Deo inſcribitur, vbi ipſe & Mercurius loqui introducuntur.

Hederata fronte] Hedera coronatus; eſt enim hæc planta Baccho dicata, vel quia, vt canit Ouidius, *Nyſiades Nymphæ puerum quærente nouerca, Hanc frondem cunis circumpoſuiſſe feruntur*. vel quia contra ebrietatem facere putatur; vel quia Cyſſus puer vnus ex Bacchi comitibus cum Satyro quopiam

ſaltans,

ſaltans, humi lætaliter afflictus eſt, & à Deo in hederam tranſformatus, quæ & κισσὸς Græcè nuncupatur, vnde & Baccho cognomen inditũ. Homerus in altero ad Dionyſium hymno. Κισσοκόμην Διόνυσον ἐρίβρομον ἄρχομ' ἀείδειν. Tibull. *Sed varij flores, & frons redimita corymbis*. Propert. *Cãdida laxatis onerato colla corymbis*: vterq; de Baccho loquitur: ſic etiam reperias apud Herodianum. Ἀντίγονος δὲ, Διόνυσον πάντα μιμούμενος, καὶ κισσὸν μὲν περιτιθεὶς τῇ κεφαλῇ ἀντὶ καυσίας καὶ διαδήματος Μακεδονικοῦ, θύρσον δὲ ἀντὶ σκήπτρου φέρων. ſed & βοτρυοχαίτην, & ἰοπλόκον cognominatum ſcimus: *corymbi* autem ſunt hederæ racemi. Virg. *Diffuſos hedera veſtit pallente corymbos*. de Baccho vide plura penes Macrobium Saturn. lib. 1. cap. 18.

Vitea ſerta plicas] Nam & vitis quoq; eiuſdem inuentum eſſe creditur, vnde *vitis conſitor*, & *vitiſator* nũcupatur. Ouid. *genialis conſitor vuæ*. Accius. *O Dionyſe pater optime vitiſator Semele genitus Euie*. plura ſunt huius Dei à vino ducta cognomina, quæ penes Orpheum, & Homerum in Hymnis reperias: Aelianus de Varia hiſtoria ſic inquit. Ὅτι τὸ πολυκαρπεῖν οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμαζον φλύειν· ὅθεν τὸν Διόνυσον Φλεῶνα ἐκάλουν, καὶ προτρύγην, καὶ σταφυλίτην, καὶ ὀμφακίτην, καὶ ἑτέρως πως διαφόρως. ex noſtris videndus eſt Ouidius initio quarto Metamor. ex Græcis Diodorus libro 3. ſed & Gyraldum conſulere præſtiterit.

Palmite tigres] Hoc enim animal Baccho ſacrauit antiquitas, itaq; ipſius Dei currus à tigribus duci fingitur, quoniam, vt ſcribit Fulgentius, omnis vinolentia feritati ſemper inſiſtat; ſed & panthera Baccho tribuitur, quæ & ipſa tigris eſt ſpecies, propterea quod animal ſit calidiſſimum, & vt Bacchę ſaliant, lynces quoq;, & pardi huic Deo ſacrati ſunt. Horat. *Hac te merentem, Bacche pater, tuæ Vexere tigres indocili iugum Collo trahentes*. Ouid. *Inq; capiſtratis tigribus alta ſedet*. Seneca in Hyppolito. *Tigres pampinea cuſpide territans*. Propert. *Lyncibus in cælum vecta Ariadna tuis*. Ouid. *tu biiugam pictis inſignia frenis Colla premis lyncum*. vide tamen Philoſtratum in Iconibus: *ducis* autem *palmite*, id eſt vitea virga moderaris, vel uitis liquore mulces; tigris enim vinum maximè appetere dicitur.

Olorato perfuſus colla capillo] Heſiodus eundem χρυσοκόμην appellauit in Theogonia; ſed hic noſter expreſſius illius Dei mollitiem notat; molles enim & delicati comam vnguentis delibutam gerebant. Horat. *Cum quo morantem ſæpè diem mero*

Pingi coronatus nitentes Malobathro Syrio capillos, talem autem pingi conſueuiſſe Bacchum ſatis conſtat.

Vera Iouis proles] Quoniam Semele fulmine tacta Bacchus ſuperuixerit, vt hoc non leui indicio Iouis filium ſe eſſe probauerit, præterquam quod in ipſius femore iuſtum dierum ad naſcendum numerum eſt conſequutus, notum eſt omnibus poëtarum figmentum.

Poſt ſidera cœli] Præter ſydera, quæ aſſiduè Ioue intuentur.

Sola Iouem Semele] Nam reliquæ mulieres, quæ à Ioue compreſſæ dicuntur, verum Iouis vultum nequaquam aſpexerũt, Europa, inquam, Leda, Danae, Alcmena, & ſi quæ ſunt aliæ, vni Semeli conceſſum fuit vidère Iouem Iouis ora profeſſum: fabula extat apud Ouidium Metam. 3. Higinum, Diodorum lib. 3. & 4. Apollodorum; alios; vide etiam Philoſtratum in Imaginibus.

Iuſto produxit tempore] Cùm videlicet Semele abortum feciſſet. Ouid. *Impfectus adhuc infans genitricis ab aluo Eripitur, patrioq; tener, ſi credere dignum eſt; Inſuitur femori, maternaq; tempora complet*. Theocritus λιώαις. Καὶ γὼ μὲν Διόνυσος, ὃν ἐν Δρεχχάνῳ νιφόεντι, Ζεὺς ὕπατος μεγάλαν ἀθιγομίδα ἀνέθετο λύσας: hinc ἱεραφιώτην ipſum vocatum ſcimus. quid verò ſub huius fabulæ inuolucro texerint veteres, docet Diodorus libro 2. vbi de India loquitur.

Vos etiam Nyſæ] Has Nymphas à Nyſa Citheronis vertice dictas quidam volunt: Diodorus à Nyſa fœlicis Arabiæ vrbe deriuat: earum nomina feruntur hæc, Ciſſeis, Nyſa, Erato, Eriphia, Bromie, Polyhymno, vel ex aliorum ſententia hæc, Arſine, Ambroſie, Bromie, Ciſſeis; Coronis: alij aliter ſcribunt; veluti Pherecides, & Heſiodus: Homerus altero in Bacchum hymno Ὅν, loquitur de ipſo Baccho, τρέφον ἠΰκομοι νύμφαι παρὰ πατρὸς ἄνακτος δεξάμεναι κόλποισι, καὶ ἐνδυκέως ἀτίταλλον Νύσης ἐν γυάλοις. Propert. *Indica Nyſæis arma fugata choris*. dictus eſt autem Bacchus à Nymphis nutritus, quoniam aqua infuſa vinum augeat, teſte Athenæo lib. 11. Ouid. *Nyſiades Nymphæ puerum quærente nouerca Hanc frondem cunis circumpoſuiſſe feruntur*.

Satyriq; procaces] In Venerem propenſi, ſalaces, libidinoſi, quod ipſum nomen arguit; dicuntur enim, vt quibuſdam placet, ἀπὸ τῆς σάθης idest ab inflammata rei Venereæ cupiditate, vel à membro virili, vnde ſalax ille caprarius apud Theocritum.

ocritum dicitur à Satyris, vel Panibus genus ducere. Εὖγ' ὤνθρωπε φιλοῖφα, τό τοι γένος ἢ Σατυρίσκοις ἐγγύθεν, ἢ Πάνεσσι κακοχνάμοισιν ἐρίσδει. Bacchi comites numerantur à Strabone Σειληνοί τε, καὶ Σάτυροι, καὶ Βάκχαι, Λῆναί τε, καὶ Θυῖαι, καὶ Μιμαλλόνες, καὶ Ναΐδες, καὶ Νύμφαι, καὶ Τίτυροι προσαγορευόμεναι. Sed & Aeliani verba operæprecium fuerit adſcribere, vt res tota melius cognoſcatur, ait igitur ille Variæ Hiſtoriæ lib. 3. Ὅτι οἱ συγχορευταὶ Διονύσου σάτυροι ἦσαν οἱ ὑπὸ ἐνίων τίτυροι ὀνομαζόμενοι. ἔσχον δὲ τὸ ὄνομα ἐκ τῶν τερετισμάτων, οἷς χαίρουσι σάτυροι. σάτυροι δὲ ἀπὸ τοῦ σεσηρέναι, σιληνοὶ δὲ ἀπὸ τοῦ σιλλαίνειν. τὸν δὲ σιλλὸν ψόγον λέγουσι μετὰ παιδιᾶς δυσαρέστου. & reliqua. Ouid. Metam. *tu bijugum pictis inſignia frenis Colla premis lyncum: Bacchæ, Satyriq; ſequuntur, Quiq; ſenex ferula titubantes ebrius artus Suſtinet, & pando non fortiter hæret aſello.* vide vniuerſam Propertij Elegiam ad Bacchum libro. 3. & Philoſtratū de Vita Apollonij lib. 6. cap. 14.

Suſtinet vlnis] Fuit enim Sylenus alumnus, ſiue nutricius Bacchi, huius autem moris meminit Terentius. *Quem ego modò puerum tantillum in manibus geſtaui meis?* Catullus ad Coloniam. *nec ſapit pueri inſtar Bimuli tremula patris dormientis in vlna*. Herodianus in Oratione Commodi de ſe, & Marco patre loquentis. φέρων τέ με πολλάκις νήπιον ὄντα, ταῖς ὑμετέραις ἐνεχείρισε πίστεσι.

Motuq; quietem] Somnum inuitat cunæ, ſiue brachiorum crebra motatione, cuius quidem effectus cauſam reddit Alexander problematum auctor dicens iccircò id euenire, quia humores ita fuſi cerebrum moueant; ipſius verba viſum eſt adſcribere. διὰ τί τὰ βρέφη αἱ τροφοὶ πρὸς ὕπνον τρέπουσαι κινοῦσιν αὐτά. πρὸς τὸ τοὺς χυμοὺς ὑπὸ τῆς κινήσεως χεομένους κινεῖν τὸν ἐγκέφαλον· πλεῖον μὲν τὸ τοῦτο πάσχειν οὐκ ἀνέχονται. eſt autem pulchra ἀντίπτωσις in verbis Nemeſiani, quamuis dictio *quietem* valeat hîc ſomnum ipſum, vt apud Virgilium. *At Venus Aſcanio placidam per membra quietem Irrigat.* rurſus. *Placida laxarant membra quiete.*

Tremulis quaſſat crepitacula palmis] Martialis vocauit *ſiſtra*. *Si quis plorator collo tibi vernula pendet, Hæc quatiat tenera garrula ſiſtra manu.* Haud hinc abludunt, quæ leguntur apud Alexandrum problemate quopiam, dum quærit, cur infantes nutricis canticum audientes vagitum ſiſtant, mox verò etiam dormiant; verba ipſa qui volet, habet vnde petere poſsit.

Aures aſtringit acutas] Faſtigiatas, in acumen collectas; tales enim fuiſſe Satyrorum aures auctor eſt Lucianus in Deo-

rum Concilio appellans ipſas ὀξεῖας: quomodo accipiendum arbitror Horatianum illud. *& aures Capripedum Satyrorum acutas*. Lucianus ait. οἱ δὲ σάτυροι ὀξεῖς τὰ ὦτα, καὶ αὐτοὶ φαλακροί. quod poſterius declarat illud alterum in noſtro, *mutilum caput*, eſt enim *mutilum*, pilis carens: nam Sylenus quoq; φάλακρος καὶ ψιλὸς pingebatur: vel *mutilum* parte aliqua cornuum detruncata, comminutaq;. Varro de Lingua Latina. *Similiter vt ſi quis viderit mutilum bouem, aut luſcum hominem, claudicantem equum, negat in cornibus bouum, hominum, & equorum naturam ſimilitudinis proportione conſtare*. Columella. *& idipſum aliter curatur mutilum, & raripilum, aliter cornutum, & ſetoſum, quale eſt in Cilicia*. Horat. *O tua cornu Ni foret execto frons (inquit) quid faceres, cùm Sic mutilus minitaris*. Ouid. *Turpe pecus mutilum*. *leue* autem *mentum* vocat ob pilorum raritatem. Porrò ad vniuerſum hunc locum intelligendum mirificè conducunt Callimachi verſus ex hymno in Dianam, quocirca eos hîc appingere libitum eſt. Κοῦρα, σὺ δὲ προτέρω περ, ἔτι τριέτηρος ἐοῦσα, Εὖτ' ἦλθε Λητώ σε μετ' ἀγκαλίδεσσι φέρουσα, Ἡφαίστου καλέοντος ὅπως ὀπτήρια δοίη, Βρόντεω σε στιβαροῖσιν ἐφεσσαμένου γονάτεσσι, Στήθεος ἐκ μεγάλου λασίης ἐδράξαο χαίτης, Ὤλοψας δὲ βίηφι.

Et ſummas tenero] Talitrum exprimit, quod Pollux deſcribit his verbis. τὸ δὲ σκανδαλίζειν ἐστὶ, τῷ μέσῳ τῆς χειρὸς δακτύλῳ ὑπὸ τοῦ μείζονος ἀφιέντι, τὴν ῥῖνα παίειν. eius ludi meminit Suetonius in Tiberio: haud quaquã mihi diſpliceret ſi reponeretur *ſimas* ἀντὶ τοῦ *ſummas*: etenim hanc narium formam tribuit Syleno Lucianus eodem Dialogo. ὁ δὲ (inquit) φαλακρὸς γέρων, σιμὸς τὴν ῥῖνα, ἐπὶ ὄνου τὰ πολλὰ ὀχούμενος. veterem tamen ſcripturam non damno.

Tumuerunt tempora cornu] E cuius fronte cornua iam ſe promere incipiebãt. ſic Horatius. *Cras donaberis hœdo, Cui frons turgida cornibus, Primis, & Venerem, & prælia deſtinat*. Gratius de Venatione. *teneraq; extrudens cornua fronte*. Claudianus de Raptu Proſerpinæ. *& paruo ſignantur tempora cornu*. Plures autem rationes à ſcriptoribus afferuntur, cur Baccho cornua ſint tributa, nam vel eo corporis habitu Deum illum fingi volunt, quia Ammonis filius crederetur, cui nimirum cornua tribuerit antiquitas, aut quia primus boues iugo copulauerit, vt ſit idem, qui Oſyris; aut cornua audaciam denotant, quoniam quidem audaces efficiuntur, qui liberalius biberint: aut ad cornu referri debet, quo pro poculo vſos fuiſſe

iſſe veteres conſtat: aut aratri inuentionem denotat. videndi ſunt Diodorus, Phormutus, Porphyrius, Athenæus, Nicandri Scholiaſtes, Philoſtratus, Euſtachius, alij; ex noſtris Gyraldus, & Natalis de Comitibus: hinc factum eſt, vt Bacchus modò ταυρόμορφος, modò κεραὸς, modò βουγενὴς, modò ταυροκέφαλος, modò ταυρῶπος, modò ταυροκέρως, modò βουκέρως, modò δικέρως vocatus fuerit. Horatius de Baccho loqués. *Te vidit inſons Cerberus aureo Cornu decorum*. Tibull. *Bacche veni, dulciſq; tuis è cornibus vua Pendeat.* Propert. *Quod ſupereſt vitæ per te, & tua cornua viuam, Virtutiſq; tuæ Bacche poëta ferar*. Ouid. *Accedant capiti cornua, Bacchus erit*. Seneca in Hyppolito. *Ac mitra cohibens cornigerum caput.*

Tum primùm lenes] Aliqui malunt *lætas*; ſed ego nihil muto, nam paulò poſt ſequitur: *ò Satyri maturos carpite fructus*. & eſt verſus ad imitationem illius Virgiliani conformatus. *Heu malè tùm mites defendit pampinus uuas.*

Et dona Lyæi] Et hîc malo *dona*, quomodo ſcriptum reperi in cunctis, quæ viderim, exemplaribus, quàm *poma*; ita enim loquitur Maro, ad cuius normam totum ſe fingit hic noſter. *Tuis hîc omnia plena Muneribus.* Loquitur autem de Baccho. rurſus. *atqui non Maſsica Bacchi Munera, non illis epulæ nocuere repertæ*. ſic Aen. 8. *onerantq; caniſtris Dona laboratæ Cereris*. de cognomine Lenæi videndus eſt Diodorus libro 3.

Ignotos pueri]. Sîc etiam Tibullus. *Illi iucundos primùm matura ſapores Expreſſa incultis uua dedit pedibus.*

Et portant calathis] Tale eſt Virgilianum illud. *Sub lucem exportant calathis.*

Concaua ſaxa ſuper] Periphraſis lacus vinarij, cuius meminit non longè hinc. *Prorſus at ille lacu bibit.* Tibull. *Oblitus & muſto feriet pede ruſticus uuas, Dolia dum, magni deficiuntq; lacus*. iam quod ſequitur. *uindemia feruet*. ſumptum eſt ex Virgilio. *ſpumat plenis uindemia labris.*

Collibus in ſummis] Vbi nimirum vites melius prouenire ſolent. Virg. *deniq; apertos Bacchus amat colles.* &. *Liber pampineas inuidit collibus uuas.* rurſus. *& quo Duceret apricis in collibus vua colorem.*

Rumpitur uua] Calph. *Vt nudus ruptas ſaliat calcatur in uuas.*

Purpureo ſpargantur p. m.] Gaudent enim qui vuas calcāt, ſe mutuò proluere, ſed & ſimpliciter ab eo, quod eſt neceſſe, dixit Tibullus. *Oblitus & muſto feriet pede ruſticus uuas.* Propert.

pert. *Dummodo purpureo ſpument mihi dolia muſto; Et noua preſſantes inquinet vua pedes.* vide etiam Aloïſium Alamannum poëtam Florẽtinum de Cultu agrorum. hinc Baccho factum cognomen Monychi παρὰ τὸ μύρυξαι. *muſtum* autem *purpureum* vocat non abſq; ratione. Athenæus. Κλέαρχός φησι τὸ μὲν ὕδωρ ἄσπρον καὶ τὸ γάλα λευκὸν λέγεσθαι, οἶνον δὲ καλεῖσθαι καὶ τὸ νέκταρ ἐρυθρόν. hinc etiam Propertius; *Dummodo purpureo ſpument mihi dolia muſto, Et noua preſſantes inquinet vua pedes.* contra Tibullus. *Preſſaq; veloci candida muſta pede.*

Laſciua chohors] Per appoſitionẽ; & eſt alluſio ad ethymon; vnde Satyros etiam veluti Sathunos, quòd ſint in libidinem proni, appellatos opinantur, inquit Macrobius. vide ſuperius.

Cantharon hic retinet] Cantharo Bacchum fuiſſe vſum tradit Plinius de Mario loquens. Virg. *Et grauis attrita pendebat cantharus anſa.*

Cornu bibit alter adunco] Dixi paulò ſuperius veteres loco poculorum cornibus quandoque vſos fuiſſe, quod teſtatur Athenæus libro. 11. hinc verbum κεράσαι, quod eſt vinum aquæ permiſcere, & κρατῆρα ἀπὸ τοῦ κέρατος, quaſi κερατῆρα, dici voluit. Ambroſius libro de Elia, & ieiunio. *Per cornu etiam fluentia in fauces hominum vina decurrunt, & ſi quis reſpirauerit, commiſſum flagitium, ſoluta acies, loco motus habetur.* hîc tamen apud Nemeſianum *cornu* ſignificare poteſt buccinam, propterea quod ſtatim præceſſerit, *quod ſors dedit, hoc capit vſus.*

Concauat ille manus] Quod expeditiſſimum eſt poculi genus, itaq; Diogenes ille Cynicus omnis ocioſæ, ſuperuacaneæq; ſuppellectilis valdè abhorrens viſo puero, qui è fonte cauis manibus aquam ad bibendum hauriebat, ligneum poculum, quod in pera geſtabat, tãquã inſtrumentum minime neceſſariũ abiecit: neſcio an hũc reſpexerit Lucretius eo verſu. *Et ſedare ſitum prius eſt, quàm pocula natum.* Propertius certè non aliò mentem direxit, cùm cecinit. *Et caua ſuſcepto flumine palma ſat eſt.* Ouidius itẽ. *Nectar erat manibus hauſta duabus aqua.* quid ſit autem τὸ *concauat ille manus*, docet id, quod ſtatim ſequitur, *palmaſq; in pocula uertit*: eſt enim declaratio prioris ſententiæ: hunc locum imitatus eſt Politianus in Ruſtico dicens. *Ille manu panda pronus bibit, alter ab ipſo Sugit muſta lacu crepitantibus hauſta labellis: Hic ſua ſuſpenſum reſupinus in ora racemum Exprimit, hic ſocij patulos irrorat hiatus, Irriguumq;*

mero

mero ſordet mentumq; , ſinuſq; .

Crepitantibus haurit] Oſtendit poëta hoc ſermone nimiam Satyrorum in bibendo auiditatem ; tale quippiam innuit Iuuenalis illo carmine, de quo multus circumfertur ſermo : *Si trulla inuerſo crepitum dedit aurea fundo* .

Vocalia cymbia mergit] Non cōſentiunt codices in ſcriptura huius loci, nam ſunt qui *vocalia cymbia* legant, alij *venalia*, nonnulli *vocalia cymbala* præſegerunt, quod rectum puto ob id, quod paulò antè præceſſit. *ſibi pocula quiſq; Obuia corripuit, quod ſors dedit, hoc capit vſus*: facit ad hunc locum quod ſcribit Clemens Alexandrinus Adhortatione ad Gentes, ibi. ἐκ τυμπάνου ἔφαγον: ἐκ κυμβάλου ἔπιον: ἐκερνοφόρησα: ὑπὸ τὸν παστὸν ὑπέδυον. ταῦτα οὐχ ὕβρεις τὰ σύμβολα: οὐ χλεύη τὰ μυστήρια; τί δ' εἰ καὶ τὰ ἐπίλοιπα προσθείην. Propertius *cymbala rauca* appellauit ab incondito ipſorum ſtrepitu. *Fundet ad Idæos cymbala rauca choros*. Cornelius Gallus, ſi modò is eſt Cornelius Gallus, ait. *Hîc ego per totum vidi ſplendentia corpus Cymbala multiplices edere pulſa ſonos*. Catullus gentis huius inſtrumēta refert hæc. *Plangebant alij proceris tympana palmis, Aut tereti tenues tinnitus ære ciebant, Multaq; rauciſonos efflabant cornua bombos, Barbaraq; horribili ſtridebat tibia cantu*.

Omnia ludus habet] Vini largior potus hæc omnia parit; Virgilius dixit. *hilarans conuiuia Baccho*: notiſſimi ſunt Ouidij verſus in hanc ſententiam.

Et Venerem iam vina mouent] Euripides ait. Οἴνου δὲ μὴ παρόντος οὐκ ἔστιν κύπρις. apud Athenæum δειπνοσοφ. lib. 6. hoc ſpectatur epigramma. Ἐν τῇ κενῇ γὰρ γαστρὶ τῶν καλῶν ἔρως Οὐκ ἔστι, πεινῶσιν γὰρ ἡ κύπρις πικρά. mox verſus hic citatur. Ἐν πλησμονῇ τοι κύπρις, ἐν πεινῶσι δ' οὔ: ſed & epigramma hoc adſcripſiſſe non fuerit inutile. Ἐν πλησμονῇ γὰρ κύπρις, ἐν δὲ τοῖς κακοῖς Ῥαχίζουσιν οὐκ ἔνεστιν ἀφροδίτη βροτοῖς: in Græcorū collectaneis hoc legitur carmen. Νικρὸν. ἀφροδίτη δαιτὸς δίχα καὶ διόνυσος. vnde hauſit Terentius ſententiam à ſe in Eunucho poſitam. *Verbum hercle, hoc verum eſt; ſine Cerere, & Baccho friget Venus*. Ariſtophanes citante Athenæo vinum ἀφροδίτης γάλα nominat, ꝙ eo libido alatur.

Fugientes iungere Nymphas]. Eas enim aſſiduè perſequi finguntur, quod Diana conqueritur apud Papinium: de Fauno dictum eſt ab Horatio. *Faune Nympharum fugientium amator*. & reliqua.

Iam iamque elapſas] Elabi cupientes: ſic dixit Propertius

ſubri-

ſubripuiſſe ꝓ ſubripere voluiſſe. *Cognitus Iphicli ſubripuiſſe boues.*

Roſeo Sylenus cymbia muſto] Superius appellauit *purpureū*. de Sylenis quippiam reperias apud Senecam Oedipo: ſed & Diodorum adire potes libro 3.

Non æquis viribus] Vel impar ad poculum ſuſtollendum: vel non ferente ſtomacho tantam vini copiam: eamdem locutionem reperias apud Maronem. *nec viribus æquis Nube caua eripui.* rurſus alibi. *vt propius cernunt non viribus æquis.* at lib. 10. dixit. *ſi qua fors adiuuat auſum Viribus imparibus.* contra eod. libro. *magno diſcors æthere ventis Prælia cùm tollunt animis, & viribus æquis.* rurſus ibidem. *Agmina concurrunt ducibuſq;, & viribus æquis.*

Nectare dulci] Sic appellat modò vinum precioſum.

Heſternoq; grauis] Manifeſtò de Virgilio ſumptum dicente. *Inflatum heſterno venas, vt ſemper, Iaccho.* talis autem fingit Sylenus ab Euripide in Cyclope: vide Pauſaniā in Atticis.

Deus ille, Deus] Repetitio hæc emphaſim auget: tale eſt Lucretianum illud. *deus ille fuit, deus inclite Memmi.* necnon illud Maronis. *Deus, ecce Deus.* Bacchus inuocatur ab eodem poëta Georg. 2. vt nudatis cruribus lacum vinarium ipſe quoq; ingrediatur, vnàq; vuas calcet; non ergo turpe fuit huic Deô huiuſmodi ſtudio vacare: Virgilij verſus appoſui. *Hūc puer ò Lenæe veni, nudataq; muſto Tinge nouo mecum direptis crura cothurnis.*

De vitibus haſtas] Thyrſi περίσταρας, qua Virgilius quoque vſus fuit dicens. *Pampineaſq; gerunt incinctæ pellibus haſtas.* neq; aliter Statius. *Pampineamq; quatit ventoſis ictibus haſtas.* ſic etiam propemodum Catullus. *Horum pars tecta quatiebat cuſpide thyrſos.* Propert. *Et medius tecta cuſpide Bacchus erit?* alibi ait. *Hæc hederas legit in thyrſos.* fuit autem *thyrſus* Bacchi telum. Horat. *Euoe parce liber, Parce graui metuendæ thyrſo.* vide epigramma quoddam inter luſus Priapi: nec etiam Macrobium omiſeris Saturn. lib. 1. cap. 19. Sed & Phornutū conſulere poteris, item Diodorum libro 3. in quibuſdam Nemeſiani codicibus erat legere *hauſtus* pro *haſtas*: verumtamen Papinius ita loquitur. *& ſæuas miſerantibus ingerit haſtas.*

Et Lynci] Quod eſt alterum animal Baccho conſecratum; nam ſuperius tigris meminit poëta: ſic Virgilius. *Quid lynces Bacchi variæ?* hoc animal vinum appetere dicitur.

Sparſas donec oues] Palantes: huic affine eſt, quod legitur apud

apud Maronem. *Legere donec oues ſtabulis, numerumq; referre Iuſsit, & inuito proceſſit veſper Olympo.*

Vberibus ſuadens] Bis die pecus mulgere ſolẽt paſtores per æſtatem; quare munus ſuum verbis adornare volens caprarius ille apud Theocritum inquit. *Αἶγα δέ τοι δωσῶ διδυματόκον ἐς τρὶς ἀμέλξαι, ἃ δύ᾽ ἔχοισ᾽ ἐρίφως ποταμέλγεται ἐς δύο πέλλας.* quem locum Virgilius ad vitulam tranſtulit: tempus verò pecoris ad mulctram admouendi erat paulò poſt ortum, paulòq; poſt occaſum; nam eo medium cœli ſpatium obtinente id facere non erat cautio. Virg. *Cogite oues pueri; ſi lac præceperit æſtus, Vt nuper, fruſtrà preſſabimus vbera palmis.* vtriuſq; commodi temporis meminit idem poëta. *Quod ſurgente die mulſere, horiſque diurnis, Nocte premunt, quod iam tenebris, & ſole cadente Sub lucem exportant calathis.* necnon Calphurnius. *At, ſi fortè vaces, dum matutina relaxet Frigora, ſol tumidis ſpumẽt tibi mulctra papillis.* cętera ſunt in promptu: de tempore, & horà mulgendi pecoris extat etiam nonnihil apud Varronem, Columellam, reliquos.

Cogere glebas] Caſeos conformare: aſtringere eſt lac coagulo denſare, quod lacteus fici humor præter cætera præſtare ſolet, auctore Plinio, apud quem multa etiam ad hanc rem legere potes: nec pauciora reperias apud Columellam. lib. 7. cap. 8. vbi caſei faciendi rationem pluribus docet, quod præſtat etiam Varro lib. 2. Rei ruſticę cap. 18. hîc autem & de coagulo intelligit poëta, & de ratione caſei aſtringendi, manuq; comprimendi, denſatur enim manibus, vt ſit diuturnior, faciliuſq; ætatem ferat, qua ratione verbum *premere*, & ab eo deriuatum *preſſum* perſæpè vſurpari comperi. Virgil. *Pinguis, & ingratæ premeretur caſeus vrbi.* rurſus. *ſunt nobis mitia poma, Caſtaneæ molles, & preſsi copia lactis.* idem. *horiſq; diurnis, Nocte premunt*, ſic de melle. *& ſpumantia cogere preſsis Mella fauis.* quod tamen *exprimere* valere crediderim. Calphurn. *rurſuſq; premetur Mane, quod occiduæ mulſura redegerit horæ.* quos duos locos iterum modò produxi.

ECLOGA IIII.

Interlocutores.

MOPSVS, ET LYCIDAS.

POPVLEA Lycidas, nec non & Mopſus in vmbra
Paſtores, calamis, ac verſu doctus vterque,
Nec triuiale ſonans proprios cantabat amores.
Nam Mopſo Meroë: Lycidæ crinitus Iolas
Ignis erat: parilisq́ furor de diſpare ſexu
Cogebat trepidos totis diſcurrere ſyluis:
Inq́ vicem dulces cantu dixere querelas.
Hos puer, ac Meroë multum luſere furenteis:
Dum modò condictas vitant in vallibus vlmos,
Nunc fagos placitas fugiunt, promiſſaq́ fallunt
Antra, nec eſt animus ſolitos alludere fonteis.
Tum tandem feſſi, quos luſus ederat ignis,
Sic ſua deſertis nudarunt vulnera ſyluis,
Inq́ vicem dulces cantu dixere querelas.

MOP. *Immitis Meroë, rapidisq́ fugacior Euris,*
Cur noſtros calamos, & paſtoralia vitas,
Carmina? quemve fugis? quæ me tibi gloria victo?
Quid vultu mētem premis: ac ſpem fronte ſerenans,
Tandem dura negas? Non poſſum nolle negantem.
Cantet, amat quod quiſq́, leuant & carmina curas.

LYC. *Reſpice me tandem puer ò crudelis Iola.*
Non hoc ſemper eris. perdunt & gramina flores:
Perdit ſpina roſas: nec ſemper lilia candent:
Nec longùm tenet vua comas, nec populus vmbras:
Donum forma breue eſt, nec ſe tibi commodat annis.
Cantet, amat quod quiſq́, leuant & carmina curas.

MOP. *Ceruа marem ſequitur, taurum formoſa iuuenca:*
Et Venerem ſenſere lupæ, ſenſere leænæ,

Et, genus

Et, genus aereum, volucres, & ſquammea turba,
Et montes, ſyluaq́ꝫ: ſuos habet arbor amores:
Tu tamen vna fugis: miſerum tu perdis amantem.
Cantet, amat quod quiſq́ꝫ leuant & carmina curas.

LYC. *Omnia tempus alit, tempus rapit: vſus in arcto eſt.*
Ver erat: & vitulos vidi ſub matribus iſtos;
Qui nunc pro niuea coiere in cornua vacca.
Et tibi iam tumida nares, iam fortia colla:
Iam tibi bis denis numerantur meſsibus anni.
Cantet, amat quod quiſq́ꝫ: leuant & carmina curas.

MOP. *Hũc Meroe formoſa veni. vocat aſtus in vmbram.*
Iam pecudes ſubiere nemus: non vlla canoro
Gutture cantat auis: torto non ſquammea tractu
Signat humũ ſerpens: ſolus cano. me ſonat omnis
Sylua: nec aſtiuis cantu concedo cicadis.
Cantet, amat quod quiſq́ꝫ: leuant & carmina curas.

LYC. *Tu quoq́ ſaue puer niueum ne perde colorem*
Sole ſub hoc: ſolet hic lucentes vrere malas.
Hic age pampinea mecum requieſce ſub vmbra;
Hic tibi lene fluens fons murmurat. hic & ab vlmis
Purpurea fœtis dependent vitibus vua.
Cantet, amat quod quiſq́ꝫ: leuant & carmina curas.

MOP. *Qui tulerit Meroes faſtidia longa ſuperba:*
Sithonias feret ille niues, Libycosq́ꝫ calores:
Nerines potabit aquas: taxiq́ꝫ nocentis
Non metuet ſuccos: Sardorum gramina vincet:
Et ſua Marmaricos coget iuga ferre leones.
Cantet, amat quod quisq́ꝫ: leuant & carmina curas.

LYC. *Quiſquis amat pueros, ferro pracordia duret:*
Nil properet, diſcatq́ꝫ diu patienter amare,
Prudentesq́ꝫ animos teneris non ſpernat in annis.
Perferat & faſtus: ſic olim gaudia ſumet:
Si modò ſollicitos aliquis deus audit amantes.
Cantet, amat quod quisq́ꝫ: leuant & carmina curas.

MOP. *Quid prodeſt, quòd me pagani mater Aminta*
Ter vittis, ter fronde ſacra, ter thure vaporo

Luſtrauit, cineresq́; auerſa effudit in amnem,
Incendens vino crepitantes ſulfure lauros,
Cum ſic in Meroen totis miſer ignibus arſi.
Cantet, amat quod quisq́; leuant & carmina cur.
LYC. *Hæc eadem, nobis quæ verſicoloria fila,*
Et mille ignotas Mychale circumtulit artes,
Cantauit, quod luna timet, quo rumpitur anguis;
Quo currunt ſcopuli: migrant ſata: vellitur arbos.
Plus tamen ecce meus, plus eſt formoſus Iolas.
Cantat, amat quod quisq́;: leuant & carmina curas.

COMMENTARIVS.
In Eclogam Quartam.

EROS hoc eſt Amatorius, ſiue Amor titulus eſt huic Eclogę in illis ipſis exemplaribus, de quibus ſuperius memini.

Populea Lycidas] Non aliter Maro. *Qualis populea mœrens Philomela ſub vmbra.* vide quæ ſupra adnotauimus ad Eclogam primã.

Calamis] Sic eſt apud Theocritum. Ἄμφω συρίσδεν δεδαημένω ἄμφω ἀείδεν.

Nec triuiale ſonans] Nec ita canens, vt indocti quidam, & rudes in triuijs apud ignobilem plebeculam facere conſueuerunt. Virg. *non tu in triuijs indocte ſolebas. Stridenti miſerum ſtipula diſperdere carmen.* eſt enim *triuiale*, quod ad triuia pertinet, ſumiturq; pro re vili, nulliuſq; precij. Iuuenal. *Communi feriat carmen triuiale moneta.* Calphurn. *non hoc triuiali more viator, Sed Deus ipſe canit.* Suetonius in Auguſto. *triuiales ex circo ludios interponebat.* hoc eſt rudes, & imperitos. Ariſtides in ſermone περὶ τοῦ παραφθέγματος. ἢ τοῖς ἐκ τῶν τριόδων παραπλησίως ἔχειν δοκεῖ σοι ταῦτα.

Ignis erat] Amatores quos amant ignes ſuos appellare interdum conſueuerunt: poëtæ certè ita loquuntur. Virgil. *At*

mihi ſeſe offert vltrò meus ignis Amintas. amor enim ipſe ignis, & igneus nuncupatur. τὸ πῦρ (inquit Xenophon) τοὺς ἁπτομένους καίει μόνον. οἱ δὲ καλοὶ καὶ τοὺς μακρὰν ἑστῶτας ὑφάπτουσι. ἀλλ᾽ ὅτις λάβοι τοῦ παιδὸς ἐστί. ſcire autem oportet, non fuiſſe turpe apud antiquos puerorum amoribus indulgere, hinc Alcæi, Anacreontis, Horatij, Catulli, Virgilij, multorumq; inſuper aliorũ amores celebrantur. Propert. *Hoſtis ſi quis erit nobis, amet ipſe puellas; Gaudeat in puero, ſi quis amicus erit*. ſuauiſſimum extat Catulli epigramma de Cælio, & Quintio, vbi Cœlij amori præcipuè fauet poëta, qui Auphilenum puerum deperibat. videndus autem eſt ad hanc rem Plutarchi Amatorius, & Luciani Diſputatio ſub Callicratidis perſona ingenioſè magis, quàm verè cum Chaticla habita; ſed & Plato quoque nonnihil attigit de hac re.

Inq; vicem] Hunc verſum tamquam ſuppoſititium, & ex proximo perperàm inculcatum deleri iubeo.

Luſere furentes] Decepere, & prom iſtorũ vanitate duxere.

Dum modò condictas] Ecce quomodo amantibus illuſerint. Ouid. *adeptaq; vultu Peruenit ad tumulũ, dictaq; ſub arbore ſedit.*

Nunc fagos placitas] Sic malo, quàm *placidas*, vt erat in quibuſdam libris, ſignificat enim fagos, ſub quibus ex condicto conuenire debebant, & ſic placuerat, vt ſub illis conueniretur. Virg. *placitone etiam pugnabis amori?*

Alludere fontes] Pro ludere ad fontes notiſſima figura.

Quos luſus ederat ignis] Fortè reponẽdum eſt *adederat*, id eſt ignis deceptos corroſerat, & iam fermè conſumpſerat.

Deſertis nudarunt vulnera ſyluis] Conſolatio eſt impotenter amantium querelas ſuas montibus, & ſyluis exponere, quod Virgilius *inane ſtudium* vocat. *Tantùm inter denſas vmbroſa cacumina ſyluas Aſſiduè veniebat; ibi hæc incondita ſolus Montibus, & ſyluis ſtudio iactabat inani*. Athenæus ex Theognete poëta comico hos verſus citat, Φιλοσοφοῦντας γῆ τε κέραμον λαλῶν. Οἷς οὐδέν ἐστιν ἐπιμελὲς τῶν σῶν λόγων. vide Propertij Elegiam, cuius initium. *Hæc certè deſerta loca.* & Heliodorum in Aethiopicis: ſed inſigne teſtimonium reperias apud Plautum Mercatore in Charini adoleſcentis ore poſitum ibi. *Non ego idem facio, vt alios in Comœdijs Amantes vidi facere: qui aut nocti, aut die, Aut Soli, aut Lunæ miſerias narrant ſuas, Quas pol ego credo humanis querimonijs Non tanti facere, quid velint, aut quid non velint.* Cicero quæſt. 3. Tuſculana hos ex Euripide verſus profert à ſe

Latinos

latinos factos. *Cupido cepit miſeram nunc me proloqui Cælo, atque terræ Medeæ miſerias*; plura etiam exempla extant apud noſtros poëtas, Petrarcam, inquam, Taſſum, Areoſtú, alios, quos poteris conſulere: ſed interim hæc ſufficiant.

Inque vicem] Viciſſim, vel alternatim. Horat. *Nos cantabimus inuicem Neptunum, & virides Nereidum comas.* ad ſenſum inquit Maro. *Alternis dicetis, amant alterna camœnæ.* alicubi ſcriptum fuit *Inque vices*, vt dicitur *per vices*. res leuis, non inſiſto.

Rapidiſq; fugacior Euris] Mirificam celeritatem ſignificat. Virg. *fugit ilicet ocior Euro.* iterum. *fugit ocior Euro.*

Quæ me tibi gloria victo?] Interrogatio, quæ reſoluitur in negationem.

Quid vultu mentem premis] Recta ſcriptura, & eſt ſimilis ſententia Maronis. *Spem vultu ſimulat, premit altum corde dolorem.* quidam ſiniſtri correctores fecerũt *veniens ex mente* nulla ſententia, atq; omninò perperàm, meo iudicio.

Tandem dura negas] Poſtquàm multùm, diùq; tergiuerſata es; in hoc autem *dura*, quia negas. diximus ſupra. *duri clauſere parentes.* cæterùm ſubeſt reconditus ſenſus verbo *negare.* Tibull. *Sed ne te capiant primò, ſi fortè negabit, Tædia.* Martial. *non dat non tamen illa negat.* Auſonius. *Patri negaui iam tuo.* non expedit huius verbi notionem pudicis adoleſcẽtibus planius explicare.

Cantet, amet quod quiſq;] Cantum ad tædium minuendum, quod ex amore percipitur plurimùm valere docet Plutarchus in Quæſtion. Conuiu. vnde rectè dictũ eſt à Theocrito. Οὐδὲν ποτὸν ἔρωτα πεφύκει φάρμακον ἄλλο, Νικία, οὔτ' ἐγχριστόν, ἐμοὶ δοκεῖ, οὔτ' ἐπιπαστόν. Ἢ ταὶ Πιερίδες. hic noſter Eclo. 2. *Tùm verò ardentes flammati pectoris æſtus Carminibus dulcique parant releuare querela.* Horat. *minuuntur atræ Carmine curæ.* Hetruſcus lyricen. *Perche cantando il duol ſi diſacerba.* neq; hinc abludit, quod eſt apud Maronẽ. *Interea longũ cantu ſolata laborem*: neq; nõ illud. *Ipſe caua ſolans ægrum teſtudine amorem.* vtriuſq; enim rei eadem eſt ratio, quam penes Alexandrum in Problematis notatam reperias. hoc argumentum fuſius proſequitur Heſiodus in Theogonia, quem conſulerè poteris: eſt autem hic verſus intercalaris, qui aliquot alijs interiectis identidem repetitur. Græci vocant [illegible], quemadmodum teſtatur Scholiaſtes Theocriti; talis eſt Virgilianus ille. *Ducite ab vrbe*

domum

domum mea carmina, ducite Daphnim. plures etiam huius generis reperias apud Theocritum non vno in loco.

Perdunt, & gramina flores] Hic locus totus eſt ex Theocrito. Καὶ τὸ ῥόδον καλόν ἐστι, καὶ ὁ χρόνος αὐτὸ μαραίνει. Καὶ τὸ ἴον καλόν ἐστιν ἐν ἦρι· καὶ ταχὺ γηρᾷ. Λευκὸν τὸ κρίνον ἐστί, μαραίνεται ἁνίκα πίπτει. Ἁ δὲ χιὼν λευκὰ καὶ τάκεται ἁνίκα παχθῇ. Καὶ κάλλος καλόν ἐστι τὸ παιδικόν, ἀλλ' ὀλίγον ζῇ. multa extant veterum poëtarum teſtimonia in hanc ſententiam, quæ non eſt libitum hîc adſcribere ſatietatis vitandæ gratia, cùm Theocriti carminibus res abundè percipi poſsit.

Nec longùm tenet vua comas] *Vuam* dixit, cùm vitem intelligat; vitis ergò non diù folijs ornata permanet, hæc enim arborum comæ appellantur. Horat. *Diffugere niues, redeunt iam gramina campis; Arboribuſq; comæ.* Calphurn. *graciles vbi pinea denſat Sylua comas.*

Donum forma breue eſt] Poſuit hanc ſententiam Iſocrates quoque in Pareneſi ad Demonicum his verbis. κάλλος μὲν γὰρ ἢ χρόνος ἀνήλωσεν, ἢ νόσος ἐμάρανε: ſed & Iuncus de Senectute referente Stobæo. Ouidius ſic. *Forma bonum fragile eſt, quantumq; accedit ad annos, Fit minor, & ſpatio carpitur illa ſuo.* Propert. *Nec forma æternùm, aut cuiq; eſt fortuna perennis.* appellauit autem *formam donum* Horatij exemplo, cuius illud eſt. *O crudelis adhuc, & Veneris muneribus potens.*

Cerua marem ſequitur] Argumentum ab inductione, vt vocant; hoc ſimili vtitur etiam Ouidius in re gemina. *Cerua marem ſequitur, ſerpens ſerpēte tenetur: Hæret adulterio cum cane nexa canis.* & in Faſtis. *Cum pare quoq; ſuo coeunt volucreſq; feræq; Atq; aliquam, de qua procreet anguis, habet.*

Et genus aëreum] Luculentum extat hac ipſa de re Lucretij teſtimonium, dum ait. *Aëreæ primùm volucres te, Dea, tuumque Significāt initū percuſſæ corda tua vi: Inde feræ pecudes perſultāt pabula læta:* & reliqua. Ariſtotel. de Hiſtoria anim. lib. 6. ſcribit animalia ferè cuncta propenſiora eſſe ad coitū verno tēpore.

Squammea turba] Piſces; Lucret. *Cedere ſquamigeris latices nitentibus*. aut etiam ſerpentes. Virgil. *Eſt etiam ille malus Calabris in ſaltibus anguis Squammea conuoluens ſublato pectore terga.* hic noſter non multo infra. *torto non ſquammea tractu Signat humum ſerpens*, ſed modò piſces intelligemus, cùm ſtatim ſequatur. *Et montes, ſyluaq;*. quibus verbis angues ſignificari nihil prohibet.

Suos habet arbor amores]. Videnda in primis ſunt, quæ de palmis ſcripta reliquit Plinius lib. 13. capit. 4. qui de aliarum etiam arborum inter ſe amicitia, mutuoq; affectu paſſim è renata plura commemorat: Ioannembaptiſtam Portam etiã adire præſtiterit in libris, quibus titulum fecit Phytiognomonia.

Omnia tempus alit] Sic fermè Virgilius. *Omnia fert ætas, animum quoq;*. Plato quodam diſticho. Αἰὼν πάντα φέρει· δολιχὸς χρόνος οἶδεν ἀμείβειν Οὔνομα, καὶ μορφὴν, καὶ φύσιν, ἠδὲ τύχην.

Vſus in arcto eſt.] Præceps eſt occaſio, & quæ ſemel elapſa, nunquam reuertitur: notum eſt Auſonij epigrãma in hanc ſententiam: vel exiguum temporis ſpatium relinquitur ad res vtendas. Ouid. *Vtendum eſt ætate, cito pede labitur ætas; Nec bona, tàm ſequitur; quàm bona prima fuit*.

Qui nunc pro niuea] Hîc portentoſa eſt eruditi hominis interpretatio, inquit enim, *coire in cornua, id eſt tauri facti ſunt cornibus coactis, quod ſignum eſt ætatis virilis, dicuntur enim coire cornua in tauro, quoniam in ſe reflectuntur*. mihi ſententia planiſſima videtur, ſi accipiatur ea mente, qua dictum fuit à Marone. *nec nemorum patitur meminiſſe, nec herbæ, Dulcibus illa quidem illecebris, & ſæpè ſuperbos Cornibus inter ſe ſubigit decernere amantes, Paſcitur in magna ſylua formoſa iuuenca: Illi alternantes multa vi prælia miſcent Vulneribus crebris, lauit ater cornua ſanguis; Verſaq; in obnixos vrgentur cornua vaſto Cum gemitu*. &c. *pingueſq; in gramine læto Inter ſe aduerſis luctãtur cornibus hœdi*. quod ferè ſumptum videri poteſt ab Ariſtotele libro 6. de Hiſtoria animalium; cuius hæc ſunt verba. ὀχεύονται δὲ καὶ οἱ ταῦροι καὶ οἱ κριοὶ καὶ οἱ τράγοι. πρότερον μὲν οὖν σύννομοι ἐκάστοι ἐν ποσὶ τοὺς καιροὺς τῆς ὀχείας μάχονται δὲ πρὸς ἀλλήλους. vidẽda autem ſunt quæ paulò antè hæc verba illic leguntur.

Tam fortiora colla] Translationem puellæ accomodat Horatius. *Nondum ſubacta ferre iugum valet Ceruice; nondum munia comparis Aequare, nec tauri ruentis In Venerem tolerare pondus*. collum robuſtum notauit Catullus dicens. *Heſterno collum poterit circundare filo*: quem ego tamen locum aliter, quàm cæteri hactenus fecerint, ſoleo interpretari.

Numerantur meſſibus anni] Diximus ſupra.

Vocat æſtus in vmbra] Aeſtiuo tempore commodiſſimũ eſt ſub alicuius arboris vmbra ad ſolis ardorem depellendũ quieſcere. Virg. *Ante focum, ſi frigus erit, ſi meſſis in vmbra*.

Pecudes ſubiere nemus] Perſius ſic. *patula pecus oẽ ſub ulmo eſt*.

Non vlla canoro] Cicadæ, non aues medio diei æſtu cane-re ſolent.

Torto non ſquammea tractu] Non dubium, quin ex Virgilio ſumptum ſit, ille enim ſic ait. *Nunc etiam pecudes vmbras, & frigora captant; Nunc virides etiam occultant ſpineta lacertos.* Theocr. Ἁνίκα δὴ καὶ σαῦρος ἐφ' αἱμασιαῖσι καθεύδει. *tortum* verò *tractum* dixit, quomodo Horatius. *Rumpat & ſerpens iter inſti-tutum, Si per obliquum ſimilis ſagittæ Terruit mannos.*

Me ſonat omnis Sylua] Sic Ecl. 1. *Te nunc rura ſonant*. cæte-rùm quod de cicadis ſubijcit, quamquam ad canendi diutur-nitaté referri poteſt, de ſuauitate tamen accipere malo, nam-que & hinc quoq; cicadæ laus non mediocris acceſſit dicente Theocrito. Ὅπως νικχοῦν τὸν πλατίον, ὡς τὸ πεποίθεις, Σφὶξ βομβεῦν τέττιγος ἐναντίον. rurſus. τέττιγος ἐπὶ τὺν φορτέρος ᾄδει. Homerus. ἀλλ' ἀγορηταὶ ἐσθλοί, τεττίγεσσιν ἐοικότες, οἵτε καθ' ὕλην Δενδρέῳ ἐφε-ζόμενοι ὄπα λειριόεσσαν ἱεῖσι. ſed de Platone illuſtri philoſopho hoc Timonis carmen refertur à Laertio, & Heſychio cognomen-to Illuſtrio. Τῶν πάντων δ' ἡγεῖτο πλατίστακος, ἀλλ' ἀγορητὴς ἡδυεπὴς τέττιξιν ἰσογράφος οἵθ' Ἑκαδήμου. Δένδρει ἐφεζόμενοι ὄπα λειριόεσσαν ἱεῖσι. conſule præterea Anacreontem pulcherrima illa Oda, cuius initium. Μακαρίζομέν σε τέττιξ. necnõ Philoſtratum de vita Ap-pollonij lib. 7. cap. 5. notiſſima eſt fabula de Eunomo cytharœ-do, cuius meminit, præter cæteros, Clemens Alexandrinus in principio Orationis ad Græcos; & Strabo lib. 6. Caſſandra penes Lycophronem τὴν φοιβόληπτον χελιδόνα ſe uocat.

Niueum ne perde colorem] Hunc ſenſum ita expreſſit Virg. *Quamuis ille niger, quamuis tu candidus eſſes: O formoſe puer ni-mium ne crede colori: Alba liguſtra cadunt, vacinia nigra legun-tur.* hac de re vide Alexandrum in Problematis.

Lucentes urere malas] Nitidas; ita fermè Horatius. *Tibi te-las, operoſaq; Mineruæ Studium aufert Neobule, Liparei nitor Hebri.* &. *Me Glyceræ nitor urit.*

Hic & ab ulmis] Quibus nimirum vites maritari ſolent. Virg. *Quid faciat lætas ſegetes, quo ſidere terram Vertere Mecæ-nas, ulmiſq; adiungere uites Conueniat.* &. *Semiputata tibi for-moſa uitis in ulmo eſt.* quomodo & populis. Horat. *Ergo aut adulta uitium propagine Altas maritat populos.* &. *Pomiſne, an pratis, an amicta uitibus ulmo.* Catull. *At ſi fortè eadem* (vitis) *eſt ulmo coniuncta marito.* hinc *uiduæ* tùm arbores, tùm vites dicuntur, quæ nullo adminiculo ſuſtinentur, quæq; vitibus

H carent.

carent. Horat. *Et uitem uiduas ducit ad arbores*. item. *platanuſq; cælebs Euincet ulmos*. Catull. *Vt uidua in nudo uitis, quæ naſcitur aruo, Numquam ſe extollit, numquam mitem educat uuam*.

Meroe faſtidia] Faſtum, ſuperbiam, arrogantiam, & contemptum. Virgil. *Atq; ſuperba pati faſtidia*. Tibull. *Oderunt Pholoes (moneo) faſtidia diui*.

Sitbonias feret ille niues] A negatione eius, quod conſequitur, quaſi dicat ἀδύνατον eſſe Thraciæ frigora, & Libiæ æſtus perferre. Horat. *Memphim carentem Sythonia niuæ*. item. *& niue candidam Tracem*. rurſus. *carens Sythonia niue*. ſed idem percommodè vtramq; plagam deſcribit. *Pone me pigris vbi nulla campis Arbor æſtiua recreatur aura; Quod latus mundi nebulæ, maluſq; Iupiter vrget. Pone ſub currum nimium propinqui Solis, in terra domibus negata*: quem locum fuit imitatus Franciſcus Petrarca quadam Ode: Catullus alicubi *Lybiam toſtam* vocat.

Nerines potabit aquas] Filiæ Nerei, hoc eſt Galatheæ, per quam mare ipſum intelligit, cuius aqua potui amariſſima eſt. Virg. *Nerine Galathæa thymo mihi dulcior Hyblæ*.

Taxiq; nocentes] De hac arbore ſupra nonnihil attigimus; plura inſuper dici poſſent, quæ cōſultò à me prætermittūtur.

Sardorum gramina vincet] Sardoæ herbæ malignitatem ſuperabit, nec quodlibet preſentiſſimum venenum haurire dubitabit: de herba Sardoa meminit Virgilius. *Imò ego Sardois videar tibi amarior herbis*.

Et ſua Marmaricos] Marcum Antonium illum triumuirum currui leones iunxiſſe traditum eſt, quod inſolens factum Cicero vehementer inſectatur: ad epithetum profero Senecæ teſtimonium hoc in Hercule in Oeta. *Iuxtaq; impauidum pecus Sedit Marmaricus leo*. rurſus Agamemnone. *Marmaricus leo Morſus cruentos paſſus audacis leæ*. ab Africæ regione leonum feraciſſima; ſic etiam Getulū leonem dixit Plautus Menæchmis. *Vt ego hunc proteram leonem Getulum olentem, edentulum*. Philoſtratus de vita Apollonij.

Ferro præcordia durent] Ad tolerantiam ſe comparent. Heſiod. ἐν δ' ἀδάμαντος ἔχον κρατερόφρονα θυμόν. Tibull. *Flebis, non tua ſunt duro præcordia ferro. Vincta, nec in tenero ſtat tibi corde ſilex*.

Diſcatq; diù patienter amare] Sæuitiam amaſij diù perferre aſſueſcat. Tibull. *Sed ne te capiant primò, ſi forte negabit, Tædia, paulatim ſub iuga colla dabit*.

Perferet

Perferet, & faſtus] Qui formoſorum proprius eſt, vnde ait Catullus. *Dum tibi me purgo, nec poſſum fletibus vllis Tantillum veſtræ demere ſæuitiæ*. facit hùc autem Maronianum illud. *Nonne fuit ſatius triſtes Amaryllidis iras, Atq; ſuperba pati faſtidia? nonne Menalcam?*

Si modò ſollicitos] Appellat amantes ſollicitos, quoniam dixerit Ouidius. *Res eſt ſolliciti plena timoris amor*. quam eãdem ſententiam poſuit Heliodorus in libris Aethiopicorum: idem ſibi voluit Maro, cùm cecinit. *Omnia tuta timens*. Loquebatur autem de Didone Aeneæ amore inſaniente; quem tamen locum perperam quidam interpretati ſunt.

Ter vittis] Virgil. *Effer aquam, & molli cinge hæc altaria vitta*. de numero ternario plura ſcribit Macrobius ad ſomniũ Scipionis. Virgilius ſic. *Terna tibi hæc primùm triplici diuerſa colore Licia circundo, terq; hæc altaria circum Effigiem duco, numero Deus impare gaudet*. & in Ciri. *Terq; nouena ligat triplici diuerſa colore Fila; ter in gremium mecum, inquit, deſpue virgo; Deſpue ter virgo, numero Deus impare gaudet*. Tibull. *Ter cane, ter dictis expue carminibus*. Theocrit. Ἐς τρὶς ἀποσπένδω, καὶ τρὶς τάδε πότνια φωνῶ. conſule Ariſtotelem libro 1. de Cœlo.

Fronde ſacra] Verbena ſcilicet. Virg. *Verbenaſq; adole pingues, & maſcula thura*. vel ramo alicuius alterius arboris hiſce ſacrificijs adhiberi ſolitæ. Theocrit. ἔπειτα δ' ἅλεσι μεμιγμένον ὡς νενόμισται Θαλλῷ αἰθιρρέχειν ἐστεμμένον ἀβλαβὲς.

Cincreſq; auerſa] Et hoc quoq; ex Marone ſumptum apparet, qui dicat: *Fer cineres Amarylli foras, riuoq; fluenti, Tranſq; caput iace, ne reſpexeris*. is porrò ex Theocrito vtendum accepit. Ἦρι δὲ συλλέξασα κόνιον πυρὸς ἀμφιπόλων τις Ῥιψάτω εὖ μάλα πᾶσαν ὑπὲρ ποταμοῖο φέρουσα, Ῥωγάδας ἐς πέτρας ὑπὲρ οὖριν, ἂψ δ' ἀνιέσθαι, Ἄστρεπτος, καθαρῷ δὲ πυρώσατε δῶμα θεείῳ Πρᾶτον, ἔπειτα δ' ἅλεσι μεμιγμένον ὡς νενόμισται Θαλλῷ αἰθιρρέχειν ἐστεμμένον ἀβλαβὲς ὕδωρ. fuit enim ritus antiquorum purgamenta, & februa abijcere, neç reſpicere, veluti docet Aeſchylus: ad quem ritum alluſiſſe creditur Euripides Andromacha dicens. ἔθι δ' ὑπὲρ κεφαλᾶς ἔβαλεν κακὸν, ἅ τις τίκτε ποτὶ πάριν.

Crepitantes vrere lauros] A natura foliorum lauri epithetũ ſumpſit, hæc enim igni impoſita crepitum edere ſolent, à quo veteres omina ſumebant Tibull. *Vt ſuccenſa ſacris crepitet benè laurea flammis: Omine quo fœlix, & ſacer annus eat*. Lucret. *Nec res vlla magis, quàm Phœbi Delphica laurus Terribili ſonitu*

flamma crepitante crematur. hinc *fragilem* ipſam appellauit Virgilius: *fragiles incende bitumine lauros.* quomodo Lucretius *fragilem ſonitum chartarum* dixit: *Et fragiles ſonitus chartarum commeditatur*. Propertius de herba Sabina dixit. *Et crepat ad veteres herba Sabina focos* cæterùm de lauro ſacris adhibita meminit Theocritus. Δέλφις ἔμ' ἀνίασεν. ἐγὼ δ' ἐπὶ Δέλφιδι δάφναν Αἴθω. χ' ὡς αὕτα λακεῖ μέγα καππυρίσασα, Κἠξαπίνας ἅφθη, κοὐδὲ σποδὸν εἴδομες αὐτᾶς, Οὕτω τοι καὶ Δέλφις ἐνὶ φλογὶ σάρκ' ἀμαθύνοι. hinc Virgilius dixit. *Daphnis me malus vrit, ego hanc in Daphnide laurum.*

Verſicoloria fila] Vel θρῖνα, ſi eæ ſunt veſtes pictæ Cypriorũ lingua, vt quidam cēſent: vel dictum eſt imitatione Virgilij. *Terna tibi hæc primùm triplici diuerſa colore Licia circundo.* & in Ciri. *Terq; nouena ligat triplici diuerſa colore Fila.*

Circumtulit artes] Quidam legunt *herbas*, & *ignotas*, vel Lycidæ, vel quòd paucis cognoſcantur, exponunt.

Quod lunæ timet] Ea carmina murmurauit, quæ lunam cœlo deducere poſſe credita ſunt. Virgil. *Carmina vel cœlo poſſunt deducere lunam.* Horat. *Per atq; libros carminum potentium Refixa cœlo deuocare ſidera.* rurſus in fine illius Ode. *An quæ mouere cereas imagines, Vt ipſe noſti curioſus, & polo Deripere lunam vocibus poſſum meis.* Tibull. *Cantus & è curru lunam deducere tentat.* Propert. *At vos deductæ quibus eſt fallacia lunæ.* rurſus. *Et iam luna negat toties deſcendere cœlo.* Ouid. *Carmina ſanguineæ deducunt cornua lunæ.* Ariſtophanes in Nebulis. Γυναῖκα φαρμακίδ' εἰ πριάμενος Θετταλὴν Καθέλοιμι νύκτωρ τὴν σελήνην. cur autem creditum ſit veneficarum incantationibus lunam cœlo deripi, cauſam affert uetus quidam poëta, quem nonnulli Varronem Atacinum eſſe autumant; cuius verſus citat Adrianus Turnebus Aduerſ. lib. 19. cap. 3.

Quo rumpitur anguis] Virg. *Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.* Ouid. *Vipereas rumpo verbis, & carmine fauces.* Lucillius in Satyris. *Iam diſrumpetur medius, idm vt Marſis coluber Diſrumpit cantu uenas, cùm extenderit omnes.* Tibullus verò dixit. *Cantus & iratæ detinet anguis iter.*

Migrant ſata] Vniuerſa propemodum hæc aliquot carminum complexio è Virgilio ſumpta eſt, vt vidimus, neq; etiam hic locus inde non eſt petitus. *Atq; ſatas* (inquit ille) *aliò uidi traducere meſſes.* inualuit autem apud antiquos opinio hæc, vt fruges ex vno agro in alium carminibus quibuſdam, magiciſque incantationibus transferri poſſe crederent, cui incommodo no-

do nomothetæ occurrentes legem promulgarunt in hæc verba. *Qui malum carmen incantaßit, frugeſve excantaſsit, coercetor.* extat nobile Furij Creſini exemplum, cui à Sp. Albio dies dicta fuit, propterea quod fruges alienas in ſuum agrum migrare incantationibus quibuſdam adegerit; vide Plinium libro 18. cap. 6. Tibullus ait. *Cantus uicinis fruges traducit ab agris.*

Vellitur arbos] Ouidius de Medea dixit. *conuulſaque robora terra, Et ſyluas moueo.* fabulam Orphæi ſunt qui hûc referant, nam feras, & arbores ad ſe trahere creditus eſt magicis incantationibus, quas ſub dulcedine cantus, lyræque intelligi volunt.

Plus tamen] Vt ars magica plura inuſitata, atq; admirabilia facere poſſit; longè tamen adhuc præſtat Idæ pulchritudo, maioremq; vim habet; ea namq; adeò in intimas medullas mihi penetrauit, vt nullis carminibus inde eximi potuerit, in quam ſententiam dixiſſe videtur Tibullus. *Non facit hoc uerbis, facie, teneriſq; lacertis Deuouet, & flauis noſtra puella comis.* conſule etiam Heliodorum in Aethiopicis. De incredibili amoris, ac pulchritudinis vi plura extant apud Græcos, Latinoſq; ſcriptores teſtimonia, quibus recenſendis conſultò ſuperſedeo, ne à meo breuitatis, quantum poteſt, ac res patitur, retinendæ inſtituto ſciens, volenſq; recedam: illud erit inſtar omnium, quod legitur apud Anacreontem Ode quapiam. Φύσις κέρατα ταύροις, Ὁπλὰς δ᾽ ἔδωκεν ἵπποις, Ποδωκίην λαγωοῖς, Λέουσι χάσμ᾽ ὀδόντων, Τοῖς ἰχθύσι τὸ νηκτὸν, Τοῖς ὀρνίσι πέτασθαι, Τοῖς ἀνδράσι φρόνημα. Γυναιξὶν οὐκ ἔτ᾽ εἶχε. Τί οὖν δίδωσι; κάλλος Ἀντ᾽ ἀσπίδων ἁπασῶν, Ἀντ᾽ ἐγχέων ἁπάντων. Νικᾷ δὲ καὶ σίδηρον Καὶ πῦρ καλή τις οὖσα. Atque hæc ad Nemeſiani Eclogas dicta ſint; nunc operam noſtram ad Calphurnium tran sferamus.

T. CAL-

Quam modo neſcio quis properanti falce notauit.

Co. *Aſpicis, vt virides etiam nunc littera rimas*
Seruet? & arenti nondum ſe laxet hiatu?
Ornite fer propriùs tua lumina: tu potes alto
Cortice deſcriptos citius percurrere verſus,
Nam tibi longa ſatis pater internodia largus,
Procerumq́; dedit mater non inuida corpus.

Or. *Non paſtor, non hoc triuiali more viator,*
Sed deus ipſe canit. nihil armentale reſultat.
Non montana ſacros diſtinguunt iubila verſus.

Co. *Mira refers. ſed rumpe moras, oculoq́; ſequaci*
Quam primum nobis diuinum perlege carmen

Or. *Qui iuga, qui ſyluas tueor ſatus æthere Faunus*
Hæc populis ventura cano. iuuat arbore ſacra
Læta patefactis incidere carmina fagis.
Vos ò præcipuè nemorum gaudete coloni.
Vos populi gaudete mei. licet omne vagetur
Securo cuſtode pecus, nocturnaq́; paſtor
Claudere fraxinea nolit præſepia crate:
Non tamen inſidias prædator ouilibus vllas
Afferet, aut laxis abiget iumenta capiſtris:
Aurea ſecura cum pace renaſcitur ætas:
Et redit ad terras tandem ſquallore, ſituq́;
Alma Themis poſito: iuuenemq́; beata ſequuntur
Secula: maternis cauſam qui luſit Iulis,
Dum populos deus ipſe reget: dabit impia iunctas
Poſt tergum Bellona manus, ſpoliataq́; telis
In ſua veſanos torquebit viſcera morſus:
Et, modò quæ toto ciuilia diſtulit orbe,
Secum bella geret. nullos iam Roma Philippos
Deflebit, nullos ducet captiua triumphos.
Omnia tartareo ſubigentur carcere bella;
Immergentq́; caput tenebris, lucemq́; timebunt.
Candida pax aderit, nec ſolùm candida vultu,
Qualis ſæpe fuit, quæ libera Marte profuſo,
Quæ domito procul hoſte: tamen graſſantibus armis
Publica diffudit tacito diſcordia ferro.

Omne

Omne procul vitium ſimulatæ cedere pacis
Iuſsit: & inſanos clementia condidit enſes.
Nulla catenati feralis pompa ſenatus
Carnificum laſſabit opus: nec carcere pleno
Infœlix raros numerabit curia patres.
Plena quies aderit quæ ſtricti neſcia ferri
Altera Saturni reuocet Latialia regna,
Altera regna Numæ qui primus ouantia cæde
Agmina Romuleis, & adhuc ardentia caſtris
Pacis opus docuit, iuſsitq; ſilentibus armis
Inter ſacra tubas, non inter bella ſonare.
Iam nec adumbrati faciem mercatus honoris,
Nec vacuos tacitus faſces & inane tribunal
Accipiet Conſul: ſed legibus omne reductis
Ius aderit, moremq; fori vultumq; priorem
Reddet: & afflictum melior deus auferet æuum.
Exultet quæcunq; nothum gens ima iacentem,
E rectumq; colit boream, quæcunq; vel ortu
Vel patet occaſu, mediòve ſub æthere ſeruit.
Cernitis vt puro nox iam vigeſima cælo
Fulgeat? vt placidum radianti luce cometem
Proferat? vt liquidum nutet ſine vulnere ſydus?
Nunquid vtrunq; polum ſicut ſolet igne cruento
Spargit? & ardenti ſcintillat ſanguine lampas?
At quondam non talis erat, cùm Cæſare rapto
Indixit miſeris fatalia ciuibus arma:
Scilicet ipſe deus Romanæ pondera molis
Fortibus excipiet ſic inconcuſſa lacertis,
Vt neq; tranſlati ſonitu fragor intonet orbis,
Nec prius ex meritis defunctos Roma penates
Cenſeat, occaſus niſi cùm reſpexerit ortus,
Co. *Ornite, iamdudum velut ipſo numine plenus*
Me quatit, & mixtus ſubit inter gaudia terror:
Sed bona fœcundi veneremur numina Fauni.
Or. *Carmina quæ nobis deus obtulit ipſe canenda*
Dicamus, teretiq; ſonum modulemur auena.
Forſitan auguſtas feret hac Melibœus ad aures.

ROBERTI TITII COMMENTARIVS IN PRIMAM ECLOGAM CALPHVRNII.

HVIC Eclogæ titulus eſt *Delòs* in impreſſis à Philippo Iuncta codicibus anno partæ ſalutis. 1504.

Solis equos] Eorum nomina prodit hęc Ouidius. *Interea volucres Pyrois, Eous, & Aethon Solis equi, quartuſq; Phlegon hinnitibus auras: Flammiferis implent*. ſenſus autem eſt. Nondum æſtatis calor ſe remiſit, licet ad autumnum vergere incipiat, quo tempore vindemia facta vinum in lacubus exprimi conſueuit.

Et ſpument rauco] Non aliter ferè Virgilius: *Spumet plenis vindemia labris*. Nemeſianus ſic. *vindemia feruet Collibus in ſummis*. dicuntur vina ſpumare, cùm poſt vindemiam in dolijs conduntur. Lucan. *Indomitum Meroe cogens ſpumare falernum*. Iuuenal. *Stertimus indomitum, quod deſpumare falernum Sufficiat*. Propert. *Dummodo purpureo ſpument mihi dolia muſto*.

Latus explicuere geniſta] Hæc paſtoribus vmbram præbet, apud Virgiliū. *ſalices, humileſq; geniſtæ, Aut illæ pecori frondem, aut paſtoribus vmbram Sufficiunt*.

Cur non ſuccedimus vmbrę?] Sic etiam loquitur Virgilius. *Aut tecto aſſuetus coluber ſuccedere, & vmbræ*. nec longè inferius. *Quàm procul aut molli ſuccedere ſæpius vmbræ*. aliqui legunt *vlmis*, ſicut Ecloga, quæ hanc conſequitur. *& eaſdem fortè ſub vlmos Conueniunt*.

Defendimus ora galero] Pileo, quo vtimur ad ſolis calorem propulſandum. Statius. *Obnubitq; comas, & temperat aſtra galero*. hunc Græci πιλίδιον, ſiue πῖλον vocant, hoc eſt, καυμαλαύκιον, ſiue σκιάδιον. Dion. καὶ σφίσι πίλους τὸν θεσσαλικὸν τρόπον ὡς τὰ θέα-

τρα φορεῖν, ἵνα μὴ τῇ ἡλιάσει ταλαιπωρῶνται, ἐπιτρέχῃ. ſic etiam Callimachus. Ἀμφὶ δ' οἱ κεφαλῇ νέον αἱμονίηθεν Μεμβλωκὸς πίλημα πέτρου ἄλκαρ ἵκετο.

Frater Corydon] Tale eſt, quod alibi dicet. *Si placet antra magis, vicinaq; ſaxa petamus; Saxa quibus virides ſtillanti vellere muſcus Dependet,* & reliqua. ſic Nemeſianus. *has vlmos potius, fagoſue petamus.* appellat autem *fratrem* ob amoris abũdantiam: vnde Horatius *indigni fraternum rumpere fœdus* dixit, cùm firmiſſimum, ac ſanctiſſimum intelligere vellet.

Patris Fauni] Vocat Faunum *patrem*, quia paſtoribus, & agreſtibus præſit. Virg. *Et vos agreſtum præſentia numina Fauni.* Ouid. *ſic quatiens cornua Faunus ait: Dij ſumus agreſtes, qui cùm dominemur in altis Montibus, arbitrium eſt in ſua tecta Ioui.* Calphurn. *Vos ò præcipuè nemorum gaudete coloni, Vos populi gaudete mei.* vel communi omnium Deorum epitheto vſus fuit, *pater* enim diuinitatis nomen cenſetur, vnde Maro. *Hûc pater ò Lenææ ueni.* &c. *Da deinde auxilium pater.* &c. *Fortia corpora volues Tybri pater.* &c. *Da nunc Tybri pater ferro, quod miſſile libro.* &c. *Da pater hoc noſtris aboleri dedecus armis.* Calphurnius de Fauno ipſo. *Faunuſq; pater, Satyriq; bicornes.* aliquando videtur nomen eſſe dignitatis, vt cùm inquit idẽ Maro. *Cùm pater in ripa, gelidoq; ſub ætheris axe Aeneas triſti turbatus pectora bello Procubuit.* turſus ibidem. *Tùm pater Aeneas puppi ſic fatur ab alta.* qua verò ratione *pater* de viris dictum eſt, eadem *mater* de fœminis vſurpari animaduerti. Virg. *caſtæ ducebant ſacra per vrbem Pilentis matres in mollibus*: hinc *Luna mater, mater Matuta.*

Rapidoq; caput] Aduerſus ſolem caput extollit: cæterùm pueriliter admodum explicat hunc locum doctus alioqui vir, dum *leuat caput* interpretatur *intercludit omnem viam Phœbo, & aditum.* ſubditq;. *caput accipitur pro aditu, quo occluſo nullus eſt locus Phœbæis radijs.* ineptiſsima explicatio: ego accipio eo ſenſu, quo dixit Virgilius. *Verùm hæc tantùm aliàs inter caput extulit vrbes, Quantùm lenta ſolent inter viburna cupreſſi.*

Bullantes vbi fagus aquas] Bullas excitantes; ſic etiam loquuntur Plinius, & Celſus: Apuleius ait. *De ſummo vertice affluens bullis ingentibus ſcaturibat.*

Quò mecumq; vocas] Τμῆσις: talè fermè eſt Virgilianũ illud. *veniam quòcumque vocaris.*

Peruia cornigeri] Significat Corydon ſe a Venere abſtinuiſ-

ſe, atq; iccircò nulla religione prohiberi, quominus Fauni ſacris intereſſe poſſit, impuri enim, quiq; recenter cum muliere concubuiſſent, à ſacris arcebantur. Tibull. *Quidue piè, dum ſacra colis, pureque lauari Te memini ; & puro ſecubuiſſe toro.* item alibi. *Vos quoq; abeſſe procul iubeo; diſcedat ab aris, Cui tulit externa gaudia nocte Venus.* Ouid. *Annua venerunt Cerialis tempora ſacri; Secubat in vacuo ſola puella toro.* &. *Sic epulis functi, ſic dãt ſua corpora ſomno, Et poſitis iuxta ſecubuere toris; Cauſa repertori vitis, quia ſacra parabant, Quæ faceret purè, cùm foret orta dies.* Porphyrius περὶ ἀποχῆς ἀπὸ τῶν ἐμψύχων. ὅταν δὲ τὸ σῶμα μετὰ τῆς ἐσθῆτος τινὲς λαμπρυνάμενοι μὴ καθαρὰν κακῶν τὴν ψυχὴν ἔχοντες ἴωσι πρὸς τὰς θυσίας, οὐδὲν διαφέρειν νομίζουσιν, ὥσπερ οὐ θεῷ τινι τῷ ἐν ἡμῖν χαίροντι μάλιστα τὸν θεὸν διακειμένῳ καθαρῶς ἅτε συγγενεῖ πεφυκότι. ἐν γοῦν Ἐπιδαύρῳ προεγέγραπτο, Ἁγνὸν χρὴ νηοῖο θυώδεος ἐντὸς ἰόντα ἔμμεναι· ἁγνεία δ' ἐστὶ φρονεῖν ὅσια. hoc dicebatur *purè habere*, vt aliquot ſuperius citatis exemplis clarè perſpicitur, ſed omnium optimè declarat Plautus Aſinaria. *Si fortè purè velle habere dixerit, Tot reddat ſpurcas, quot puras habuerit.* Priapi ſacra duntaxat hac religione ſoluta fuiſſe docet ille ipſe deus Endecaſyllabo quopiam qui inter luſus eius templo affixos olim ſpectabatur.

Matura docilis] Neque enim calamos ex quibus fiſtula conformari debebat, nullo temporis diſcrimine, nullaq; obſeruatione paſſim cedere oportebat, ſed certis quibuſdam temporibus, vt docet Plinius lib. 16. cap. 36. quod hîc *maturum* eſt, apud Virgilium dicitur *tempeſtiuum*. *Aut tempeſtiuam ſyluis euertere pinum.*

Et iam captata] Virg. *Nunc etiam pecudes vmbras, & frigora captant.*

Deſcripta eſt pagina fago] Theocr. Γράμματα δ' ἐν φλοιῷ γεγράψεται, ὡς παριών τις Τοῦτ' ἀδῃ δωρισί.

Properanti falce] Ipſe properans falce deſcripſit; ſic dicimus *properanti calamo*.

Nondum ſe laxet hiatu] Rei naturam aptiſſimè expreſſit, calor enim exhauſto humore laxat, quæ humor coegit, & quodam quaſi glutino copulauit, hinc terra *biulca* dicitur, quæ radijs ſolis percuſſa rimas contraxit.

Nam tibi longa] αἰτιολογία, cur poſſit Ornitus carmina in fago deſcripta commodius legere: per *internodia* verò tibias ipſas, cruraq; intelligit à talo ad genu porrecta; Heſiodus in

Scuto

Scuto παμφάγον vocaſſe videtur, qui hoc corporis habitu prę-ditus eſt.

Sed Deus ipſe canit] Faunus videlicet, cuius lucum ſubierāt: paulò poſt. *Qui iuga, qui ſyluas tueor ſatus æthere Faunus. Hæc populis ventura cano.*

Diſtinguunt iubila] Ruſticas cantiones accipe, eſt enim *iubilare*, vt Feſtus notat, ruſtica voce inclamare, vndè *iubilum*: reſpexit autem canentium morem, ad quem pertinet etiam Horatianum illud. *Imbelli cythara carmina diuides.*

Rumpe moras] Virg. *Eia age, rumpe moras.*

Satus æthere Faunus] Aethere genitum Faunum eſſe dicit, quoniam ex Aethere cūcta oriri creditum eſt; hinc Nemeſianus *omniparentem* ipſum appellauit: rectè autem huic Deo vaticinium tribuit Calphurnius, quoniam à fando, id eſt vaticinando nomen ei factum eſſe volunt, vel ἀπὸ τῆς φωνῆς, quod voce, non ſignis futura oſtenderet; auctore Seruio Grāmatico.

Patefactis incidere c. f.] Cortice fagorum ſignato, falceque notato.

Vos populi gaudete mei] Agreſtes, quibus Faunus præeſt, vt alibi diximus.

Claudere fraxinea] Ad luporum, furumq; rapinas arcendas. Virgil. *trans flumina lata*, *Aut intus clauſos ſatura ad præſepia ſeruat.* Apuleius. *Inſurgit ſpeluncæ, qua margines montanæ deſinit, turris arduo caulæ firma, ſolidis cratibus, ouili ſtabulatione commoda porrectis vndiq; lateribus:* omitto Iacobi Sanazarij teſtimonium ex opere, quod Arcadia inſcripſit.

Prædator ouilibus] Vel eſt περίφρασις lupi, qui aſſiduè gregi inſidiatur, vnde Virgilius. *Non lupus inſidias explorat ouilia circum, Nec gregibus nocturnus obambulat:* Horatius idem de vrſo dixit. *Nec veſpertinus circum gemit vrſus ouile.* vel quemlibet furem intelligit: rectè autem paulò poſt vtitur verbo *abigere*, quod propriè ſignificat armenta ex paſcuis ſubtrahere; de cuius notione ita ſcriptum reliquit Vulpianus Iuriſconſultus. *Abigei propriè ij habentur, qui pecora ex paſcuis, vel armentis ſubtrahunt, & quodammodo deprędantur, & abigendi ſtudium, quaſi artem exercent, equos de armentis, oues de gregibus abducentes.*

Et redit ad terras] Tale eſt Maronianum illud. *Magnus ab integro ſeclorum naſcitur ordo; Iam redit & Virgo, redeunt Saturnia regna; Iam noua progenies cælo demittitur alto.* per Themim autem Iuſtitiam intelligit, quæ ex Themide, & Ioue

nata.

nata fingitur: vel Dea eſt; quæ efficit, vt pacta conuenta inter nos cuſtodiantur, ſeruenturq;: videndus eſt Aratus in φαινομένοις ab illo verſu. Εἴ τ' οὖν ἀστραίου κείνη γένος. & reliqua; nam huic Calphurnij loco illuſtrando mirificè confert.

Cauſam qui luſit Iulis] Sunt, qui ad Germanicum referant, cui dicauit Ouidius libros Faſtorum, quos cùm cauſis inſcripſit, putantq; alluſum ad ipſius ſtirpem maternam, eius enim mater fuit Antonia Octauiæ Auguſti ſororis ex Antonio filia, & ex Iulij Cæſaris proſapia: hæc illi: ſed mihi non diſplicet legi in *vlnis* pro *Iulis*; vt ſit ſenſus; qui cauſas orauit, cùm adhuc inter matris vlnas verſaretur; pertinet hoc ad Nemeſiani laudes amplificandas, vt is dicatur tunc temporis adeò ingenio valuiſſe, vt iam cauſas orare meditaretur: de Germanici eloquentia extat Ouidij teſtimonium hoc: *Quæ ſit enim culti facundia ſenſimus oris, Ciuica pro trepidis cùm tulit arma reis. Scimus, & ad noſtras cùm ſe tulit impetus aures, Ingenij currant flumina quanta tui.*

Deus ipſe reges] Ita Reges, atq; Imperatores vocabant veteres, vt eſt auctor Ioannes Tzetzes: hinc ait Horatius. *Cælo tonantem credidimus Iouem Regnare, preſens diuus habebitur Auguſtus.* Virg. *Ille mihi ſemper Deus.*

Dabit impia vinctis] Vel etiam *vinctas* nullo ſenſus diſcrimine. Virg. *Ecce manus iuuenem interea poſt terga reuinctum*: rurſus. & *centum vinctus ahenis Poſt tergum nodis fremet horridus ore cruento.* hic noſter. *tu prior illi Vinctas tende manus*, exprimit autem captiuorum habitum: mirum tamen videri poſſit, quòd Deæ belli ſeruitutem ſeruitura ſit; Virgilius de Furore id extulit Aeneid. 1. quem locum, quia hûc plurimùm facit, conſulas velim.

In ſua veſanos] Simile eſt carmen Lucani. *In ſua victricem conuerſum vulnera dextram.*

Nullos iam Roma Philippos] Philippi vrbs fuit Theſſaliæ, à qua campi Philippei Pompei primùm, deinde Bruti, & Caſſij exercituum clade percelebres. Horat. *Tecum Philippos, & celerem fugam Senſi relicta non bene parmula.* rurſus. *Veſtris amicum fontibus, & choris, Non me Philippis verſa acies retrò, Deuota non extinxit arbor.* &c. *Vnde ſimul primùm me demiſere Philippi Deciſis humilem pennis.* Virg. *Ergò inter ſeſe paribus concurrere telis Romanas acies iterum videre Philippi.* conſule Dionem lib. 47.

Captiua

Captiua triumphos] Tartarus enim tenebrarum plenus fingitur, velut etiam Catullus docet Endecaſyllabo quopiam, vnde Virgilius *nigrum* ipſum appellauit, quaſi dicat tenebricoſum. *bis nigra videre Tartara.* eſt autem carcer inferorum, vt ait hic noſter, & confirmat Tertullianus in Apologetico: vide Apollodorum in Bibliotheca.

Candida pax aderit] Vera, non fucata, qualis fuit aliquando inter Cæſarem, & Pompeium: fingebatur autem Pax alba veſte amicta. Petron. Arbiter. *Pax prima ante alias niueos pulſata lacertos Abſcondit galea victum caput.* idem de fide dixerat Horatius. *Te ſpes, & albo rara fides colit Velata panno.* quamquam *candidum* abſolutè pro *læto*, & *iucũdo* perſæpè accipitur. Horat. *Quid fles Aſterie, quem tibi candidi Primo reſtituent vere Fauonij.* Tibullus. *& ſint candida fata tua.* ſic *niueum* pro eodem. *O niueam quæ te poterit mihi reddere lucem.* &c. *fulſerit hic niueis Delius alitibus.* Cornelius Gallus Elegia nuper ab Aldo iuniori formis repreſentata. *O niueas luces, ò tẽpora dulcia.* extãt ſexcẽta alia exẽpla de hac re, quę nihil opus eſt hûc aduocare.

Quo domito procul hoſte] Etenim cùm hoſtes omnes debellaſſent Romani, tunc demum in ſeipſos arma conuerterunt; itaq; ait Horatius. *Sed vt ſecundum vota Parthorum, ſua Vrbs hæc periret dextera: Altera iam teritur bellis ciuilibus ætas, Suis & ipſa Roma viribus ruit.* vidit autem hoc Onomademus ille in Chio factionis princeps, qui victoria potitus diuerſarum partium viros haudquaquam exigendos cenſuit, quòd vereri ſe diceret, ne ſui inimicis omninò liberati cum amicis diſſentire inciperent.

Tacito diſcordia ferro] Occultis conſpirationibus, & conſilijs de ſeditione excitanda: vel ideo *tacito*, quia bella ritè non indicebantur, vtpotè iniuſta, & nefaria.

Clementia condidit enſes] Sũt, qui hîc legant *dementia* ex antiquis codicibus.

Nulla cathenati] Cathenis vincti, & per hoc captiui. Horat. *Seruit Hiſpanæ vetus hoſtis oræ Cantaber ſera domitus cathena.*

Infœlix raros] Vel *raros* patres ob amiſſos filios. Horat. *Audiet pugnas vitio parentum Rara iuuentus.* vel raros ſenatores ob eorum numerum imminutum in bellis ciuilibus.

Altera Saturni] De aureo ſeculo videnda ſunt, quæ ſcribit Heſiodus, & Ouidius: *rede unt Saturnia regna* inquit Virgil.

Altera regna Numæ] De Numa videnda ſunt, quæ prodit Liuius.

Liuius libro primo, Dionyſius Halicarnaſſæus, & Plutarchus in eius principis vita.

Inter ſacra tubas] Tubarum vſus ante Regem Nummam in caſtris tantummodo cognitus erat: Numa Pompilius ſacrificia plurima, eorumq; ritus inſtituit, in his tuba canere ceptú: de tuba in ſacrificijs adhibita ſic ait Virgilius. *Et tuba commiſſos medio canit aggere ludos*; illic enim ſacra manibus Anchiſæ celebrabantur. Varro in Armiluſtrium. *Armiluſtrium feſtum erat apud Romanos, quo res diuina armati faciebant, ac, dum ſacrificabant, tubis canebant*, magnos honores tubicinibus à Numa fuiſſe habitos docet Plutarchus in Quæſtionib. Romanis; *ita duo reges alius alia via, ille bello, hic pace ciuitatem auxere* inquit Liuius. de tubæ in prælijs vſu; res eſt notiſſima. Ennius. *At tuba terribili tonitru taratantara truſit*. quod carmen ſic fuit imitatus Virgilius. *At tuba terribilem ſonitum procul ære canoro Increpuit*. rurſus: *Exoritur clamorq; virum, clangorq; tubarum*. Horatius. *& lituo tubæ Permiſtus ſonitus*. conſule Vegetium de Re militari.

Faciem mercatus honoris] Ambitum notat, & inanem Magiſtratus ſpeciem, cùm omnis ipſius auctoritas penes facinoroſos ciues reſideret: ceterùm per *honorem* vel quemlibet Magiſtratum ſimpliciter intelligit, vel particulatim κατ' ἐξοχὴν Præturam ipſam, quæ proprio quodam iure *honor* dicta fuit; hinc *ius honorarium*, inquit Iuſtinianus, *ſolemus appellare, quod qui honores gerunt, id eſt magiſtratus auctoritatem huic iuri* (Prætorio) *dederunt*; &c. *Prætor honoratus* vocatur ab Ouidio. *Verbaq; honoratus libera prætor habet*.

Nec vacuos tacitus faſces] Vanum, atq; inanem Conſulatum, & abſq; vlla iuriſdictione, & auctoritate, faſces enim inſigne Conſulatus fuerunt, per quos honores ipſos ſignificat. Lucret. *Qui petere à populo faſces, ſæuaſq; ſecures Imbibit*. rurſus. *pulchros faſces, ſæuaſq; ſecures Proculcare*. Virg. *Illum non populi faſces, non purpura Regum Flexit*. rurſus alibi. *Vis & Tarquinios reges, animâq; ſuperbi Vltoris Bruti, faſceſq; videre receptos?* Horat. *Cuilibet hic faſces dabit, eripietq; curule Cui volet importunus ebur*. at rurſus. *vt ſi Detulerit faſces indigno, detrahat idem*. eſt autem figura μετωνυμίας eodem modo dictum eſt ab Horatio. *Nec ponit, aut ſumit ſecures Arbitrio popularis auræ*. & à Propertio. *Cùm tibi Romano dominas in honore ſecures*.

Vultumq; priorem] Hoc ideo, quia ſtatim dixerat. *Iam nec*

adumbrati faciem mercatus honoris. & nihilominus vultus à facie differt. Salluſtius. *Prorſus in facie, vultuq; verecundia inerat.* conſule Nonium.

Melior Deus] Numerianus Carini filius: ita loquitur Virgilius. *O Melibœe Deus nobis hæc ocia fecit*, cùm Auguſtum intelligat; antiqui diſtinctionem habebāt inter Deos, vt vnus alio melior eſſet; hinc etiam maiorum, minorumq; gētium Deos reperias, patellarios, atq; huius generis notæ, ac deterioris etiam plurimos ex falſæ illius religionis perſuaſione.

Erectumq; colit Boream] Ex Pythagoreorum ſententia locutus eſt, illi enim ſupernam cœli partem polum noſtrum ſtatuebant, infernam verò antarticum, id eſt *νῶτον*, vt vocat Plato, vnde fortaſſe Noti appellatio deriuata eſt. Ariſtoteles tamen Pythagoricis ſe aduerſarium præbet, curq; ab ipſis diſſentiat, rationem affert lib. 2. de Cœlo. Virgilius ſic. *Mundus ut ad Scythiam, Riphæaſq; arduus arces Conſurgit, premitur Lybiæ deuexus in Auſtros; Hic uertex nobis ſemper ſublimis, at illum Sub pedibus Styx atra uidet; maneſq; profundi*. qui locus ad Arati normam expreſſus eſt.

Medioue ſub æthere feruit] Fortaſſe *feruet*: zonam torridam intelligit, quæ falsò inhabitabilis à veteribus credita eſt: de quinq; zonis videnda ſunt Tibulli carmina in poëmatio ad Meſſalam ab illo verſu: *Nam circumfuſo conſiſtit in æthere tellus*, & cætera, notiſſimus item eſt Virgilij locus ex primo Georgic. *Quinq; tenent cœlum zonæ*. & reliqua. ſic etiam Varro citante Iſidoro. *At quinq; æthereis zonis accingitur orbis, Ac vaſtant imas hyemes, mediamq; calores: Sic terræ extremas inter, mediamq; coluntur, Quam ſolis ualido numquam uis auferat igne.* Lucretius. *Inde duas porrò propè partes feruidus ardor, Aſſiduuſq; geli caſus mortalibus aufert.* conſule prætereca Ouidium Metam. lib. 1. & ex Græcis Dionyſium Afrum.

Radianti luce cometem] Alij legunt *radiatum luce*, quod non reſpuo. ſic dixit Seneca Hyppolito. *tuq; ſidereum caput Radiate Titan.* porrò hîc cometem intelligit ex Iouis, ac Veneris planetis coagmentatum, qui lætorum ſucceſſuum prænūcius eſſe conſueuit, vt admonet Seruius ad illud Maronis. *Non ſecus ac liquidâ ſi quando in nocte cometæ Sanguinei lugubre rubent.* non eſſe autem cometem infortuniorum ſemper indicem videtur indicare Plinius lib. 2. cap. 25. his verbis. *Cometes in uno totius orbis loco colitur in templo Romæ admodum fauſtus Diuo Au-*

guſto iudicatus ab ipſo. idem confirmat Seneca Quæſt.natur.lib. 7. ſed nullum omninò cometam fœlicia, aut ſecus portendere certum eſt, idq; nuper longis diſputationibus oſtenderũt eruditiſſimi viri Squarcialupus, Eraſtus, Dudithius, Grynæus, & alij, qui fatuam, & anilem vulgi opinionem ſolidiſſimis rationibus ab ipſis fundamentis conuulſerunt, & nos in noſtris libris de Vniuerſo diuinationis genere haud inanibus argumentis, vt puto, labefactauimus: verumtamen conſulas licet Cornelium Gemmam de Diuinis Characteriſmis: quòd ſi *radianti* legere malumus apud hunc noſtrum, conueniet cum Marco Tullio, cuius illud eſt. *Vidit & claro tremulos ardore cometas:* ſcintillant enim hæc ſidera, & lucem quodammodo vibrant, quod hic noſter vocat deinde *nutare*, ac mox *ſcintillare*.

Sine uulnere ſidus] Quòd nullam cædem, ſeu bellum portendat præter eius ſideris communem, vt putant, naturam; ſolent enim cometæ atrocia, & triſtia ſignificare. Virgil. *nec diri triſtes arſere cometæ.* Tibull. *Hæc fore dixerunt belli mala ſigna cometæ.* Lucan. *crinemq; timendi Sideris, & terris mutantem regna cometæ.* Ariſtoteles cùm de his ignibus diligẽter diſputet lib. 1. μετεωρ. de huiuſcemodi prædictionibus ne verbũ quidem. Ptolemæus is fuit, & reliqui aſtrologi, qui hæc prognoſtica inuexerunt.

Numquid utrumq; polum] Teſtantur docti viri ſcribendum hîc eſſe ex integro codice. *non per utrumq; polum.* cæterũ *ignem cruentum* vocat poëta, ſicut Virgilius *ſanguineos cometas:* perſimilis locus reperitur apud Lucanum, ibi. *Nunc iaculum longo, nunc ſparſo lumine lampas Emicuit cælo.*

At quondam non talis erat] De prodigijs, quæ mortem Cæſaris conſecuta ſunt, multa Virgilius Georgic. 1. & Horatius Carm. lib. 1. Od. 2. vide etiam Plutarchum, & Suetonium.

Indixit] Bellum publicè, & palàm denunciauit; *arma* etenim pro bello hîc ſumitur. Virg. *Arma, uirumq; cano*: de belli indicendi ritu conſule T. Liuium; & nos quippiam adnotauimus in noſtris libris Locor. controu.

Romanæ pondera molis] Negocia Romani Imperij, ſic enim appellat Horat. *Cùm tot ſuſtineas, & tanta negocia ſolus Res Italas ornes.* *molis* igitur hoc eſt magnitudinis. Virgil. *Tantæ molis erat Romanam condere gentem.*

Sic inconcuſſa lacertis] Alludit per tranſcurſum ad fabulam Herculis, qui Atlanti ſucceſſit in cœlo humeris ſuſtinendo.

porrò

porrò per *tranſlatum orbem* nequaquam Romam euerſam intelligit, vt quidam ſomniant, ſed Imperij adminiſtratio nem à Carino ad Numerianum translatam.

Occaſus niſi cùm reſpexerit ortus] Quod nimirum numquam eueniet ob terræ globum interiectum, & ſic argumentum eſt ἀπὸ τοῦ ἀδυνάτου. Manilius *medioq; tumore Eripiunt terræ cœlũ, uiſuſq; coercent.* deinde. *Sic ſtellis glomerata manent.* & reliqua. item. *Sed quia per teretem deducta eſt terra tumorem, His modò poſt illis apparet Delia terris.* mũdi duæ ſunt partes, vna quæ nobis perſpicua eſt, altera quæ aſpectui noſtro ſubtrahitur, contrariamque mundi oram incolentium oculis ſubijcitur. Proculus περὶ ὁρίζοντος loquens ait. ὁρίζων δέ ἐστι κύκλος ὁ διορίζων ἡμῖν τό, τε φανερὸν καὶ τὸ ἀφανὲς μέρος τοῦ κόσμου. καὶ διχοτομῶν τὴν ὅλην σφαῖραν τοῦ κόσμου, ὥστε ἡμισφαίριον μὲν ὑπὲρ γῆν ἀπὸ λαμβάνεσθαι. ἡμισφαίριον δὲ ὑπὸ γῆν. hanc rem tetigerunt etiã Plinius, & Macrobius.

Me quatit] Talem ferè deſcribit Sybillam Virgilius lib. 6. Horatius ait. *Non Dindymene, non adytis quatit Mentem ſacerdotum incola Pythius.* Lucanus verò ſic. *quippe ſtimulo, fluctuq; furoris Compages humana labat, pulſuque deorum Concutiunt fragiles animas.* videndi ſunt Cicero de Diuinatione, & Plutarchus in Cõmẽtario, vbi quærit, Cur Pythia verſibus reſpondere deſierit.

Inter gaudia terror] Non metus, qui ſpei opponitur, tametſi ſpes metui coniuncta eſſe poteſt, ſed veneratio, quæ terrorem incutere ſolet: ſic Virgilius *horrendam* Sybillam vocat, id eſt venerandum, & *tectum horrendum* eadem ratione.

Fœcundi ueneremur numina Fauni] Vel quia multa in pectore clauſa gerit, vt apud Maronem. *Fœcundum cõcute pectus.* vel quia pecoris fœcunditatem, vberemque frugum prouentum pollicetur: *bona* verò *numina* dixit, hoc eſt amica, propitia, vt, *ſis bonus, fœlixq; tuis.*

Forſitan auguſtas] Ad aures Cæſaris: falluntur autem, qui hoc loco per Auguſtum Octauianum ipſum accipiunt, cùm de Diocletiano, aut Numeriano intelligendum ſit. Melibœus perſonam ſuſtinet alicuius potentioris amici Calphurnij, qui apud Imperatorẽ gratia polleret, cuius amici opera ſperat fore poëta, vt ſe in Cæſaris familiaritatem quandoq; inſinuet, tale quiddam Virgilio eueniſſe memorant, ſed & de ſeipſo quippiam ſimile narrat alicubi Horatius.

ECLOGA II.

Interlocutores.

ASTHACVS, ET IDAS.

INTACTAM Crocalen puer Aſthacus, & puer Idas,
Idas lanigeri dominus gregis, Aſthacus horti,
Dilexere diu. formoſus vterq́; ſed impar
Voce ſonans. terras, hi, cùm grauis vreret æſtas,
Ad gelidos fontes, & eaſdem fortè ſub vlmos
Conueniunt: dulciq́; ſimul contendere cantu,
Pignoribusq́; parant. Placet, hic vt vellera ſeptem,
Ille ſui victus ne meſſem vendicet horti.
Et magnum certamen erat ſub iudice Thyrſi.
Affuit omne genus pecudum, genus omne ferarum,
Et quæcunq́; vagis alitum ferit aera pennis.
Conuenit vmbroſa quicunq́; ſub ilice lentas
Paſcit oues, Faunusq́; pater, Satyriq́; bicornes.
Affuerunt ſicco Dryades pede, Naiades vdo,
Et tenuere ſuos properantia flumina curſus.
Deſiſtunt tremulis incurrere frondibus Euri:
Altaq́; per totos fecere ſilentia montes,
Omnia ceſſabant: neglectaq́; paſcua tauri
Calcabant: illis etiam certantibus auſa eſt
Dædala nectareos apis intermittere flores.
Iamq́; ſub vmbroſa medius conſederat vlmo
Thyrſis, &, O pueri me iudice pignora, dixit,
Irrita ſint, moneo: ſatis hoc mercedis habeto,
Si laudem victor, ſi fert opprobria victus.
Et nunc, alternos magis vt diſtinguere cantus
Poſſitis: ter quiſq́; manus iactate micantes.
Nec mora: diſcreuit digitus: prior incipit Idas.
ID. Me Syluanus amat: dociles mihi donat auenas,

Et mea frondenti circundat tempora teda.
Ille etiam paruo hoc dixit mihi non leue carmen:
Iam leuis obliqua creſcit tibi fiſtula canna.

As. *Et mihi Flora comas parienti gramine ſpargit:*
Et matura mihi Pomona ſub arbore ludit.
Accipe, dixerunt Nymphæ, puer: accipe fontem.
Nam potes irriguis mutare canalibus hortos.

Id. *Me docet ipſa Pales cultum gregis: vt niger albæ*
Terga maritus ouis naſcenti mutet in agna:
Quæ neq; diuerſi ſpeciem ſeruare parentis
Poſſit, & ambiguo teſtetur vtrunq; colore.

As. *Non minus arte mea mutabilis induit arbos*
Ignotas frondes, & non gentilia poma.
Ars mea nunc malo pira temperat, & modò cogit
Inſita præcoquibus ſubrepere perſica prunis.

Id. *Me teneras ſalices iuuat, aut oleaſtra putare,*
Et gregibus portare, nouas vt carpere frondes
Condiſcant, primoq; recidere gramina morſu:
Ne depulſa vagos quærat fœtura parentes.

As. *Et mihi cum fuluis radicibus arida tellus*
Panditur: irriguo perfunditur area fonte,
Et ſatiatur aqua, ſuccos ne fortè priores
Languida mutata quærant plantaria terra.

Id. *O ſi quis Crocalen Deus afferat: hunc ego terris,*
Hunc ego ſideribus ſolum regnare fatebor.
Dicam namq; nemus: dicamq; ſub arbore numen
Hoc erit. Ite procul: ſacer eſt locus: ite prophani.

As. *Vrimur in Crocalen ſi quis mea vota deorum*
Audiat: huic ſimilis, virides quà gemineus vndas
Fons agit, & tremulo percurrit lilia riuo,
Inter pampineas ponetur faginus vlmos.

Id. *Ne contemne caſas, & paſtoralia tecta.*
Ruſticus eſt (fateor) ſed non eſt barbarus Idas.
Sæpe vaporato mihi ceſpite palpitat agnus:
Sæpe cadit feſtis deuota Palilibus agna.

As. *Nos quoq; pomiferi Laribus conſueuimus horti*

Mittere

Mittere primitias, & figere liba Priapo
Rorantes fagos damus, & liquentia mella:
Nec fore grata minus, quàm ſi caper imbuat aras.
ID. *Mille ſub uberibus balantes paſcimus agnas:*
Totq́. Tarentinæ præſtent mihi vellera matres:
Per totum niueus premitur mihi caſeus annum.
Si venies Crocale, totus mihi ſeruiet annus.
AS. *Qui numerare velit, quàm multa ſub arbore noſtra*
Poma legam: citius tenues numerabit ariſtas.
Semper olus metimus: nec bruma, nec impedit æſtas.
Si venies Crocale, totus tibi ſeruiet hortus.
ID. *Quanuis ſiccus ager languentes excoquat herbas:*
Sumo tamen calataos nutanti lacte coactos.
Vellera tunc dabimus, cùm primùm tempus apricum
Surget, & à tepidis fiet tonſura Calendis.
AS. *Et nos quos etiam prætorrida munerat æſtas*
Mille renitenti dabimus tibi cortice Chias,
Caſtaneasq́. nuces totidem. cùm ſole Nouembri
Maturis nucibus virides rumpentur echini.
ID. *Num precor informis videor tibi? num grauis annum?*
Decipiorq́. miſer, quotiens molliſsima tango
Ora manu? primiq́. ſequor veſtigia floris
Neſcius? & gracili digitos lanugine fallo?
AS. *Fontibus in liquidis quotiens me conſpicor eſſe,*
Admiror totiens. etenim ſic flore iuuentæ
Induimus uultus, vt in arbore ſæpè notaui
Carea ſub tenui lucere cydonia lana.
ID. *Carmina poſcit amor: nec fiſtula cedit amori:*
Sed fugit ecce dies: reuocatq́. crepuſcula veſper.
Hinc tu Daphni greges, illinc agat Alpheſibœus.
AS. *Iam reſonant frondes: iam cantibus obſtrepit arbos.*
I proculò Dorida, primumq́. reclude canalem:
Et fine, iamdudum ſitientes irriget hortos.
Vix ea finierant: ſenior cùm talia Thyrſis.
Eſte pares, & ob hoc concordes viuite. nam vos
Et decor, & cantus, & amor ſociauit, & ætas.

COM-

COMMENTARIVS
In Eclogam Secundam.

INTACTAM Crocalem] Integram, vt loquitur Horatius, & Catullus, non imminutæ pudicitiæ, ſic etiam vtitur hac dictione idem Catullus. *Sic virgo dum intacta manet, dum cara ſuis eſt*. Virgil. *Cui pater intactam dederat*. Horat. *Sunt quibus unum opus eſt intactæ Palladis vrbem, Carmine perpetuo celebrare*. ab hac Crocale nomen eſt inditum Eclogæ in exemplaribus Florentiæ excuſſis.

Idas Lanigeri] παλιλογία, ſiue ἀναδίπλωσις, veluti apud Virgilium. *vos hæc facietis maxima Gallo, Galló cuius amor*, & cætera. rurſus. *ſequitur pulcherrimus Aſtur, Aſtur equo fidens*.

Sed impar voce ſonans] Formoſi quidem, ſed non eius pulchritudini par vox reſpondet, vt ſit æquè formoſa, hoc eſt bona: de canendi peritia ſic in fine dicet. *Eſte pares, & ob hoc concordes viuite, nam vos Et decor, & cantus, & amor ſociauit, & ætas*. Nemeſianus dixit. *Et non tàm tenui filo de voce ſonarent*.

Ad eglidos fontes] Virg. *Hic gelidi fontes, hic mollia prata Lycori*. conſidera num hic locus imaginem præſegerat illius Theocriti. τῷ κράναι δὲ τὶν ἄμφω ἐϊσδόμενοι θέρεος μέσω ἄματι, τοιὰ δ' ἀείδον.

Pignoribuſq; parant] De paſtorum conſuetudine, qui ſæpè inter ſe pignore depoſito certare introducūtur, velut exempli gratia, apud Maronem. *tu dic mecum quo pignore certes*. hîc autem ſuperfluere videtur enclitica, neq; enim parant contendere cantu, id eſt alter alterum cantu ſuperare, & pignoribus, ſed contendentes cantu ſuperare pignoribus poſitis.

Vellera ſeptem] Oues; dixerat enim ſuperius. *Idas Lanigeri dominus gregis*.

Et magnum certamen erat] Tantùm non ex Virgilio ad verbum hûc tranſlatum. *Et certamen erat Corydon cum Thyrſide magnum*.

Affuit omne genus pecudum] Hæc monſtra rerū de Orpheo canente.

canente commemorari ſolent: res notior eſt, quàm vt de ea pluribus agere oporteat. Propert. *Orphea te tenuiſſe feras, & concita dicunt Flumina Threicia detinuiße lyra*. Virgil. *Mulcentem tigres, & agentem carmine quercus*: conſule Ouidium Metamor. 10.

Alitum ferit aëra pennis] *Quæcumq; alitum* valet quotquot alites: ſunt tamen, qui legant *altum*, vt ad aëra referatur.

Lentas paſcit oues] Vel placidas à natura eius animantis. Ouid. *Quid bos, quid placidæ commeruiſtis oues*. vel quia lentè paſci debent, ſicut de capellis tradit Columella lib. 7. cap. 6. vel reponendum eſt *lætas* ex vetere exemplari: ſic *læta armenta* vocauit Maro. *tenent oleæq;, armentaq; læta*. ac rurſus. *Læta boum paßim campis armenta videmus*. id eſt pinguia.

Satyriq; bicornes] Faunos bicornes appellat Ouidius. *Aut quas ſemideæ Dryades, Fauniq; bicornes*.

Aſſuerunt ſicco Dryades] Duo Nympharum genera præcipuè commemorat, cùm de alijs quoq; omnibus in vniuerſum intelligat, ſunt.n.& Oreades, & Napeæ, & Naiades, & Limnades, & Potamides, itemq; aliæ. porrò Dryades arboribus præeſſe creditæ ſunt, Naiades fontibus: dicuntur autem Dryades, quæ & Amadryades ἀπὸ τῆς δρυὸς, vnde & Querquetulanæ Latinis: Naiades verò παρὰ τὸ νάω, & ſunt fontium Nymphæ, quæ & πηγαῖαι, & κρηναῖαι nuncupantur. Nemeſian. *Quæ colitis ſyluas Dryades, quæq; antra Napeæ: Et quæ marmoreo pede Naiades vda ſecatis Litora*.

Et tenuere ſuos] Expreſſum ex Virgilio. *Et mutata ſuos requierunt ſidera curſus*. ad quem locum Fuluius Vrſinus Alcæi, atque Ennij verſus citat. Propertius quoq; ita locutus eſt. *Orphea te tenuiſſe feras, & concita dicunt Flumina Threicia detinuiſſe lyra*.

Neglectaq; paſcua] Hæc verba quidam non agnoſcunt, quę tamen è Virgilio propemodum expreſſa videntur. *Immemor herbarum, quos & mirata iuuenca*.

Dædala nectareos] Laborioſa, vel varia, quòd diſcolores flores libet, indeq; mel conficiat. Lucret. *Tibi ſuaues Dædala tellus Summittit flores*. iterum. *Phœbæaq; Dædala chordis Carmina conſimili ratione expreſſa ſilerent*. item. *Mobilis articulat verborum Dædala lingua*. &. *naturaq; Dædala rerum*. Virgilius. *patri quos Dædala Circe Suppoſita de matre nothos furata creauit*. vel *Dædala apis* dicitur à varietate artificij, quod propemodum

indicat

indicat Maro dicens. *Non aliter (ſi parua licet cõponere magnis) Cecropias innatus apes amor vrget habendi Munere quamq; ſuo, grandæuis oppida curis, Et munire fauos, & Dædala fingere tecta.* à verbo δαιδάλλειν, vnde Dædalus architectus, & λογοδαιδάλοι, verborum opifices, quiq; ornandæ orationis artificio inſtructi ſunt.

Medius] Inter Aſthacum, & Idam, vel arbiter ad litem ipſorum dirimendam.

Irrita ſint moneo] Vt res magis amicè procedat, vetat Thyrſis pignora ipſos deponere, ſed laude victorem, conuitio victum contentum eſſe vult, ſic cùm pignora depoſita ſunt, ſuũ vnicuiq; concedi ſolet à prudente iudice. Virg. *Non noſtrũ inter vos tantas componere lites, Et vitula tu dignus, & hic, & quiſquis amores Aut metuit dulces, aut experitur amaros.*

Si laudem victor] Virtutis enim ſatis amplum cenſetur præmium ipſa laus: Hippodamus Pythagoreus in libro de Rep. virtutem tribus ex cauſis promoueri ſcribit, metu, cupiditate, pudore: eius verba reperias apud Stobæum ſermone de Rep.

Ter quiſq; manus] Digitis micare luſus genus fuit, quod adhuc apud nos durat, vt repentè porrectis digitis, certantium vterq; numerum diuinaret. Marcus Varro, *Micandum* eſt (inquit) *cum Græco, vtrum ego illius numerum, an ille meum ſequatur*. oportebat autem digitorum numerum ter diuinare, velut ex D. Auguſtino libro de Trinitate colligitur, cùm inquit, *Nam id vbi volumus, facilè habemus; vt alia omittam, vel micando digitis tribus*; id eſt, vt nunc vulgò loquimur, *alle trè dita.*

Diſcernit digitus] Sunt, qui legant, *diſcernunt digitis*, id eſt ſortiuntur, quis primus incipere debeat: ego nihil habeo, cur magis hanc, quàm illam ſcripturam retinendã cenſeam; nam illud *Nec mora*, valet, nulla eſt interpoſita mora, hoc eſt, confeſtim digitis micarunt, itaq; idem ſenſus omninò reſultat.

Me Syluanus amat] Imitatur Virgilium, qui dixerit. *Et me Phœbus amat, Phœbo ſua ſemper apud me Munera ſunt lauri, & ſuaue rubens hyacinthus.* Theocritus etiam quippiam cecinit ab hac re non ita abhorrens. Ταὶ μῶσαι με φιλεῦντι πολὺ πλέον ἢ τὸν ἀοιδὸν Δάφνιν. porrò Syluanus Deus eſt paſtorum. Virgil. *Syluano fama eſt veteres ſacraſſe Pelaſgos, Aruorum, pecoriq; Deo lucumq;, diemq;.*

Circumdat tempora tæda] Cypreſſo, quæ arbor Syluano dicata eſt. Virg. *Et teneram ab radice ferens Syluane cupreſſum.* qua

explicatione reſponſum velim Iulio Cæſari Scaligero, cuius non æquum de hoc loco iudicium extat in Hypercritico; ſed errat, vt in alijs multis.

Ille etiam paruo mihi] Reſpexit hunc locum Maronis. *Et dixit moriens te nunc habet iſta ſecundum.*

Et mihi Flora comas] Par pari obijcit, quo facit et Menalcas apud Maronē, ſiquidem cum Damon dixiſſet. *Ille* (Iupiter.) *colit terras, illi mea carmina curæ.* ſtatim Menalcas ſubijcit. *Et me Phœbus amat.* ſic Theocritus. Καὶ γὰρ ἔμ' ὡ Πόλλων φιλέει μέγα.

Parienti gramine ſpargit] Sic Virgilius de arbore dixit. *Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbor.* ſuauius tamen ad meas aures accideret, ſi *fundit*, non *ſpargit* legeretur. Flora autem, & Pomona hortis præſunt; iccircò earum hic meminit Aſthacus: nec mihi probatur iudicium Scaligeri de epitheto *matura*, quod ego referendum cenſeo ad pomorum maturitatem, vel *matura annis*, hoc eſt grandæua, vt alibi nuncupatur, quomodo Virgilius dixit *æui maturus Aletes*: & Ouidius *Remulus maturior annis Fulmineo perijt imitator fulminis ictu.* rurſus alibi. *Quid numeras annos? vixi maturior annis:* ſic Auſonius, *Maturus æui nec rudis diudicem.* & ſenes inde *maturi* nūcupantur, vt *maturuſq; ſenex* apud Horatium, &c. *Quem noua maturi ſubeuntē exorſa parentis Aeternum ſibi Roma cupit* apud Statiū Græcorum ferè exemplo, qui πιπέρειν pro anu dixerunt. Ariſtophanes. Οὐ γὰρ ἐν νέοις τὸ σοφὸν ἐστιν, ἀλλ' ἐν παλαιοῖς. ſic per contrarium dixit Maro. *Iam ſenior, ſed cruda Deo, viridiſq; ſenectus.* vel *maturus* id eſt bonus, vnde *Mater Matuta.* conſule Feſtum in *Manare.*

Nam potes irriguis] Canalibus, per quos aqua ducitur ad hortos irrigandos. Colum. *Vicini quoq; ſint amnes, quos incola elurus Attrahat auxilio ſemper ſitientibus hortis; Aut fons illachrymet putei non ſede profunda, Ne grauis hauſturis rendentibus illia vellat.* Horat. *irriguo nihil eſt elutius horto.* Tibull. *Tunc bibit irriguas fertilis hortus aquas:* Propert. *Et circum irriguo ſurgebant lilia prato Candida.* Ouidius ſic. *Ipſe potes riguis plantam defigere in hortis, Ipſe potes riuos ducere lenis aquæ.* facit ad hunc locum, quod ſcriptum reliquit Ariſtoteles de Partib. animal. lib. 3. ibi. ἔοικε δ' ἀρδευομένοις τοῖς κήποις αἱ ὑδραγωγίαι κατασκευαζόμεναι ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς καὶ πηγῆς, εἰς πολλοὺς ὀχετοὺς καὶ ἄλλους ἀεὶ πρὸς τὸ πάντη ῥεῖν δύνασθαι. alicubi *fontes* pro *fontem* exaratum reperi, & *nutrire* pro *mutare*, quod ferme rectum puto; ſed & *ortus* pro *hortis*

non reſpuerim hac mente: ſi quidem potes hortum irrigando olerum ortū accelerare, vt quæ ſua vi, ac natura ſerotina ſunt, præcocia fiant, denique vt nunquam olera non ſufficiant, ſic dicet inferius. *Semper olus metimus, nec bruma, nec impedit æſtas:*

Cultum gregis] Virg. *quæ cura bouum, quis cultus habendo Sit pecori*. quod eſt argumentum tertij libri, itaq; eius initio Palem inuocat. *Te quoq; magna Pales, & te memorande canemus Paſtor ab Amphryſo*: eſt enim Pales Dea pabuli.

Vt niger albæ] Videndus eſt ad hanc rem, præter cæteros, Columella lib. 7. cap. 2. & eo, quod hoc proximè conſequitur. Virgilius ait. *Illum autem quamuis aries ſit candidus ipſe, Nigra ſubeſt vdo tantùm cui lingua palato, Reijce, ne maculis infuſcet vellera pullis Naſcentum*: vidit hoc etiam Ariſtoteles περὶ ζώων ἱστορίας, cùm dixit. λευκὰ δὲ τὰ ἔκγονα γίνεται καὶ μέλανα ἐὰν ὑπὸ τῇ τοῦ κριοῦ γλώττῃ λευκαὶ φλέβες ὦσιν, ἢ μέλαιναι. λευκὰ μὲν, ἐὰν λευκαί: μέλανα δὲ, ἐὰν μέλαιναι. ἐὰν δὲ ἀμφότεραι, ἀμφότερα, πυῤῥὰ δὲ, ἐὰν πυῤῥαι. idem quoq; ſic alibi ſcriptum reliquit. μεταβάλλουσι δ' ἔνια τῶν ζώων τὰς χρόας τῶν τριχῶν κατὰ τὰς τῶν ὑδάτων μεταβολάς. ὅθεν μὲν γὰρ λευκὰ γίνεται, ὅθεν δὲ μέλανα. & reliqua: conſule etiam Plinium lib. 37. cap. 2. & alicubi Varronem. legimus hiſtoriam in ſacris Biblijs de variatis virgis Iacob.

Mutabilis induit arbos] Loquitur de inſitione, de qua plura reperias apud rei ruſticæ ſcriptores: porrò cautè additum fuit verbum *mutabilis*, vt intelligamus videlicet non poſſe omne genus ſurculorum omni arbori inſeri, ſed neceſſe eſſe, vt ſurculus arbori, cui inſeritur, cortice ſimilis ſit, quamquam Columella lib. 5. hanc veterum opinionem falſam eſſe demōſtret: mirum quippiam narrat Plinius de arbore tilia à ſe olim viſa iuxta Tiburtes: conſule etiam Iulianum Parabatem epiſtola quapiam; necnon Clementem Alexandrinum Stromatū lib. 6. qui quatuor inſitionis genera enumerat: de eadem ſic eſt apud Virgilium. *Inſeritur verò ex fœtu nucis arbotis horrida, Et ſteriles platani malos geſſere valentes; Caſtaneæ fagos, ornuſq; incanduit albo Flore piri, glandemq; ſues fregere ſub vlmis*. Ouidius ait. *Venerit inſitio, fac ramū ramus adoptet, Stetq; peregrinis arbor operta comis*. inſignis locus extat apud Ouidium Metām. 14. ab illo verſu. *Rege ſub hoc Pomona fuit*; & cætera, quem omninò conſulas velim.

Et non gentilia poma] Factus eſt hic verſus ad imaginem illius Virgilij. *Miraturq; nouas frondes, & non ſua poma*. ſic etiam

dixit Columela. *aut aliena ſtirpe grauata Mitis adoptatis curuetur frugibus arbos*. alicubi legebatur *genitalia*, quod probant docti viri.

Malo pira temperat] Quod κοινῶς pronunciauerat, nunc poſito exemplo particulatim declarat: ſic Virgilius. *Et ſæpe alterius ramos impunè videmus. Vertere in alterius, mutatamq; inſita mala Ferre pirum, & prunis lapidoſa rubeſcere corna:* quomodo fortaſſe intelligendus eſt ille alter locus. *Inſere nunc Melibœe piros, pone ordine vites*. Propertius ait. *Inſitor hic ſoluit pomoſa vota corona, Cùm pirus inuito ſtipite, mala tulit.* Ouidius Elegia de Medicamine faciei. *Cultus, & in pomis ſuccos emendat acerbos, Fiſſaq; adoptiuas accipit arbor opes*. Manilius, *Atq; arbuſta uagis eſſent quod adultera pomis*. vide Palladium.

Præcoquibus ſubrepere Perſica prunis] Præcocia poma dicũtur immatura, vel quæ antè iuſtum, ac legitimum aliorum eiuſdem generis tempus matureſcunt: de perſicis inquit Plinius: *poſt autumnum matureſcunt, æſtate præcocia intra triginta annos reperta:* idem ſcribit in prunis ſylueſtribus inſitiones fieri perſicorum: eſt autem *ſubrepere* tacitè inſurgere, vt ferè non ſentiatur: quod verò hic verbum *inſerere* vſurpatum videmus, quomodo & apud Propertium loco ſuperius indicato, Columella de eadem re loquens uſus eſt verbo *adoptare*, Ouidius vtrumque ſumpſit dicens: *Venerit inſitio; fac ramum ramus adoptet; Stetq; peregrinis arbor operta comis. Cultus & in primis ſurcos emendat acerbos. Fiſſaq; adoptiuas accipit arbor opes*.

Me teneras ſalices] Meminit ſalicis, quia ea ouibus gratiſſima eſt. Virg. *non me paſcente capellæ Florentem cythiſum, & ſalices carpetis amaras*. rurſus: *Dulce ſatis humor, depulſis arbutus hædis. Lenta ſalix fœto pecori*. Nemeſian. *dum ſalices hædi, dum gramina vaccæ Detondent*. de alendis autem ouibus recens natis hæc tradit Columella. *Agni cùm firmi eſſe ceperint, paſcendi ſunt intra ſtabulum cytbiſo, vel medica, tùm etiam furfuribus, aut, ſi permittit annona, farina hordei, vel erui*: idem fermè ad verbum ſcribit Palladius.

Ne depulſa vagos] Depellere eſt ablactare. Virg. *Dulce ſatis humor, de pulſis arbutus hædis.*

Panditur] Eſt, qui legat *pangitur*, quod non probo: inquit Aſtacus, ſe, cùm terra nimio calore fiſſuras ducit, ita vt arborum, herbarumq; radices nudas oſtendat, hortum irrigare ſolere, plantariaq; eo pacto recreare, ne areant.

Irriguo perfunditur area fonte] Supra vocauit canales *irriguos*, de qua re videnda ſunt, quæ ſcribit Laurentius Valla Dialogi lib. 1. in Pogium ab illo loco. Pog. *Habes hortum egregium, in quo eſt fons irriguus*. Guar. *Ah Pogi, fontem irriguum dicis, quid appellares hortum?* & reliqua: Cato ait de Re ruſtica. *ſecundo loco hortus irriguus*.

Succos ne fortè priores] Ijs, qui arbores in alium ſolum trāſferunt, præter cætera hoc potiſſimum curandum eſt, vt quantum fieri poteſt, ſolum, in quo planta traducitur, ſolo, ex quo traducta eſt, ſimile reddant irrigatione, ſtercoratione, omnique denique cultura, artiſque remedijs, vt docent rei ruſticæ ſcriptores.

Hunc ego terris] Hunc ego verè Deum eſſe profitebor, cœloq;, & terris ipſum dominari prædicabo, dicūtur enim Dei *terrarum domini*. Horat. *Terrarum dominos euehit ad Deos*.

Dicam namq; nemus] Qui ad conſecrationis ritum verba hęc referunt, dupliciter peccant: nam & coniugationis, quam vocant Grammatici, ordinem peruertunt, cùm *dicabo* dicendum fuiſſet, & ſyllabæ modulum negligunt, qui in *dicare* breuis eſt, cùm in *dicere* protendatur.

Ite procul] Verba in ſacris vſurpari conſueta, cùm βέβηλοι, καὶ ἀμύητοι præconis voce à ſacris arcebantur, & (vt ita dicam) è templo eliminabantur. Virgil. *procul ò procul eſte profani, Conclamat vates, totoq; abſiſtite luco*. Horat. *Odi profanum vulgus, & arceo*. Plato in Theetheto. ἄθρει δὴ περισκοπῶν μή τις τῶν ἀμυήτων ἐπακούῃ. verùm hac de re plura notata reperias in ijs libris, quos de Ritibus ſacrorum ethnicorum confecimus.

Huic ſimilis] Non video, quid cauſæ ſit, cur vocem *ſimilis* in vocem *ſoli* conuertamus: itaq; nihil mutandum ſtatuo: eſt autem ſenſus. Si quis deus voti me compotem fecerit, huic ego ſimilem alterum ex fago dolatum dicabo: vel proferūtur hæc verba ab Aſthaco reſpiciēte Fauni ſignū in luco poſitum, quod ab aliquo nobili artifice elaboratum eſſet, cui alterum æquè abſolutum ſe Deo illi conſecraturum pollicetur.

Gemmeus vndas] Διαφανὴς, pellucidus gemmæ inſtar, particulatim ſmaragdi, quare additum eſt *virides vndas*. Tibullus. *O pereat quicunq; legit virideſq; ſmaragdos*. Ouidius vndas appellauit *vitreas* ab eadem perſpicuitate, & vitream pruinam epiſtola Ariadnæ ad Theſeum: ſic etiam Horatius. *O fons Blanduſiæ ſplendidior vitro*.

Tremulo percurrit lilia riuo] Hanc fluentis aquæ ... ita expreſſit Horatius. *quà obliquo laborat Lympha fugax trepidare riuo.* rurſus alibi. *vnde loquaces Lymphæ deſiliunt tuæ.* & Epod. *montibus altis Leuis crepante Lympha deſilit pede.* & in Epiſt. *Quàm quæ per pronum trepidat cum murmure riuum.*

Inter pampineas] Inter vlmos vitibus maritatas. Catullus. *At ſi fortè eadem eſt vlmo coniuncta marito*, loquitur de vite. Horat. *Pomiſne, an pratis, an amicta vitibus vlmo.* Virg. *Semiputata tibi frondoſa vitis in vlmo eſt.* item alibi. *Quid faciat lætas ſegetes, quo ſidere terram Vertere Mecœnas, vlmiſq; adiungere vites Conueniat.*

Ne contemne caſas] Mutuò ſumptum ex Marone, neque enim dubium eſt, quin ad illud carmen alluſum ſit. *O tantùm libeat mecum tibi ſordida rura, Atq; humiles habitare caſas.*

Palpitat agnus] Tale fermè eſt Virgilianũ illud. *pecudumq; recluſis Pectoribus inhians ſpirantia conſulit exta.* porrò quod hîc ait Calphurnius *vaporato ceſpite*, intelligo de vapore thuris, non de flamma, quæ aram circumdederit, vt quidam interpretantur, notum eſt enim thus in ſacrificijs adhiberi conſueuiſſe, vnde *thuricremæ aræ* apud Maronem: ſic etiam dixit Horatius. *Hîc viuum mihi ceſpitem, hîc Verbenas pueri ponite, thuraq;.* &. *vocantis Thure te multo Glyceræ decoram Transfer in ædem.* rurſus. *Et thure, & fidibus iuuat Placare, & vituli ſanguine debito Cuſtodes Numidæ Deos.* cæterùm verbo *vaporare* vſus eſt quoq; Statius ibi. *vaporatis lucent altaribus ignes.* ſed & Lucretius, & Horatius idem alicubi vſurparunt; & ex noſtris Petrus Bembus in illo. *Vaporan più d'vn tempio, e fan lor voti.* hinc Nemeſianus *thus vaporum* vſurpauit ibi. *ter thure vaporo Luſtrauit.*

Feſtis deuota Palilibus agna] *Palilia*, vel *Parilia* dicebantur feſta in honorem Palis, quæ XII. Kal. Maij celebrabantur vno die, antequam Roma condita eſſet; Plutarchus in Romulo: de ipſis ita eſt apud Propertium. *Vrbi feſtus erat, dixere Palilia patres: Hic primus cepit mœnibus eſſe dies.* conſule etiam Tibullum elegia 5. lib. 2.

Nos quoq; pomiferi] Sic etiam Tibullus. *Et quodcumq; mihi pomum nouus educat annus Libatum agricolæ ponitur ante Deum.* Tibullus appellauit hortum *pomoſum* eodem ſenſu. *Pomoſiſq; ruber cuſtos ponatur in hortis.*

Et figere liba Priapo] Erat *fingere* in vno manu deſcripto codice,

dice, in altero legebatur *ſundere*; ſed vt de mero probè *ſundere* dicatur, dè libo fortaſſe non ita. Virgilius inquit. *Sinum lactis, & hæc te liba Priape quotannis Expectare ſat eſt.*

Rorantes fagos] Vel aëreo melle madentes, vel etiam melle ipſo conſperſas, cui poſteriori ſententiæ conuenit Maronianum illud de apibus. *Sæpè etiam effoßis (ſi vera eſt fama) latebris Sub terra fodere lares, penituſq; repertæ, Pumicibuſq; cauis, exeſæq; arboris antro*: ac, vt in varijs arboribus fauos conſtruere ſoleant apes, fagus tamen, neſcio quo pacto, ab ipſis magis appeti ad eam rem videtur, quocirca ſic ait Claudianus *credas examina fundi Hyblæum raptura thymum, cùm cerea reges Caſtra mouent, fagiq; cauo demiſſus ab aluo Mellis, & electis exercitus obſtrepit herbis.*

Liquentia mella] Defecata, & pura. Virgil. *aut cùm liquentia mella Stipant, & dulci diſtendunt nectare cellas*: etenim non Seruius modò, ſed ipſemet Virgilius hanc vocem ita declarare videtur. *aliæ puriſſima mella Stipant, & liquido diſtendunt nectare cellas.*

Caper imbuat aras] Phraſis Virgilij, ſic enim ille. *illius aram Sæpè tener noſtris ab ouilibus imbuet agnus.* hic noſter. *tepidos tūc omnia cultros Imbuat.* Catullus verò dixit. *Sanguine hanc etiam mihi (ſed tacebitis) aram Barbatus linit hircus, cornipeſque capella.* Theocritus ſimpliciter. Βωμὸν δ᾽ αἱμάξει κεραὸς τράγος.

Mille ſub vberibus] Numerus finitus pro infinito vulgata figura. Virg. *Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ.* Nemeſian. *ſcis mille iuuencas Eſſe mihi* Theocrit. Ἀλλ᾽ αὐτὸς τοιοῦτος ἐὼν, βοτὰ χίλια βόσκω: conſule Ouidium Metam. lib. 13. vbi Polyphemus de Galatea conqueritur. vel *mille* dixit, vt maiorem gregem, qui ſimul ſtabulari poſſit, ſignificaret; nam Columella lib. 7. hac de re ita inquit, *Sed numerum generis huius maiorem, quàm centum capitum ſub uno clauſo non expedit habere, cùm lanigeræ mille commodè ſtabulentur*; quod autem in hoc noſtro legitur *balantes*, alicubi ſpectabatur *palantes*.

Totq; Tarentinæ] Tarentini pecoris vellus omnium molliſſimum erat, quod in cauſa fuit, vt eius hîc particulatim meminerit Calphurnius: de ipſo ita reperias apud Columellam. *Generis eximij Mileſias, Calabras, Appulaſq; noſtri exiſtimant, earumque optimas Tarentinas.* rurſus eodem libro. *Græcum pecus, quod pleriq; Tarentinum vocant, niſi cùm domini preſentia eſt, vix expedit haberi, ſiquidem & curam, & cibum maiorem deſiderat,*

nam.

nam cùm ſit vniuerſum genus lanigerum cæteris pecudibus mollius, tùm ex omnibus Tarentinum eſt molliſſimum, quod nullam domini, aut magiſtrorum inertiam ſuſtinet, multòque minus auaritiam, nec æſtus, nec frigoris patiens.

Per totum niueus] Dixi in Commentarijs ad Nemeſianum huius poëticæ φαντασίας auctoré fuiſſe Theocritum, cùm ait. Τυρὸς δ' οὐ λείπει μ' οὔτ' ἐν θέρει, οὔτ' ἐν ὀπώρᾳ, Οὐ χειμῶνος ἄκρω. quem locum ſic reddidit Maro. *Lac mihi non æſtate nouum, non frigore deſit.* Ouidius ſic. *Lac mihi ſemper adeſt nouum, pars inde bibenda Seruatur, partem liquefacta coagula durant.* ſed tamen Homerus ita cecinit in Odyſſæa. Ἀλλ' αἰεὶ παρέχουσιν ἐπηετανὸν γάλα θῆσθαι. appellauit autem caſeum *niueum* ex eius natiuo colore: ſic Virg. *Quàm diues pecoris, niuei quàm lactis abundans.* niſi ſit *pecoris niuei*, non *lactis niuei*. Marcus Varro in Satyra Andabata. *Candidum lacte papilla cùm fluit, ſignum putant partuis.* Tibull. *Et niuei lactis pocula miſta mero.* &. *Mox etiam niueo fundere lacte parant.* Athenæus. Κλίαρχος φησὶ τὸ μὲν ὕδωρ ὥσπερ καὶ τὸ γάλα λευκὸν λέγεσθαι, οἶνον δὲ, καθάπερ καὶ τὸ νέκταρ, ἐρυθρόν. ſed in lacte perpetuum eſt epithetum, in caſeo temporarium. porrò hîc prætereundum non fuit in quibuſdam codicibus legi *hornus* pro *annus*, quæ tamen vox illi alteri notione reſpondet, ſignificat enim preſentis anni, quod & hornotinum dixit Cicero Verrina de anteactis. Horat. *Si thure placaris, & horna Fruge lares, auidaq; porca.* rurſus Epod. *Et horna dulci vina promens dolio.* Propert. *Illa dies hornis cedem denunciat agnis.* mihi tamen vulgata ſcriptura magis arridet, quoniam uideam uocabulum *hornus* non niſi adiectiuè (ut aiunt) uſurpari, quomodo igitur dixerit Calphurnius. *totus mihi ſeruiet hornus?*

Citius tenues numerabit ariſtas] Quod tamquam ἀδύνατον intelligi uult, facit hûc illud Catulli. *Non ſi denſior aridis ariſtis Sit noſtræ ſeges oſculationis.* Ouidius ait. *Cyniphiæ ſegetis citius numerabis ariſtas, Altaq; quàm multis floreat Hybla thymis.* neq; hîc tamen conſentiunt exemplaria; in quibuſdam enim legebatur *arenas*, quod ferri poteſt, earum namq; numerus infinitus propemodum eſt. Horat. *te maris & terræ numeroq; carentis arenæ Menſorem cohibent, Archyta.* Catull. *Ille pulueris Erithræi, Siderumq; micantium Subducat numerum prius.* malo tamen *ariſtas*, quoniam res agitur inter paſtores.

Nec bruma] Opponit ei, quod ſtatim dixerat Idas. *Per totum niueus premitur mihi caſeus annum.*

Totus

Totus tibi ſeruiet hortus] Ouid. *omnis tibi ſeruiet arbos*.

Sumo tamen calathos] Non hoc ex nihilo dictum accipere oportet, nimius enim æſtus ouiũ vbera exhaurit. Virg. *Cogite oues pueri, ſi lac præceperit æſtus, Vt nuper, fruſtrà preſſabimus vbera palmis*.

Nutanti lacte] Supra vocauit *tremulum* eadem mente.

Fiet tonſura calendis] Intelligo Calendas Martij, tunc enim ver ad æſtatem inclinare incipit, quo tempore tonderi pecus commodiſſimum eſt, auctore Columella, cuius hæc ſunt verba. *Tonſuræ certum tempus anni per omnes regiones ſeruari non poteſt, quoniam nec vbiq; tardè, nec celeriter æſtas ingruit, & eſt modus optimus conſiderare tempeſtates, quibus ouis neq; frigus, ſi lanam detraxeris; neq; æſtum, ſi nondum detraxeris, ſentiat.* Varro ſic ait. *Tonſuræ tempus inter æquinoctium vernum, & ſolſtitium, cùm ſudare inceperunt oues, à quo ſudore recens lana tonſa ſuccida appellata eſt; oues irtas tondent circiter ordeaceam meſſem, in alijs locis antè fæniſicia, quidam has in anno bis tondent, vt in Hiſpania citeriore, ac ſemeſtres faciunt tonſuras*.

Mille renitenti] Ficorum genus gratiſſimũ; de quibus Martialis. *Infanti melimela dato, fatuasq; mariſcas, Nam mihi quæ ſueuit pungere, Chia ſapit.* illius ſaporem idem poëta expreſſit in Xenijs. *Chia ſeni ſimilis Baccho, quam Setia miſit, Ipſa merum ſecum portat. & ipſa ſalem.* non deſunt, qui legant *renidenti cortice*, quod mihi tamen non perſuadent.

Caſtaneaſq; nuces] Quæ ſimpliciter abſq; adiuncto *caſtaneæ* quoq; nuncupantur. Virg. *Caſtaneaſq; nuces, mea quas Amaryllis amabat*. hac de re adeundus eſt Macrob. Satur. lib. 3. c. 18.

Rumpentur echini] Quod argumentum eſt maturitatis caſtanearum: echinus dicitur ſpinoſus ille calix, quo caſtanea circumdatur.

Num precor informis] Verbum *precor* ἐνέργειαν quandã ſermoni addit; ſic Terentius Eunucho. *hem; Obſecro, an is eſt?* Cicero ad Atticum. *Si tibi res, ſi locus, ſi inſtitutum placet, lege quæſo legem, mihiq; eam mitte*. Locus autem videri poteſt expreſſus ex Virgilio dicente. *Non ſum adeò informis, nuper me in litore vidi, Cùm placidum ventis ſtaret mare*. ita verò interrogat Idas, vt negare velit.

Num grauis] Annis, ſenior.

Primiq; ſequor ueſtigia floris] Primam lanuginem. Virg. *& primæuo flore iuuentæ Exercentur equis*. rurſus. *Tùm mihi*

prima genas veſtibat flore iuuenta. Lucret. *Tum demum pueris, æuo florente iuuentas. Occiput, & molli ueſtit lanugine malas.* Tibull. *At tu dum primi floret tibi temporis ætas.* Cornelius Gallus. *Nec me adeò primis ſpoliauit floribus ætas.* Heſiodus Theogonia τόν ῥα νέον τέρεν ἄνθος ἔχοντ' ἐρικυδέος ἥβης. meus Taſſius de Leſbino loquens. *A cui non anco la ſtagion nouella Il bel mento ſpargea de' primi fiori.*

Fontibus in liquidis] Cur dictum ſit *in fontibus*, ſciri poteſt ex eis, quę ad illud Nemeſiani adnotauimus. *Quin etiam fontis ſpeculo me mane notaui*, porrò *liquidis* valet puris, ac pellucētibus. Virgilius. *At liquidi fontes, & ſtagna virentia muſco Adſint.*

Induimus vultus] Nemeſian. *Quod vidi, nulla tegimur lanugine malas.* tranſit autem illicò ad ſimile rei explanandæ gratia: ſic Martialis. *Celantur ſimili ventura cydonia lana, Pollice virgineo quæ ſpoliata nitent.* porrò cydonia mala, quæ & cotonea nuncupantur, *cerea* appellauit à colore, quem referunt, quocirca Palladius eadem *fulua* nominauit in epigrammate: ſed *lucere* additum eſt ob colorem ſplendicantem, auroq; perſimilem, quem referunt cotonea, hinc dixit Virgilius. *Aurea mala decem miſi, cras altera mittam:* niſi ſi de citrijs intellexit: certè cotonea auri colorem præſeferre conſtat.

Carmina poſcit amor] Cantu gaudet amor, vnde natum adagium. μουσικὴν ἔρως διδάσκει, κἂν τις ἄμουσος ᾖ τὸ πρίν. Nemeſianus inquit. *Cantet, amet quod quiſq;, leuant & carmina cur. s.* ſed verius ille apud Maronem. *Nec lachrymis crudelis amor, nec gramina riuis; Nec cythiſo ſaturantur apes, nec fronde capellæ.* Propert. *Nonnihil aſperſis gaudet Amor lachrymis.* vnde ſuauiſſimus noſter Lyricen. *Io mi paſco di lachrime, e tu'l ſai.*

Sed fugit ecce dies] Ita fermè Catullus. *Sed moraris, abit dies, Prodeas noua nupta:* vide ad hanc locutionem quæ ſcripta reliquit Seneca epiſt. 109. lib. 19. ſumitur hinc autem honeſta digreſſus occaſio; quomodo apud Virgilium. *Maioreſq; cadunt altis de montibus vmbræ.* Nemeſianus ſic. *Sed iam ſol demittit equos de culmine mundi, Flumineos ſuadens gregibus præbere liquores.* rurſus alibi. *Sic pueri Donacem toto ſub ſole canebant, Frigidus è ſyluis donec deſcendere ſuaſit Heſperus, & ſtabulis paſtos inducere tauros.* diximus in noſtris libris Locor. controuerſ.

Hinc tu, Daphni, greges] Ingentem pecudum numerum ſignificat hoc verſu.

Iam cantibus obſtrepit arbos] Noctis aduentantis deſcriptio, tunc enim aues canere incipiunt, cùm medio diei æſtu intra

frondes tacitæ latitare ſoleant. Virgil. *cùm frigidus aëra veſper Temperat, & ſaltus reficit iam roſcida luna, Litoraq; Alcyonem reſonant, & acanthyda dumi:* ſic matutinum tempus deſcripſit Ouidius Epiſt. Ariadnæ ad Theſeum. *Tempus erat, vitrea quo primùm terra pruina Spargitur, & tectæ fronde queruntur aues.*

Primùmq; recludecanalem] Contrà Maro, tametſi figuratè id dici videatur. *Claudite iam riuos pueri, ſat prata biberunt.* ſed hic noſter de canali intelligit ad hortum irrigandum; loquitur enim Aſthacus, atq; ait. *Et ſine iamdudum ſitientes irriget hortos;* neq; verò meridie horti irrigari conſueuerunt, ſed aut mane, aut etiam noctu, ne ſolis videlicet feruor humorem abſumat, aut quoniam, cùm aqua ſit calida, necaret, quæ irrigarentur; hæc autem ipſiſſima ſunt Ariſtotelis verba in Problematis, vbi, cùm quæſiuiſſet, Cur non meridie, ſed mane, noctuue irrigare conſueuerint, ſubdit. πότερον ἵνα μὴ ὁ ἥλιος ἀναλώσῃ, ἢ ὅτι καὶ ἡ θερμὸν τὸ ὕδωρ διαφθείρει τὰ ἀρδόμενα.

Eſte pares] Non aliter ferè Palæmon apud Virgilium. *Et vitula tu dignus, & hic, & quiſquis amores Aut metuet dulces, aut experietur amaros.* Ouid. *Dicta triplex cauſa eſt; at vos ignoſcite diuæ: Res eſt arbitrio non dirimenda meo: Ite pares à me.* Homer. Μηκέτι παῖδε φίλω πολεμίζετε, μηδὲ μάχεσθον, Ἀμφοτέρω γὰρ σφῶϊ φιλεῖ νεφεληγερέτα Ζεύς, Ἄμφω δ' αἰχμητά.

Concordes viuite] Ob æqualitatem, ac ſimilitudinem, quæ inter vos intercedit, ea etenim amicitiam conciliare ſolet, vt multis in locis docet Ariſtoteles: Plutarchus in Commentario, cui titulus, Quomodo amicum ab adulatore dignoſcere valeamus, hos affert ſenarios ex poëta neſcio quo. Γέρων γέροντι γλῶτταν ἡδίστην ἔχει, Παῖς παιδί, γυναικὶ πρόσφορον γυνή, Νοσῶν τ' ἀνὴρ νοσοῦντι καὶ δυσπραξίᾳ Ληφθεὶς ἐπῳδός ἐστι τῷ πεπραγμένῳ. ſed & Theognis inquit. Παῖς τε μὲν τιμῶσιν ὁμήλικες, ἶσοι, ὅτε κατ' αὐτὸν οἰκεῖον χώρης, οἵ τε παλαιότεροι. Ouid. *Par ætas, par forma fuit, primaſq; magiſtris Accepere artes, elementa ætatis ab iiſdem: Hinc amor amborum tetigit rude pectus.* Cornelius Gallus, niſi mentitur titulus. *Sum grandæuus ego, nec tu minus alba capillis, Par ætas animos conciliare ſolet.* plura nos de hac re contraximus in Commentarijs ad Senecam de Beneficijs, quos prope diem in lucem dabimus; quatuor autem colligit Thyrſis, quorum omnium ſuperius meminerat poëta: *Et decor*, inquit, ad pulchritudinem ipſam referens, de quâ ſuperius, *Formoſus vterq;*: *& cantus*, quod peritiam canendi tantùm reſpicit, nam de

voce dixerat. *ſed impar* *Voce ſonans.* *& amor*; vterq; enim Crocalem deperibat: *& ætas*, quoniam vterque puer, inquit enim. *Intactam Crocalem puer Aſthacus, & puer Idas, Idas lanigeri dominus gregis, Aſthacus horti Dilexere diù.*

ECLOGA III.

Interlocutores.

IOLAS, ET LYCIDAS.

IO. *NVNQVID in hac Lycida vidiſti fortè iuuencam*
Valle meam? ſolet illa tuis occurrere tauris:
Et iam penè duas, dum quæritur, eximit horas:
Nec tamen apparet. duris ego perdita ruſcis
Iam dudum, & nullis dubitaui crura rubetis
Scindere: nec quicquam poſt tantum ſanguinis egi.
LY. *Non ſatis attendi (neq; enim vacat) vror Iola:*
Vror, & immodicè. Lycidan ingrata reliquit
Phyllis, amatq; nouum poſt tot mea munera Mopſum.
IO. *Mobilior ventis ò fœmina. ſic tua Phyllis?*
Quæ ſibi (nam memini) ſi quando ſolus abeſſes,
Mella etiam ſine te iurabat amara videri?
LY. *Altius iſta querar, ſiquando vacabis Iola.*
Has pete nunc ſalices, & læuas flecte ſub vlmos.
Nam cùm prata calent, illic requieſcere noſter
Taurus amat, gelidaq; iacet ſpaciatus in vmbra,
Et matutinas reuocat palearibus herbas.
IO. *Non equidem Lycida quamuis contemptus abibo.*
Tityre quas dixit ſalices, pete ſolus, & illinc
Si tamen inuenies, deprenſam verbere multo
Huc age; Sed fractum referas haſtile memento.
Nunc age dic Lycida, quæ vos tam magna tulere
Iurgia? quis veſtro deus interuenit amori?

Phyllide

Ly. *Phyllide contentus (tu ſolus teſtis Iola es)*
Calyricen ſpreui, quamuis cum dote rogaret.
En ſibi cum Mopſo calamos intexere cera
Incipit: & puero comitata ſub ilice cantat.
Hoc ego cùm vidi (fateor) ſic intimus arſi,
Vt nihil vlterius tulerim; nam protinus ambas
Deduxi tunicas, & pectora nuda reſcidi.
Alcipen irata petit, dixitq́; relicto
2 *Improbe te Lycida Mopſum tua Phyllis amabit.*
Nunc penes Alcipen manet. ac ne forte vagetur
Ah vereor. Nec tam nobis ego Phyllida reddi
Exopto, quàm quòd Mopſo iurgetur hanelo.

Io. *A te cœperunt tua iurgia. tu prior illi*
Victas tende manus, decet indulgere puellæ,
Vel cùm prima nocet. ſi quid mandare iuuabit,
Sedulus iratæ contingam nuntius aures.

Ly. *Iandudum meditor, quo Phyllida carmine placem.*
Forſitan audito poterit miteſcere cantu:
Et ſolet illa meas ad ſydera ferre camœnas.

Io. *Dic age; nam ceraſi tua cortice verba notabo:*
Et deciſa feram rutilanti carmina libro.

Ly. *Has tibi Phylli preces iam pallidus, hos tibi cantus*
Dat Lycidas, quos nocte miſer modulatur acerba,
Dum flet, & excuſſo diſpergit lumina ſomno.
Non ſic deſtructa macreſcit turdus oliua,
Non lepus, extremas legulus cùm ſuſtulit vuas:
Vt Lycidas domina ſine Phyllide turbidus erro.
Te ſine ve miſero mihi lilia nigra videntur,
Nec ſapiunt fontes, & aceſcunt vina bibenti.
At ſi tu venias, iam candida lilia fient,
Et ſapient fontes, & dulcia vina bibentur.
Ille ego ſum Lycidas, quo tu cantante ſolebas
Dicere felicem: cui dulcia ſæpe dediſti
Oſcula: nec medios dubitaſti rumpere cantus:
Atq́; inter calamos errantia labra petiſti,
Ah dolor: & poſt hoc placuit tibi torrida Mopſi

Vox, &

Vox, & carmen inops, & acerba ſtridor auenæ.
Quem ſequeris? quem Phylli fugis? formoſior illo
Dicor: & hoc ipſum mihi tu narrare ſolebas.
Sum quoq; ditior: certauerit ille tot hædos
Paſcere, quot noſtri numerantur veſpere tauri?
Quid tibi, (quæ noſti) referam? ſcis optima Phylli,
Quàm numeroſa meis ſiccetur buccula mulctris;
Et quàm multa ſuos ſuſpendat ad vbera natos.
Sed mihi nec gracili ſine te fiſcella ſalicto
Texitur: & nulla tremuere coagula lactis.
Quòd ſi dura times etiam nunc verbera Phylli,
Tradimus ecce manus. licet illæ vimine torto
Scilicet, & lenta poſt tergum vite domentur,
Vt mala nocturni religauit brachia Mopſi
Tityrus: & medio furem ſuſpendit ouili.
Accipe; ne dubita; meruit manus vtraq; pœnas.
His tamen, his inquam manibus tibi ſæpe palumbes,
Sæpe etiam leporem decepta matre pauentem
Miſimus in gremio; per me tibi lilia prima
Contigerant, primaq; roſa. vixdum benè florem
Deguſtabat apis; tu cingebare coronis:
Aurea ſed forſan mendax tibi munera iactat,
Qui metere occidua ferales nocte lupinos
Dicitur, & cocto pinſare legumine panem:
Qui ſibi tùm felix, tum fortunatus habetur,
Vilia cùm ſubigit manualibus ordea ſaxis,
Quòd ſi turpis amor precibus (quòd abominor) iſtis
Obſtiterit, laqueum miſeri nectemus ab illa
Ilice, quæ primum noſtros violauit amores.
Hi tamen ante mala figentur in arbore verſus.
Credere paſtores leuibus nolite puellis.
Phyllida Mopſus amat. Lycidas habet vltima rerum;
Nunc age, ſi quicquàm miſeris ſuccurris, Iola
Perfer; & exora modulato Phyllida cantu.
Ipſe procul ſtabo vel acuta carice tectus,
Vel propius latitans vicina ſepe ſub ara.

Ibimus:

Ibimus: & veniet, niſi me præſagia fallunt;
Nam bonus à dextra fecit mihi Tityrus omen:
Qui redit inuenta non irritus ecce iuuenca.

COMMENTARIVS In Eclogam Tertiam.

CONTINET hæc Ecloga exorationem, ſiue potius promiſſionem exorandi puellam amatam, quocirca eius epigraphe in libris Florentiæ impreſſis eſt *Exoratio*.

Tuis occurrere tauris] Virgilius eodem ſenſu dixit. *Occurſare capro, cornu ferit ille, caueto.*

Duris ego perdita ruſcis] Ruſcus frutex eſt acuminatorum foliorum, & durorum, vnde à Græcis ὀξυμυρσίνη dictus eſt. Virgilius *horridum* appellaſſe videtur per ſubauditum intellectum eo verſu. *Horridior ruſco, proiecta vilior alga.* Battus apud Theocritum vitulam quærens in ſpinam incidit, quæ ipſius calcaneo hæſit. Θᾶσαί μ' ὦ Κορύδων ποτὶ τῶ Διός. ἁ γὰρ ἄκανθα ἁρμοῖ μ' ὧδ' ἐπάταξ' ὑπὸ τὸ σφυρόν. & reliqua: cui reſpondet Corydon. Ἐς ὄρος ὄγχ' ἕρπῃς, μὴ ἀνάλιπος ἔρχεο Βάττε, ἐν γὰρ ὄρει ῥάμνοι τε καὶ ἀσπάλαθοι κομόωντι. Propertius. *Rettulit hirſutis brachia ſecta rubis.*

Crura rubetis] Rubetum dicitur locus rubis conſitus, à rubo, ſicut quercetum, lauretum, myrtetum, atq; his ſimilia à ſuis quæq; arboribus; *dubitaui* autem *rumpere* pro rupi, ſicut infra: *nec medios dubitaſti rumpere cantus*; id eſt rupiſti.

Neq; enim vacat] Rectè cauſam ſubiungit Lycidas, ne amici curam penitus depoſuiſſe videatur.

Vror, & immodicè] Quamquam amantes vri dicantur, vnde Amori faces tribuuntur; hic tamen verbum vri accipio pro zelotypia tangi, quomodo eo vſus fuit Terentius Eunucho, ibi. *Numquid hic vides, quod te vrat?* cur ita credam, facit, quod ſtatim ſequitur. *Lycidan ingrata reliquit Phyllis*: & reliqua.

qua, necnon illud alterum. *Hæc ego cùm vidi, fateor, ſic intimus arſi; Vt nihil vlterius tulerim.*

Nouum poſt tot mea munera] Infelix fatum huius nominis, nam alius quiſpiam Mopſus malè etiã audit apud Maronem. *Mopſo Nyſa datur; quid non ſperemus amantes*: ſunt qui legant *vulnera* αὐτὶ τῆς *munera*, non ita bono ſenſu, quocirca non diſcedo à vulgata ſcriptura.

Mobilior uentis ò fœmina] Mulierum inconſtantiam notat, eamq; ventis cõparat Horatij exemplo, cuius hæc ſunt verba. *heu quoties fidem, Mutatoſq; deos flebit, & aſpera Nigris equora ventis Emirabitur inſolens*. abſolutè Virgilius, & abſq; metaphora. *Varium, & mutabile ſemper Fœmina*.

Solus abeſſes] Vt omnes alij adeſſent, tui vnius abſentiam moleſtè ferre conſueuit.

Mella etiam ſine te] Eodem fermè pacto dixit Nemeſianus. *Te ſine, veh miſero mihi lilia nigra videntur, Pallenteſq; roſæ, nec dulce rubens hyacintus, Nullos nec myrtus, nec laurus ſpirat odores; At tu ſi venias*. & reliqua.

Altius iſta querar] A longiore capite querelas arceſſens; vel efficacius, expreſſius, & magis ex animo.

Et læuas flecte ſub ulmos] Demonſtratio loci: ſic Martialis: *Quæris iter? dicam. uicinum Caſtora canæ Tranſibis Veſtæ, uirgineamq; domum.* & reliqua. ridicula eſt loci cuiuſdam demonſtratio apud Plautum.

Taurus amat] φιλεῖ, ſolet, vel facere delectatur exemplo Græcorum. Plato. ἃ δὴ ἐν ὀλίγῳ φιλεῖ. rurſus. καὶ τῷ ὄντι τὸ ἄγαν τι ποιεῖν, μεγάλην φιλεῖ εἰς τοὐναντίον μεταβολὴν ἀνταποδιδόναι. Dionyſius Halicarnaſſeus. ἃ δὴ φιλεῖ τὰ χειροτεχνία ποιοῦντες. Horat. *Quà pinus ingens, albaq; populus Vmbram hoſpitalem conſociare amant Ramis*. rurſus. *Aurum per medios ire ſatellites, Et perrumpere amat ſaxa potentius Ictu fulmineo*. item alibi. *Quid quòd libelli Stoici inter ſericos Iacere puluillos amant*. Salluſt. *Terrebat eum clamore, uultu, ſæpè impetu, atq; alijs omnibus, quæ ira fieri amat*. rurſus. *Sed ubi illa formido mentibus deceſſit, ſcilicet ea, quæ ſecundæ res amant, laſciuia, atq; ſuperbia inceſſere*. vel *amat requieſcere*, id eſt libenter requieſcit.

Gelidaq; iacet] Virgilius *frigidam* vocauit eodem conſilio. *Frigida uix cœlo noctis deceſſerat umbra*. *ſpaciatus* autem, hoc eſt, poſtquam ſpaciatus eſt.

Et matutinas reuocat p. b.] περιφραστικῶς prò ruminat. & eſt allusum

luſum ad Græcum verbum μηρυκάζειν, ſiue μηρυκᾶν, cùm nihil aliud ſit ruminatio, quàm cibi ex vêtriculo in os attractio. rectè autem addit *gelidaq; iacet ſpatiatus in vmbra*; ſiquidem animalia cùm ruminant, vt plurimùm iacere conſueuerunt auctore Plinio, qui porrò ex Ariſtotele ſumpſit libr. 9. de Hiſtoria animal. Virgilius ſimpliciter dixit. *Ille latus niueum molli fultus hyacinto Ilice ſub nigra pallentes ruminat herbas*: ad quem locum ſic ſcriptum reliquit Seruius. *Reuomit, & denuo conſumit: ruminatio autem dicta eſt à ruma eminente gutturis parte, per quam demiſſus cibus à certis reuocatur animalibus*: quibus verbis tueri poſſumus hunc Calphurnij locum à cenſura Iulij Cæſaris Scaligeri in Hypercritico, nā per *palcaria* ſumemus hîc rumam ipſam, vt ſic verbum *reuocare* optimè ſenſui quadret, quocirca videat Scaliger, quid ſibi illic voluerit nam certè Calphurnij conſilium belliſſimè procedit, ſi verba rectè intelligantur; conferunt huic loco percipiendo, quæ ſcripta leguntur apud Plinium lib. 10. vbi de himantopide, & onocrotalis, & de peregrinis auibus loquitur, ait enim. *Hûc omnia inexplebile animal* (onocrotalum accipe) *congerit, mira vt ſit capacitas; mox perfecta rapina, ſenſim inde in os reddita, in veram aluum ruminantis modo refert*.

Tityre] ἀποστροφὴ ad eum, qui in proximo aderat. *ſolus* aliqui legunt *lætus* ex antiquis exemplaribus: indico, non determino.

Sed fractum referas h.m.] Haſtam, in cuius extremitate aculeus affixus eſt ad armenta agenda, excitandaq;. Tibullus vocauit *ſtimulum*. *Aut ſtimulo tardos increpuiſſe boues*. Teocritus. λαγωβόλον. Εἴθ' ἦν μοι ῥοικὸν τὸ λαγωβόλον, ὥς τυ πατάξω.

Tam magna tulere Iurgia] Diſtulerunt, diſturbauerunt: per aphereſim, vt *temnere* pro *contemnere*.

Deus interuenit amori] Non damno ſcriptūram, quam alicubi reperi, *quis veſtrum Deus interuertit amorem?*

Phyllide contentus] Dicit ſe vna Phyllide ſemper contentū vixiſſe ſpreta Calyrice, quo nomine apud eas, quas amant, plurimùm ſe gloriari, idq; ipſis identidem commemorare ſolent amatores. Propert. *Mi neq; amare aliam, neq; ab hac diſcedere fas eſt; Cynthia prima fuit; Cynthia finis erit.*

Quamuis cum dote rogaret] Pertinet hoc ad Lycidæ conſtantiam oſtendēdam, atq; amoris pariter abundantiàm indicandam. Virg. *Teq; ſibi generum Thetis emat omnibus vndis*.

Calamos intexere cera Incipit] Calamos cera, tamquã glutino iungere, atq; connectere. Virgil. *Pan primus calamos ceræ coniungere plures Inſtituit*. alibi. *aut numquam tibi fiſtula ceræ Iuncta fuit?*

Comitata ſub ilice cantat] παθητικῶς. Virgil. *fido comitatus Achate*.

Intimus arſi] Ira percitus fui, eſt enim ira æſtus circa cor, qui præcipuè amantibus etiã leuiſſimis de cauſis accidere ſolet, ac tunc præſertim, cùm ſibi in amore non reſponderi ſentiunt, exiſtimant enim tunc ſe contemni, & pro nihilo duci, velut diſertè tradit Ariſtoteles in Rhetoricis, itaq; cũ amore Virgilius iram coniunxit. *rurſuſq; reſurgens Sæuit amor, magnoq; irarum fluctuat æſtu:* poſſumus id etiam referre ad inuidentiam, quam riualis Mopſus in Lycida excitabat, nam zelotypia eſt quaſi quædam inuidentia, quæ in amantibus facilè commoueri ſolet. Horat. *Cùm tu Lydia Thelephi Ceruicem roſeam, cerea Thelephi Laudas brachia, veh meum Feruens difficili bile tumet iecur*.

Ambas deduxi tunicas] Interiorem, & exteriorem; de exteriore nil opus teſtes producere; de interiore ſic eſt apud Propertium. *Interdum tunica duxit operta moram*. ibidem paulò poſt. *Quòd ſi pertendens animo veſtita cubaris, Sciſſa veſte meas experiere manus*. idẽ generatim. *Nec tibi periuro ſcindam de corpore veſtes*.

Improbe te Lycida] Virg. *Improbus ille puer*.

Ego Phyllida reddi] Reconciliari, placari. Catullus dixit *reſtituere*. *Nã ſanctæ Veneri, Cupidiniq; Vouit, ſi ſibi reſtitutus eſſem*, & epigrammate ad Lesbiam. *Quòd te reſtituis Lebsia mi cupido. Reſtituis cupido, atq; inſperanti ipſa refers te.*

Mopſo iungetur anhelo] Suſpirioſo, ſpiritus anguſtia, & difficultate laboranti; ἀσθματικῷ, ὀρθοπνοικῷ. Virg. *Ora fouent illo, & ſenibus medicantur anhelis.*

A te ceperunt tua iurgia] Dixerat enim Lycidas. *nam protinus ambas Deduxi tunicas, & pectora nuda reſcidi.*

Vinctas tende manus] Captiuorum more. Virgil. *manus interea iuuenem poſt terga reuinctum*. vel *iunctas*, vt exprimat ſupplicantium habitum. Virg. *duplices tendens ad ſidera palmas.*

Vel cùm prima nocet] Etiam ſi rixarum origo ab ipſa incipiat, par eſt aliquid de ſuo iure puellæ concedere, & cùm vel prior diſſidij cauſas præbuerit, ei tamen indulgere amãtes æquum

eſt. Ti-

eſt. Tibull. *Blanditijs vult eſſe locum Venus ipſa, querelis Supplicibus, miſeris flentibus illa fauet.*

Quo Phyllida carmine placem] Tametſi non prece, aut carminibus, ſed auro placari puellas verè dixerit Tibullus. *Ad dominam faciles aditus per carmina quæro, Ite procul Muſæ, ſi nihil iſta iuuant:* ſed de vrbanis auaris loquebatur ille, nam agreſtes, & rura colentes carminibus capiuntur.

Ceraſi tua cortice verba notabo]. Vide quæ adnotauimus ad illud Nemeſiani. *Accipe quæ ſuper hæc ceraſus, quam cernis ad amnem, Continet inciſo ſeruans mea carmina libro.* ſic etiam hic noſter. *Aſpicis, vt virides etiam nunc litera rimas Seruet? & arenti nondum ſe laxet hiatu?* rurſus. *Et cantus viridante licet mihi condere libro:* hic dixit *rutilanti* à colore corticis illius arboris.

Iam pallidus] Macie confectus. Ouid. *Fugerat ore color, macieſq; obduxerat artus.* Propert. *Perditus in quadam tardis palleſcere curis.*

Modulatur acerba] Alicubi ſcriptum reperi *amara*, tametſi *acerba* non reiecerim, quãtumuis argutetur Iulius Cæſar Scaliger in Hypercritico.

Dum flet] Amantes enim ad lachrymas procliues eſſe conſueuerũt teſte Luciano; itaq; ait Horatius. *humor & in genas Furtim labitur arguens, Quàm lentis penitus macerer ignibus.* itẽ alibi. *Sed cur, ehu Ligurine, cur Manat rara meas lachryma per genas?* Propert. *Quis te cogebat multos pallere colores, Et fletum inuitis ducere luminibus?* crebròq; noctes inquietas tranſigũt, quarũ duarum affectionum perpulchræ afferuntur rationes à Nicolao Leonico in Quæſtionibus amatorijs.

Non ſic deſtructa] Palàm eſt turdos olearum baccis plurimùm delectari, ipſarumq; eſu mirum in modum pingueſcere: inter cibos verò, qui eis præbentur, myrti, & lentiſci ſemina, itemq; oleaſtri, & hederaceæ baccæ, nec minus arbuti enumerat Columella, & Conſtantinus Cæſar in Selectis præceptionibus de agricultura. Porrò minimè prætermiſerim legi hîc in quibuſdam codicibus *diſtricta* pro *deſtructa*, quomodo locutus eſt Maro. *Sed tamen & quernas glandes tunc ſtringere tempus; Et lauri baccas, oleamq;, cruentaq; mora;* hinc *ſtrictores* apud Catonem.

Legulus cùm ſuſtulit vuas] Per *extremas vuas* intelligit aut omnium tardiſſimè matureſcẽtes, aut racemos ipſos poſt plenam vindemiam relictos; non aliter dixit Virgilius. *Iam canit ex-*

nit extremos effœtus vinitor antes. porrò vua ſaginari lepores omnibus eſt exploratum. *Legulus* autem dicitur *ἀντὶ τοῦ vindemiator*, nam ſic reperias apud Varronem de Lingua Latina: *vt legulus, & vindemiator, alter ab oleis, alter ab vuis*.

Domina ſine Phyllide] Sic amantes amaſias vocare conſueuerunt. Tibull. *Ad dominam faciles aditus per carmina quæro.* alibi. *Sepè aliam tenui, ſed iam cùm gaudia adirem, Admonuit dominæ, deſeruitq; Venus*. Propert. *domina iudice tutus ero*. Horat. *Me dulcis dominæ muſa Lyciniæ Cantus, me voluit dicere lucidum Fulgentes oculos*. Puella in Idyllio Theocriti ſic inquit. Ναὶ μίαν φασὶ γυναῖκας ἔχειν τρομέειν παρακοίτας. cui respondet Daphnis. Μᾶλλον ἀεὶ κρατέουσι. quod apud noſtrum legitur hîc *turbidus*, alicubi ſcriptum viſebatur *tabidus*, id eſt macie confectus, vt ſuperius *Iam pallidus*.

Mihi lilia nigra videntur] Committo hunc locum cum illo altero Nemeſiani. *Pallidior buxo, violæq; ſimillimus erro: Omnes ecce cibos*, & reliqua: cui propè geminus videri poteſt hic alter Maronis. *Aret ager, vitio moriens ſitit aëris herba; Liber pampineas inuidit collibus vmbras: Phyllidis aduentu noſtræ nemus omne virebit; Iupiter & læto deſcendit plurimus imbri*. qui porrò de Theocrito mutuò ſumptus videtur, cùm ait. Πάντα ἔαρ, πάντα δὲ νομοί· πάντα δὲ γάλακτος Οὔθατα πλήθουσιν, καὶ τὰ νέα τρέφεται, Ἔνθα καλὰ παῖς ἐπινίσσεται, αἰδ' αὖ ἀφέρπῃ. Χ' ὠ ποιμὰν ξηρὸς τηνόθι, χ' αἱ βοτάναι. & reliqua.

Iam candida lilia fient] Videbuntur ita, vt re vera ſunt.

Cui dulcia ſæpè dediſti Oſcula] Ouid. *Cantabam, memini, meminerunt omnia amantes, Oſcula cantanti tu mihi rapta dabas*. neq; non alibi. *Quæ mihi dum referes, quamuis audire iuuabit, Multa tamen rapies oſcula, multa dabis*. Nemeſian. *Idas ego ille ſum, Donace, cui ſæpè dediſti Oſcula, nec medios dubitaſti rumpere cantus, Atq; inter calamos errantia labra petiſti*.

Torrida Mopſi Vox] Per analogiam à re, in qua ſiccitas ineſt: quomodo à coloribus λευκὴ, καὶ μέλαινα, quarum hãc *fuſcam* vocauit Suetonius in Nerone, illam *candidam* Celſus, vt puto, Horatius certè *liquidam* appellaſſe videtur, ibi, *cui liquidam Pater Vocem cum cythara dedit*. conferũt huic loco intelligendo Suidæ verba in μέγα. ὅτι λέγομεν φωνὴν λευκὴν ἢ μέλαιναν, κατὰ ἀναλογίαν καὶ ὁμοιότητα τὴν ἀπὸ τῶν χρωμάτων φαμέν. rurſus in λευκόν. ὁμώνυμον ὥσπερ τὸ ἀγαθόν. τὸ μὲν ἐπὶ τοῦ σώματος λεγόμενον, τὸ λευκὸν χρῶμα σημαίνει, ὅπερ ἐστὶν ἐπὶ τὴν ποιότητα. τὸ δὲ ἐπὶ τῆς φωνῆς, τὸ ποιόν.

ποιεῖν. λευκὴ γὰρ λέγεται φωνὴ, ἡ εὐήκοος. εὐήκοος δέ ἐστιν, ἡ τὴν ἀκοὴν σφοδρῶς καὶ ταχέως ἀλλοιοῦσα. ὁμοίως δὲ τὸ ὀξὺ δεικνύοιτ᾽ ἂν ὁμώνυμον. Quintilianus quoq; de vocis qualitate ſcribens ita inquit. *Eſt candida, & fuſca, & plena, & exilisq;, & lenis, & aſpera, & contracta, & fuſa, & dura, & flexibilis, & clara, & obtuſa.* prætereа conſulendus eſt Ariſtoteles lib. 1. Topicor. & Iulius Pollux in Onomaſtico, qua parte de Voce, aut his, quæ à voce deriuantur, diſputat: ſed & Demetrium Phaleræum adire præſtiterit.

Carmen inops] Nullis diuitijs poëticis locupletatum, ſunt autem inter cætera, diuitiæ poëticæ, pulchræ, atq; aptæ inuentiones, crebræ figuræ, lectiſſima verba.

Et acerbæ ſtridor auenæ] Virgil. *non tu in triuijs indocte ſolebas Stridenti miſerum ſtipula diſperdere carmen?* hic noſter. *Qui uix ſtillantes arida uoces Rumpis, & expellis malè ſingultantia uerba.*

Quem ſequeris?] Per comparationem Mopſi, & ſui.

Formoſior illo Dicor] Nemeſianus. *noſtro formoſior Ida Dicor, & hoc ipſum mihi tu narrare ſolebas:* tale quippiam reperias apud Theocritum.

Sum quoq; diuitior] Triplex bonorum genus commemorat Lycidas, quibus ſe præditum eſſe dicit; animi bona continentur eo verſu. *Ille ego ſum Lycidas, quo tu cantante ſolebas Dicere fœlicem.* bona corporis ibi. *formoſior illo Dicor.* deniq; bona fortunæ ſequentes duos verſus complectuntur. *Sum quoq; diuitior:* & cætera.

Numerantur ueſpere tauri] Imaginem refert cuiuſdam loci apud Theocritum, quem ſuperius indicaui: ex paſtorum autem more, & inſtituto dixit *numerantur ueſpere tauri*; ij ſiquidem gregem à pabulo redeuntem quotidie recenſere ſolent. Theocritus. Οὐ θησῶ πόκα ἀμνόν, ἐπεὶ χαλεπός θ᾽ ὁ πατήρ μευ χ᾽ ἁ μάτηρ. τὰ δὲ μᾶλα ποθέσπερα πάντ᾽ ἀριθμεῦντι. quod deinde fuit imitatus Virgilius, vt notum eſt: idem Virgilius, inquit. *Cogere donec oues ſtabulis, numerumq; referre Iuſſit; & inuito proceſſit ueſper Olympo.* duo verò Lycidas opponit, tauros hœdis, numerum numero.

Gracili ſine te fiſcella ſalicto] Virgil. *Hæc ſat erit Diuæ ueſtrum ceciniſſe poëtam, Dum ſedet, & gracili fiſcellam texit hibiſco.* & in Georgicis. *Nunc facilis rubea texatur fiſcina uirga.* Nemeſian. *Dum fiſcella tibi fluuiali Tityre iunco Texitur.* de cauea Theocritus. Αὐτὰρ ὅγ᾽ ἀνθερίκοισι καλὰν πλέκει ἀκριδοθήραν, Σχοίνῳ ἐφαρμόσδων.

φιτσδὸν. notat autem hîc Calphurnius ἰζωτομανίαν Lycidæ, de qua quidem animi affectione ſi quis plura ſcire deſiderar, habet noſtros Locos controuerſos illic, vbi Horatij carmen hoc, *Miſerarum eſt, neq; amori dare ludum*, interpretamur.

Et nulla tremuere] Produxit vltimam in *nulla* vel ob cæſurã, vel ob poſitionem ſequentis verbi *tremuere* non ſine exemplo veterum poëtarum.

Quòd ſi dura times] Reſpicit quod initio dixerat. *protinus ambas Diduxi tunicas, & pectora nuda reſcidi*.

Tradimus ecce manus] Ouid. *Adde manus in uincla meas*. Plautus. *Quid me quæris? quid laboras? quid hunc ſollicitas? ecce me: Num te fugi? num ab domo abſum, num oculis conceſsi tuis? Nec tibi quidem ſupplico; uincire uis, hem oſtendo manus, Tu habes lora, ego te emere uidi, quid nunc ceſſas? colliga*. libenter facio, vt quotieſcumq; ſeſe mihi occaſio præbet, excellẽtiſſimi poëtæ Torquati Taſſij teſtimonia producam, quare conferam locum ex ipſius grandiori poëmate, vbi Tancredus ita Clorindam alloquitur, eſt enim ab hoc Calphurnij non valdè alienus. *Ecco io chino le braccia, e t'appreſento Senza difeſa il petto, hor che nol fiedi? Vuoi ch'ageuoli l'opra? i ſon contento Trarmi l'usbergo hor'hor, ſe nudo il chiedi*. redeo propius ad hunc noſtrum. facti pœnitentia ducitur Lycidas, ſeq; peccati pœnam ſubire velle profitetur, qui mos eſt amantium, vt puellas placent. Tibull. *ſed uictor & ipſe Flet ſibi dementes tàm ualuiſſe manus*.

Vimine torto] Manuſcriptus codex diſertè præſegerebat *uerbere*, quomodò loquitur Maro. *illi inſtant uerbere torto*. rurſus de eadem re loquens: *Ceu quondam torto uolitans ſub uerbere turbo*. ſed & vulgata huius loci ſcriptura eiuſdem poëtæ auctoritate firmatur, qui dixerit. *Feſtinate fugam, tortoſq; incidere funes Ecce iterum ſtimulat*.

Poſt tergum vite domentur] Vitis erat inſigne Cẽturionum, qua ij in peccantes milites animaduertebant, inde generaliter ad omnes tranſlata locutio.

Vt mala nocturni] Per tranſcurſum in riualem inuehitur, cui furtum obijcit, quemadmodum ſibi inuicem idem crimen exprobrant Menalcas, & Dametas apud Maronem: de furtorũ pœnis videndus eſt alicubi. Gellius.

Medio ſuſpendit ouili] Vt cunctis ludibrio eſſet.

His tamen, his inquam manibus] πάθος auget repetitiò pronominis;

minis; eſt autem color rhetoricus in hac oratione ad pœnam depellendam, aut ſaltem minuendam valde accomodatus; conſimilis figura ſpectatur apud Liuium in P. Horatij verbis capitis ſupplicium à filio ſororis necis reo depellere conantis; pete inde, ſi vacat.

Sæpè etiam leporem] Eodem propemodum pacto Nemeſianus. *Præterea tenerum leporem, geminaſq; palumbes. Nuper, quæ potui, ſiluarum præmia miſi.*

Primæq; roſæ] Quam vim habeat ὑποτίμησις indicat omniū ſermone tritum prouerbium, *Rarum carum*, ad quod reſpexit Plato in illis τὸ γὰρ σπάνιον ὦ Εὐθύδημε τίμιον, τὸ δὲ ὕδωρ εὐωνότατον, ἄριστον ὂν ὥς ἔφη Πίνδαρος. Martialis ait. *Rara iuuant, primis ſic maior gratia pomis: Hybernæ precium ſic meruere roſæ.* rurſus alibi: *Dat feſtinatas, Cæſar, tibi bruma coronas; Quondam veris erant, nunc tua facta roſa eſt.* Ouid. *Et tenui primam deligere vngue roſam.* contra Horatius. *Perſicos odi, puer, apparatus, Diſplicent nexæ Phylira coronæ. Mitte ſectari roſa quò locorum Sera moretur.* adi quæ copioſè congeſſimus in Cōmētarijs ad Senecam de Beneficijs.

Aurea ſed forſan] Non dubium, quin ad prouerbium *Montes aureos polliceri* ſit alluſum, de quo conſule Parœmiographū. Terent. *Is ſenem per epiſtolam pellexit, modò non montes aureos pollicens.*

Ferales nocte lupinos] Valdè ἐμφατικῶς dicūtur hæc in Mopſi contemptum; perinde enim eſt, ac ſi ita loquatur Lycidas: iactet aurea munera, nihil non tibi polliceatur is, qui furtim alienos lupinos metit, qui viliſſimo pane victitat, qui deniq; cum extrema cunctarum rerum inopia colluctatur: vocat autem *ferales* lupinos, quos *triſtes* appellauit Maro. *Aut tenues fœtus viciæ, triſtiſq; lupini Suſtuleris fragiles calamos, ſiluamq; ſonantem.* Ouidius *pallentes* eoſdem nominauit. *Nec tu pallentes dubita præbere lupinos.*

Cocto pinſare legumina pane] Vel κατὰ τὴν ἰσοδολογίαν panem coquere molitis leguminibus; vel confecto pane cibaria parare ex legumine freſſo, quo edulio plebei, tenuioriſq; fortunæ homines vtebantur, vt eſt apud Horatium. Lucanus in Panegyrico ad Calphurnium Piſonem. *Claraq; Piſonis tulerit cognomina prima: Humida calloſa cùm pinſeret hordea dextra?*

Manualibus hordea ſaxis] Cōtemptum auxit Lycidas ab eo, quòd Mopſum panem ex hordeo conficere dixit, eumdemq;

ſuis

ſuis manibus molere affirmauit, vtrumq; enim viliſſimum eſt: ſerui nequam in piſtrinum à veteribus cõijciebantur, vt molam verſarent, aſiniq; vice fungerentur, nã alioquin hoc animal ei muneri deſeruiebat, vnde inquit Catullus, *Et non piſtrino traditur, atq; aſinus*; id eſt perinde, atq; aſinus: hinc *aſinus machinarius*, id eſt molas agens, de quo fit mentio à Iuriſconſulto in l. quæſitum eſt. ff. de fundo inſtr. & in l. cum quæritur. ff. de legat. 3. *& molæ aſinariæ, vel iumentariæ*; item *molæ manuariæ*, quæ & *truſatiles* de quibus in l. dolia. ff. de fundo inſtru. hîc igitur Lycidas vilitatem, ac mendicitatem Mopſo exprobrat, quòd videlicet molas truſatiles verſet; *ſaxa manualia* vocat Tacitus, quæ ſola manu iaci poſſunt abſq; vllius machinæ ope, atq; auxilio: contra de Romano milite ait; *congeſtas lapidum moles prouoluere*: de *manualibus lapidibus* hoc inſuper Siſennæ teſtimonium reperitur apud Nonium. *Manuales lapides diſpartit, propterea quod is ager omnis eiuſmodi telis indigebat*, ſed & Ammianus ait. *Et quamquam anguſti calles difficiliorem aditum dabant ad muros, aptatiq; arietes ægrè promouebantur manualium ſaxorum, ſagittarumq; metu arcente*, & reliqua. rurſus alio libro. *Dimicabatur nihilominus vtrobiq; ſaxorum manualium nimbis*. contrà *ſaxa muralia* dixit idem auctor, cùm de arietis forma loqueretur libro 20.

Laqueum miſeri] Deſperatione adacti vitam ſuſpẽdio finiemus ab illa ilice, de qua ſupra dictum eſt. *En ſibi cum Mopſo calamos intexere cera Incipit, & puero comitata ſub ilice cantat*. ceterùm non deſunt exempla eorum, qui præ amoris impotentia ſibi laqueo collum obſtrinxerunt, quod ſe facturam minatur Europa apud Horatium. *Vilis Europa pater vrget abſens: Quid mori ceſſas? potes hac ab orno Pendulum zona benè te ſecuta Lædere collum*. præſentiſſimum porrò ad amoris curas deponendas, atq; amoliendas remedium laqueus eſſe creditur teſtante id epigrammate Græco.

Mala figentur in arbore verſus] Malam arborem vocat, quàm T. Liuius non vno in loco *infælicem* appellat. *I lictor caput obnube liberatoris vrbis huius, arbori infælici ſuſpende*. Cicero pro Rabirio. *I lictor colliga manus, infælici arbori ſuſpendito*. neſcio an eòdem ſit referendum Catullianum illud. *Infælicibus vſtulanda lignis*. pertinet autem ad inuidiam, ingratiq; animi notam Phyllidi impingendam carmen, quod de ſuo interitu ſcribi vult Lycidas: idem Hypermneſtra, cùm propinquam

mortem

mortem à patre ſibi impendere ſciret, præſtari ſibi voluit Horat. *ſecundo Omne, & noſtri memorem ſepulchro Scalpe querelam.* Ouid. *Inſcribere meo cauſa inuidioſa ſepulchro; Aut hoc, aut ſimili carmine notus eris. Phyllida Demophoon letho dedit; hoſpes, amantem; Ille necis cauſam præbuit, ille manum.* & in epiſtola Didonis. *Nec conſumpta rogis inſcribat Eliſa Sichæi; Hoc tamen in tumuli marmore carmen erit. Præbuit Aeneas & cauſam mortis, & enſem: Ipſa ſua Dido concidit vſa manu.* Franciſcus Petrarca. *E voglio anzi vn' ſepolchro bello, e bianco, Che'l voſtro nome à mio danno ſi ſcriua In alcun' marmo.*

Phyllida Mopſus amat] Pronunciatione hoc adiuuandũ eſt, vt admirationem exprimat; ſic fermè Virgilius. *Mopſo Nyſa datur?* ſed cuinam quæſo culpæ affinis iudicari debet puella, ſi à Mopſo ametur? habet enim hanc vim pulchritudo, vt ſtatim conſpecta omnium ſibi voluntatem, amoremq; conciliet, itaque ſapienter Græci pulchrò ex eò indidere nomen, quòd omnes ad ſe alliciat; dixerunt enim καλὸν παρὰ τὸ καλεῖν, ὅτι πάντας ἐφ' ἑαυτὸ καλεῖ. & veteri prouerbio circumfertur. ὅτι καλὸν, φίλον ἀεί. Theognis. Ὅττ' καλὸν φίλον ἐστί, τὸ δ' οὐ καλὸν οὐ φίλον ἐστί. Τοῦτ' ἔπος ἀθανάτων ἦλθε διὰ στομάτων. cogitabam itaq; num legi oporteret. *Phyllida Mopſus habet.* id eſt ἔχει; niſi *amat* ita fortaſſe dictum ſit, vt oſtendere velit Lycidas, ne dignum quidem eſſe Mopſum, qui Phyllidem amet, nedum ab ipſa mutuò diligatur; eodem conſilio dixit Catullus; *Quàm ſic te ſineres ab iſto amari.* loquitur autem de ſuo puero. vel debet verbum *amat* cum effectu accipi, vt ſit, amore potitur, quod expreſſius innueret illa altera lectio *habet*, quamquã ne ſic quidem obſcurus eſt ſenſus, & alioqui verbum *habet* in hac ſignificatione ad turpiculum amorem, aut turpem ipſius vſum referri conſueuit; vt apud Terentium. *quis heri Chryſidem habuit?* hinc iocus ille Martialis. *Quare non habeat, Fabulle quæris Vxorem Themiſon: habet ſororem*: ſic dixit Demoſthenes. ἔχω Λαΐδα, οὐκ ἔχομαι. ſed nõ expedit in his rebus diutius immorari.

Habet vltima rerum] πέρας: mortis, ſic enim ipſam definiuit Demoſthenes. πέρας μὲν γὰρ ἅπασιν ἀνθρώποις τοῦ βίου θάνατος. Horat. *Hoc ſentit, moriar; mors vltima linea rerum eſt.*

Si quicquam miſeris ſuccurris] Siquidem ſuccurris, meminit enim eius, quod pollicitus fuerat Idas. *Si quid mandare iuuabit, Sedulus iratæ contingam nuncius aures.* cæterùm ſic eſt apud Maronem. *Non ignara mali miſeris ſuccurrere diſco.*

O *Acuta*

Acuta carice tectus] Ita quoq; *caricem* vocauit Maro. *Frondibus hirſutis, & carice paſtus acuta.*

Vicina ſepe ſub ara] Sub ara alicui Deo dicata; eſt autem hîc τὸ *ſepe* nomen, non aduerbium; quamquam ſine diphtongo ſcribi debet, vt ſit manifeſta differentia vel in auferendi caſu, etiam ſi accentus præterea deeſſet in extrema ſyllaba.

Nam bonus à dextra] Omen quarundam rerum à dextra fœlix, à ſiniſtra infœlix. Virg. *Sæpè ſiniſtra caua prædixit ab ilice cornix.* rurſus. *Quòd niſi me quacunq; nouas incidere lites Ante ſiniſtra caua monuiſſet ab ilice cornix.* Horat. *Teq; nec læuus vetet ire picus, Nec vaga cornix*, porrò de augurijs plura à nobis collecta ſunt in ijs libris, quos de Vniuerſo diuinationis genere confecimus, quæ hîc repetere ſuperuacaneum foret.

ECLOGA IIII.

Interlocutores.

MELIBOEVS, CORIDON, ET AMYNTAS.

ME. *QVID tacitus Corydon, vultuq́; ſubinde minaci,*
Quidve ſub ac platano, quà garrulus aſtrepit humor,
Infeſta ſtatione ſedes? iuuat humida forſan
Ripa? leuatq́; diem vicini ſpiritus amnis?
CO. *Carmina iandudum, non quæ nemorale reſultent,*
Voluimus ò Melibœe, ſed hæc, quibus aurea poſsint
Secula cantari, quibus & deus ipſe canatur,
Qui populos, vrbemq́; regit, pacemq́; togatam.
ME. *Dulce quidem reſonas: nec te diuerſus Apollo*
Deſpicit ò iuuenis: ſed magna munera Romæ
Non ita cantari debent, vt ouile Menalcæ.
CO. *Quicquid ineſt, ſilueſtre licet videatur acutis*
Auribus, & noſtro tantùm memorabile pago:
Dum mea ruſticitas ſi non valet arte polita

Carmi-

Carminis: at certè valeat pietate probari.
Rupe ſub hac eadem, quam proxima pinus obumbrat,
Hæc eadem nobis frater meditatus Amyntas.
Quem vicina meis natalibus admouet ætas.
ME. *Iam puerum calamos, & odora vincula ceræ*
Iungere nunc cohibes, leuibus quem ſæpè cicutis
Ludere conantem vetuiſti fronte paterna?
Dicentem Corydon te non ſemel iſta notaui:
Frange puer calamos, & inanes deſere muſas,
Et potius glandes, rubicundaq́ collige corna.
Duc ad mulctra greges, & lac venale per vrbem
Non tacitus porta: quid enim tibi fiſtula reddet,
Quo tutere famem? certè mea carmina nemo
Præter ab his ſcopulis ventoſa remurmurat Echo.
CO. *Hæc ego, confiteor, dixi Melibœe; ſed olim*
Non eadem nobis ſunt tempora, non deus idem:
Spes magis arridet certè, ne fraga, ruboſq́
Colligerem, viridiq́ famem ſolarer hibiſco,
Tu facis: & tua nos alit indulgentia farre.
Tu noſtras miſeratus opes, docilemq́ iuuentam,
Hiberna prohibes ieiunia ſoluere fago.
Ecce nihil querulum per te Melibœe ſonamus;
Per te ſecura ſaturi recubamus in vmbra,
Et fruimur ſiluis Amaryllidis, vltima nuper
Littora terrarum, niſi tu Melibœe fuiſſes,
Vltima viſuri, trucibuſq́ obnoxia Mauris
Paſcua Geryonis: liquidis vbi curſibus ingens
Dicitur occiduas impellere Bethis harenas.
Scilicet extremo nunc vilis in orbe iacerem,
Ah dolor: & pecudes inter conductus Hiberas,
Irrita ſeptena modularer ſibila canna:
Nec quiſquam noſtras inter dumeta camœnas
Reſpiceret: non ipſe daret mihi forſitan aurem
Ipſe deus vacuam, longeq́ ſonantia vota
Scilicet extremo non exaudiret in orbe.
Sed niſi fortè tuas melior ſonus aduocet aures,

Et noſtris aliena magis tibi carmina rident:
Vt aliena tua ſubigatur pagina lima?
Nam tibi non ſolùm venturos noſcere nimbos,
Agricolis qualemq́; ferat ſol aureus ortum,
Attribuere dei: ſed dulcia carmina ſæpè
Concinis. & modò te Baccheis muſa corymbis
Munerat, & lauro modò pulcher obumbrat Apollo.
Quòd ſi tu faueas trepido mihi, forſitan illos
Experiar calamos, here quos mihi doctus Iolas
Donauit: dixitq́;, Truces hæc fiſtula tauros
Conciliat, noſtroq́; ſonat dulciſſima Fauno.
Tityrus hanc habuit, cecinit qui primus in iſtis
Montibus Hyblæa modulabile carmen auena.
ME. *Magna petis Corydon, ſi Tityrus eſſe laboras.*
Ille fuit vates ſacer, & qui poſſet auena
Perſonuiſſe chelim; blande cui ſæpè canenti
Alluſere feræ: cui ſubſtitit aduena quercus:
Quem modò cantantem rutilo ſpargebat acantho
Nais, & implicitos comebat pectine crines.
CO. *Eſt (fateor) Melibœe deus: ſed ſi mihi Phœbus*
Forſitan abnuerit: tu tantùm commodus audi.
Scimus enim, quia te non aſpernatur Apollo.
ME. *Incipe; nam faueo; ſed proſpice ne tibi forte*
Tinnula tam fragili reſpiret fiſtula buxo,
Quæ reſonare ſolet, ſi quando laudat Alexis:
Hoc potius calamos, magis hòc ſectare canales
Per me qui dignas cecinerunt conſule ſiluas.
Incipe: nec dubita. Venit en & frater Amyntas.
Cantibus iſte tuis alterno ſuccinit ore.
Dicite: nec mora ſit: vicibusq́; reducite carmen:
Tuq́; prior Corydon, tu proximus ibis Amyntas.
CO. *Ab Ioue principium, ſi quis canit æthera, ſumat,*
Si quis Athlantiaci molitur pondus Olympi.
At qui nunc noſtras præſenti numine terras,
Perpetuamq́; regit iuuenili robore pacem,
Lætus & auguſto felix arrideat ore.

AM. *Te quoq; facundo comitatus Apolline Cæſar*
Reſpiciat, montes neu dedignetur adire,
Quos & Phœbus amat, quos Iuppiter ipſe tuetur:
In quibus auguſtos viſuri ſæpè triumphos
Laurus fructificat, vicinaq; naſcitur arbos.

CO. *Ipſe polos etiam quo temperat igne geluq;*
Iuppiter, ipſe parens quo tu iam proximus ipſe
Cæſar abis: poſito paulisper fulmine ſæpè
Creſſia rura petit: viridiq; reclinus in antro,
Carmina Dicteis audit Curetica ſiluis.

AM. *Aſpicis, vt virides audito Cæſare ſiluæ*
Conticeant? memini quamuis vrgente procella
Sic nemus immotis ſubitò requieſcere ramis.
Et dixi: Deus hinc certè Deus expulit Euros:
Nec mora, Pharſaliæ ſonuerunt ſibila cannæ.

CO. *Aſpicis, vt teneros ſubitus vigor excitet agnos?*
Vtq; ſuperfuſo magis vbera lacte grauentur?
Et nuper tonſis exundent vellera fœtis?
Hoc ego iam (memini) ſemel hac in valle notaui;
Et veniſſe Palem pecoris dixiſſe magiſtros.

AM. *Scilicet omnis eum tellus, gens omnis adorat:*
Diligiturq; deis, quem ſic taciturna verentur
Arbuta, cuius iners audito nomine tellus
Incaluit, floremq; dedit: cui ſilua vocata
Denſat odore comas: ſtupefacta regerminat arbos.

CO. *Illius vt primùm ſenſerunt numina terræ:*
Cœpit & vberior ſuccis fallentibus olim
Luxuriare ſeges, tandemq; legumine plenis
Vix reſonant ſiliquis: nec præfocata malignum
Meſſis habet lolium, nec inertibus albet auenis.

AM. *Iam neq; damnatos metuit iactare ligones*
Foſſor, & inuento, ſi ſors dedit, vtitur auro.
Nec timet, vt nuper, dum iugera verſet arator,
Ne ſonet offenſo contraria vomere maſſa:
Iamq; palam preſſo magis ac magis inſtat aratro.
Ille dat, vt primas Cereri dare cultor ariſtas

Poſſit:

Poſsit, & intacto Bromium perfundere vino:
Vt nudus ruptas ſaliat calcator in vuas:
Vt quoq; turba bono plaudat ſaginata magiſtro,
Qui facit egregios ad peruia compita ludos.
Ille meis pacem dat montibus, ecce per illum
Seu cantare iuuat, ſeu ter pede læta ferire
Carmina: nonnullas licet & cantare choreas.
Et cantus viridante licet mihi condere libro.
Turbida nec calamos exurdant claſsica noſtros.
Numine Cæſareo ſecurior ipſe Lyæo.
Co. *Pan recolit ſiluas: & amœna Faunus in vmbra*
Securus recubat: placidoq; in fonte lauatur
Nais: & humanum non calcatura cruorem
Per iuga ſiccato velox pede currit Oreas.
Am. *Dÿ, precor, hũc iuuenem, quẽ vos (niſi fallor) ab ipſo*
Æthere miſiſtis, poſt longa reducite vitæ
Tempora, vel potius mortale reſoluite penſum:
Et date perpetuo cæleſtia fila metallo.
Sit deus, & nolit penſare Palatia cælo.
Co. *Tu quoq;, mutata ſeu Iuppiter ipſe figura*
Cæſar ades, ſeu quis ſuperûm ſub imagine falſa
Mortaliq; lates: & enim hunc deprecor orbem,
Hos precor æternos populos rege: ſit tibi cæli
Vilis amor, cœptamq; pater ne deſere terram.
Me. *Ruſtica credebam nemorales carmina vobis*
Conceſsiſſe deos, & obæſis auribus apta.
Verùm quæ imparibus modò concinuiſtis auenis,
Tam liquidum, tam dulce canunt, vt non ego malim,
Quod Peligna ſolent examina, lambere nectar.
Co. *O mihi quàm tenero decurrunt carmina verſu.*
Tum Melibœe ſonent: ſi quando in montibus iſtis
Dicar habere larem: ſi quando noſtra videre
Paſcua contigerit. vellit nam ſæpius aurem
Inuidia paupertas, & dixit vilia rura.
At tu, ſi qua modo non aſpernanda putabis,
Fer Melibœe deo mea carmina, nam tibi fas eſt

Sacra

Sacra Palatini penetralia viſere Phœbi.
Tum mihi talis eris, qualis qui dulce ſonantem
Tityron è ſiluis dominam deduxit in vrbem,
Oſtenditq; deos; & ſpreto dixit ouili:
Tityre rura prius; ſed poſt cantabimus arma:
Reſpiciat noſtros vtinam fortuna labores.

AM. *Pulchrior & meritæ faueat deus ipſe iuuentæ.*
Nos tamen interea tenerum mactabimus hœdum,
Et pariter ſubitæ peragemus fercula cœnæ.

ME. *Nunc ad flumen oues deducite. iam fremit æſtas:*
Iam ſol contractas pedibus magis admouet vmbras.

COMMENTARIVS,
In Eclogam Quartam.

AB argumento poëmatij factus eſt huic Eclogæ titulus *Cæſar*; ſic enim viſitur in codicibus Florentiæ diuulgatis à Philippo Iuncta.

Quid tacitus Corydon] Cogitabundi habitũ, ac geſtum exprimit: ſic Horatius. *An tacitum ſiluas inter reptare ſalubres.*

Sub hac platano] Sic etiam dixit Nemeſianus. *Atq; ſub hac platano mœſti ſolatia caſus Alternant.* fuit enim hæc arbor in delicijs habita ob amœnitaté vmbræ, quare crebra eius mentio æxtat apud poëtas. Moſchus ait. Αὐτὰρ ἐμοὶ γλυκὺς ὕπνος ὑπὸ πλατάνῳ βαθυφύλλῳ, Καὶ παγᾶς φιλέοιμι τὸν ἐγγύθεν ἦχον ἀκούειν. Horat. *Cur non ſub alta vel platano, vel hac Pinu iacentes ſic temerè*, & cætera. ſed & M. Tullius lib. 1. de Oratore. *Nam me hæc tua platanus admonuit, quæ non minus ad opacandum hunc locum patulis eſt diffuſa ramis, quàm illa, cuius vmbram ſequutus eſt Socrates.*

Garrulus aſtrepit humor] Nõ aliter fermè Lucretius. *Propter aquæ riuum ſub ramis arboris altæ.* Virgilius in Culice. *Riuum propter aquæ viridi ſub fronde latentem*, Tibull. *Sed canis æſtiuos*

ortus

ortus vitare ſub vmbra Arboris ad riuos prætereuntis aquæ.

Infeſta ſtatione ſedes] Cur *infeſta* dixerit, docuit illis verbis; *garrulus aſtrepit humor*. ſed & illis alteris verſibus ratio reddi poteſt. *Namque ſub exeſo raucum mihi pumice lymphæ Reſpondent; & obeſt arguti glarea riui.* ſunt qui legant *inteſta*.

Leuatq; diem] Diei æſtum: phyſicè autē locutus eſt, etenim ex fluminibus frigida quædam aura aſſiduè ſpirare ſolet, veluti ſcriptum reliquit Ariſtoteles in Problematis: ſed & apud Arrianum in deſcriptione maris Euxini ita exaratum legas. ἐνθένδε ἐπλέομεν, τὰ μὲν πρῶτα ταῖς αὔραις ταῖς ἐκ τῶν ποταμῶν πνεούσαις ἕωθεν καὶ ἅμα ταῖς κώπαις διὰ χρώμενοι. ψυχραὶ μὲν γὰρ ἦσαν αἱ αὖραι, ὡς λέγει καὶ Ὅμηρος. auctor poëmatij, cui titulus Aetna, *Flumina parua ferunt auras*, inquit: quod Ammianus quoq; confirmat. Plinius narrat Nilum vnum omnium fluminum nullas expirare auras, id quod etiam apud Heliodorum Aethyopicorum libro 2. reperias: teſtatur etiam Diodorus libro 1. vbi cauſas inundationis Nili perſcrutatur.

Nemorale reſultat] Supra. *nihil armentale reſultat.*

Secula cantari] De aureo ſeculo videndus eſt Heſiodus, & ex noſtris Ouidius: res omnibus nota eſt, ac valdè puulgata.

Deus ipſe] Imperator. ſic Virgilius. *O Melibœe deus nobis hæc otia fecit.*

Vrbemq; regit] Romam κατὰ τὴν ἀντονομασίαν, ἢ ἐξοχὴν. Horat. *rubente Dextera ſacras iaculatus arces Terruit vrbem.*

Pacemq; togatam] Toga proprium fuit Romanorum veſtimentum, vnde Virgilius. *Romanos rerum dominos, gentemq; togatam*. ea vtebātur domi, cùm foris in militiam profecti chlamydem, aut ſagum, aut lenam ſumerent, hinc toga pro pace, ſagum pro bello. Ouid. *Occidit exemplum iuuenis memorabile morum, Maximus ille armis, maximus ille toga.* Martial. *Clarum militiæ Fronto, togæq; decus.* M. Tullius Oratione in Piſonem., *Cedant arma togæ, concedat laurea linguæ.* idem ſecunda aduerſus Catilinam. *Atq; hæc omnia ſic agentur, Quirites, vt res maximæ minimo motu, me vno togato duce ſedentur.* idem de ſago Philippica. 5. *Iuſtitium indici, ſaga ſumi dico oportere.* rurſus octaua. *Delectus tota Italia deſerti, ſublatis vocationibus: ſaga cras ſumentur.* rurſus 13. *Te non intelligis, delecta tota Italia habito, Conſulibus miſsis, Cæſare ornato, ſagis deniq; ſumptis, hoſtem indicatū?*

Magnæ munera Romæ] Quid ſi legamus *mœnia?* & quidem oportere arbitror ob id, quod ſtatim ſequitur. *Non ita cantan debet,*

debet, vt ouile Menalcæ. natus eſt autem error ex antiqua ortographia *mœnera* pro *munia*. Romam verò *magnam* appellauit vel ob amplitudinem Imperij, vel ob murorum ambitus magnitudinem. Virg. *hic maxima porrò Accepit Roma.* & iterũ. *nunc maxima rerum Roma colit*. rurſus. *Et iuxta Aſcanius magnæ ſpes altera Romæ*. alibi *altam* nominauit. *Albaniq; patres, atq; altæ mœnia Romæ*. alibi quoq; poſtquam de Roma per comparationem locutus eſt, ita ſermonem claudit. *Verùm hęc tantum alias inter caput extulit vrbes, Quantum lenta ſolent inter viburna cupreſsi*.

Non ita cantari debet] Significat τὸ πρέπον ſeruandum eſſe, quomodo etiam inquit Horatius. *Nos, Agrippa, neq; hęc dicere, nec grauem Pelidæ ſtomachum cedere neſcij; Nec curſus duplicis per mare Vlyßei, Nec ſæuam Pelopis domum Conamur, tenues grandia*: & quæ ibi ſequũtur. ſic etiam Virgilius. *Cùm canerem reges, & prælia Cynthius aurem Vellit, & admonuit paſtorem Tityre pingues Paſcere oportet oues: deductum dicere carmẽ.* Columella. *Iſta canat maiore Deo, quem Delphica laurus Impulit*. & reliqua.

Acutis auribus] Aliter hîc accipiẽdæ ſunt *acutæ aures*, quàm fecerit Nemeſianus dicens. *aut digitis aures aſtringit acutas*: hîc enim attentas, & ad audiendum erectas, vel dociles intelligit poëta, quibus infra opponit *obęſas*: & *obęſis auribus apta*. illic verò ὀξείας, id eſt faſtigiatas, & in acumen collectas: Auſonius appellauit nares *acutas*, quæ ſagaciter odorarentur. *minus aptus acutis Naribus horum hominum*.

Valeat pietate probari] *Pietas* hoc loco idem pollet, quod apud M. Tullium, ibi. *Ego omni officio, ac potius pietate erga te cęteris ſatisfacio omnibus, mihi ipſe numquam ſatisfacio*.

Proxima pinus obumbrat] Cum platano pinum coniungit, ſupra enim dixerat: *quidue ſub hac platano, qua garrulus obſtrepit humor Infeſta ſtatione ſedes?* idq; rectiſſimè; certè Horatij exemplum ſecutus videri poteſt dicentis. *Cur non ſub alta vel platano, vel hac Pinu iacentes ſic temerè*.

Inter meditatus Amyntas] Blandè Amyntam appellat; ſic etiam ſupra. *Hoc potius frater Corydon nemus, iſta petamus Antra patris Fauni*.

Odoræ vincula ceræ] Mellis odorem adhuc ſeruantis; hæc enim præter cæteras nota eſt optimæ ceræ auctore Plinio.

Nunc cohibes] Alicubi ſpectabatur *cogis*, ꝙ reijci nõ debet.

P *Fronte*

nit extremos effœtus vinitor antes. porrò vua ſaginari lepores omnibus eſt exploratum. *Legulus* autem dicitur ἀντὶ τοῦ *vindemiator.*, nam ſic reperias apud Varronem de Lingua Latina: *vt legulus, & vindemiator, alter ab oleis, alter ab vuis.*

Domina ſine Phyllide] Sic amantes amaſias vocare conſueuerunt. Tibull. *Ad dominam faciles aditus per carmina quæro.* alibi. *Sepè aliam tenui, ſed iam cùm gaudia adirem, Admonuit dominæ, deſeruitq; Venus.* Propert. *domina iudice tutus ero.* Horat. *Me dulcis dominæ muſa Lyciniæ Cantus, me voluit dicere lucidum Fulgentes oculos.* Puella in Idyllio Theocriti ſic inquit. Καὶ μίαν φασὶ γυναῖκας ἑὰς τρομέειν παρακοίτας. cui respondet Daphnis. Μᾶλλον ἀεὶ κρατέουσι. quod apud noſtrum legitur hîc *turbidus*, alicubi ſcriptum viſebatur *tabidus*, id eſt macie confectus, vt ſuperius *Iam pallidus.*

Mihi lilia nigra videntur] Committo hunc locum cum illo altero Nemeſiani. *Pallidior buxo, violæq; ſimillimus erro: Omnes ecce cibos*, & reliqua: cui propè geminus videri poteſt hic alter Maronis. *Aret ager, vitio moriens ſitit aëris herba; Liber pampineas inuidit collibus vmbras: Phyllidis aduentu noſtra nemus omne virebit; Iupiter & læto deſcendit plurimus imbri.* qui porrò de Theocrito mutuò ſumptus videtur, cùm ait. Παντᾷ ἔαρ, πάντα δ᾽ νομοί: πάντα δ᾽ γάλακτος Οὔθατα πλήθουσιν, καὶ τὰ νέα τρέφεται, Ἔνθα καλὰ παῖς ἐπινίσσεται, αἰδ᾽ ἂν ἀφέρπῃ, Χ᾽ὠ ποιμὰν ξηρὸς τηνόθι χ᾽ αἱ βοτάναι. & reliqua.

Iam candida lilia fient] Videbuntur ita, vt re vera ſunt.

Cui dulcia ſæpè dediſti Oſcula] Ouid. *Cantabam, memini, meminerunt omnia amantes, Oſcula cantanti tu mihi rapta dabas.* neq; non alibi: *Quæ mihi dum referes, quamuis audire iuuabit, Multa tamen rapies oſcula, multa dabis.* Nemeſian. *Idas ego ille ſum, Donace, cui ſæpè dediſti Oſcula, nec medios dubitaſti rumpere cantus, Atq; inter calamos errantia labra petiſti.*

Torrida Mopſi Vox] Per analogiam à re, in qua ſiccitas ineſt: quomodo à coloribus λευκὴ, καὶ μέλαινα, quarum hāc *fuſcam* vocauit Suetonius in Nerone, illam *candidam* Celſus, vt puto, Horatius certè *liquidam* appellaſſe videtur, ibi, *cui liquidam Pater Vocem cum cythara dedit.* conferūt huic loco intelligendo Suidæ verba in μέγα. ὅτι λέγομεν φωνὴν λευκὴν ἢ μέλαιναν, κατὰ ἀναλογίαν καὶ ὁμοιότητα τὴν ἀπὸ τῶν χρωμάτων φαμέν. rurſus in λευκόν. ὁμώνυμον ἐστὶ τὸ λευκόν. τὸ μὲν ἐπὶ τοῦ σώματος λεγόμενον, τὸ λευκὸν χρῶμα σημαίνει, ὅπερ ἐστὶν ἀπὸ τὴν ποιότητα. τὸ δὲ ἐπὶ τῆς φωνῆς, τὸ λεῖον.

ποιεῖν. λευκὴ γάρ λέγεταί που φωνὴ, ἡ εὐήκοος. εὐήκοος δέ ἐστιν, ἡ τὴν ἀκοὴν σφοδρῶς καὶ ταχέως ἀλλοιοῦσα. ὁμοίως δὲ τὸ ὀξὺ δεικνύουσι τ' ἀεὶ ὁμώνυμον. Quintilianus quoq; de vocis qualitate ſcribens ita inquit. *Eſt candida, & fuſca, & plena, & exilis, & lenis, & aſpera, & contracta, & fuſa, & dura, & flexibilis, & clara, & obtuſa.* prætere a conſulendus eſt Ariſtoteles lib. 1. Topicor. & Iulius Pollux in Onomaſtico, qua parte de Voce, aut his, quæ à voce deriuantur, diſputat: ſed & Demetrium Phaleræum adire præſtiterit.

Carmen inops] Nullis diuitijs poëticis locupletatum, ſunt autem inter cætera, diuitiæ poëticæ, pulchræ, atq; aptæ inuentiones, crebræ figuræ, lectiſſima verba.

Et acerba ſtridor auenæ] Virgil. *non tu in triuijs indocte ſolebas Stridenti miſerum ſtipula diſperdere carmen?* hic noſter. *Qui uix ſtillantes arida uoces Rumpis, & expellis malè ſingultantia uerba.*

Quem ſequeris?] Per comparationem Mopſi, & ſui.

Formoſior illo Dicor] Nemeſianus. *noſtro formoſior Ida Dicor, & hoc ipſum mihi tu narrare ſolebas:* tale quippiam reperias apud Theocritum.

Sum quoq; diuitior] Triplex bonorum genus commemorat Lycidas, quibus ſe præditum eſſe dicit; animi bona continentur eo verſu. *Ille ego ſum Lycidas, quo tu cantante ſolebas. Dicere fælicem.* bona corporis ibi. *formoſior illo Dicor.* deniq; bona fortunæ ſequentes duos verſus complectuntur. *Sum quoq; diuitior:* & cætera.

Numerantur ueſpere tauri] Imaginem refert cuiuſdam loci apud Theocritum, quem ſuperius indicaui: ex paſtorum autem more, & inſtituto dixit *numerantur ueſpere tauri*; ij ſiquidem gregem à pabulo redeuntem quotidie recenſere ſolent. Theocritus. Οὐ θησῶ πόκα ἀμνὸν, ἐπεὶ χαλεπὸς θ' ὁ πατήρ μευ χ' ἁ μάτηρ. τὰ δὲ μᾶλα ποθέσπερα πάντ' ἀριθμεῦντι. quod deinde fuit imitatus Virgilius, vt notum eſt: idem Virgilius, inquit. *Cogere donec oues ſtabulis, numerumq; referre Iuſſit; & inuito proceſsit ueſper Olympo.* duo verò Lycidas opponit, tauros hœdis, numerum numero.

Gracili ſine te fiſcella ſalicto] Virgil. *Hæc ſat erit Diuæ ueſtrum ceciniſſe poëtam, Dum ſedet, & gracili fiſcellam texit hibiſco.* & in Georgicis. *Nunc facilis rubea texatur fiſcina uirga.* Nemeſian. *Dum fiſcella tibi fluuiali Tityre iunco Texitur.* de cauea Theocritus. Αὐτὰρ ἐγ' ἀνθερίκεσσι καλὰν πλέκει ἀκριδοθήραν, Σχοίνῳ ἐφαρμόσδων.

μονῶν. notat autem hîc Calphurnius ἐρωτομανίαν Lycidæ, de qua quidem animi affectione ſi quis plura ſcire deſiderat, habet noſtros Locos controuerſos illic, vbi Horatij carmen hoc, *Miſerarum eſt, neq; amori dare ludum*, interpretamur.

Et nulla tremuere] Produxit vltimam in *nulla* vel ob cæſurã, vel ob poſitionem ſequentis verbi *tremuere* non ſine exemplo veterum poëtarum.

Quòd ſi dura times] Reſpicit quod initio dixerat. *protinus ambas Diduxi tunicas, & pectora nuda reſcidi.*

Tradimus ecce manus] Ouid. *Adde manus in uincla meas.* Plautus. *Quidme quæris? quid laboras? quid hunc ſollicitas? ecce me: Num te fugi? num ab domo abſum, num oculis conceßi tuis? Nec tibi quidem ſupplico; uincire uis, hem oſtendo manus, Tu habes lora, ego te emere uidi, quid nunc ceſſas? colliga.* libenter facio, vt quotieſcumq; ſeſe mihi occaſio præbet, excellẽtiſſimi poëtæ Torquati Taſſij teſtimonia producam, quare conferam locum ex ipſius grandiori poëmate, vbi Tancredus ita Clorindam alloquitur, eſt enim ab hoc Calphurnij non valdè alienus. *Ecco io chino le braccia, e t'appreſento Senza difeſa il petto, hor che nol fiedi? Vuoi ch'ageuoli l'opra? i ſon contento Trarmi l'usbergo hor'hor, ſe nudo il chiedi.* redeo propius ad hunc noſtrum. facti pœnitentia ducitur Lycidas, ſeq; peccati pœnam ſubire velle profitetur, qui mos eſt amantium, vt puellas placent. Tibull. *ſed uictor & ipſe Flet ſibi dementes tàm ualuiſſe manus.*

Vimine torto] Manuſcriptus codex diſertè præſegerebat *uerbere*, quomodò loquitur Maro. *illi inſtant uerbere torto.* rurſus de eadem re loquens. *Ceu quondam torto uolitans ſub uerbere turbo.* ſed & vulgata huius loci ſcriptura eiuſdem poëtæ auctoritate firmatur, qui dixerit. *Feſtinate fugam, tortoſq; incidere funes Ecce iterum ſtimulat.*

Poſt tergum vite domentur] Vitis erat inſigne Cẽturionum, qua ij in peccantes milites animaduertebant, inde generaliter ad omnes tranſlata locutio.

Vt mala nocturni] Per tranſcurſum in riualem inuehitur, cui furtum obijcit, quemadmodum ſibi inuicem idem crimen exprobrant Menalcas, & Dametas apud Maronem: de furtorũ pœnis videndus eſt alicubi. Gellius.

Medio ſuſpendit ouili] Vt cunctis ludibrio eſſet.

His tamen, his inquam manibus] πάθος auget repetitio pronominis;

minis; eſt autem color rhetoricus in hac oratione ad pœnam depellendam, aut ſaltem minuendam valde accomodatus; conſimilis figura ſpectatur apud Liuium in P. Horatij verbis capitis ſupplicium à filio ſororis necis reo depellere conantis; pete inde, ſi vacat.

Sæpè etiam leporem] Eodem propemodum pacto Nemeſianus. *Præterea tenerum leporem, geminaſq; palumbes. Nuper, quæ potui, ſiluarum præmia miſi.*

Primæq; roſæ] Quam vim habeat ὑποτίμησις indicat omniũ ſermone tritum prouerbium, *Rarum carum*, ad quod reſpexit Plato in illis τὸ γὰρ σπάνιον ὦ Εὐθύδημε τίμιον, τὸ δὲ ὕδωρ εὐωνότατον, ἄριστον ὂν ὥς ἔφη Πίνδαρος. Martialis ait. *Rara iuuant, primis ſic maior gratia pomis: Hybernæ precium ſic meruere roſæ.* rurſus alibi. *Dat feſtinatas, Cæſar, tibi bruma coronas; Quondam veris erant, nunc tua facta roſa eſt.* Ouid. *Et tenui primam deligere vngue roſam.* contra Horatius. *Perſicos odi, puer, apparatus, Diſplicent nexæ Phylira coronæ. Mitte ſectari roſa quò locorum Sera moretur.* adi quæ copioſè congeſſimus in Commẽtarijs ad Senecam de Beneficijs.

Aurea ſed forſan] Non dubium, quin ad prouerbium *Montes aureos polliceri* ſit alluſum, de quo conſule Parœmiographũ. Terent. *Is ſenem per epiſtolam pellexit, modò non montes aureos pollicens.*

Ferales nocte lupinos] Valdè ἐμφατικῶς dicũtur hæc in Mopſi contemptum, perinde enim eſt, ac ſi ita loquatur Lycidas: iactet aurea munera, nihil non tibi polliceatur is, qui furtim alienos lupinos metit, qui viliſſimo pane victitat, qui deniq; cum extrema cunctarum rerum inopia colluctatur: vocat autem *ferales* lupinos, quos *triſtes* appellauit Maro. *Aut tenues fœtus viciæ, triſtiſq; lupini Suſtuleris fragiles calamos, ſiluamq; ſonantem.* Ouidius *pallentes* eoſdem nominauit. *Nec tu pallentes dubita præbere lupinos.*

Cocto pinſare legumina pane] Vel κατὰ τὴν ὑστερολογίαν panem coquere molitis leguminibus; vel confecto pane cibaria parare ex legumine freſſo, quo edulio plebei, tenuioriſq; fortunæ homines vtebantur, vt eſt apud Horatium. Lucanus in Panegyrico ad Calphurnium Piſonem. *Claraq; Piſonis tulerit cognomina prima: Humida calloſa cùm pinſeret hordea dextra?*

Manualibus hordea ſaxis] Cõtemptum auxit Lycidas ab eo, quòd Mopſum panem ex hordeo conficere dixit, eumdemq;

ſuis manibus molere affirmauit, vtrunq; enim viliſſimum eſt: ſerui nequam in piſtrinum à veteribus cōijciebantur, vt molam verſarent, aſiniq; vice fungerentur, nā alioquin hoc animal ei muneri deſeruiebat, vnde inquit Catullus, *Et non piſtrino traditur, atq; aſinus*; id eſt perinde, atq; aſinus: hinc *aſinus machinarius*, id eſt molas agens, de quo fit mentio à Iuriſconſulto in l. quæſitum eſt. ff. de fundo inſtr. & in l. cum quæritur. ff. de legat. 3. *& molæ aſinariæ, vel iumentariæ*; item *molæ manuariæ*, quæ & *truſatiles* de quibus in l. dolia. ff. de fundo inſtru. hîc igitur Lycidas vilitatem, ac mendicitatem Mopſo exprobrat, quòd videlicet molas truſatiles verſet; *ſaxa manualia* vocat Tacitus, quæ ſola manu iaci poſſunt abſq; vllius machinæ ope, atq; auxilio: contra de Romano milite ait; *congeſtas lapidum moles prouoluere*: de *manualibus lapidibus* hoc inſuper Siſennæ teſtimonium reperitur apud Nonium. *Manuales lapides diſpartit, propterea quod is ager omnis eiuſmodi telis indigebat*, ſed & Ammianus ait. *Et quamquam anguſti calles difficiliorem aditum dabant ad muros, aptatiq; arietes ægrè promouebantur manualium ſaxorum, ſagittarumq; metu arcente*, & reliqua. rurſus alio libro. *Dimicabatur nihilominus vtrobiq; ſaxorum manualium nimbis*. contrà *ſaxa muralia* dixit idem auctor, cùm de arietis forma loqueretur libro 20.

Laqueum miſeri] Deſperatione adacti vitam ſuſpēdio finiemus ab illa ilice, de qua ſupra dictum eſt. *En ſibi cum Mopſo calamos intexere cera Incipit, & puero comitata ſub ilice cantat*. ceterùm non deſunt exempla eorum, qui præ amoris impotentia ſibi laqueo collum obſtrinxerunt, quod ſe facturam minatur Europa apud Horatium. *Vilis Europæ pater vrget abſens: Quid mori ceſſas? potes hac ab orno Pendulum zona benè te ſecuta Lædere collum*. præſentiſſimum porrò ad amoris curas deponendas, atq; amoliendas remedium laqueus eſſe creditur teſtante id epigrammate Græco.

Mala figentur in arbore verſus] *Malam arborem* vocat, quàm T. Liuius non vno in loco *infælicem* appellat. *I lictor caput obnube liberatoris vrbis huius, arbori infælici ſuſpende*. Cicero pro Rabirio. *I lictor colliga manus, infælici arbori ſuſpendito*. neſcio an eòdem ſit referendum Catullianum illud. *Infælicibus vſtulanda lignis*. pertinet autem ad inuidiam, ingratiq; animi notam Phyllidi impingendam carmen, quod de ſuo interitu ſcribi vult Lycidas: idem Hypermneſtra, cùm propinquam mortem

mortem à patre ſibi impendere ſciret, præſtari ſibi voluit Horat. *ſecundo Omine, & noſtri memorem ſepulchro Scalpe querelam.* Ouid. *Inſcribere meo cauſa inuidioſa ſepulchro; Aut hoc, aut ſimili carmine notus eris. Phyllida Demophoon letho dedit; hoſpes, amantem; Ille necis cauſam præbuit, ille manum.* & in epiſtola Didonis. *Nec conſumpta rogis inſcribat Eliſa Sichæi; Hoc tamen in tumuli marmore carmen erit. Præbuit Aeneas & cauſam mortis, & enſem: Ipſa ſua Dido concidit vſa manu.* Franciſcus Petrarca. *E voglio anzi vn' ſepolchro bello, e bianco, Che'l voſtro nome à mio danno ſi ſcriua In alcun' marmo.*

Phyllida Mopſus amat] Pronunciatione hoc adiuuandũ eſt, vt admirationem exprimat; ſic fermè Virgilius. *Mopſo Nyſa datur?* ſed cuinam quæſo culpæ affinis iudicari debet puella, ſi à Mopſo ametur? habet enim hanc vim pulchritudo, vt ſtatim conſpecta omnium ſibi voluntatem, amoremq; conciliet, itaque ſapienter Græci pulchrò ex eò indidere nomen, quòd omnes ad ſe alliciat; dixerunt enim καλὸν παρὰ τὸ καλεῖν, ὅτι πάντας ἐφ' ἑαυτὸ καλεῖ. & veteri prouerbio circumfertur. ὅτι καλὸν, φίλον ἀεί. Theognis. Ὅττ' καλὸν φίλον ἐστί, τὸ δ' οὐ καλὸν οὐ φίλον ἐστί. Τοῦτ' ἔπος ἀθανάτων ἦλθε διὰ στομάτων. cogitabam itaq; num legi oporteret. *Phyllida Mopſus habet.* id eſt ἔχει; niſi *amat* ita fortaſſe dictum ſit, vt oſtendere velit Lycidas, ne dignum quidem eſſe Mopſum, qui Phyllidem amet, nedum ab ipſa mutuò diligatur; eodem conſilio dixit Catullus; *Quàm ſic te ſineres ab iſto amari.* loquitur autem de ſuo puero. vel debet verbum *amat* cum effectu accipi, vt ſit, amore potitur, quòd expreſſius innueret illa altera lectio *habet*, quamquã ne ſic quidem obſcurus eſt ſenſus, & alioqui verbum *habet* in hac ſignificatione ad turpiculum amorem, aut turpem ipſius vſum referri conſueuit; vt apud Terentium. *quis heri Chryſidem habuit?* hinc iocus ille Martialis. *Quare non habeat, Fabulle quæris Vxorem Themiſon: habet ſororem*: ſic dixit Demoſthenes. ἔχω λαΐδα, οὐκ ἔχομαι. ſed nõ expedit in his rebus diutius immorari.

Habet vltima rerum] πέρας: mortis, ſic enim ipſam definiuit Demoſthenes. πέρας μὲν γὰρ ἐστὶν ἅπασι ἀνθρώποις τοῦ βίου θάνατος. Horat. *Hoc ſentit, moriar; mors vltima linea rerum eſt.*

Si quicquam miſeris ſuccurris] Siqnidem ſuccurris, meminit enim eius, quod pollicitus fuerat Idas. *Si quid mandare iuuabit, Sedulus iratæ contingam nuncius aures.* cæterùm ſic eſt apud Maronem. *Non ignara mali miſeris ſuccurrere diſco.*

Acuta carice tectus] Ita quoq; *caricem* vocauit Maro. ***Frondibus hirſutis, & carice paſtus acuta.***

Vicina ſepe ſub ara] Sub ara alicui Deo dicata; eſt autem hîc τὸ *ſepe* nomen, non aduerbium; quamquam ſine diphtongo ſcribi debet, vt ſit manifeſta differentia vel in auferendi caſu, etiam ſi accentus præterea deeſſet in extrema ſyllaba.

Nam bonus à dextra] Omen quarundam rerum à dextra, fœlix, à ſiniſtra infœlix. Virg. *Sæpè ſiniſtra caua prædixit ab ilice cornix*. rurſus. *Quòd niſi me quacumq; nouas incidere lites Ante ſiniſtra caua monuiſſet ab ilice cornix.* Horat. *Teq; nec læuus vetet ire picus, Nec vaga cornix*. porrò de augurijs plura à nobis collecta ſunt in ijs libris, quos de Vniuerſo diuinationis genere confecimus, quæ hîc repetere ſuperuacaneum foret.

ECLOGA IIII.

Interlocutores.

MELIBOEVS, CORIDON, ET AMYNTAS.

ME. *QVID tacitus Corydon, vultuq; ſubinde minaci,*
Quidve ſub ac platano, quà garrulus aſtrepit humor,
Infeſta ſtatione ſedes? iuuat humida forſan
Ripa? leuatq; diem vicini ſpiritus amnis?
CO. *Carmina iandudum, non quæ nemorale reſultent,*
Voluimus ò Melibœe, ſed hæc, quibus aurea poſſint
Secula cantari, quibus & deus ipſe canatur,
Qui populos, vrbemq; regit, pacemq; togatam.
ME. *Dulce quidem reſonas: nec te diuerſus Apollo*
Deſpicit ò iuuenis: ſed magna munera Romæ
Non ita cantari debent, vt ouile Menalcæ.
CO. *Quicquid ineſt, ſilueſtre licet videatur acutis*
Auribus, & noſtro tantùm memorabile pago:
Dum mea ruſticitas ſi non valet arte polita

Carmi-

Carminis: at certè valeat pietate probari.
Rupe ſub hac eadem, quam proxima pinus obumbrat,
Hæc eadem nobis frater meditatus Amyntas.
Quem vicina meis natalibus admouet ætas.

ME. *Iam puerum calamos, & odora vincula ceræ*
Iungere nunc cohibes, leuibus quem ſæpè cicutis
Ludere conantem vetuiſti fronte paterna?
Dicentem Corydon te non ſemel iſta notaui:
Frange puer calamos, & inanes deſere muſas,
Et potius glandes, rubicundaq́; collige corna.
Duc ad mulctra greges, & lac venale per vrbem
Non tacitus porta: quid enim tibi fiſtula reddet,
Quo tutere famem? certè mea carmina nemo
Præter ab his ſcopulis ventoſa remurmurat Echo.

CO. *Hæc ego, confiteor, dixi Melibœe; ſed olim*
Non eadem nobis ſunt tempora, non deus idem:
Spes magis arridet certè, ne fraga, ruboſq́;
Colligerem, viridiq́; famem ſolarer hibiſco,
Tu facis: & tua nos alit indulgentia farre.
Tu noſtras miſeratus opes, docilemq́; iuuentam,
Hiberna prohibes ieiunia ſoluere fago.
Ecce nihil querulum per te Melibœe ſonamus;
Per te ſecura ſaturi recubamus in vmbra,
Et fruimur ſiluis Amaryllidis, vltima nuper
Littora terrarum, niſi tu Melibœe fuiſſes,
Vltima viſuri, trucibuſq́; obnoxia Mauris
Paſcua Geryonis: liquidis vbi curſibus ingens
Dicitur occiduas impellere Bethis harenas.
Scilicet extremo nunc vilis in orbe iacerem,
Ah dolor: & pecudes inter conductus Hiberas,
Irrita ſeptena modularer ſibila canna:
Nec quiſquam noſtras inter dumeta camœnas
Reſpiceret: non ipſe daret mihi forſitan aurem
Ipſe deus vacuam, longeq́; ſonantia vota
Scilicet extremo non exaudiret in orbe.
Sed niſi fortè tuas melior ſonus aduocet aures,

Et noſtris aliena magis tibi carmina rident:
Vis aliena tua ſubigatur pagina lima?
Nam tibi non ſolùm venturos noſcere nimbos,
Agricolis qualemq́ ferat ſol aureus ortum,
Attribuere dei: ſed dulcia carmina ſæpè
Concinis. & modo te Baccheis muſa corymbis
Munerat, & lauro modò pulcher obumbrat Apollo,
Quòd ſi tu faueas trepido mihi, forſitan illos
Experiar calamos, here quos mihi doctus Iolas
Donauit: dixitq́, Truces hæc fiſtula tauros
Conciliat, noſtroq́ ſonat dulciſsima Fauno.
Tityrus hanc habuit, cecinit qui primus in iſtis
Montibus Hyblea modulabile carmen auena.

ME. *Magna petis Corydon, ſi Tityrus eſſe laboras.*
Ille fuit vates ſacer, & qui poſſet auena
Perſonuiſſe chelim; blande cui ſæpè canenti
Alluſere feræ: cui ſubſtitit aduena quercus:
Quem modò cantantem rutilo ſpargebat acantho
Nais, & implicitos comebat pectine crines.

CO. *Eſt (fateor) Melibœe deus: ſed ſi mihi Phœbus*
Forſitan abnuerit; tu tantùm commodus audi.
Scimus enim, quia te non aſpernatur Apollo.

ME. *Incipe; nam faueo: ſed proſpice ne tibi forte*
Tinnula tam fragili reſpiret fiſtula buxo,
Quæ reſonare ſolet, ſi quando laudat Alexis:
Hoc potius calamos, magis hòc ſectare canales,
Per me qui dignas cecinerunt conſule ſiluas.
Incipe: nec dubita. Venit en & frater Amyntas.
Cantibus iſte tuis alterno ſuccinit ore.
Dicite: nec mora ſit: vicibusq́ reducite carmen:
Tuq́ prior Corydon, tu proximus ibis Amyntas.

CO. *Ab Ioue principium, ſiquis canit æthera, ſumat,*
Si quis Athlantiaci molitur pondus Olympi.
At qui nunc noſtras præſenti numine terras,
Perpetuamq́ regit iuuenili robore pacem,
Lætus & auguſto felix arrideat ore.

AM. *Te quoq; facundo comitatus Apolline Cæſar*
Reſpiciat, montes neu dedignetur adire,
Quos & Phœbus amat, quos Iuppiter ipſe tuetur:
In quibus auguſtos viſuri ſæpè triumphos
Laurus fructificat, vicinaq; naſcitur arbos.

CO. *Ipſe polos etiam quo temperat igne geluq;*
Iuppiter, ipſe parens quo tu iam proximus ipſe
Cæſar abis: poſito pauliſper fulmine ſæpè
Creſſia rura petit: viridiq; reclinus in antro,
Carmina Dicteis audit Curetica ſiluis.

AM. *Aſpicis, vt virides audito Cæſare ſiluæ*
Conticeant? memini quamuis vrgente procella
Sic nemus immotis ſubitò requieſcere ramis.
Et dixi: Deus hinc certè Deus expulit Euros:
Nec mora, Pharſaliæ ſonuerunt ſibila cannæ.

CO. *Aſpicis, vt teneros ſubitus vigor excitet agnos?*
Vtq; ſuperfuſo magis vbera lacte grauentur?
Et nuper tonſis exundent vellera fœtis?
Hoc ego iam (memini) ſemel hac in valle notaui;
Et veniſſe Palem pecoris dixiſſe magiſtros.

AM. *Scilicet omnis eum tellus, gens omnis adorat:*
Diligiturq; deis, quem ſic taciturna verentur
Arbuta, cuius iners audito nomine tellus
Incaluit, floremq; dedit: cui ſilua vocato
Denſat odore comas: ſtupefacta regerminat arbos.

CO. *Illius vt primùm ſenſerunt numina terræ:*
Cœpit & vberior ſuccis fallentibus olim
Luxuriare ſeges, tandemq; legumine plenis
Vix reſonant ſiliquis: nec præfocata malignum
Meſſis habet lolium, nec inertibus albet auenis.

AM. *Iam neq; damnatos metuit iactare ligones*
Foſſor, & inuento, ſi ſors dedit, vtitur auro.
Nec timet, vt nuper, dum iugera verſet arator,
Ne ſonet offenſo contraria vomere maſſa:
Iamq; palam preſſo magis ac magis inſtat aratro.
Ille dat, vt primas Cereri dare cultor ariſtas

Poſſit:

Poſſit, & intacto Bromium perfundere vino:
Vt nudus ruptas ſaliat calcator in vuas:
Vt quoq; turba bono plaudat ſaginata magiſtro,
Qui facit egregios ad peruia compita ludos.
Ille meis pacem dat montibus, ecce per illum
Seu cantare iuuat, ſeu ter pede læta ferire
Carmina: nonnullas licet & cantare choreas.
Et cantus viridante licet mihi condere libro.
Turbida nec calamos exurdant claſsica noſtros.
Numine Cæſareo ſecurior ipſe Lyæo.

Co. *Pan recolit ſiluas: & amœna Faunus in vmbra*
Securus recubat: placidoq; in fonte lauatur
Nais: & humanum non calcatura cruorem
Per iuga ſiccato velox pede currit Oreas.

Am. *Dij, precor, hūc iuuenem, quē vos (niſi fallor) ab ipſo*
Aethere miſiſtis, poſt longa reducite vitæ
Tempora, vel potius mortale reſoluite penſum:
Et date perpetuo cœleſtia fila metallo.
Sit deus, & nolit penſare Palatia cœlo.

Co. *Tu quoq;, mutata ſeu Iuppiter ipſe figura*
Cæſar ades, ſeu quis ſuperûm ſub imagine falſa
Mortaliq; lates: & enim hunc deprecor orbem,
Hos precor æternos populos rege: ſit tibi cœli
Vilis amor, cœptamq; pater ne deſere terram.

Me. *Ruſtica credebam nemorales carmina vobis*
Conceſsiſſe deos, & obæſis auribus apta:
Verùm quæ imparibus modò concinuiſtis auenis,
Tam liquidum, tam dulce canunt, vt non ego malim,
Quod Peligna ſolent examina, lambere nectar.

Co. *O mihi quàm tenero decurrunt carmina verſu.*
Tum Melibœe ſonent: ſi quando in montibus iſtis
Dicar habere larem: ſi quando noſtra videre
Paſcua contigerit: vellit nam ſæpius aurem
Inuidia paupertas, & dixit vilia rura.
At tu, ſi qua modo non aſpernanda putabis,
Fer Melibœe deo mea carmina, nam tibi fas eſt

Sacra

Sacra Palatini penetralia viſere Phœbi.
Tum mihi talis eris, qualis qui dulce ſonantem
Tityron è ſiluis dominam deduxit in vrbem,
Oſtenditq́; deos; & ſpreto dixit ouili.
Tityre rura prius; ſed poſt cantabimus arma:
Reſpiciat noſtros vtinam fortuna labores.

AM. *Pulchrior & meritæ faueat deus ipſe iuuentæ.*
Nos tamen interea tenerum mactabimus hædum,
Et pariter ſubitæ peragemus fercula cœnæ.

ME. *Nunc ad flumen oues deducite. iam fremit æſtas:*
Iam ſol contractas pedibus magis admouet vmbras.

COMMENTARIVS,

In Eclogam Quartam.

AB argumento poëmatij factus eſt huic Eclogæ titulus *Cæſar*; ſic enim viſitur in codicibus Florentiæ diuulgatis à Philippo Iuncta.

Quid tacitus Corydon] Cogitabundi habitũ, ac geſtum exprimit: ſic Horatius. *An tacitum ſiluas inter reptare ſalubres.*

Sub hac platano] Sic etiam dixit Nemeſiãnus. *Atq; ſub hac platano mœſti ſolatia caſus Alternant.* fuit enim hæc arbor in delicijs habita ob amœnitaté vmbræ, quare crebra eius mentio æxtat apud poëtas. Moſchus ait. Αὐτὰρ ἐμοὶ γλυκὺς ὕπνος ὑπὸ πλατάνῳ βαθυφύλλῳ, Καὶ παγᾶς φιλέοιμι τὸν ἐγγύθεν ἦχον ἀκούειν. Horat. *Cur non ſub alta vel platano, vel hac Pinu iacentes ſic temerè,* & cætera. ſed & M. Tullius lib. 1. de Oratore. *Nam me hæc tua platanus admonuit, quæ non minus ad opacandum hunc locum patulis eſt diffuſa ramis, quàm illa, cuius vmbram ſequutus eſt Socrates.*

Garrulus aſtrepit humor] Nõ aliter fermè Lucretius. *Propter aquæ riuum ſub ramis arboris altæ.* Virgilius in Culice. *Riuum propter aquæ viridi ſub fronde latentem,* Tibull. *Sed canis æſtiuos*

ortus vitare ſub vmbra Arboris ad riuos prætereuntis aquæ.

Infeſta ſtatione ſedes] Cur *infeſta* dixerit, docuit illis verbis; *garrulus aſtrepit humor*. ſed & illis alteris verſibus ratio reddi poteſt. *Namque ſub exæſo raucum mihi pumice lymphæ Reſpondent; & obeſt arguti glarea riui.* ſunt qui legant *intecta*.

Leuatq; diem] Diei æſtum: phyſicè autē locutus eſt, etenim ex fluminibus frigida quædam aura aſſiduè ſpirare ſolet, veluti ſcriptum reliquit Ariſtoteles in Problematis: ſed & apud Arrianum in deſcriptione maris Euxini ita exaratum legas. ἐνθένδε ἐπλέομεν, τὰ μὲν πρῶτα ταῖς αὔραις ταῖς ἐκ τῶν ποταμῶν πνεούσαις ἕωθεν καὶ ἅμα ταῖς κώπαις διὰ χρώμενοι. ψυχραὶ μὲν γὰρ ἦσαν αἱ αὖραι, ὡς λέγει καὶ Ὅμηρος. auctor poëmatij, cui titulus Aetna, *Flumina parua ferunt auras*, inquit: quod Ammianus quoq; confirmat. Plinius narrat Nilum vnum omnium fluminum nullas expirare auras, id quod etiam apud Heliodorum Aethyopicorum libro 2. reperias: teſtatur etiam Diodorus libro 1. vbi cauſas inundationis Nili perſcrutatur.

Nemorale reſultat] Supra. *nihil armentale reſultat.*

Secula cantari] De aureo ſeculo videndus eſt Heſiodus, & ex noſtris Ouidius: res omnibus nota eſt, ac valdè puulgata.

Deus ipſe] Imperator. ſic Virgilius. *O Melibœe deus nobis hæc ocia fecit.*

Vrbemq; regit] Romam κατὰ τὴν ἀντονομασίαν, ἡ ἐξοχήν. Horat. *rubente Dextera ſacras iaculatus arces Terruit vrbem.*

Pacemq; togatam] Toga proprium fuit Romanorum veſtimentum, vnde Virgilius. *Romanos rerum dominos, gentemq; togatam*. ea vtebātur domi, cùm foris in militiam profecti chlamydem, aut ſagum, aut lenam ſumerent, hinc toga pro pace, ſagum pro bello. Ouid. *Occidit exemplum iuuenis memorabile morum, Maximus ille armis, maximus ille toga.* Martial. *Clarum militiæ Fronto, togæq; decus.* M. Tullius Oratione in Piſonem. *Cedant arma togæ, concedat laurea linguæ.* idem ſecunda aduerſus Catilinam. *Atq; hæc omnia ſic agentur, Quirites, vt res maximæ minimo motu, me viro togato duce ſedentur.* idem de ſago Philippica. 5. *Iuſtitium indici, ſaga ſumi dico oportere.* rurſus octaua. *Delectus tota Italia deſerti, ſublatis vocationibus: ſaga cras ſumentur.* rurſus 13. *Te non intelligis, delecta tota Italia habito, Conſulibus miſsis, Cæſare ornato, ſagis deniq; ſumptis, hoſtem indicatū?*

Magnæ munera Romæ] Quid ſi legamus *mœnia*? & quidem oportere arbitror ob id, quod ſtatim ſequitur. *Non ita cantari debet,*

debet, vt ouile Menalcæ. natus eſt autem error ex antiqua ortographia *mœnera* pro *munia*. Romam verò *magnam* appellauit vel ob amplitudinem Imperij, vel ob murorum ambitus magnitudinem. Virg. *hic maxima porrò Accepit Roma*. & iterũ. *nunc maxima rerum Roma colit*. rurſus. *Et iuxta Aſcanius magnæ ſpes altera Romæ*. alibi *altam* nominauit. *Albaniq; patres, atq; altæ mœnia Romæ*. alibi quoq; poſtquam de Roma per comparationem locutus eſt, ita ſermonem claudit. *Verùm hęc tantum alias inter caput extulit vrbes, Quantum lenta ſolent inter viburna cupreſſi*.

Non ita cantari debet] Significat τὸ πρέπον ſeruandum eſſe, quomodo etiam inquit Horatius. *Nos, Agrippa, neq; hęc dicere, nec grauem Pelidæ ſtomachum cedere neſcij; Nec curſus duplicis per mare Vlyſſei, Nec ſęuam Pelopis domum Conamur, tenues grandia*: & quæ ibi ſequũtur. ſic etiam Virgilius. *Cùm canerem reges, & prælia Cynthius aurem Vellit, & admonuit paſtorem Tityre pingues Paſcere oportet oues: deductum dicere carmẽ*. Columella. *Iſta canat maiore Deo, quem Delphica laurus Impulit*. & reliqua.

Acutis auribus] Aliter hîc accipiẽdæ ſunt *acutæ aures*, quàm fecerit Nemeſianus dicens. *aut digitis aures aſtringit acutas*: hîc enim attentas, & ad audiendum erectas, vel dociles intelligit poëta, quibus infra opponit *obęſas*: & *obęſis auribus apta*. illic verò ὀξείας, id eſt faſtigiatas, & in acumen collectas: Auſonius appellauit nares *acutas*, quæ ſagaciter odorarentur. *minus aptus acutis Naribus horum hominum*.

Valeat pietate probari] *Pietas* hoc loco idem pollet, quod apud M. Tullium, ibi. *Ego omni officio, ac potius pietate erga te cęteris ſatisfacio omnibus, mihi ipſe numquam ſatisfacio*.

Proxima pinus obumbrat] Cum platano pinum coniungit, ſupra enim dixerat: *quidue ſub hac platano, qua garrulus obſtrepit humor Infecta ſtatione ſedes?* idq; rectiſſimè; certè Horatij exemplum ſecutus videri poteſt dicentis. *Cur non ſub alta vel platano, vel hac Pinu iacentes ſic temerè*.

Inter meditatus Amyntas] Blandè Amyntam appellat; ſic etiam ſupra. *Hoc potius frater Corydon nemus, iſta petamus Antra patris Fauni*.

Odoræ vincula cerę] Mellis odorem adhuc ſeruantis; hæc enim præter cæteras nota eſt optimæ ceræ auctore Plinio.

Nunc cohibes] Alicubi ſpectabatur *cogis*, quod reijci nõ debet.

P *Fronte*

Fronte paterna] Seuera, vel ſimpliciter admonitoria, nam in priore ſenſu dixiſſet potius patrua, ſicut Horat. *aut exanimari metuentis patruæ verbera linguæ*. rurſus. *ſiue ego prauè, Seu rectè, ne ſis patruus mihi*. Catullus in Gellium. *Gellius audierat patruum obiurgare ſolere, Si quis delicias diceret, aut faceret*. M. Tullius pro Cælio. *Qui in reliqua vita mitis eſſet, fuit in hac cauſa pertriſtis quidam patruus, cenſor, magiſter.* idem ad Atticum. *Cura, amabo te, Ciceronem noſtrum, ei nos ἐπεὶ videmur.*

Frange puer calamos] Iuuenal. *Frange miſer calamos, vigilataque prælia dele.* ſic etiam Martialis. *Frange leues calamos, & ſcinde Thalia libellos, Si dare ſutori calceus iſta poteſt.* ſic apud Theocritum ſeipſum admonet Cyclops. Αἰκ' ἀνθὼν ταλ ρως τε πλέκοις καὶ θαλλὸν ἀμάσας ταῖς ἄρνεσσι φέροις, τάχα κα πολὺ μᾶλλον ἔχοις νῶν. vnde ſumpſit Virgilius, quod ait. *Quin tu aliquid ſaltem potius. quorum indiget vſus, Viminibus, mollique paras detexere iunco?* de inani ſtudio poëtarum multæ extant querelæ apud ſcriptores, atq; Ouidius quidem ſe à patre obiurgatum fuiſſe narrat his verbis. *Sæpè pater dixit, ſtudium quid inutile tentas; Meonides nullas ipſe reliquit opes.* Martialis ad Flaccum. *Pierios differ cantuſq;, choroſq; ſororum; Aes dabit exiſtis nulla puella tibi:* & cætera.

Rubicundaque collige corna] Virgil. *prunis lapidoſa rubeſcere corna.* Horat. *quid ſi rubicunda benignè Corna uepres, & pruna ferant?*

Lac venale per vrbem] Ex hac conſuetudine omen factum eſt Craſſo in Parthos proficiſcenti ab eo, qui ficus Cauneas inclamauit, auctore Plinio; eòdem referendum eſt Perſianum illud. *Dum ne deterius ſapiat pannucea Baucis, Cùm benè diſcinctò cantauit ocyma vernæ.* Martial. *Quod fumantia qui tomacla raucus Circumfert tepidis coquus popinis.* rurſus. *Surgite iam pueri, clamat ientacula piſtor,*

Quo tutere famem] Claudian. *Extremam defende famem.*

Ventoſa remurmurat Echo] Cur *ventoſam* Echo appellauerit, curq; *remurmurat* dixerit, ſciri poteſt ex Ariſtotele in Problematis, vbi illius effectus cauſam reddit, ad quam rem videndus eſt etiam Plinius libro 2. cap. 44. & Lucretius libr. 3. de ea ſic ait Maro. *aut vbi concaua pulſa Saxa ſonant, vociſq; offenſa reſultat imago.* Horat. *cuius recinit iocoſa Nomen imago.* rurſus. *vt iocoſa Redderet laudes tibi Vaticani Montis imago.*

Non eadem nobis ſunt tempora] Sententia Terentiana. *Nunc*

hæc

hæc tempora aliam vitam, alios mores poſtulant. olim autem tempus preſens denotat.

Ruboſq;] Mora in rubis naſcentia; ſic *quercus*, & *fagus* pro glande quandoq; ponitur.

Iam me ſolarer hybiſco] Qui gregibus obijci conſueuit, vnde extrema paupertas denotatur: verbo *ſolari* in hac re vſus eſt etiam Maro dicens. *Concuſſaq; famem ſiluis ſolabere quercu.*

Indulgentia farre] Pro fragis, moris, hybiſco, atq; alijs huiuſcemodi vilibus: opponit autẽ *alere* & *ſolari*: quocirca ſtatim dicet. *Per te ſecura ſaturi recubamus in vmbra.*

Ieiunia ſoluere fago] Virg. *Vuidus heſterna venit de glande Menalcas.* rurſus. *Concuſſaq; famem ſiluis ſolabere quercu.* in aliquibus exemplaribus *pellere* legebatur: hinc nos dicimus *aſciolnere*, quaſi ieiunium ſoluere per ſubauditum intellectum.

Recubamus in vmbra] Virg. *Tityre tu patula recubans ſub tegmine fagi.*

Siluis Amaryllidos] *Amaryllis* pro Roma, quomodo etiam Virgilius dixerat. *Poſtquã nos Amaryllis habet, Galatæa reliquit.*

Litora terrarum] Quæ ſint hæc vltima terrarum litora ſtatim expreſſius docebit, alioquin de Thule, aut Britannia intelligi potuiſſet, dicente Marone. *tibi ſeruiet vltima Thule.* atq; alibi. *Et penitus toto diuiſos orbe Britannos.* caput autem Bethicæ extremum fuiſſe noti orbis terminũ tradit etiam Solinus; itaq; Silius ait. *Atq; hominum fidem Gades, Calpemq; ſecutus; Dum fert Herculeis Garamantica ſigna columnis; Occubuit ſæuo Tytius certamine ductor.* hinc natum prouerbium τὰ πέρα Γαδείρων οὐ περατά.

Paſcua Geryonis] Inſula Erythria, ſiue Gadir, in qua propter ſoli fertilitatem Geryonem habitaſſe fabulantur poëtæ, cuius armenta Hercules abduxerit, de cuius vbertate videnda ſunt, quæ ſcribit Strabo lib. 3. conſule etiam, ſi libet, Dionyſium de Situ orbis.

Liquidis curſibus] Horatius dixit *liquido pede*, cùm eandem rem exprimere vellet; nam *liquidum* etiam ſimpliciter de aqua enunciatur; vnde & ipſam nomine generis ita vocat Horatius ibi. *Vt tibi, ſi ſit opus liquidi non amplius vrna, Vel cyatho, & dicas magno de flumine mallem, Quàm ex hoc fonticulo tantumdem ſumere.* Græcè Plutarchus ſic. καὶ ἐκ ἰσθέντι τῆς προσχαρᾶς τε ὑγροῦ τῶν ὑδάτων. *Liquidas vndas* dixit Catullus. *Dicuntur liquidas Neptuni naſſe per undas.* Tibull. *liquida deleat amnis aquæ.*

Tibullus ad Meſſalam. *Splendidior liquidis cùm ſol caput extulit vndis.* Nemeſ. Ecl. 2. *Nec tremulũ liqdis ſplẽderet lumine in vndis.*

Bethys arenas] Hiſpaniæ fluuius, qui regioni, quam interfluit, nomen dedit.

Conductus Hiberas] Mercennarius, alieni gregis paſtor, cuius notæ hominũ conditio viliſſima erat, hinc Menalcas apud Maronem. *Hic alienus oues cuſtos bis mulget in horas:* vide Luciani Dialogum, qui ab hoc hominum genere nomen ſumpſit.

Irrita ſeptena] Fiſtulæ πειρίστεχοις, quæ ſeptem cannis conſtabat. Virgil. *Eſt mihi diſparibus ſeptem compacta cicutis Fiſtula:* his Theocritus duas addit. Σύριγγ' ἂν ἐπόησα καλὰν ἐγὼ ἐννεάφωνον. cur autem fiſtula ſeptem cannis compingeretur, doctã, atq; abſtruſam rationem affert ſummus amicus meus, idemq; vir, ſi quis alius eruditiſſimus Fabius Paulinus in ſuo illo præclaro opere, quod *Hebdomades* inſcripſit; eam illic inſpici velim, nam mihi in his Commentarijs non eſt propoſitum in iſthæc φιλοσοφοῦσα digredi.

Camænas reſpicerent] Virg. *Libertas, quę ſera tñ reſpexit inertẽ.* de verbo *reſpicere* memini me quippiam ſuperius adnotaſſe.

Ipſe Deus] Amicus potentior, ſiue ipſe Imperator; diximus ſupra.

Non exaudiet] Et quod conſequens eſt, mihi non faueret, aut opem ferret: ſic Horat. *prece qua fatigent Virgines ſanctæ minus audientem Carmina Veſtam.*

Tibi carmina rident] Pro arrident κατὰ ἀφαίρεσιν, quæ figura crebrò occurrit in bonorum poetarũ ſcriptionibus; talia ſunt & illa; *temnere, ruere, ſtare, mittere*, atque alia his ſimilia pro *contemnere, eruere, obſtare, omittere*.

Vis aliena] Loquitur Corydon de ſuis carminibus, quæ *aliena* vocat; vel legendum eſt *hodierna*, quod docti viri admonuerunt, & eſt in codicibus Florentiæ impreſſis à Philippo Iuncta anno ſalutis. 1504.

Nam tibi non ſolùm] Quod paſtores interdum facere conſueuerunt, itaq; Ecloga inſequenti Mycon pater ſigna futuræ pluuiæ Cantum filium docet, eademq; tradit Virgilius in Georgicis; ſed & Aratus in Phænomenis aliqua cõmemorat.

Sol aureus] Virgilius de hac re ſic cecinit. *Sol quoq; & exoriens, & cùm ſe condet in vndas, Signa dabit; ſolem certiſſima ſigna ſequuntur, Et quæ mane refert, & quæ ſurgentibus aſtris.* quæ ſententia Aratum auctorem agnoſcit in illis. Ἠελίοιο δὲ

τοι μι-

τοι μελίτῳ ἑκάτερθεν ἰόντες, Ηελίῳ καὶ μᾶλλον ἐοικότα σύμματα καῦτα, Ἀμφότερον, δύνοντι, καὶ ἐκ περάτης ἀνιόντι. conſule Plinium. lib. 18.

Baccheis Muſa corymbis] Hedera, qua nimirum poëtæ coronari ſolent, vnde ab Horatio *præmium doctarum frontium* vocatur. *Me doctarum hederæ præmia frontium Dis miſcent ſuperis:* & alibi. *ſeu condis amabile carmen, Prima feres hederæ victricis præmia*. Virgil. *Paſtores hedera creſcentem ornate poëtam;* ad quod carmen conſule Seruium: *corymbus* dicitur hederæ fructus in modum racemorum vuæ conformatus; meminit Propertius. *Pelle hederam tumulo, mihi quæ pugnante corymbo Mollia contortis alligat oſſa comis*. de lauro etiam res notiſſima eſt, itaq; plura dicere ſuperſedeo.

Here quos] *Here* (inquit Sestus Pompeius Feſtus) *id eſt aduerbium temporis heri dictum à Græco* χθὲς. & Quintilianus. *Heri nunc i litera terminatur, at veterum Comicorum adhuc libris inuenitur Here ad me venit.* eo Iuuenalis vſus eſt. *Spes hodie minor eſt, here quàm fuit*. ſic etiam Martialis. *Et poſitum eſt nobis nil here, præter aprum.* rurſus alibi. *Vnguentum, fateor, bonum dediſti Conuiuis here, ſed nihil ſcidiſti*. item alibi. *Cur here, quod dederas, hodie puer Hile negaſti?* rurſus ibidem. *here qui puer Hile fuiſti.* per Iolam fortaſſe Nemeſianum intelligit, cui hæc Idyllia dicata eſſe voluit.

Dixitq; truces,] Muneris commendatio ex Terentij præcepto. *Munus, quantum potes, verbis adorna*. ſic Virgilius. *Eſt mihi diſparibus ſeptem compacta cicutis Fiſtula, Damœtas dono mihi quam dedit olim; Et dixit moriens, te nunc habet iſta ſecundum.* ac rurſus alibi. *Floribus, atq; apio crines ornatus amaro Dixerit: hos tibi dant calamos (en accipe) Muſæ; Aſcræo quos ante ſeni, quibus ille ſolebat Cantando rigidas deducere montibus ornos.* quibus alluſum videtur ad fabulam Orphei: fiſtulæ verò cantu feras beſtias cicurari plures tradiderunt, & notat Victorius Varijs Lectionibus: de ceruis quidem ſic ait Ariſtoteles de Hiſtoria animalium libro 9. ἁλίσκονται δὲ θηρευόμεναι αἱ ἔλαφοι συριττόντων καὶ ᾀδόντων, ὥστε καὶ κατακλίνονται ὑπὸ τῆς ἡδονῆς. δυοῖν δ' ὄντων, ὁ μὲν φανερῶς ᾄδει, ἢ συρίττει, ὁ δὲ ἐκ τοῦ ὄπισθεν βάλλει.

Tityrus hanc habuit] Virgilius, qui ſub ficta Tityri paſtoris perſona canere introducitur ſua prima Ecloga: is verò apud Latinos primus Bucolicum carmen cecinit imitatus Theocritum; itaq; de ſe ipſo ait. *Prima Siracuſio dignata eſt ludere verſu Noſtra, nec erubuit ſiluas habitare Thalia.* per *Hyblæam auenam*

nam Siracuſanam intelligit, & per hanc Theocritum ipſum, quem ſecutus eſt Maro, vt diximus.

Perſonuiſſe chelym.] Qui fiſtulam, quę paſtorum propria eſt, ad heroum, deorumq; laudes concinendas adhibere poſſet. Horat. *teq; teſtudo reſonare ſeptem Callida neruis, Nec loquax olim, neq; grata, nunc & Diuitum menſis, & amica templis.* vel qui fiſtulam adeò ſcitè tractaret, vt lyræ ſonum propemodũ referret, atq; ipſi quàm proximè accederet. Horat. *Tibia non vt nunc oricalcho vincta, tubæq; Aemula.* Quintil. lib. 10. cap. 1. *Sterſicorus quàm ſit ingenio validus, materiæ quoq; oſtendunt maxima bella canentem, & Epici carminis onera lyra ſuſtinentem, & ſi tenuiſſet modum, videtur æmulari potuiſſe Homerum.*

Aduena quercus] Qui canendi artificio celebres eluent, Orpheo pares eſſe dicuntur, de quo multa fabulantur poëtæ, atq; inter cætera de ipſo narrare ſolent, quòd feras cantu alliceret, arboreſq; radicitus euulſas ſono teſtudinis quòcumq; vellet, ſequi cogeret, ita enim præter cæteros, ſcribit Philoſtratus Iunior in Imaginibus. νεανιεῦται δέ τι καὶ μεῖζον ὁ ζωγράφος, δένδρα γὰρ ἀνασπάσας τῶν ῥιζῶν, ἀκροάτας ἄγει ταῦτα τῷ Ὀρφεῖ καὶ περὶ ἵστησιν αὐτῷ· πεύκη τε οὖν, καὶ κυπάριττος, καὶ κλῆθρος, καὶ αἴγειρος αὐτή, καὶ ὅσα ἄλλα δένδρα συμβάλλοντα τοὺς πτόρθους, οἷον χεῖρας, περὶ τὸν Ὀρφέα ἑστᾶσι. Sed & Ouidius Metam. 10. copioſius hoc argumentum proſequitur ab illo verſu. *Vmbra loco venit, non Chaonis abſuit arbor.* item Horatius. *Vnde vocalem temerè inſecutæ Orphea ſiluæ, Arte materna rapidos morantem Fluminum lapſus, celereſq; ventos, Blandum & auritas fidibus canoris Ducere quercus.* hic noſter in illis. *Affuit omne genus pecudum, genus omne ferarum, Et quæcumq; vagis alitum ferit aëra pennis.*

Rutilo ſpargebat acantho] Virgilius *croceum* appellauit. *Et circumtextum croceo velamen acantho.*

Commodus audi] In hoc commodus, ſi audiueris. Horat. *Donarem pateras, grataq; commodus Cenſorine meis æra ſodalibus.* ſic Tibullus. *Et magnas meſſes terra benigna daret.*

Si quando laudat Alexim] Manifeſtò alludit ad ſecundam Maronis Eclogam.

Conſule ſiluas] Et hic verſus illum Virgilij reſpicit. *Si canimus ſiluas, ſiluæ ſint Conſule dignæ.* atq; vniuerſam denique illam Eclogam.

Alterno ſuccinit ore] Alterum ab hoc carmẽ vim aperit verbi *ſuccinere*, ſignificat enim cantum alterius excipere, & poſt

alium

alium eaſdem partes ſumere, vnde tibia *ſuccentiua* dicitur, quemadmodum *incentiua* ea appellatur, qua caĕndi fit principium; docet Varro lib. I. de Re ruſtica. porrò Amyntam *fratrem* vocat, vel quia verè frater eſſet, vel ob amoris erga ipſum abundantiam, ſic ſupra Ecloga prima. *Hoc potius frater Corydon nemus, iſta petamus Antra patris Fauni.*

Vicibuſq; reducite carmen] Virgilius dixit; *Alternis dicetis, amant alterna Camænæ.*

Tuq; prior] Non aliter ferè Maro. *Incipe Dameta, tu deinde ſequere Menalca.*

Ab Ioue principium] Sic etiam Virgilius. *Ab Ioue principium Muſæ, Iouis omnia plena:* in quo Aratum imitari voluiſſe crediderim, qui dicat. Ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα τὸν οὐδέποτ' ἄνδρες ἐῶμεν Ἄῤῥητον. ſed & Theócritus quoq; inquit. Ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα, καὶ εἰς Δία λήγετε μοῖσαι.

Pondus Olympi] Vocat *pondus* alludens ad fabulam Atlantis, qui cœlum humeris ſuſtinuiſſe fingitur: figmentum eſt peruulgatum.

At qui nunc noſtras] Non longè diuerſus abit Horatius dicens. *Cælo tonantĕ credidimus Iouem Regnare, preſens diuus habebitur Auguſtus adiectis Britannis Imperio, grauibuſq; Perſis.*

Quos & Phœbus amat] Vel νομικῶς, propterea quod Apollo pauerit Admeti greges, vt alibi admonuimus, vel Palatiŭ intelligit, vbi erat bibliotheca Apollini ab Auguſto dicata: per *montes* verò, *quos Iupiter ipſe tuetur*, Capitolium intellige, in quo Iouis pheretrij templum conſtruxerat Romulus opima ſpolia de Acrone referens, vt narrat Plutarchus, & Liuius.

Laurus fructificat] Qua nimirum fronde triumphaturi duces coronabantur: ſumebatur autem ea laurus non ex Capitolio, quemadmodum hîc ſubindicare videtur Calphurnius, ſed ex Cæſarum villa, cui nomen ad Gallinas fluuio Tiberi im poſita iuxta nonum lapidem Flamminia via, qua de re conſulendus eſt Plinius libro 15. niſi fortè malumus intelligere de laureto, quod erat in monte Auentino teſte eodem Plinio; quamquam vniuersè ante Cæſarum, ac Pontificum domus ea arbor ſeri cŏſueuit, ſicut ibidem tradit idem auctor: ſed quod ait Calphurnius *fructificat* ad rem amplificandam pertinet, nă cùm laurus omnis ſua vi ſterilis ſit, triumphalis certè infœcunditatis vitio præ cæteris notatur à Plinio eo ipſo libro. per *vicinam* verò *arborem* quercum intelligit, quam ciuis ciui, à

quo

quo ſeruatus erat in prælio, teſtem vitæ, ſalutiſq; acceptæ dabat, auctore Gellio, ea verò è fronde querna fiebat, quoniã cibus, victuſq; antiquiſſimus querceus capi ſolitus ſit: reliquùm *vicinam* hîc appellat Calphurnius ad Palatinam quercum, ni fallor, alludens, antè ædes enim Auguſti fuit ingens quercus, quam ob ciues ſeruatos poſitam fuiſſe tradunt: eius meminit Ouidius dicens. *Cauſa ſuppoſitæ ſcripto teſtata coronæ Seruatos ciues indicat huius ope. Et Iouis hęc dixi, domus eſt, quod vt ipſe putarem Augurium monti querna corona dabat*. necnon Iuuenalis in illis. *Cùm farre, & vino Ianum Veſtamq; rogabat, An Capitolinam deberet Pollio quercum Sperare, & fidibus promittere quid faceret plus*. Martialis quoq; ad illam reſpexit dicens. *O cui Tarpeias licuit contingere quercus, Et meritam prima cingere fronde comam*. poſſumus etiam de querceto Montis Cælij dictum accipere, conſtat enim Cælium montem *Querquetulanum* fuiſſe nũcupatum à multiplici quercu, qua cõſeptus erat.

Poſito pauliſper fulmine] Sæpè grauioribus curis omiſſis mitiori aliquo ſtudio ſe oblectat; tale quippiam reperitur apud Horatium de Apolline ibi. *quondam cythara tacentem Suſcitat Muſam, neq; ſemper arcum Tendit Apollo.* & in carmine Seculari. *Condito mitis, placiduſq; telo Supplices audi pueros Apollo*.

Curetica ſiluis] A Curetis, ſeu Corybantis decantata: fuerũt autem Curetes Deorum adminiſtri, qui propterea Iouem in Creta aluiſſe crediti ſunt: de ipſis longa ſanè, atq; prolixa extat narratio apud Strabonem κογεχτεμιτων lib. 10. ſed præterea Diodorus, & Hyginus videndi ſunt, neq; non item Lucretius ab illo verſu. *Dictæos referunt Curetas, qui Iouis illum Vagitum*: & reliqua.

Conticeant] Quæ paulò antè ventorum vi agitatæ ſtrepitũ, ac murmur edebant, Cæſaris mentione iniecta ſtatim conticuerunt; eſt autem hoc ſolemne poëtis, cùm Dei aduentum ſignificare volũt. Lucret. *Te Dea, te fugiunt venti, te nubila cæli, Aduentumq; tuum; tibi ſuaues dædala tellus Summittit flores, tibi rident æquora ponti, Placatumq; nitet diffuſo lumine cælum*.

Subitò] Magno conſilio additur hoc, videlicet, vt res monſtri ſimilis efficiatur; alioqui enim paulatim ventum deſiſtere naturaliter conſueuit: ſuprà inuenias eamdem ferè ſententiam. *Deſiſtunt tremulis incurrere frondibus Euri, Altaq; per totos fecere ſilentia montes*.

Pharſaliæ ſonuerunt ſibila cannæ] Iudicij comprobatio ab

euentu; *Pharſalias* verò cannas vocat ruſtica ſimplicitate pro Arcadicis, vt ad Syringæ fabulam ſit alluſum; huic affine propemodum eſt Maronianum illud. *Amphion Dircæus in Actæo Aracintho.* quidam per *Pharaſalias cannas* accipiunt fiſtulas ex auletico calamo confectas, qui in ſtagnantibus Orchomenij Theſſaliæ fluuij aquis copioſè proueniunt, de quo plura ſcribit Plinius lib. 16. in quibuſdam codicibus legebatur *ſoluerunt* ἀντὶ τοῦ *ſonuerunt*, id eſt continuò Numeriano applaudentes ſonitum dederunt.

Subitus vigor] Eodem epitheto exornauit agnos Virgilius. *Sepè tener noſtris ob ouilibus imbuet agnus*. eſt autem vniuerſus hic locus ex Virgilio neſcio quo pacto expreſſus, ille enim ſic inquit. *Errantes hederas paſſim cum baccare tellus*, *Miſtaq; ridenti colocaſia fundet acantho*.

Exudent vellera fœtis] Conieci olim eſſe legendum, *exundent vellera fetis*, à qua coniectura ne nunc quidem valdè abhorreo, præſertim cùm in quibuſdam libris diſertè ſpectetur illud *exundent*, verumtamen, quoniam ſcribit Varro tonſuræ eſſe tempus inter æquinoctium vernum, & ſolſtitium, cùm ſudare oues incipiunt, à quo ſudore recens lana tonſa ſuccida eſt appellata, ἀπίχω: ad totius huius loci ſententiam faciunt verba Plutarci in Commentario, quo cauſam quærit, Cur Pythia carminibus oracula reddere deſierit inquiens. οἱ μὲν οὖν περὶ τὸ Γαλάξιον τῆς Βοιωτίας κατοικοῦντες, ᾔσθοντο τοῦ θεοῦ τὴν ἐπιφάνειαν, ἀφθονίᾳ καὶ περιουσίᾳ γάλακτος, πρὸ πάντων γὰρ ἐκ πάντων κελαρύζεν ὡς ἀπὸ κρανίων φέρτατον ὕδωρ θήλειον γάλα. τοὶ δὲ ἐπίμπλων ἐσσύμενοι πίθους, ἀσκὸς δὲ οὔτε τις ἀμφορεὺς ἐλίνυε δόμοις πέλλαι δὲ ξύλιναι πίθοι πλῆσθεν ἅπαντες. Deos verò hominum cœtibus quandoq; ſe inſerere conſueuiſſe cecinit Homerus dicens. Καί τε θεοὶ ξείνοισιν ἐοικότες ἀλλοδαποῖσι, Παντοῖοι τελέθοντες ἐπιςρεφῶσι πόληας.

Semel hac in valle notaui] Tenuis coniectura ex non admodum firma obſeruatione, itaq; ſuſpicabar fuiſſe ſcriptum *ſemel haud*, id eſt perſæpè: verumtamen, vt alij id ſæpè obſeruauerint, Corydoni ſanè non niſi ſemel vſu venit, vt idem inſpiceret, vel ſemel in illa valle, perſæpè fortaſſe alibi, quare nil eſt immutandum.

Taciturna verentur Arbuta] Aut vocis expertia, aut ventorum ſpiritu minimè agitata, dixerat enim paulò antè. *Aſpicis, vt virides audito Cæſare ſiluæ Conticeant*? atq; hoc quidem pacto accipi malo epithetum illud, quod alioquin ineptum eſ-

ſet, propterea quod non dicatur quippiam eo carere, quod ad id ſuſcipiendum non ſit accomodatum, veluti docet Alexander Aphrodiſienſis in Commentarijs ad tertium librum Topicorum Ariſtotelis.

Iners tellus] Sic etiam tellurē appellauit Horatius. *Qui terram inertem, qui mare temperat Ventoſum*. & *brutam* alio loco eodem ſenſu. *Quò bruta tellus, & vaga flumina*. ſimili ratione dictum eſt & illud. *Pone me pigris vbi nulla campis Arbor æſtiua recreatur aura*. per *pigros* enim *campos* incultos intelligit, horridos, ac deniq; ſteriles, & infrugiferos.

Incaluit] Reddita eſt apta generationi, quæ nimirum à calido ſit, & ſicco, tamquam à cauſis conficientibus, cùm terrá igitur ſua vi, ac natura frigida ſit, ſi flores, aut aliud paritura eſt, neceſſe eſt, vt extrinſecum calorem aſſumat, atq; adeò ſolis radijs intepeſcat, alioqui iners manebit, & infęcunda: ſentit Galenus libr. 1. de Naturalibus facultatibus in animalibus, ac ſtirpibus calidum, ac frigidum præcipuè agere, ſiccum verò, & humidum pati, id quod Ariſtoteles multò ante ſcriptū reliquerat tùm alibi, tùm initio quarto Meteorologic. dum loquitur de quatuor primarum facultatum numero, earumq; coniugationibus his verbis. ὧν τὰ μὲν δύο, ποιητικά, τὸ θερμὸν, καὶ τὸ ψυχρὸν, τὰ δὲ δύο παθητικά, τὸ ξηρὸν, καὶ τὸ ὑγρόν. & quæ ibi ſequuntur, nam quod illic Ariſtoteles dixerat, ſtatim ratione confirmare aggreditur.

Cui ſilua vocato] Alicubi ſpectabatur *quo: vocato* autem poſitum eſt pro aduocato.

Succis fallentibus olim] Spei agricolæ non reſpondentibus, aliter dictum eſt à Marone; *& fallax herba veneni*. idem ait. *Grandior & fœtu ſiliquis fallacibus eſſet*. quidam ſuſpicantur legi debere *ſulcis* pro *ſuccis*.

Vix reſonant ſiliquis] Cùm ſiliquæ plenæ ſunt, legumen, quod intus abſconditur, nuſquam ſe commouere poteſt, itaq; nec ſonum reddit, hoc enim conſequens omninò eſt. Virgilius inquit. *Vnde prius lætum ſiliqua quaſſante legumen, Aut tenues fœtus viciæ, triſtiſq; lupini Suſtuleris fragiles calamos, ſiluamq; ſonantem:* *vix* autē abſolutè inficiatur, quomodo etiam ſummi debet in illo Terentij: *vix apud me ſum*: ac ſic antea dixerat Lucilius. *Carcer vix carcere dignus*. notant grammatici.

Meſſis habet lolium] Eadem ratione infœlix appellauit Maro, *intereunt ſegetes, ſubit aſpera ſilua, Lappæq;, tribuliq;, interq;*

terq; nitentia culta Infœlix lolium, & ſteriles dominantur auenæ.

Metuet iactare ligones] Si quis hunc locum planiſſimè ſibi aperiri cupit, adeat Luciani Timonem, vnde exemplo ante oculos poſito Calphurnij φαντασία mirificè illuſtratur, neque enim dubito, quin eò reſpexerit poëta, cùm hæc ſcriberet; ſed interim tamen Horatium audiamus, qui & ipſe quoque huic loco intelligendo non minimùm affert adiumẽti, ibi. *O ſi vrnam argenti fors qua mihi monſtret, vt illi Theſauro inuento qui mercennarius agrum Illum ipſum mercatus arauit, diues amico Hercule.* vnde Perſius illud ſuum mutuatus eſt. *O ſi Sub raſtro crepet argenti mihi ſeria dextro Hercule.*

Vtitur auro] Neq; amplius ex noua principis liberalitate cum domino conferre cogitur tamquam in alieno ſolo inuentum, quod antè Adrianum paſſim obtinebat, ſicut colligimus ex.l.fructus.ff.ſolut. matrim. ſed hoc Calphurnius ad Numerianum tranſtulit adulatione quadam: ea de re nõnulla reperies Inſtitutionibus Imperialibus de Rer. diuiſ. vel ſimpliciter auro potitur, ſi in id fortè inciderit, dum agrum fodit: cæterùm theſauros humi abſcondi conſueuiſſe notũ eſt, & Plautinus Euclio ſuo exemplo docet: ſic etiã Horatius. *Nullus argento color eſt, auaris Abditæ terris inimice lamnæ Criſpe Saluſti.* Auſonius in Epigrammate. *At qui, quod terræ abdiderat, non repperit aurum, Quem laqueum inuenit, nexuit, & periit.* hinc theſaurum difinitur, vt ſit, *vetus quædam depoſitio pecuniæ, cuius non extat memoria, vt iam dominum non habeat.* Paulus Iuriſconſultus.

Ne ſonet offenſo] Iam non loquitur amplius de theſauris, vt quidam falsò interpretantur, ſed exequitur ſententiam, quam Ouidius quoq; expreſſit in Epiſtola Penolopes ad Vlyſſem his verbis. *Semiſepulta virum curuis feriuntur aratris Oſſa:* neq; non item Lucanus in illis. *Pluraq; ruricolis feriuntur dentibus oſſa:* quamquam per contrariam maſſam galeas, ocreas, thoracas, cæteraq; arma occiſorũ militũ poſſumus intelligere.

Inſtat aratro] Innititur aratro ipſum altius in terram adigens, ne præuaricetur, vt loquitur Plinius, à quo habitu *curuus arator* dicitur à Marone. *Tempora quæ meſſor, quæ curuus arator habere.*

Cultor ariſtas] Primitias Cereri offerre ex agricolarum inſtituto. Virgil. *In primis venerare deos, atq; annua magnæ Sacra refer Cereri lætis operatus in herbis.* auctor epigrammatis in

Priapum. *Contentus modico Bacchus ſolet eſſe racemo, Cùm capiant alti vix ſua muſta lacus: Magnaq; ſecundis cùm meſsibus area deſit, In Cereris crines vna corona datur.* de primitijs verò, quę in Sacroſancto veteri inſtrumento ſacerdotibus offerri Deus iubebat, piæ, doctæque extant ſententiæ apud Philonem Hebræum libro de Sacrificijs Abeli, & Caini, necnō de Sacerdotum honoribus; ſed ea non ſunt huius loci, & temporis.

Bromium perfundere vino] Bacchi cognomen à verbo βρέμειν, vel ἀπὸ τοῦ βρόμου, qui, cùm Bacchus in lucē ederetur, exauditus eſt teſte Diodoro, & Euſebio: Phornutus de Natura Deorum à voce calcantiūm vuam in torculari nominis originationem deducit, quæ ſi vera eſt, huic loco maximè quadrat; eius meminit Ouidius inter multa Bacchi cognomina dicens. *Thuraq; dant, Bacchumq; vocant, Bromiumq;, Lyæumq;, Ignigenamq;, ſatumq; iterum, ſolumq; bimatrem.*

Vt nudus ruptas] Ita fermè Nemeſianus. *celeriq; illudere plantæ Concaua ſaxa ſuper properant; vindemia feruet Collibus in ſummis, crebrò pede rumpitur vua: Nudaq; purpureo ſparguntur tempora muſto.*

Saginata magiſtro] Niſi hic verſus vno ſpatio ſit productior; cuiuſmodi ille apud Lucretiū. *Præter.n. quàmquòd morbi eſt, cùm corpus ægrotat*: media ſyllaba in voce *ſaginata* corripitur contrà eius naturam, quod notari volo; Propertius rectè. *Parua ſaginati luſtrabant compita porci.* rurſus. *Qui dabit immundæ venalia farta ſaginæ.* vel foras abijcienda eſt ſecunda vocalis, vt ſit *ſagnata*, veluti illud eiuſdem poëtæ, Propertij inquam; *Spectaclum ipſa ſedens primo temone pependit*. ac rurſus. *Spectaclum capta, nec minus vrbe fuit*. ſic etiam dixit Horatius. *Nullus argento color eſt auaris Abditæ terris inimice lamnæ, Criſpe Saluſti.* Virgilius. *Ac primùm laxos tenui de vimine circlos Ceruici ſubnecte.* quorū exemplo nos in noſtro Nereo, quod poëmation in nuptias Sereniſſimorum Principum Ferdinandi Medices, & Chriſtinæ Lotharingiæ non ita diu confecimus, & publicauimus, vt noſti, hunc in modum ſcripſimus. *ſemtis quid pluribus hortos Diſtinctos*. pro *ſemitis*, quod ineruditi quidam non videntes temerè, atq; imprudenter nos de ea re carpere non ſunt veriti, in quo inſcitiam ſuam manifeſtò detexerunt. cæterùm per *magiſtrum* vel conuiuij principem intelligemus, hoc eſt συμποσίαρχον, veluti apud Catullum. *Vt lex Poſthumiæ iubet magiſtra*: vnde *magiſteria*. Cicero. *Me verò & magiſteria*

delectant

delectant à maioribus inſtituta, & is ſermo, qui more maiorum à ſummo adhibetur magiſtro in poculo. vel ipſum vinum, quo nullus magiſter melior inueniri poteſt: aut etiam magiſtrum vici ruſtici, ad quem pertinuerit cura Compitalitiorum.

Ad peruia compita ludos] Feſta intelligit in honorem Bacchi celebrari ſolita, quæ τὰ ἀσκώλια vocabant Athenienſes, propterea quòd in medio theatri ſuper vtres, id eſt ἀσκοὺς inflatos, obunctoſq; vno pede ſubſilirent, vt delabentes riſum ſpectatoribus excitarent: hos ludos ita deſcribit Varro. *Etiam pelles bubulas oleo perfuſas percurrebant, ibiq; cernuabant, à quo vetus eſt ille verſus in carminibus. Ibi paſtores ludos faciunt corijs Conſualia.* Virgilius verò ſic. *Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris Cæditur, & veteres ineunt proſcenia ludi; Præmiaq; ingentes pagos, & compita circum Theſeidæ poſuere; atque inter pocula læti Mollibus in pratis vnctos ſaliere per vtres; Nec non Auſonij Troia genus coloni Verſibus incomptis ludunt, riſuq; ſoluto, Oraq; corticibus ſumunt horrenda cauatis; Et te, Bacche, vocāt per carmina læta, tibiq; Oſcilla ex alta ſuſpēdūt mollia pinu.*

Pacem dat montibus] Nō damno vulgatam ſcripturam, ſed indico alteram, quæ erat *motibus*.

Ter pede ferire] Trimetros canere qui quamquā ſenis ictibus, tribus tamen inſignioribus conſtant. ſic Horatius. *Pollio regum Facta canit pede ter percuſſo.* quidam codices præſeferebant *lenta*, quod ſenarij iambici naturam reſpicit, in quibus ſpondei frequentes collocabantur, vt tardius incederent, veluti docet Horatius Epiſtola ad Piſones.

Cantare choreas] Artificioſa dicendi ratione & cantum; & tripudium coniunxit poëta, nam veteres ſaltantes canebant. Virg. ſic. *Pars pedibus plaudunt choreas, & carmina dicunt.*

Condere libro] Inſcribere in cortice arboris, vt morem fuiſſe paſtoribus ſupra demonſtrauimus. Nemeſian. *Continet inciſo ſeruans mea carmina libro.* hic noſter. *Dic age, nam ceraſi tua cortice verba notabo; Et deciſa feram rutilanti carmina libro.* Glaucus in Epigrāmate. Ναὶ ναὶ Πὰν συριχτὰ, καὶ ὡς αἴγειρον ἐκεῖνα. Σοί τι κατὰ φλοιοῦ γράμμ' ἐνόλκτι λέγει.

Exurdent claſsica] Tubæ ſuo ingenti ſtrepitu noſtrorum calamorum exiguum ſonū offuſcant, neq; exaudiri permittunt; hoc enim naturale eſt, vt magnus aliquis fragor impedimento ſit, quominus tenuior ſonitus exaudiatur, quocirca qui ad Nili catadupas inhabitant ſeinuicem loquentes exaudire nequeunt.

queunt ob præcipitantis aquæ fragorem: porrò cùm prælium eſſet committendum, litui, tubæ, cornua, cæteraq; huiuſmodi bellica inſtrumenta clangebant, quod bellicum, ſeu claſſicum canere dicebatur, qua de re videndus eſt Vegetius de Re militari. lib. 2.

Securior ipſe Lyæo] Magis ſecurus ob numen Cæſaris, quàm ob numen Bacchi: eſt autem Lyæus Bacchi cognomen παρὰ τὸ λύω, quòd curis videlicet hominum mentes ſoluat, vt ait Ouidius. *Cura fugit, multo diluiturq; mero.* Horatius ad Græcum nomen alludens inquit. *Curam, metumque Cæſaris rerum iuuat Dulci Lyæo ſoluere.* per *Lyæum* vinum accipiens, quod eſt liquor Bacchi.

Faunus in vmbra] Quàm libenter captare cõſueuit. Horat. *Velox amœnum ſæpè Lucretilem Mutat Lycæo Faunus, & igneam Defendit æſtatem capellis Vſq; meis, pluuioſq; ventos.*

Per iuga ſiccato] Hic noſter. *Aſſuerunt ſicco Dryades pede, Naiades vdo.* cur verò *pedem ſiccatum* appellauerit declarat dicens. *humanum non calcatura cruorem:* nimirum ob ſanguinem occiſorum. Ouid. *Iam ſeges eſt, vbi Troia fuit, reſecandaq; falce Luxuriat Phrygio ſanguine pinguis humus.* Petronius Arbiter. *horrida tellus Extulit in lucem nutritas ſanguine fruges.* cæterùm Oreades Nymphæ montium nuncupantur παρὰ τοῦ ὄρους. Virgil. *quam mille ſecutæ, Hinc, atq; hinc glomerantur Oreades.* mihi placet vulgata ſcriptura. fuit tamen, cùm legerem *ſoccato* ἀντὶ τοῦ *ſiccato*, hoc eſt ſoccis induta. Propertius. *Cui ſæpè immundo ſacra conteritur via ſocco.* ſic Virgilius. *atq; altè ſuras incincta cothurno.* Heſiodus in Theogonia vocat Iunonem χρυσοπέδιλον: ſed hîc nihil mutandum, vt præmonui.

Poſt longa reducite] Votum longæuitatis. Horat. *Serus in cœlum redeas, diuq; Lætus interſis populo Quirini:* vel totidem (inquit) annos eidem rependite.

Cœleſtia fila metallo] Curate ne Parcæ ſtamen aureum vnquam intercidant, hoc eſt, efficite ipſum immortalem: nota autem ſunt, aut ſaltē paſſim obuia, quæ de Parcis ab antiquis traduntur: earum nomina commemorantur hæc, Clotho, Lacheſis, Atropos; Clotho quidem παρὰ τὸ συγκλώθειν τὰ ἀνθρώπινα; Lacheſis παρὰ τὸ λαγχάνειν τὸ πεπρωμένον; Atropos παρὰ τὸ ἀμετάτρεπτον τῆς μοιριδίου ἀνάγκης. earum pulcherrima extat deſcriptio apud Catullum de Nuptijs Pelei, & Thetidis ab illo verſu. *His corpus tremulum complectens vndiq; veſtis:* & reliqua.

per

per *metallum perpetuum* filà ex ſolido auro confecta accipe, ſi quidem aurum nulla rubigine tangitur, nec vllum intertrimentum patitur, vel nuſquam interruptum.

Tu quoq; mutata] Μίμησις Horatiana, ſic.n.ille *tandem venias precamur Nube candentes humeros amictus: Augur Apollo.* & reliqua.

Etenim hûc deprecor] Hic verſus in omnibus codicibus mendosè legebatur, itaq; meritò aſteriſco fuit notatus, ſed eum ipſe ita corrigo ex vetere exemplari: *viuas,* vel *venias, atq; hunc, precor orbem.*

Aeternos populos rege] Vel æternùm rege, vel *æternos populos,* hoc eſt Romanos ipſos, quorum imperium perpetuùm fore auguratur Iuppiter apud Virgilium dicens: *His ego nec metas rerum, nec tempora pono; Imperium ſine fine dedi:* Roma porrò dicta eſt *Vrbs æterna* eamdem ob cauſam.

Ceptamq; pariter] Vel quia Iouem paulò antè ipſum appellauit, qui hominum, deorumq; pater dictus eſt, vt alibi adnotauimus, vel tacitè ad honorem illum reſpexit, qui ciuibus de Rep. benè meritis, atq; adeò Imperatoribus ipſis tribuebatur, vt Patres patriæ dicerentur.

Nemorales deos] Agreſtes, qui lucos habitant, cuius generis ſunt Faunus, Pan, Syluanus, Satyri, Pomona.

Obæſis auribus apta] Rudibus, & indoctis à corporis habitudine; ſiquidem mores animi (teſte Galeno) corporis tépe-ramento vt plurimùm reſpondent; hinc Homerus Beotos pingues appellauit, eius gentis tarditatem ingenij, ac ſtupiditatem notans: παρ δὲ (inquit) οἱ ἄλλοι Ναῖον Βοιωτοὶ μάλα πίονα δῆμον ἔχοντες: niſi ſi ſoli fertilitatem reſpexit potius, quod mihi fit veriſimile ob id, quod de Oresbio ſtatim dixerat. Horatius. *Pingue pecus domino facias, & cætera præter Ingenium.* rurſus alibi: *Ne rubeam pingui donatus munere,* ideſt verſibus indoctis, & ineptis: hinc dicimus *pingui Mineruæ,* &, *pingui ingenio* fieri, quæ inſulſè, & ineptè fiunt: reſpondet autem Menalcas ei, quod initiò dixerat Corydon. *Quicquid ineſt, ſilueſtre licet videatur acutis Auribus, & noſtro tantùm memorabile pago.* & rel.

Imparibus concinuiſtis auenis] Quarum ſunt aliæ alijs maiores. Virgil. *Eſt mihi diſparibus ſeptem compacta cicutis Fiſtula.* vel *imparibus,* id eſt minimè aptis ad heroum laudes concinendas, qua de re ſuperius Menalcas Coridonem admonuerat; vel dictum eſt, vt illud; *ſed impar Voce ſonans.*

Tàm.

Tam liquidum] Cantus liquidus in laude ponitur, ſignificat enim clarum, & diſtinctum. Lucret. *Et variæ volucres nemora auia peruolitantes. Aëra per tenerum liquidis loca vocibus opplēt.* Virg. *Tum liquidas coruí preſſo ter gutture voces, Aut quater ingeminant.* eſt autem Græca phraſis pro liquidè, & dulciter canere. ſic Horatius. *Dulcè ridentem Lalagen amabo, Dulcè loquentem.* rurſus alibi. *aderat querenti Perfidum ridens Venus, & remiſſo Filius arcu.* Catullus ad Lesbiā. *qui identidem te Spectat, & audit Dulcè ridentem.* & in Endecaſyllabo. *illam, quam videtis Turpè incedere.* Nemeſianus, vnde hic locus deſumptus videtur. *qua dulcè locutus Tityrus è ſiluis dominam peruenit ad vrbem.*

Quod Peligna ſolet] Pelignos fauos tamquam cera ſpectabiles commendat Plinius, ſed Calabri mellis nobilitas ab Horatio celebratur ibi. *ego apis Matinæ More, modoq; Grata carpentis thyma per laborem Plurimùm circa nemus, vuidiq; Tiburis ripas operoſa paruus Carmina fingo.* nam Matinus mons eſt Calabriæ: hic locus expreſſus eſt ex Theocrito, ibi. Α δύ τι τὸ ϛόμα τοι κὰὶ ἐφίμερος ὦ Δάφνι ϕωνὰ· Κρέσσον μελπομένω τεῦ ἀκούειν, ἢ μέλι λείχειν.

Qui dulce ſonantem] Περιφραστικῶς C. Cilnium Mecœnatē intelligit, qui aditum Virgilio ad Cæſaris Auguſti beneuolentiam ſibi colligendam patefecit, quod argumentum tractat idem Maro Eclo. 1. Nemeſianus verò inquit. *cantamus auena, Qua diui cecinere prius, qua dulcè locutus Tityrus è ſiluis dominam peruenit ad vrbem.*

Dominam deduxit ad vrbem] Romam vocat *vrbem dominam*, hoc eſt μητρόπολιν, ſic Horatius. *ò tutela preſens Italiæ, dominæque Romæ.* idem *principem vrbium* appellat, ibi. *Romæ principis vrbium.* ſed Calphurnius imitatus eſt Nemeſianum, qui dixerit. *Dominam perducat ad vrbem.* ſic etiam Martialis. *Plus ſanè placeat, domina qui natus in vrbe eſt.*

Oſtenditq; deos] Auguſtos: principes enim deos vocabant veteres, vt docet Ioannes Tzetzes non vno in loco; Virgilius alij. *O Melibœe deus nobis hæc ocia fecit.*

Cantabimus arma] Alludit ad libros Georgicorum, & Aeneidos, quos poſt Bucolica conſcripſit Virgilius; eorum ordinē ipſe metrica fuit executus in proœmio Aeneidos, anteqā illos verſus Tucca, & Varro inde amouerent. *Ille ego qui quondam gracili modulatus auena Carmen, & egreſſus ſiluis vicina coegi; Vt quam-*

Vt quamuis auido parerent arua colono, Gratum opus agricolis; at nunc horrentia Martis Arma, virumq; cano.

Reſpiciat] Et per hoc faueat. Sic vſus eſt hoc verbo Virgil. *Candidior poſtquam tondenti barba cadebat, Reſpexit tamen, & longo poſt tempore venit.* hic noſter ſuperius hac ipſa Ecloga. *Nec quiſquam noſtras inter dumeta camœnas Reſpiceret.*

Decurrunt carmina] Bene *decurrunt*, nam carmina pedibus conſtãt, id eſt modulis quibuſdam incedunt, ſicut animalia pedibus. Horat. *nec cito pede currere verſus.* & iterum. *& euntes mollius*; ab eo, quod eſt in animalibus. Propert. *Et canit, vt ſoleant molliter ire pedes.* niſi fortè legendum ſit *menſu*, quod tamen non crediderim.

In montibus iſtis] Quos Roma ſuo ambitu complectitur.

Vellit nam ſæpius aurem] Auris memoriæ dicata fuit, hinc *aurem vellere* pro admonere. Virgil. *Cùm canerem reges, & prælia, Cynthius aurem Vellit, & admonuit.* & in epigrammate. *Mors aurem vellens, viuite ait, uenio.* Seneca de Beneficijs. *loquar mecum, & aurem mihi vellam.* item alibi. *Nec tamquam munus dabo; ſed verba mea redimam, & aurem mihi peruellam, damno caſtigabo promittentis temeritatem.*

Inuida paupertas] Quia inuidet ditioribus. Ouid. *Inuidus alterius rebus macreſcit opimis.*

Vilia cura] Cuiuſmodi ſunt, quæ initiò huius Eclogæ com memorauit Menalcas. *Et potius glandes, rubicundaque collige corna; Duc ad mulctra greges, & lac venale per vrbem Non tacitus porta.*

Penetralia viſcere Phœbi] Vel Cæſaris intimum cubiculum, quem etiam ſuperius Deum vocauit, vt dixi, vel ſacrariũ templi, quod Auguſtus in Palatio Apollini excitauit, vt auctor eſt Suetonius: in eo erat bibliotheca: vnde Horatius. *Scripta Palatinus quæcumq; recepit Apollo.*

Nos tamen interea] Non longè diſcedit hic noſter à Virgilij veſtigijs, ille enim ſic inquit. *Namq; erit ille mihi ſemper deus, illius aram Sæpè tener noſtris ab ouilibus imbuet agnus.* verùm hic hœdus occidi videtur in cœnæ vſum.

Iam fremit æſtas] Breuiores vmbras emittit, ſol enim cùm mediam cœli plagam peruadit, magis ex perpendiculo nos aſpicit, itaq; vmbras contrahit, ex aduerſo mane, cùm exoritur, vel cùm veſperi occidit, productiores efficit, propterea quod noſtrum hemiſperium ex tranſuerſo illuſtrat, ſicuti do-

cet Ariſtoteles in Problematis. Virgil. *Maioreſq; cadunt altis de montibus vmbræ.* Ouid. *Fecerat exiguas tùm ſol altiſſimus vmbras.* vide Strabonem γεωγραφ. extremo libro ſecundo, vbi περὶ τῶν περισκίων καὶ ἀμφισκίων καὶ ἑτεροσκίων loquitur.

ECLOGA V.

MYCON PATER, ET CANTHVS FILIVS. DIDASCALICA.

F*ORTE Mycon ſenior, Canthuſq; Myconis alumnus*
Torrentem patula vitabant arbore ſolem.
Tum iuueni ſenior præcepta daturus alumno,
Talia verba refert tremulis titubantia labris.
MY. *Quas errare vides inter dumeta capellas,*
Canaq; laſciuo concidere gramina morſu
Canthe puer, quos ecce greges à monte remotos
Cernis in aprico decerpere gramina campo:
Hos tibi do ſenior iuueni pater: ipſe tuendos
Accipe: iam certe potes inſudare labori:
Iam pro me gnauam potes exercere iuuentam.
Aſpicis vt nobis iampridem mille querelas
Afferat, & baculum premat inclinata ſenectus?
Sed qua lege regas & amantes luſtra capellas,
Et melius pratis errantes mollibus agnas,
Percipe. Vere nouo, cùm iam tinnire volucres
Incipient, nidoſq; reuerſa lutabit hirundo:
Protinus hiberno pecus omne mouebis ouili.
Tunc etenim toto vernanti gramine ſylua
Pullat, & æſtiuas reparabilis inchoat vmbras.
Tum florent ſyluæ: viridiſq; renaſcitur annus.
Tum Venus, & calidi ſcintillat feruor Amoris:
Laſciuumq; pecus ſalientes accipit hircos.

Sed

Sed non ante greges in paſcua mittito clauſos,
Quam fuerit placata Pales. Tu ceſpite viuo
Pone focum: Geniumq́; loci, Faunumq́; Laremq́;
Salſo farre voca. tepidos tunc hoſtia cultros
Imbuat: atq́; etiam, dum viuit, ouilia luſtra.
Nec mora: tunc campos ouibus, dumeta capellis
Orto ſole dabis, ſimul hunc accedere montem
Cœperit, & primæ ſpatium tepefecerit horæ:
At ſi forte vaces dum matutina relaxat
Frigora ſol, tumidis ſpument tibi mulctra papillis.
Implebis quod meſſe fluat. Rurſusq́; prementur
Mane quod occiduæ mulſura redegerit horæ;
Parce tamen ſatis: neu ſint compendia tanti,
Deſtruat vt niueos venalis caſeus agnos.
Nam tibi præcipuo fœtura colatur amore.
Te quoq́; non pudeat, cùm ſerus ouilia viſes,
Si qua iacebit ouis partu reſoluta recenti,
Hanc humeris portare tuis, natoq́; parenti
Ferre ſinu tremulos & nondum ſtare paratos.
Nec tu longinquas procul à præſepibus herbas,
Nec nimis ad motæ ſectabere pabula ſyluæ,
Dum peragit vernum Iouis inconſtantia tempus.
(Veris enim dubitanda fides) modò fronte ſerena
Blandius arriſit: modò cùm caligine nimbos
Intulit, & miſeras torrentibus abſtulit agnas.
At cum longa dies ſitientes afferet æſtus,
Nec fuerit variante deo mutabile cælum:
Iam ſyluis committe greges: iam longius herbas
Quære: ſed ante diem pecus exeat; humida dulces
Efficit aura cibos, quotiens fugientibus Euris
Frigida nocturno tanguntur paſcua rore,
Et matutinæ lucent in gramine guttæ.
Vt ſimul argutæ nemus increpuere cicadæ:
Ad fontem compelle greges: nec protinus herbas,
Vel campos permitte ſequi. ſine, protegat illos
Interea veteres quæ porrigit eſculus vmbras.

Verùm vbi decliui iam nona tepeſcere ſole
Incipiet, ſeræq́; videbitur hora merendæ,
Rurſus paſce greges, & opacos deſere lucos.
Nec prius æſtiuo pecus includatur ouili,
Quàm leuibus nidis ſomnos captare volucris
Cogitet, & tremuli tremebunda coagula lactis.
Succida iam tereti constringere vellera iunco
Cum iam tempus erit, maternas demere lanas,
Hircorumq́; iubas, & olentes cadere barbas,
Ante tamen ſecerne pecus: gregibuſq́; notatis,
Conſimiles include comas: ne longa minutis,
Mollia ne duris coeant, ne candida fuſcis.
Sed tibi cum vacuas poſito velamine coſtas
Denudabit ouis, circunſpice: ne ſit acuta
Forfice læſa cutis: tacitum ne puſtula virus
Texerit occulto ſub vulnere: quæ niſi ferro
Rumpitur, in miſerum fragili rubigine corpus
Corrodet ſanies, & putrida contrahet oſſa.
Prouidus (hoc moneo) viuentia ſulfura tecum,
Et ſcyllæ caput, atq́; intacta bitumina porta,
Vlceribus laturus, opem nec brutia deſit
Dura tibi; liquido picis vngere terga memento,
Si ſint raſa, linas viui quoq́; pondera melle
Argenti coquito, lentumq́; bitumen aheno,
Impreſſurus oui tua nomina; nam tibi lites
Afferet ingentes lectus poſſeſſor in aruo.
Tunc etiam, dum ſiccus ager, dum feruida tellus,
Dum rimoſa palus & multo torrida limo
Aeſtuat, & fragiles nimius ſol puluerat herbas.
Lurida conueniet ſuccendere galbana ſeptis;
Et tua ceruino luſtrare mapalia fumo.
Obfuit iſte malis odor anguibus; ipſe videbis
Serpentum cecidiſſe minas: non ſtringere dentes
Vlla poteſt vncos: ſed inani debilis ore
Marcet, & obtuſo iacet exarmata veneno.
Tunc age vicinæ circunſpice tempora brumæ

Quæ

Qua ratione geras aperit cum vinea ſepes,
Et portat lectas ſecurus vinitor vuas:
Incipe falce nemus, viuaſq́; recidere frondes.
Tunc opus eſt teneras ſummatim ſtringere virgas.
Tum debes ſeruare comas dum permanet humor,
Dũ viret; & tremulas non excutit Africus vmbras.
Aſt vbi conueniet tepidis fœnilibus olim
Promere, cum pecudes extremus clauſerit annus:
Sic tibi nitendum eſt. labor hoc in tempore noſter,
Gnauaq́; ſedulitas venit, & paſtoria virtus.
Nec piegat ramos ſiccis miſcere recentes,
Et ſuccos adhibere nouos. Neu torrida nimbis
Inſtet hyems, nimioq́; gelu, niuibuſq́; coactis:
Incuruare velis nemus, & conſtringere frondes.
Tum tamen aut leues hederas, aut molle ſalictum
Valle premes gelida. Sitis eſt penſanda tuorum
Canthe gregum viridante cibo. nihil aridus illis
Ingenti poſitus quamuis ſtrue proſit aceruus:
Virgea ſi deſint liquido turgentia ſucco:
Et quibus eſt aliquid plenæ vitale medullæ.
Præcipuè gelidum ſtipulis, & fronde caduca
Sterne ſolum, ne forte rigor penetrabile corpus
Vrat, & interno vaſtet pecuaria morbo.
Plura quidem monuiſſe velim; nam plura ſuperſunt.
Sed iam ſera dies cadit: & iam Sole fugato,
Frigidus æſtiuas impellit noctifer horas:

COM-

COMMENTARIVS
In Eclogam Quintam.

EDITIO Florentina a Philippo Iuncta procurata huic Eclogæ titulum præfigit *Mycon* à paſtore, qui in ea loqui introducitur.

Torrentem patula] *Patulam fagum* vocauit etiam Virgilius. *Tityre tu patulæ recubans ſub tegmine fagi*. ſic M. Tullius de platano. *Nam me hæc tua platanus admonuit, quæ nõ minus ad opacandum hunc locum patulis eſt diffuſa ramis, qu àm illa, cuius vmbram ſecutus eſt Socrates*. Homerus τανύφυλλον ἐλαίαν dixit. Moſchus βαθύφυλλον πλάτανον. illud *torrentem ſolem* conuenit cũ illo Catulli. *Sole ſub ardenti flauentia demetit arua*: quod & in Virgilio reperias. Propertius ait. *Venit enim tempus, quo torridus æſtuat aër, Incipit, & ſicco feruere terra cane.*

Tùm iuueni ſenior] Comparatiuum pro poſitiuo. Ouid. *Diua potens, ſeniorq; pater, pia ſarcina nati*. rurſus. *Iamque vale ſeniorq; pater, germanaq; Gorge*:

Tremulis titubantia labris] Pulchrè exprimit ſenectutis incommodum in verbis enunciandis, quod Græci vocant ἰσχνοφωνίαν, cùm quis nequit expeditè ſyllabam ſyllabæ contexere pronunciando, quo vitio ſenes præcipuè laborant, vnde ab Horatio *balba ſenectus* nũcupatur. *Occupet extremis in vicis balba ſenectus*: Tibullus. *Balbaque cum puero dicere verba ſenem*. quamquam propriè *balbus* eſt ψελλός. ſed ad mentem huius noſtri dixit Iuuenalis. *Vna ſenum facies, cum voce trementia labra*. Tibullus etiam. *Et ſibi blanditias tremula componere voce*. huiuſce verò effectus cauſam exquirit Ariſtoteles in Problematis, apud quem videre poteris.

Quas errare uides] Errando paſci. Virgil. *Ille meas errare boues, ut cernis, & ipſum Ludere quæ uellem calamo permiſit agreſti*.

Canaq; laſciuo] *Gramina cana* dixit ob pruinam. Virgil. *Frigora nec tantum cana concreta pruina*. rurſus. *dum mane nouum, dum gramina canent*. item alibi. *gelidus canis cùm montibus humor*

Liquitur.

Liquitur. Horat. *Nec prata canis albicant pruinis*. eadem ratione *Soracłem niue candidum*, & *Thracem* appellauit. cæterùm *laſciuo morſu* dixit pro voluptuoſo, & deſidioſo, ita enim interpretatur Seruius grammaticus illud Maronis. *Florentem cythiſum ſequitur laſciua capella*. & Conſtantinus ſanè de Agricultura ſcribit capras gregatim paſci, ſed maximè inuicem diſcedentes, ſaltanteſq;, ac laſciuientes. ſed & Columella de capro inquit. *quòd ſi uberius alatur, matrem ſtupro ſuperuenit, & ideo ante ſex annos conſeneſcit, propterea quod immatura Veneris cupidine primis pueritiæ temporibus exauſtus eſt, itaq; quinquennis parùm idoneus habetur fœminis implendis*.

In aprico] Sic *apricos colles*, & *aprica ſaxa* vocauit Maro. & quò *Duceret apricis in collibus uua colorem*. ac rurſus alibi. & altè *Mitis in apricis coquitur uindemia ſaxis*. *apricum campum* dixit Horat. *cur apricum Oderit campum patiens pulueris, atq; ſolis*.

Tuendos accipe] Virgil. *Quæ cura tuendo Sit pecori*.

Inſudare labori] Qui plurimus exhauriendus eſt pecori magiſtro, etenim, vt inquit Columella; *Magiſter huius pecoris debet eſſe acer, durus, ſtrenuus, laboris patientiſsimus, alacer, atq; audax, ut qui per rupes, per ſolitudines, per uepres facilè uadat, & non ut alterius generis paſtores ſequatur*.

Mille querelas] Ob multos, varioſq; morbos ſenes identidem infeſtantes, μακρὸς γὰρ αἰὼν συμφορὰς πολλὰς ἔχει, inquit Euripides. Iuncus in libro de Senectute apud Stobæum in Collectaneis hac de re plura ſcripta reliquit, quibus recenſendis, vt breuitati ſtudeam, conſultò ſuperſedeo. Apollodorus tamen ſenectutem ipſam morbum eſſe pronunciauit, τὸ γῆρας (inquit) ἐστὶν αὐτὸ νόσημα. & Ariſtoteles in libris de Animalibus ſenectutem appellat νόσον φυσικὴν.

Baculum premat] Senes inualidi baculo ſe ſuſtentare cõſueuerunt; hinc ait Iuuenalis. & *pedibus me Porto meis, nullo dextram ſubeunte bacillo*. Cornelius, cui pater luminibus captus pro baculo inniteretur, Scipio cognominatus eſt, & nomen ex cognomine poſteris dedit, auctore Macrobio; dicitur enim *Scipio* bacillus ille, cui ſenes innitũtur. Heliodorus Aethiopicorum lib. 1. ἐκ τῶν τοιαύταις μὲν ἐλπίσιν οὐ Ἀθηναῖοι τόνδε ἀνέτρεφον ἡλικίαν. ἀλλὰ τοῦ γήρως τὴν μὲν βακτηρίαν ἔσεσθαι προσδοκῶν. auctor ille, qui à nõnullis Cornelius Gallus eſſe perhibetur. *Hinc eſt, quod baculo incumbens ruitura ſenectus Aſſiduo pigram uerbere pulſat humum*. notum etiam eſt Sphyngis ænigma. Ἔστι δίπουν ἐπὶ γῆς,

ὦ τέτραπον, ὃ μία φωνὴ, Καὶ τρίπον. idem Latinus poëta, que m modò nominaui. *Fitq; tripes, rurſus quadrupes, ut paruulus infans.* ſed & Heſiodum audire operæpreciũ fuerit dicentem in Opere ἔργα καὶ ἡμέραι. τότε δὴ τρίποδι βροτῷ ἶσοι, οὗτ' ἐπὶ νῶτα ἔαγε κάρη δ' εἰς οὖδας ὁρᾶν. cæterùm *inclinatam ſenectutem* vocat à rei natura, ſenes enim terram ſpectare conſueuerunt, vnde *ſilicernium*, quòd ſilices videlicet intueantur, vt dixit Heſiodus. Nonius tamen aliunde originationem deriuat; hinc quoq; Plautinus iocus Curculione. *ecce autem bibit arcus, pluet, Credo, hercle, hodie.* uetulam enim, quòd incurua eſſet, & inflexa, *arcum* nominauit. Propertius ſic: *cùm ſis Ipſa anus; haud longa curua futura die*. Ouid. *Iam uenit tacito curua ſenecta pede*. preſtantiſſimus noſter poëta Torquatus Taſſius de Raimundo loquens, cùm Argantes Chriſtianos iterum ad ſingulare certamen prouocaſſet. *Et io, ben' ch'à gir' curuo mi condanni La graue età, non fia, che ciò ricuſi*. vel *inclinata* ad occaſum reſpiciens.

Et amantes luſtra capellas] Iam præcepta Cantho promere incipit Mycon; admonetq; vt capras in mõtibus, oues in pratis paſtum ducat, quod & rei ruſticæ ſcriptores obſeruari iubent; itaq; Varro inquit. *Caprinum pecus habet ſua propria quædam, quòd potius ſiluestribus ſaltibus delectatur, quàm pratis, ſtudioſè enim de agreſtibus fructibus paſcuntur, atq; in locis cultis uirgulta carpunt, itaq; à carpendo capræ nominatæ*. Columella quoque in hanc ſententiam. *Id autem genus* (de caprino pecore loquitur) *dumeta potius, quàm campeſtre ſitum deſiderat, aſperiſq; etiam locis, ac ſilueſtribus optimè paſcitur, nam nec rubos auerſatur, nec uepribus offenditur, & arbuſculis frutetiſq; maximè gaudet.* Macrob. *Capræ uerò conſuetudo hæc in paſtu uidetur, ut ſemper altum paſcendo petat*. Virgil. *Paſcuntur uerò ſiluas, & ſumma Lycæi, Horrentesq; rubos, & amantes ardua dumos.* idem quoq; tradit Conſtantinus de Agricultura libro 8. hic noſter paulò infra dicet. *tùm campos ouibus, dumeta capellis Orto ſole dabis.*

Pratis errantes mollibus] Ex Virgilio. *Mollibus in pratis vnctos ſaliere per utres.*

Vere nouo] Imitatio Virgiliana tum in verborum coniunctione, tum in præcepto ipſo. ſic ille. *Quantùm uere nouo uiridis ſe ſubijcit alnus.* item. *Vere nouo gelidus canis cùm montibus humor Liquitur.* id eſt vere ineunte; quoad præceptum ſic inquit idem ſummus poëta. *At uerò Zephyris cùm læta uocantibus æſtas, In ſaltus utrumq; gregem, atq; in paſcua mittes.* itidem

Horatius

Horatius. *Soluitur acris hyemis grata uice ueris, & Fauoni, Trahuntq; ſiccas machinæ carinas; Ac neq; iam ſtabulis gaudet pecus, neq; arator igni.*

Lutabit hirundo] Quod ſtatim in vniuerſum dixerat, nunc particulatim hirundinis exemplo poſito magis declarat; ſiquidem vere aduentante ſolet hirundo ex ignotis regionibus ad nos remeare, vnde *veris prænuncia* nuncupatur. Philemon. Ἡ μὲν χελιδὼν τὸ θέρος ὦ γύναι λαλεῖ. Ouid. *Fallimur, an ueris prænuncia uenit hirundo, Et metuit, ne qua uerſa recurrat hyems?* rurſus. *Tunc blandi ſoles, ignotaq; redit hirundo, Et luteum celſa ſub trabe figit opus.* Horat. *Nidum ponit Ityn flebiliter gemens Infœlix auis.* & alibi. *te dulcis amice, reuiſet Cum Zephyris, ſi concedas, & hirundine prima.* Virgil. *Hoc geritur Zephyris primum impellentibus undas, Ante nouis rubeant, quàm prata coloribus, ante Garrula quàm ſtagnis nidum ſuſpendat hirundo.* Ariſtophanis interpres admonet nos de prouerbio, ἡ χελιδὼν ἔαρος ἀρχά; itaq; ipſam Rhodij publicis votis quotannis inuitabant ſub tempus vernum his verbis. ἦλθε ἦλθε χελιδὼν καλὰς ὥρας ἄγουσα, καὶ καλοὺς ἐνιαυτούς; alterius adagionis ab hac auc ducti meminit Ariſtoteles in Ethicis; μία χελιδὼν ἔαρ οὐ ποιεῖ. deniq; Ariſtophanes, Homerus, Heſiodus, multi præterea alij tùm Græci, tùm Latini poetæ huius auis in hanc ſententiam meminerunt, quorum teſtimonia nihil eſt opus recēſere; de voce *lutare*, quod ad rem ipſam attinet, ſic eſt apud Aelianū. ἡ χελιδὼν, ὅτι εὐπορεῖν πηλοῦ, τοῖς ὄνυξι φέρει καὶ συμπλάττει τὴν καλιάν, εἰ δὲ ἀπορεῖ, βρέχει μὲν, ὡς Ἀριστοτέλης λέγει, ἑαυτὴν, καὶ εἰς κόνιν φέρει τὰ πτερὰ ἐμπάσασα, καὶ τοῦ πηλοῦ περιπαγέντος, ἐντεῦθεν ὑπὸ τὸ τεῖχος τῷ στόματι τὴν πρέπουσαν οἰκοδομίαν χειρουργεῖ. Ariſtoteles quoq; initio libri ſexti de Hiſtor. animal. hirundines ex luto nidos conſtruere ſcribit; ſed & lib. 9. eiuſdē operis id fuſius deinde explicat, velut ibi perſpici pōt, docet ēt ex ipſomet Ariſtotele Antigonus in Cōgerie mirabiliū narrationū. Plinius de hac re ita inquit, *Gellio Doxius Cœli filius lutei ædificij inuentor placet, exemplo ſumpto ad hirundinum nidis.* Ouid. *Tùm blandi ſoles, ignotaq; prodit hirundo, Et luteum celſa ſub trabe figit opus* Tertullianus de auibus generatim inquit libro primo de Opificio Dei. *nidos enim aut luto ædificant, aut virgultis, & frondibus conſtruunt, & uberiùs expertis incubabant ouis.* de verbo ipſo ſciendum eſt Catonem eo vſum fuiſſe dicentem; *conſpergito amurca omne, quod lutaueris.* Spartianus in Heliogabalo. *Miſit, qui in caſtris*

ſtatuarum eius titulos luto tegerent, & cætera; deinde ſubdit. *Sed vbi primùm lutati ſunt tituli ſtatuarum, milites omnes exarſerunt.* hinc *delutare* pro eodem, quod apud Catonem reperi, ibi. *Si habitationem delutare vis, terram quàm maximè cretoſam, vel rubicoſam ſumito, & amurcam infundito, paleas indito.* aliud verbum hinc formatur, quod eſt *luteſco*. Furius. *Sanguine diluitur tellus, caua terra luteſcit*.

Pecus omne mouebis ouili] Horat. *ſoluitur acris hyems*; & cætera: poſui non multò antè.

Pullat] Pullulat. Ouidius in hanc ſententiam dixit. *Omnia tunc florent, tunc eſt noua temporis ætas, Et noua de grauido palmite gemma tumet. Et modò formatis operitur frondibus arbos, Prodit, & in ſummum ſeminis herba ſolum.*

Reparabilis] Horat. *redeunt iam gramina campis Arboribuſque comæ*. ſiluam ceduam accipe.

Tùm florent ſiluæ] Veris deſcriptio à conſequentibus, ita fermè Virgilius. *Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos, Nunc frondent ſiluæ, nunc formoſiſſimus annus.* item alibi. *Vere tument terræ, & genitalia ſemina poſcunt.* Horat. *Diffugere niues, redeunt iam gramina campis, Arboribuſq; comæ.* Ouid. *Omnia tunc florent, tunc eſt noua temporis ætas; Et noua de grauido palmite gemma tumet: Et modò formatis operitur frondibus arbos, Prodit, & in ſummum ſeminis herba ſolum.*

Tùm Venus] Lucret. *Nam ſimul ac ſpecies patefacta eſt verna diei, Et reſerata viget genitabilis aura Fauoni; Aëriæ primùm volucres te, diua, tuumq; Significant initum percuſſæ corda tua vi, Inde feræ pecudes perſultant pabula læta,* & quæ ſequuntur.

Salientes accipit hircos] De caprarum admiſſura aliter omninò Varro de Re ruſtica, *Quod ad fœturam pertinet* (inquit) *deſiſtente autumno exigunt à grege in campos hircos in caprilia; item vt in arietibus dictum, quæ concepit poſt quartum menſem, reddit tempore verno.* neq; non item Columella his verbis. *Tempus admiſſuræ per autumnum ferè ante menſem Decembrem præcipimus, vt propinquãte vere gemmantibus frutetis, cùm primùm ſiluæ noua germinant fronde, partus edatur;* verùm Calphurnius non de admiſſura loquitur, ſed de Veneris deſiderio, qđ excitat vernũ tempus in animãtibus, atq; Ariſtoteles quidem de Hiſtor. animalium ſcribit animalia propè omnia propenſiora eſſe ad coitum verno tempore; porrò voce *ſalire* in hũc ſenſum vtitur etiam Varro, ibi. *deterrent ab ſaliendo fiſcellas è iunco, aliave qua re, quod adligant*

adligant ad naturam. Ouidius quoque inquit. *Læta ſalitur ouis.*

Sed non antè greges] Primũ pręceptũ ad religionem pertinet, ſic Heſiodus in Carmine ἔργα καὶ ἡμέραι. Ἀλλὰ σὺ τῶν μὲν πάμπαν ἔεργ' ἀεσίφρονα θυμὸν, Καδδύναμιν δ' ἔρδειν ἱερ' ἀθανάτοισι θεοῖσιν Ἁγνῶς καὶ καθαρῶς, ἐπὶ δ' ἀγλαὰ μηρία καίειν: & quæ ibi ſequunt.

Ceſpite viuo] Horat. *Nunc viuum mihi ceſpitem, hîc Verbenas pueri ponite, thuraq; Bimi cum patera meri*. rurſus alibi. *poſituſq; carbo in Ceſpite viuo*. etenim aræ ex ceſpite fiebant. hoc ſacrificium erat luſtrale; ipſius meminit Horatius, ibi. *Nunc & in vmbroſis Fauno decet imolare lucis*.

Salſo farre voca] Mola, quæ in ſacrificijs adhibebatur; Virg. *Sparge molam, & fragiles incende bitumine lauros*. auctor obſcœmi carminis in Priapum. *Illuſit mihi pauper inquilinus, Qui libum dederat, molamq; fuſam*. aliqui putant *molam* fuiſſe farinam ex hordeo torrefacto; quòd ſi ad Græcos ritus referamus, verũ eſt, ſed in Romanorũ ſacris ex farre, ſale, & aqua cõficiebatur.

Imbuat] Virgil. *illius aram Sæpè tener noſtris ab ouilibus imbuet agnus*. Ouidius autem ſic. *percuſſaq; ſanguine cultros Inficit in liquida præuiſos forſitan vnda:*

Ouilia luſtra] Infrà. *Nam dum lentus abes, luſtrabit ouilia Thyrſis*. nil opus eſt hîc repetere, quę fuſius à nobis perſcripta ſunt in Commentarijs de Ritibus ſacrorum Ethnicorum, quos Senecæ exemplo confecimus.

Campos ouibus] Ὑπαλλαγὴ, velut apud Maronem. *Linquere pollutum hoſpitium, & dare claſſibus Auſtros*. ad ſententiam facit, quod ſcripſit ſuperius hic noſter. *Sed qua lege regas & amantes luſtra capellas, Et melius pratis errantes mollibus agnos*. Macrobius quoq; ait in Saturnalibus. *Capræ verò cõſuetudo hæc in paſtu videtur, vt ſemper altum paſcendo petat*. rurſus de capra loquẽs. *quæ dum paſcitur ab imis partibus, ſemper prominentiam ſcopulorum alta depoſcit*: quæ verba, ſi Ariſtotelis locum, de Hiſtoria animalium, quem infrà ponam, reſpiciunt, videndum eſt an rectè à Macrobio reddita fuerint: Ariſtoteles ait libro 8. πρόβατα δὲ καὶ αἶγες, εἰσὶ μὲν ποηφάγα, τὴν δὲ νομὴν ποιοῦνται τὰ μὲν πρόβατα, προσεδρεύοντα καὶ μονίμως, αἱ δ' αἶγες, ταχὺ μεταβάλλουσαι, καὶ τῶν ἄκρων ἀπτόμεναι μόνον. Sed tamen adire præſtiterit Columellam, Conſtantinũ Cæſaré, quem vocãt, & alij rei ruſticæ ſcriptores.

Simul hunc] Simulatq;. Horat. *Et domus exilis Plutonia, quò ſimul mearis, Nec regna vini ſortiere talis*. item alibi. *qui ſimul Strauere ventos æquore feruido Deprælianteſ*. rurſus. *quorum ſi-*

mul alba nautis Stella refulsit. atque alibi non ſemel. Catullus quoq; ibi. *Nam ſimul id factum eſt, multis diluta labella Guttis abſterſiſti omnibus articulis*. deniq; M. quoq; Tullium ita quandoq; locutum fuiſſe, deprehendi veluti cùm ait. *& ſimul à Cæſare ei literæ, quas expectaret, remiſſæ eſſent, auctorem etiam daturum*. de hora paſcendi gregis vide Columellam, qui Maronis etiam teſtimonium citat.

Spument tibi mulctra papillis] Verbo *ſpumare* vſus quoq; fuit Virgilius de eadem re loquens. *Quàm magis exhauſto ſpumauerit vbere mulctra, Læta magis preſſis manabant vbera mammis*: hîc tamen pro *papillis* alicubi *capellis* viſebatur.

Quod meſſe fluit] Non minus obſcurè eamdem ſententiam expreſſit Virgilius. *Quod ſurgente die mulſere, horiſq; diurnis, Nocte premunt, quod iam tenebris, & ſole cadente Sub lucem exportant calathis, adit oppida paſtor, Aut parco ſale contingunt, hyemiq; reponunt*: eſt autem vtriuſq; poëtæ hic ſenſus: caſeus, qui ex lacte benè manè expreſſo fingitur, intra paucos dies abſumi debet, neque enim fert diuturnitatem, qui verò ex lacte, quod veſperi emulgetur, conficitur, non ita facilè corrumpitur, itaq; in ſequentem annum conſeruari poterit: ſed vt caſeum à muribus, & à vetuſtate incorruptum ſerues, cerebrum muſtelæ coagulo addito: de caſei confectura vide (ſi vacat) præter cæteros, Columellam lib. 7. cap. 8.

Parce tamen fœtis] Hoc etiam Varro præcipit dicens. *Interea matres eorum his temporibus* (intellige tu, quibus vterú gerunt) *non mulgent quidam, qui melius, omninò perpetuò, quod & lanæ plus ferunt, & agnos plures*: idem quoq; ſignificare voluit Columella hoc ſermone. *Quippe ſinguli agni binis nutricibus ſummittuntur, nec quicquam ſubtrahi ſummiſſis expedit, quo ſaturior lactis agnus celeriter confirmetur, & parta nutrici conſociata minus laboret in educatione fœtus ſui*. ſed & Virgilius hûc eſt intuitus in illis. *Et ſuccus pecori, & lac ſubducitur agnis*. ſed & Georgic. 3. *nec tibi fœtæ More patrum niueæ implebunt mulctralia vaccæ, Sed tota in dulces conſument vbera natos*. tradit antem Africanus omnia pecora immenſum lac dare, vnàq; fœtum enutrire, ſi cythiſum comederint, aut dictàmum ventribus ipſarum alligaueris; refert Conſtantinus Cæſar, quem vocant: verùm non omne lac animalium vterum gerentium vtile eſſe tradit Ariſtoteles de Hiſtoria animalium.

Venalis caſeus] Supra: *& lac venale per vrbem Non tacitus*

porta.

porta. Virgil. *Pinguis, & ingratæ premeretur caſeus urbi*.

Hanc humeris portare tuis] Virgil. *hanc etiam uix Tityre duco; Hic inter denſas corilos modò namq; gemellos, Spem gregis, ah ſilice in dura connixa reliquit*. cæterùm conſule Varronem de Re ruſtica: porrò illud *parenti* lego *tepenti* ex antiquis libris.

Ferre ſinu] Tibull. *Non agnamue ſinu pigeat, fœtumue capellæ Deſertum oblita matre referre domum*. & quidam ſummus amicus meus carmine quopiam ludens ita olim cecinit. *O hœde fœlix paruule, ad cancellulos Quem debilem ſinu refert uirgo pia, Nec fert carere te parente ſimula Deſertum, & illum conuocantem queſtibus, Et uix trahentes languidos uia pedes.*

Procula præſepibus] Huius quoq; rei admonuit nos Virgilius. *Ipſe pater ſtatuit, quid menſtrua luna moneret; Quo ſigno caderent Auſtri, quod ſæpè uidentes Agricolæ propius ſtabulis armenta tenerent*. itaq; in hoc noſtro lego deinde *amotæ* non *admotæ*.

Iouis inconſtantia] Tunc enim crebri, repentiniq; imbres decidunt, quos Iouem immittere creditum eſt; hinc Virgilius. *Et iam maturis metuendus Iupiter uuis*. ob frequentes pluuias, quæ per id tempus decidere ſolent Virgilius ver *imbriferum* nuncupauit.

Cum caligine nimbos] βρέμει. cur autem verè plurimùm tonet, minimùm hyeme in cauſa putat eſſe Plutarchus inæqualitatem temperiei: ſed Lucretius puriſsimis, eiſdemq; ſuauiſſimis verſibus hoc ipſum fuſius explicat dicens. *Autumnoque magis ſtellis fulgentibus alta Concutitur cœli domus undiq;, totaq; tellus, Et cùm tempora ſe ueris florentia pandunt, Frigore enim deſunt ignes, uentiq; calore Deficiunt, neq; ſunt tàm denſo corpore nubes; Inter utrumq; igitur cùm cœli tempora conſtent, Tùm uariæ cauſæ concurrunt fulminis omnes, Nam fretus ipſe anni permiſcet frigus, & æſtum; Quorum utrumq; opus eſt fabricanda ad fulmina nobis Vt diſcordia ſit rerum, magnoq; tumultu, Ignibus, & uentis furibundus fluctuet aër: Prima caloris enim pars, & poſtrema rigoris, Tempus id eſt uernum, quare pugnare neceſſe eſt Diſsimilis inter ſe ſe, turbareq; mixtas.*

Torrentibus abſtulit agnas] Talę quippiam viſitur apud Maronem. *Sæpè etiam immenſum cœlo uenit agmen aquarum, Et fœdam glomerant tempeſtatem imbribus atris Collectæ ex alto nubes, ruit arduus æther, Et pluuia ingenti ſata læta, boumq; labores Diluit*. & reliqua. propius tamen ad hunc locum accedunt, quæ ſcripta reliquit Ouidius in hæc verba. *Expatiata ruunt per*

apertos

apertos flumina campos, Cumq; ſatis arbuſta ſimul, pecudeſq;, riuoſq;. Tectaq; cumq; ſuis rapiunt penetralia ſacris. verumtamen prætereundum non eſt, quibuſdam legendum videri in Calphurnio *tondentibus* pro *torrentibus*, hoc ſenſu; adeò quandoq; inualeſcunt tempeſtates turbulentę, vt agnas è manibus auferant eas tondentium.

At cùm longa dies] Aeſtas, quo tēpore dies longiſsimi ſunt, ſicut hyeme breuiſſimi. Virgil. *Atq; ubi iam breuiorq; dies, & mollior æſtas*. porrò quod ſequitur *ſitientes* alicubi ſcriptum reperi *ſitientibus* auferendi caſu; nil tamen muto, intelligoque æſtus inducentes. Alcæus. πάντα δὲ διψᾷ ὑπὸ καύματος. Virgil. *Inde ubi quarta ſitim ueniens collegerit hora*. Horat. *Adduxere ſitim tempora Virgili*.

Variante Deo] Cœli iuconſtantiā, quā vocat Maro, intelligit.

Humida dulces] Hac de re ſic ſcribit Varro de Re ruſtica. *Cùm inter hæc bina loca, ut iugum continet ſcirpiculos, ſic colles publicè diſtantes paſtiones, eaq; ibi, ubi paſcuntur in eadem regione, tamen temporibus diſtinguunt, ut æſtate quòd tunc plurima luce exeunt in paſtum, propterea quod tunc herba roſcida, meridianę, quę eſt aridior, iucunditate præſtat.* ac paulò poſt. *Ab occaſu paruo interuallo interpoſito ad bibendum appellunt, & rurſus paſcunt, quoad contenebrauit, iterum enim tunc iucunditas in herba redintegrauit.* idem quoq; confirmat Columella Virgilij teſtimonio ſcribēs; *De temporibus autem paſcendi, & ad aquam ducendi per æſtatem non aliter ſentio, quàm ut prodidit Maro. Luciferi primo cùm ſidere frigida rura Carpamus, dum mane nouum, dum gramina canent; Et ros in tenera pecori gratiſſimus herba.* Nemeſianus verò ſic. *Incipe dum ſalices hœdi, dum gramina uaccæ Detondent, uiridiq; gregem permittere campo, Et ros, & primi ſuadet clementia ſolis.* ſed & Conſtantinus, & alij Rei ruſticæ ſcriptores idem vno ore teſtantur.

Fugientibus Euris] Flare deſinentibus, quod euenit circa ſolis occaſum tali de cauſa. Cùm vaporis copia è terra excitata amplior eſt, quàm vt ſolis radijs abſumi, atq; reſolui queat, tunc ipſe humor ſiue halitus in altum euectus ſolis radijs cietur, qui quantò ſunt vehementiores, tantò validius ipſum impellunt, itaq; exoriente ſole venti ſpirant vehementiſſimè, occidente verò conflacceſcunt, quòd eorū motio vlterius non adiuuetur, nec quemadmodum antea, cieatur, quæ fuit Theophraſti ſententia in libris de Ventis; conſule etiam Ariſtotelem

lem in libris de Rebus, quæ in aëre gignuntur, & in Problem.

Tanguntur paſcua rore] Sic eſt in duobus meis exẽplaribus, & ita concipio, in tertio legebatur *tinguntur*, quod nec valdè reſpuerim, nam ſic fermè loquitur Varro de Re ruſtica. *ſupra terram aëre frigidiore tinguntur*: vbi tamen Victorius exſcribi debere ſuſpicatur *tanguntur*, quod me in ſententiam confirmat. ros verò *nocturnus* appellatur, quia noctu decidat, vnde ipſum *Lunæ filium* vocauit Alcman. Διὸς θύγατηρ ἔρσα τρέφει καὶ σελάνας δίας.

Et matutinæ luceut] Poëtica deſcriptio eius, quod ſtatim dixerat: ſic Auſonius Elegia de Roſa. *Vidi concretas per gramina flexa pruinas Pendere, aut olerum ſtare cacuminibus: Caulibus & patulis teretes colludere guttas, Et cœleſtis aquæ pondere tum grauidas*. cur autem *matutinæ* dixerit, ſciri poteſt ex Ariſtotele in Meteoris. itidem canit Propertius. *Sidera ſunt teſtes, & matutina pruina*.

Vt ſimul arguta] Videtur proba lectio *at*: cæterùm hoc præceptum reperias etiam apud Varronem, Columellam, cæteros, ſed ego Virgilij teſtimonio contentus ero, qui dicat. *Inde ubi quarta ſitim cœli collegerit hora, Et cantu querulæ rumpent arbuſta cicadæ, Ad puteos, aut alta greges ad ſtagna iubeto Currentem ilignis potare canalibus undam: Aeſtibus at medijs umbroſam exquirere uallem, Sicubi magna Iouis antiquo robore quercus Ingentes tendat ramos, aut ſicubi nigrum Ilicibus crebris ſacra nemus accubat umbra*. Horat. *Velox amœnum ſæpè Lucretilem Mutat Lycæo Faunus, & igneam Defendit æſtatem capellis Vſq; meis, pluuioſq; uentos*.

Ad fontem compelle gregem] Hic noſter. *Nunc ad flumen oues deducite*.

Interea ueteres] Virgilius dixit. *ut altæ Caſtaneæ, nemorumq; Ioui, quæ maxima frondet Eſculus*. atq; alibi. *Eſculus in primis, quæ quantum uertice ad auras Aethereas, tantum radice in tartara tendit*: quibus verbis veterem, annoſamque eſculum intelligit.

Iam nona] Hora ſcilicet.

Seræq; uidebitur hora merendæ] Merẽda ieeirco ſera dicitur, quia ſole iam ad occaſum properante parabatur ante cœnam, vt eſt auctor Nonius: plura nos de hac re diligenti obſeruatione collegimus in ijs libris, quos de Cœnis antiquorum conſcripſimus.

Rurſus

Rurſus paſce greges] Et hîc omiſſis alijs Virgilium audire oportet dicentem. *Tùm tenues dare rurſus aquas, & paſcere rurſus Solis ad occaſum, cùm frigidus aëra veſper Temperat, & ſaltus reficit iam roſcida luna, Litoraque alcyonem reſonant, & acanthyda dumi.*

Leuibus nidis] Ex leui materia confectis.

Tremuli tremebunda coagula lactis.] E'χλιπτικῶς, nam *ſunt*, vel *fiunt* intelligi debet; de lacte *tremulo* hic noſter. *& nulla tremuere coagula lactis*. rurſus eodem ſenſu. *Sumo tamen calathos nutanti lacte coactos.*

Succida iam tereti] *Tonſuræ tempus* (inquit Varro) *inter æquinoctium uernum, & ſolſtitium, cùm ſudare cœperint oues, à quo ſudore recens lana tonſa ſuccida eſt appellata.* quæ Varronis verba illorum ſententiam coarguunt, qui *ſuccida vellera* hoc loco accipiunt pro lana, quæ ſuccũ imbibit, cùm coloratur. cæterùm *conſtringere tereti iunco* ſignificat lanam tonſam in faſciculos quaſi quoſdam, & globos iunco iniecto comprimere, ſcribit enim idem Varro non multò póſt. *quam* (lanam) *demptam, & conglobatam alij vellera, alij velumina appellant.* & reliqua. nonnulli tamen de caniſtro ex iuncis facto, & contexto intelligere malunt.

Cùm iam tempus erit] Tonſuræ tempus eſſe ſcribit Didymus neque frigore adhuc exiſtente, neq; æſtate, ſed medio vere, idem fermè prodit Varro, vt ſupra vidimus; nec longè inferius ab illo loco; *oues hirtas* (inquit) *tondent circiter hordeaceam meſſem, in alijs locis ante fæniſicia; quidam has in anno bis tondent, vt in Hiſpania citeriore, ac ſemeſtres faciunt tonſuras, duplicem impendunt operam, quòd ſic plus putant fieri lanæ, quo nomine quidam bis ſecant prata.* hic noſter *à tepidis fiet tonſura calendis.*

Hircorumq; iubas] Varro vbi ſupra. *Vt fructum ouis è lana ad ueſtimentum, ſic capra pilos miniſtrat ad vſum nauticum, & ad bellica tormenta, & fabrilia vaſa; neq; non quædam nationes harum pellibus ſunt veſtitæ, vt in Getulia, & Sardinia.* & reliqua. Columella quoq;, *caper* (inquit) *optimus habetur longiſſimo pilo, nam & ipſe tondetur Vſum in caſtrorum, ac miſeris velamina nautis.* Virgilij locus, quem citat Columella, poſitus eſt Georgic 3. atq; integer ita ſe habet. *Nec minus interea barbas, incanaq; menta Cinyphei tondent hirci, ſetaſq; comantes Vſum in caſtrorum, & miſeris velamina nautis.* quod etiam confirmat Aelianus de Hiſtor. anim. dicens. [illegible]

κείρεσθαι

κείρεσθαι καὶ τὰς αἶγας, ὥσπερ οὖν πανταχοῦ τὰ πρόβατα. γίνεσθαι γὰρ ἔχουσι πάντας καὶ αὐτρεικας δεινῶς τὰς αἶγας, ὡς εἶπεν βοστρύχους, ὥς τινας ἕλικας κόμης ἐξηρτῆσθαι αὐτῶν. καὶ μὴν τοι καὶ τοὺς πηχίτας τῆς τῶν νεῶν ἐργασίας καταχρῆσθαι αὐτοῖς τὰς σπείρας συμπλέκοντας, ὡς καὶ τοὺς κάλως ἔχειν.

Olentes cædere barbas] Ob tetrum odorem hircorum, & caprarum. Ouid. *Nec malè odorati ſit triſtis anhelitus oris, Nec lædat nares uirq; paterq; gregis*, hinc extat Catulli iocus in Rufum. *Lædit te quædam mala fabula, quæ tibi fertur Valle ſub alarum trux habitare caper*. Ariſtophanes. ὄζων κακὸν τῶν μασχαλῶν πατρὸς τραγασαίου.

Conſimiles include comas] De qua ſimilitudine intelligat, ſtatim dicet. *ne longa minutis*. & cætera.

Forfice læſa cutis] *Vulnera, quæ inter tondendum quandoq; imprimuntur, pice liquida illinantur*, inquit Conſtantinus ex interprete.

Quæ niſi ferro] De medicina pecoris ouilli multa reperias apud Columellam lib. 7. ſed & Virgilius quoq; inter præſtantiſſima remedia vulnerũ abſciſſionem enumerat. *Non tamẽ ulla magis preſens fortuna laborum eſt, Quàm ſi quis ferro potuit reſcindere ſummum Vlceris os, alitur uitium, uiuitq; tegendo.* qui locus ibidem à Columella pro teſtimonio adducitur. tu verò hîc cõſidera, an per *tacitum uirus* vermiculum illum intelligat poëta, quem tuberculis ſubeſſe ſcribit Columella.

In miſerum] Antiqui codices aliquot: *ah miſerum* per interiectionem.

Et putrida contrahet oſſa] Puſulam accipe, de qua videndus eſt Columella; is pecudem, quæ tali morbo correpta eſt, *puſiloſam* vocat.

Viuentia ſulphura] Hanc quoq; medicinam agnouit Maro, cùm inquit: *Aut tonſum triſti contingunt corpus amurca, Et ſpumas miſcent argenti, ac ſulphura uiua, Idæaſq; pices, & pingues unguine ceras, Scyllamq;, helleboroſq; graues, nigrumq; bitumen.* alicubi ſcriptum reperi *liuentia*; ſed & illud *prouidus* explicatione indiget; quare intelliges, vel *ego prouidus*, vt de ſe loquatur Mycon ob experientiam propter ætatem; vel *tu prouidus*, id eſt in hoc prouidus, ſi tecum portaueris viuentia ſulphura; & cætera: ſic loquitur interdum Horatius, *Magneſſam Hippolyten dum fugit abſtinens*. &c. *Illic matre carentibus Priuignis mulier temperat innocens*. &c. *Quòd uiro clemens miſero pepercit*. &c. *Donarem pateras, grataq; commodus, Cenſorine, meis æra*

ſodalibus, atque alibi ſæpè, vt etiam ſuperiùs adnotaui.

Scyllæ caput] Bulbos: de ſcylla in hunc vſum meminit etiã Virgilius, vt oſtendi. per *intacta* verò *bitumina* noua accipit, & in nullum præterea vſum vocata.

Nec brutia deſit] Pix omnium probatiſſima auctore Plinio, eſt enim pinguiſſima, & reſinoſiſſima: *Gignitur*, inquit, *& pinguis, liquorisq; oleacei in Sicilia Agragantino fonte inficiens riuum: Incolæ id harundinum panniculis colligunt citiſſimè ſic adhæreſcens: vtuntur eo ad lucernarum lumina olei uice, item ad ſcabiem iumentorum*. quamquam iumentorum appellatione minutum pecus non intellexerim.

Liquido picis vngere] Fruſtrà repetitur vox picis, quæ in illo per ſubauditum intellectum continetur, *nec Brutia deſit Dura tibi*. quocirca ſequemur veterum codicum ſcripturã, in quibus eſſet. *liquido ſimul vnguine*, vt de axungia dictum accipimus, quam inter medicinas pecoris ouilli connumerat quoq; Columella eodem libro; illam tamen alteram ſcripturam confirmare videtur Varro his verbis. *Si quam in tonſura plagam acceperit, eum locum oblinunt pice liquida*. & alioqui ſtructura poſcit infinitum *vngere*, ne illud *memento* ſit ocioſum, & vacans.

Viui argenti] *Et ſpumas miſcet argenti*, inquit Virgilius. *argentum viuum* nominat etiam Auſonius in illo. *Miſcuit argenti lætalia pondera viui*. plura tamen Plinius libro 33.

Impreſſurus oui] Hunc morem tetigit etiam Maro, cùm de equis loqueretur. *Continuòq; notas, & nomina gentis inurunt*. Feſtus Pompeius, *Signare* (inquit) *ſignificat modò ſcribere, modò anulo ſigna imprimere, modò pecora ſignis notare*. Anacreon ode quapiam. Ἐν ἰσχίοις μὲν ἵπποι, Πυρὸς χάραγμ' ἔχουσι. Arrianus de Expeditione Alexandri: ἐν αὐτῇ τῇ Ἰνδῶν γῇ βοῦς εἰδόντας ἐγκεκαυμένας ῥόπαλον, τεκμηριοῦσθαι ἐπὶ τῷ ὅτι Ἡρακλῆς ἐς Ἰνδοὺς ἀφίκετο. & de Rebus Indicis. καὶ γὰρ καὶ σκυτάλην φορέουσι τε οἱ Σίβαι, καὶ τοῖς βουσὶν αὐτῶν ῥόπαλον ἐπικαίουσι, καὶ τοῦτο ἐς μνήμην ἀναφέρει τοῦ ῥοπάλου τοῦ Ἡρακλέους. à quibus ſignis equi alij κοππατίαι, alij σαμφόραι, alij φασιανοὶ, alij βουκέφαλοι, atq; alij alijs nominibus dicti ſunt, prout quiſq; aliquod ſignum impreſſum geſtaret, auctoribus in primis Athenæo, & Suida: verumtamen conſule noſtros libros Locor. controuerſ. & Aſſertionem, quã pro ipſis conſcripſims aduerſus Yuonem illum ſtramentitiũ, qui in nos petulantiſsimè ſtilum diſtrinxit: Porrò inſtrumentum, quo huiuſmodi ſignum imprimebatur à Latinis vocatum

eſt *cha-*

eſt *charaƈter*, vt admonet Iſidorus in Originibus.

Afferet ingentes] Hunc verſum in libris Locor. controuerſ. olim ita caſtigaui. *Auferet ingentes leƈtus poſſeſſor in armo.* quãquam ſi legatur *in aruo*, non improbarim; certè quod aliqui in vetuſtis exemplaribus teſtantur ſe reperiſſe *ouili*, ſubdititium eſt, & minus probæ notæ, quare prorſus reijciendũ autumo.

Et multo torrida limo] Quid ſi legamus *turbida*, quomodo erat in vno manu deſcripto codice? mihi ſanè ferri poſſe videtur; ſed fortaſſe tamen ſincerius fuerit, ſi exſcribatur. *Dum rimoſa palus emulſo torrida limo.* *rimoſa* rimis abundans, quod potiſſimum euenit æſtiuo tempore ſolis vehementia; Virgil. *Hoc, vbi hiulca ſitiſindit canis æſtifer arua.* Catull. *Cùm grauis exuſtos æſtus hiulcat agros.* Tibull. *Qualis & arentes cùm findit Sirius agros*. ad vocabulum quod attinet, ſic legas apud Propertium. *Aut per rimoſas mittere verba fores*. & apud Virgilium. *& multam accepit rimoſa paludem.*

Puluerat herbas] Vel ita aridas efficit, vt fermè in puluerem redigat; vel puluere conſpergit: vtitur hoc verbo Plinius.

Lurida conueniet] Hic traƈtus pulchra imitatione ſumptus eſt ex Virgilio. *Diſce & odoratam ſtabulis accendere cedrũ, Galbaneoq; agitare graui nidore chelydros: Sæpè ſub immotis præſepibus aut mala taƈtu Vipera delituit, cœlumq; exterrita fugit: Aut teƈto aſſuetus coluber ſuccedere, & vmbræ, Peſtis acerba bouum, pecorique aſpergere virus, Fouit humum.* Florentinus hæc præterea medicamenta ponit ad venenatas beſtias à ſtabulis arcendas; *pili mulierum* (inquit) *in ipſis mandris ſuffumigentur, aut galbanum, aut cornu cerui, aut caprarum vngulæ, ſeu pili, aut bitumen, aut caſia, aut conyza, aut aliud quippiam graue olens, ſingula per ſe, aut plura etiam per ſe, aut ſimul omnia*: refert Conſtantinus Imperator libro 18. idem quoque tradiderat Columella, & Plinius.

Mapalia] Peregrina vox, & Afrorum propria ex Carthaginienſi ſolo ad nos tranſlata, ea tamen vſus eſt Virgilius dicẽs. *& raris habitata mapalia teƈtis*. idem pollet vox *magalia*, ſed eſt differentia in modulo ſyllabæ mediæ. Virgil. *Miratur molem Aeneas, magalia quondam*. & alibi. *Vt primùm alatis tetigit magalia plantis.*

Malis odor anguibus] Reſpondet ei, quod ſuprà citauimus ex Virgilio. *aut mala taƈtu Vipera.*

Serpentum cecidiſſe minas] Virgilius ſic. *cape ſaxa manu, cape*

robora paſtor, Tollentemq; minas, & ſibila colla tumentem Deijce. Lucretius verò ſic. *Quin etiam tibi ſi lingua vibrante minantem Serpentem.* & cætera.

Exarmata veneno] Siquidem venenum ſerpentibus loco armorum à natura tributum eſt; exarmantur igitur, cùm veneno priuantur; Silius. *Necnon ſerpentes diro exarmare veneno Doctus.* contrà Virgilius dixit, *ferrumq; armare veneno.* Iuſtinianus in proœmio Inſtitutionum ad ciuilem prudentiam; *Imperatoriam maieſtatem* (inquit) *non ſolum armis decoratam, ſed etiam legibus oportet eſſe armatam.*

Aperit cùm vinea ſepes] Autumni deſcriptio à conſequentibus. Virgil. *tibi purpureo grauidus autumno Floret ager, ſpumant plenis vindemia labris.* & in fine, *& varios ponit fœtus autumnus, & altè Mitis in apricis coquitur vindemia ſaxis.* Sed hinc autumnus aperit ſepes dominis agrorum, & vinearum ad aſportandas vuas; Cimon verò omni tempore aperiebat ſepes ſuorum prædiorum plebi, & populo, vt omnes inde ſuo arbitratu vuas, & poma ſumere poſſent; Aemilius Probus.

Securus vinitor] Tunc demum ſecurus, cùm vuas in lacus conijciet; vinitor autem eſt vineæ cultor, ſiue etiam vindemiator. Virg. *Iam canit extremos effœtus vinitor antes.*

Incipe falce nemus] Hac de re hæc ſunt Columellæ verba. *At contra penuriæ hyemis ſuccurritur obiectis intra tectum per præſepia cibis; aluntur autem commodiſſimè repoſitis vlmeis, vel ex fraxino frondibus, vel autumnali fœno, quod cordum vocatur.* ſed & Maro inquit. *Poſt hunc digreſſus iubeo frondentia capris Arbuta ſufficere, & fluuios præbere recentes.* quod etiã intellexit ibi. *Hinc alta ſub rupe canet frondator ad auras.* viuas autem *frondes* appellat virentes: intelligit autem *herbitum*, vt vocat Iſidorus in libris Ethymologiarum.

Stringere virgas] Virgil. *hinc, vbi denſas Agricolæ ſtringunt frondes.* rurſus. *Tunc ſtringe comas, tunc brachia tonde.* *ſummatim* autem ex ſumma parte, ex cacumine; alias aliter; vt. *ſummatim dicere conor.*

Seruare comas] Frondes arborum. Horat. *Vos lætam fluuijs, & nemorum coma.* item alibi, *Et ſpiſſæ nemorum comæ.* rurſus. *redeunt iam gramina campis, Arboribuſq; comæ.* Catull. *Cythorio in iugo Loquente ſæpe ſibilum edidit coma.* de re ſic ait Horatius. *Deunctum curas, & ſtrictis frondibus exples.*

Non excutit Affricus vmbras] Cur *vmbras tremulas* vocauerit hic Vir-

hic Virgilij verſus declarare poteſt. *Siue ſub incertas Zephyris motantibus vmbras:* excutit autem folia, & per hoc vmbras.

Extremus clauſerit annus] Hyems, quo tempore pecus intra præſepia clauſum haberi ſolet; Horatius, cùm ver deſcriberet, inquit. *Ac neq; iam ſtabulis gaudet pecus, aut arator igni.* incidit autem extremitas anni in menſem Decembrem, quo menſe Terminalia feſta celebrabantur in honorem anni vertentis.

Gnauaq; ſedulitas] Superius ita. *Iam pro me gnauam potes exercere iuuentam.*

Miſcere recentes] Quæ ſint frondes, quas ficcis miſceri oporteat, ſtatim exprimet. ibi. *Tu tamen aut læues hederas, aut molle ſalictum Valle premes gelida.* Columella de atinia, quæ vlmi eſt ſpecies, loquens, ita habet lib. 5. *eſt vlmus longè lætior, & procerior, quàm noſtràs, frondemq; iucundiorem bobus præbet: quâ cùm aſſiduè pecus alueris, & poſtea generis alterius frondem dare inſtitueris; faſtidium bobus affert:* & quæ plura deinceps illic ſequuntur.

Torrida nimbis] Superius *torridam æſtatem* nominauit, & rectè: ſic etiam Virgilius. *iam uenerit æſtas Torrida.* eodem pacto nunc hyemem vocat ſumma ratione, ſiquidem frigus vrendi facultatem habere non quidem per ſe, ac ſua vi; ſed κατὰ συμβεβηκός, certum eſt, dum calorè videlicet ad interiora contrahit, qui demum ita coactus κατὰ τὴν ἀντιπερίστασιν vehementius agit, atq; interdum ita ſanè, vt etiam penitus exurat, alioqui minimè vſturus, ſi circa externa ſolummodò verſaretur; fuit hęc Ariſtotelis ſententia in libris Meteorologic. his verbis expreſſa; ποιητικὸν τὸ ψυχρὸν ὡς φθαρτικὸν ἢ ὡς κατὰ συμβεβηκός, καθάπερ εἴρηται πρότερον· ἐνίοτε δὲ καὶ λέγεται καὶ θερμαίνειν τὸ ψυχρόν, οὐχ ὡς τὸ θερμὸν ἀλλὰ τῷ συνάγειν ἢ ἀντιπεριΐστασθαι τὸ θερμόν. id quod paulò poſt magis adhuc aperit dicens. Ξηραίνεται δὲ πάντα, ἢ θερμαινόμενα, ἢ ψυχόμενα, ἀμφότερα δὲ θερμῷ, καὶ τῆς ἐντὸς θερμότητος, ἢ τῆς ἔξω. & quæ ibi plura ſequuntur in eam ſententiã, nam ſatis eſt, arbitror, digitum ad fontem intendiſſe; itaq; legas apud Marronem. *aut Boreæ penetrabile frigus adurat.* Lucanus ſic. *vrebant montana niues.* hic noſter paulò infra. *ne forte rigor penetrabile corpus Vrat.* Cornelius Tacitus. *Ambuſti multorum artus vi frigoris, & quidam inter excubias exanimati ſunt.* Iuſtinus. *quamquam continuis frigoribus vrantur, pellibus tamen ferinis, aut murinis veſtiuntur.* hinc *pruinam* dictam volunt, quòd fructus, & virgulta perurat.

Incur-

Incuruare velis nemus] Pro locorum qualitate frôdes citius, ſeriuſue decidunt, & multæ præterea arbores reperiûtur, quæ tota hyeme folia ſeruant, itaque non eſt abſurda ſententia, ſi medijs frigoribus frondes ſtringere prohibet: aliqui codices habebant *vimen* pro *nemus*: ſed tunc verſus ratio non conſtabit, niſi legatur, *& ſtringere frondes*, vt vltima ſyllaba in *vimen*, extendatur ob cæſuram, quod non eſt nouum apud probatos auctores.

Leues hederas] Expolitas, lubricas; Plinius quoq; hederæ folia *læuia* appellauit; qua de cauſa nix ex eis citò defluit, tametſi non deſunt, qui ob humiditatem foliorum id accidere putent, vt docet Plutarchus in Quæſtionibus Conuiuialibus: rectè verò Calphurnius hederæ meminit ob perpetuitatem foliorum, huic enim plantæ folia non decidunt, vt notum eſt, quod ex Empedocle obſeruauit etiam Plutarchus loco ſtatim indicato.

Molle ſalictum] Flexibile, & lentum, cui notioni haud omninò crediderim vſquequaq; reſpondere Græcum ῥάδινον, de qua voce ne te pigeat adire noſtros libros Locor. controuerſ. & Aſſertionem, quam edidimus aduerſus Yuonem quemdam Villiomarum impurum hominem, & nullius iudicij.

Valle premes gelida] Vbi nimirum fœlicius hederæ proueniunt, auctore Theophraſto de Cauſis eorum, quæ oriuntur è terra.

Nihil aridus] Aceruus foliorum aridorum, cuiuſmodi multa enumerat Columella lib. 7.

Liquido turgentia ſucco] Plena, tumẽtia; hoc enim valet verbum *turgere*, ſicut apud Græcos ὀργᾶν. Virgil. *iam læto turgent in gramine gemmæ*. vnde vox ὀργὴ duci potuit, quod aliquo pacto confirmare videtur M. Tullius in Quæſtionibus Tuſcul. ibi. *Corq; meum penitus turgeſcit triſtibus iris*. ſic etiam Horatius. *væ meum Feruens difficili bile tumet iecur*. Plutarchus συμποσιακῶν lib. 3. ἱστοροῦσι γὰρ ὅτι καὶ σκιὰ σμίλακος ἀποκτείνει τοὺς ἐγκαταδαρθόντας, ὅταν ὀργᾷ μάλιστα πρὸς τὴν ἄνθησιν.

Præcipuè gelidum] Hac de re ſic inquit Columella. *Detur opera, ne quis humor ſubſiſtat, vt ſemper quàm aridiſſimis filicibus, vel culmis ſtabula conſtrata ſint, quò purius, & mollius incubent fœtæ*. Virgil. *Incipiens ſtabulis edico in mollibus herbam Carpere oues, dum mox frondoſa reducitur æſtas, Et multa duram ſtipula, filicumq; maniplis Sternere ſubter humum, glacies ne frigida lædat*

Molle

Molle pecus, ſcabiemq; ferat, turpeſq; podagras.

Sed iam ſera dies] Honeſtà diſceſſionis cauſa, velut apud Nemeſianum. *Sed iam ſol demittit equos de culmine mundi*. &. *Frigidus è ſiluis donec deſcendere ſuaſit Heſperus*. conſule noſtros libros Locor. controuerſ. illic, vbi Maronis illud emendamus, atque explicamus. *Surgamus, ſolet eſſe grauis cantantibus vmbra*.

Noctifer horas] Expreſſit Græcã vocem *Heſperus*, vt ſic Latinè reſpondeat huic contrariæ *Lucifer*: eadem vſus eſt Catullus in illo. *Nimirum æthereos oſtendit noctifer ignes*. eſt autem vtraq; eadem Veneris ſtella, quæ manè oriens *Lucifer*, ſerò apparens *Heſperus* appellatur: de his apud Iſidorum in libris Originum ita ſcriptum reperias. *Lucifer dictus, eò quòd inter omnia ſidera plus lucem ferat; lucifer enim eſt vna ex planetis; hæc propriè & iubar dicitur, eò quòd iubar lucis ex ſe fundat; ſed & ſplendor ſolis, & lunæ, ac ſtellarum iubar vocatur, quòd in modum iubæ radij ipſorum extendantur. Veſperus ſtellà occidentalis, quam cognominatam perhibent ab Heſpero rege Hiſpaniæ: eſt autem & ipſa ex quinq; ſtellis planetis noctem ducens, & ſequens ſolem: fertur autem, quòd hæc ſtella oriens Luciferum, occideus Heſperum facit; de qua Statius. & alterno deperditur humor in ortu*: quòd autem eadem ſtella manè luceat, & ſerò apertè oſttendit Catullus in Carmine Nuptiali dicens. *Nocte latent fures, quos idem ſæpe reuerſus Veſpere mutato comprendis nomine eoſdem*. porrò *frigidus* à Calphurnio vocatur ex rei natura; ſic etiam Nemeſianus. *Frigidus è ſiluis donec deſcendere ſuaſit Heſperus*. qua ratione *frigidam* noctis vmbram appellauit Virgilius. *Frigida vix cælo noctis deceſſerat vmbra*.

ECLO-

ECLOGA VI.

ASTILVS, LYCIDAS, ET MNASYLLVS.

AS. S*ERVS ades Lycida; modò Nyctilus, & puer Alcon*
Certauere ſub his alterno carmine ramis
Iudice me: ſed non ſine pignore. Nyctilus hœdos
Iuncta matre dedit: catulum dedit ille: Leænæ
Iurauitq́; genus. ſed ſuſtulit omnia victor.
LY. *Nyctilon vt cantu rudis exuperauerit Alcon,*
Aſtile credibile eſt, vt vincat Acantida cornix.
Vocalem ſuperet ſi dirus Aëdona bubo.
AS. *Te patiar Crotale, qua nunc ego maceror vna,*
Si magis aut docili calamorum Nyctilus arte,
Aut cantu magis eſt, quam vultu, proximus illi.
LY. *Iam nunc decipior te iudice. pallidus alter*
Venit, & hirſuta ſpinoſior hiſtrice barba.
Candidus alter erat, leniq́; decentior ouo,
Et ridens oculis, crinemq́; ſimillimus auro:
Qui dici poſſet, ſi non cantaret, Apollo.
AS. *O Lycida, ſi quis tibi carminis vſus adeſſet,*
Tu quoq́; laudatum poſſes Alcona probare.
LY. *Vis igitur, quoniam nec nobis improbe par es,*
Ipſe tuos iudex calamos committere noſtris?
Vis conferre manum, veniat licet arbiter Alcon?
AS. *Vincere tu quenquàm: vel te certamine quiſquàm*
Dignetur? qui vix ſtillantes arida voces
Rumpis, & expellis male ſingultantia verba?
LY. *Fingas plura licet nec enim potes improbe verba*
Exprobare mihi, ſicut tibi multa Lycotas.
Sed quid opus vana conſumere tempora lite?
Ecce venit Mnaſyllus. erit (niſi forte recuſes)
Arbiter. Inſta nunc non credulus improbe verbis.

Malueram, fateor, vel preda nactus abire,
Quàm tibi certanti partem committere vocis.
Nec tamen hoc impune feres. En aſpicis illum,
Candida qui medius cubat inter lilia ceruum.
Quanuis hunc Petale mea diligat, accipe victor.
Scit frenos, ſcit ferre iugum, ſequiturq́; vocantem
Credulus: & menſa non improba porrigit ora.
Aſpicis vt fruticet late caput? vtq́; ſub ipſis
Cornibus, & tereti lucent redimicula collo?
Aſpicis, vt niueo frons irretita capiſtro
Lucet? & à dorſo quæ totam circuit aluum
Alternat vitreas lateralis cingula bullas?
Cornua ſubtiles, ramoſaq́; tempora molles
Implicuere roſæ, rutiloq́; monilia torque
Extrema ceruice notant: vbi pendulus apri
Dens ſedet, & niuea diſtinguit pectora luna.
Hunc ego, qualemcunq́; vides, in valle paciſcor
Pendere: dum ſciat hic ſe non ſine pignore vinci.

LY. *Terreri Mnaſylle ſuo me munere credit.*
Aſpice, quàm timeam. genus eſt (vt ſcitis) equarum
Non iugale mihi: quarum de ſanguine ponam
Velocem Petaſon, qui gramina matre relicta
Nunc primùm teneris libauit dentibus. Illi
Pes leuis, adductum latus, excelſiſsima ceruix:
Tergu ſedent: micat acre caput: ſine pondere ceruix:
Et tornata breui ſubſtringitur vngula cornu,
Vngula quá viridiſic exultauit in aruo,
Tangeret vt fragiles, ſed non curuaret ariſtas.
Hunc dare, ſi vincar, ſiluestria numina iuro.

MN. *Et vacat: & veſtros cantus audire iuuabit.*
Iudice me ſanè contendite, ſi libet. Iſtic
Protinus ecce torum fecere ſub ilice Muſæ.
Sed ne vicini nobis ſonus obſtrepat amnis,
Gramina linquamus, ripamq́; volubilis vndæ.
Namq́; ſub exſeſo raucum mihi pumice lymphæ

V Reſpon-

Reſpondent: & obeſt arguti glarea riui.

A s. *Si placet, antra magis vicinaq; ſaxa petamus,*
Saxa, quibus viridis ſtillanti vellere muſcus
Dependet, ſcopuliſq; cauum ſinuantibus arcum
Imminet exeſa veluti teſtudine concha.

Mn. *Venimus, & tacito ſonitum tutabimur antro.*
Seu reſidere libet, dabit ecce ſedilia tophus.
Ponere ſeu cubitum, melior viret herba lapillis.
Nunc mihi ſepoſita reddantur carmina lite.
Nam vicibus teneros malim cantetis amores,
Aſtile tu Petalen, Lycida tu Phyllida lauda.

Ly. *Tu modò (nos ipſi iam nuc Mnaſylle precamur)*
Auribus excipias, quibus hunc & Acantida nuper
Diceris in ſylua iudex audiſſe Thalea.

A s. *Non equidem poſſum, cùm prouocet iſte, tacere.*
Rumpor .n. merito: nihil hic niſi iurgia quærit.
Audiat, aut dicat, quoniam cupit: hoc mihi certe
Dulce ſatis fuerit, Lycidam expectare trementem:
Dum te ſtante palàm ſua carmina pallidus audit.

Ly. *Me puto vicinus Stymicon, me proximus Aegon*
Hos inter frutices tacitè riſere volentem
Oſcula cum tenero ſimulare virilia Mopſo.

A s. *Fortior ò vtinam nondum Mnaſyllus adeſſet.*
Efficerem, ne te quiſquam tibi turpior eſſet.

Mn. *Quid furitis? quæ vos inſania tendere iuſsit,*
Si vicibus certare placet? Sed non ego vobis
Arbiter, hoc alius poſsit diſcernere iudex.
Et venit ecce Micon: venit & vicinus Iolas.
Litibus hi veſtris poterunt imponere finem.

COM-

COMMENTARIVS
In Eclogam Sextam.

LITIGIVM hæc Ecloga inſcribit in libris, qui è Iunctarum typographia prodierunt; ſumitur autem titulus ab argumẽto Idyllij.

Serus ades] Pro ſerò: hic noſter. *Cùm ſerus vuilia viſes*. Horat. *tamen ebu, ſerus adulteros Crines puluere collines*. ſic alibi. *Nec veſpertinus circumgemit vrſus ouili*. item. *Si veſpertinus ſubitò te oppreſſerit hoſpes:* & alibi. *vrbis auentes Mœnia nocturni ſubrepere*. Virgil. *Nocte natat cæca ſerus freta*. quod loquendi genus à Græcis originem traxit. Homerus. χθιζὸς ἔβη μετὰ δαῖτα. rurſus. Ὡς κε παννύχιοι συνεγρῶ κρινόμεθ' Ἄρηϊ. ac rurſus. Οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα. Heſiod. Παννύχιος δ' ἄρ' ἔλεκτο παρ' αἰδοίῃ παρακοίτι. Euripides. μεσονύκτιος ὠλόμαν.

Alterno carmine] Ita enim ſibi inuicem reſpondere paſtores, ac pignora perſæpe deponere introducuntur, vt vidimus alicubi ſuperius: de amœbeo carmine adeundus eſt Seruius ad illud Maronis. *Vis ergo inter nos, quid poßit vterq; viciſſim Experiamur?*

Iuncta matre] Vnà cum ipſa eorum matre.

Catulum dedit ille] Hic verſus ita legebatur in vno manu deſcripto codice: *catulum dedit ille, Laconum Iurauitq; genus*: quod cur improbem nulla eſt cauſa; commendat enim Aſtilus Alconis catulum pro pignore poſitum à generis nobilitate, ſiquidem ex agro Spartano generoſiſſimi canes afferebantur. Virgil. *Armaq; Amycleumq; canem, Creſſamq; pharetram*. rurſus ibidẽ. *ſed vna Veloces Spartæ catulos, acremq; Moloſſum*. Nemeſianus Cynegetico. *Elige tunc curſu facilem, facilemq; recurſu Seu Lacedæmonio natam, ſeu rure Moloſſo, Non humili de gente canem*. ita tamen hanc ſcripturam amplector, vt vulgatar alteram non reijciam, cui ſenſum hunc ſubeſſe arbitror: depoſcit Alcon catulum, quem ex cane grauida facta leæna peperit, vt ſic ferociſſimum fuiſſe intelligamus; porrò notum

eſt ex tigribus, lupis, vulpeculis, cæteriſq; huius generis diuerſis animalibus canes quandoq; concipi, vt auctor eſt Plinius lib. 8. & Xenophon de Venatione; Gratius quoque idem prodit his carminibus; *Tunc & manſuetis tuto ferus errat adulter In ſtabulis, vltroq; grauis ſuccedere tigrim Auſa canis, maiore tulit de ſanguine fœtum*. hinc apud Maronem Lyciſcæ factum nomen, λύκος enim lupus dicitur, σκύλαξ vero catulus. *Excipere inſidijs multum latrante Lyciſca*. videndus tamen omninò eſt Aelianus de Animalib. lib. 8. cap. 1.

Acanthyda cornix] Sæpè huiuſmodi quopiam ſimili vtuntur poëtæ, cùm inæqualitatem, ac diſcrimen aliquod longè intercedere inter aliquos oſtendere volunt. Lucret. *quid enim contendat hirundo Cygnis?* Virg. *ſed argutos inter ſtrepere anſer olores*. Lucanus in Panegyrico. *Sed nec olorinos audet Pandionis ales Parua referre ſonos, nec ſi velit improba, poſſit; Sic & Aeodonia ſuperantur voce cicadæ; Stridula cùm rapido faciunt conuicia ſoli*. Auſonius ad Paulinum. *Si vitulum tauro, vel equũ committis onagro, Si confers fulicas cygnis, & aëodona parræ, Caſtaneis corylos æques, viburna cupreſſis*. Pindarus. σοφὸς ὁ πολλὰ εἰδὼς φυᾷ. Μαθόντες δὲ λάβροι παγγλωσσίᾳ, κόρακες ὡς ἄκραντα γαρύετον Διὸς πρὸς ὄρνιχα θεῖον. Theocrit. Ὅστις νικασεῖν τὸν πλατίον, ὡς τὺ πεποίθεις, Σφὰξ βομβεῦν τέττιγος ἐναντίον. rurſus in fine. Οὐ θεμιτὸν Λάκων ποτ' ἀηδόνα κίσσας ἐρίσδειν, Οὐδ' ἔποπας κυκνοῖσι, τὺ δ' ὦ τάλαν τὶν φιλεχθής. rurſus alibi. βάτραχος δὲ ποτ' ἀκρίδας ὥς τις ἐρίσδω. neq; non alibi. Ὅσον ἐλαφρότερος μόσχω νεβρός, ὅσον ἀηδὼν Συμπάντων λιγύφωνος ἀοιδοτάτη πετεηνῶν. ſæpè enim poëtæ auibus cõparantur ob cantus ſuauitatem. Horat. *Iam iam reſidunt cruribus aſperæ Pelles, & album mutor in alitem Supernè*. & reliqua. item alibi. *Multa Dircæum leuat aura cygnum, Tendit, Antoni, quoties in altos Nubium tractus*. eſt autem *acanthis* auis, quam Latini *acredulam*, ſiue *luſciniam* vocant, ita enim exponit Seruius ad illud Maronis. *Litoraq; alcyonem reſonant, & acanthida dumi*. huius auiculæ meminit Aelianus, eiq; à ſpinis, in quibus nidulatur, nomen fuiſſe inditum ſcribit his verbis. ἀκανθὶς τὴν ὄρνιν, ἐκ τῶν τρεφουσῶν ἀκανθῶν λαβεῖν τὸ ὄνομα οἱ σοφοὶ τὰ ὀρνίθων φασί. φθέγγεται δὲ ἄρα εὐμελῶς, καὶ μουσικῶς.

Vocalem ſuperet] Luſciniam dulce canẽtem, hoc enim modò pollet dictio *vocalis*, velut apud Nemeſianum. *Vocalem longos quæ ducit aëdona cantus*. Heſiodus eamdem appellauit ποικιλόδειρον καὶ ἀοιδόν. ſed mirum eſt Ariſtophanem in Ranis ἀηδο-

νιον

ny non luſciniæ, ſed hirundinis cantum appellare: Bubo auis eſt funebris, & infauſta, nec cantu aliquo vocalis, ſed gemitu, vt ſcribit Plinius: itaq; Virgilius ait. *Solaq; culminibus ferali carmine bubo* || *Sæpe queri, & longas in fletū ducere voces.* & Ouid. *Fœdaq; fit volucris venturi nuncia luctus Ignauus bubo, dirum mortalibus omen.* plura de hac aue tradit Aelianus libro octauo de Hiſtoria animalium.

Te patiar] Duram, aduerſam, iratam ἐκλεκτικῶς, vel etiam ἁπλῶς, quandoquidem τὸ *pati* per ſe moleſtiam præſefert; eſt autem ἀποστροφὴ ad Crocalem abſentem.

Maceror vna] Vox amantium, cùm ſe impotenti amore teneri ſignificant. Horat. *me libertina nec vno Contenta Phryne macerat.* rurſus. *Quàm lentis penitus macerer ignibus.*

Proximus illi] Negat id, quod conſequitur, vt, quod antecedit, inficietur: non magis (inquit) cantu ſimiles ſunt Alcon, & Nyctilus, quàm ſint ipſo vultu: verùm hoc diſſimillimi omninò ſunt, namq; Alcon pulcher, Nyctilus turpis, ac deformis habetur; ergo canendi quoq; artificio valdè inter ſe diſcrepant.

Pallidus alter Venit] Fuit; ſicut apud Maronē. *An Deus immenſi venias maris.* rurſus. *Hinc populum latè regem, belloq; ſuperbum Venturum excidio Lybiæ:* vel *venit*, id eſt in certamen deſcendit.

Spinoſior hiſtrice] Habens barbam, vel pilos horridiores hiſtrice; eadem figura ſubeſt Horatiano illi. *Nube candentes humeros amictus Augur Apollo.* *hirſutum ſupercilium* dixit Virgilius. *Hirſutumq; ſupercilium, promiſſaq; barba.* & *frontem hiſpidam*. ibi. *cui laterum tenus hiſpida nanti Frons hominem præfert.* & Horatius *faciem hiſpidam*. *Mutatus Ligurinum in faciem verterit hiſpidam.* ſed hic noſter rem auxit per comparationem hiſtricis, de quo animali conſulendi in primis ſunt Ariſtoteles, Plinius, Aelianus, & Solinus.

Candidus alter erat] Argumenti vires, quo Aſtilus vſus fuerat, conuertit Lycidas in aduerſarium, affirmans Nyctilū formoſiſſimum eſſe, Alconem verò inſigni turpitudine præditū; quòd autem Alcon candidus eſſe dicitur, opponitur illi. *pallidus alter Venit*: quòd leni decentior ouo illi, & *hirſuta ſpinoſior hiſtrice barba*: & eſt alluſum in comparatione oui ad prouerbium *Ouo nudior*, quod vſurpauit Nicia in Epigrammate. Τὴν κιφαλὼ βάπτων τις ἀπώλεσε τὰς τρίχας αὐτὸς Καὶ δασὺς ὢν λίαν, ὠὸν ἅπας γέγονε.

Et ri-

Et ridens oculis] Hilaritatem quandam oculis præſeferens, ſic etiã dictus eſt *oculus ridens* à Muſæo. ᾗς δὲ τις ἥρως Ὀφθαλμὸς γελόων ἑκατὸν χαρίτεσσι τέθηλε. hilaritatem igitur Nyctili, & auream ipſius comam dilaudat Lycidas: color enim flauus, & auro ſimilis in puerorum comis valdè commendatur. Horatius de quorumdam ſententia. *Cui flauam religas comam Simplex munditys?* Ouid. *At mihi flauentes diriguere comæ.* idem epiſtola Medeæ ad Iaſonem. *Cur mihi plus æquo flaui placuere capilli?* Heſiodus Theogonia. Χρυσοκόμης δὲ Διόνυσος ξανθὴν Ἀριάδνην, Κούρην Μίνωος θαλερὴν ποιήσατ' ἄκοιτιν. Anacreon de Batyllo. Λιπαρὰς κόμας ποίησον, Τὰ μὲν ἔνδοθεν μελαίνας, Τὰ δ' ἐς ἄκρον ἡλιώσας. idem Amorem χρυσοχαίταν nuncupauit.

Vis igitur] Huiuſmodi quæpiam prouocatio extat apud Maronem, ibi. *Vis ergo inter nos, quid poßit vterq; viciſſim Experiamur?* vox *improbus* reſpondet Græcæ voci κακὸς. Theocrit. τὺ δ' ὦ κακὲ καὶ τοῦτο ἐπάκουσας Βασκαίνων. Virgilius *laborem improbum* appellauit. *labor omnia vincit Improbus, & duris vrgens in rebus egeſtas.* idem. *improbus iſte Exultat fidens.* Horat. *improbus vrget Iratis precibus*. alibi. *Viuet vter locuples ſine gnatis, improbus vltrò Qui meliorem audax uocet in ius*. item alibi. *negat improbus, & te Negligit, aut horret.* Valerius Flaccus, *Ille iterum in clypei ſeptemplicis improbus orbem Arietat.* quibus in locis vox *improbus* valet peruicacem, & indefeſſæ pertinaciæ. Virgilius conuitij loco *fœdiſſimum* quempiam nominauit; *aut quiſquam meritò fœdiſſime pulſum Arguet?* loquitur Turnus Drancem increpans. ſed quod in noſtro deinde legitur *par es*, alicubi ſcriptum erat coniunctim *pares*, id eſt obtemperas.

Veniat licet arbiter Alcon] Quem tu tantopere dilaudas, quiq; iccircò iure mihi ſuſpectus eſſe deberet: non aliter Virgilius. *Audiat hæc tantùm vel qui venit, ecce, Palæmon.* hic enim Dametæ vicinus fuiſſe fingitur, quæ res in propinqua amicitiæ parte deputanda eſt auctore Terentio.

Vincere tu quemquam?] ἐκλῶτις. Virgil. *Cantando tu illum?*

Vel te certamine quiſquam] Inſignis contemptus ineſt huic orationi; ſic etiam reperias apud Virgilium. *atq; idem fugientem haud eſt dignatus Orontem Sternere.* in hunc ſenſum exaudienda ſunt, quæ ſcribit Ouidius ſub Aiacis perſona, ibi. *Præmia magna peti, fateor, ſed demit honorem Aemulus Aiaci: non eſt tenuiſſe ſuperbum, Sit licet hoc ingens, quicquid ſperauit Vlyßes, Ipſe tulit pretium iam nunc certaminis huius; Qui, cùm victus*

erit,

erit, mecum certaſſe feretur. quem locum aut ſuperauit, aut ſaltem commodiſſimè expreſſit magnus ille noſter Taſſius; cùm de Gernando loquitur de Rinaldi fama cõtumelioſiſſimis verbis detrahente; ibi. *Vinca egli, ò perda homai, che vincitore Fù inſino allhor', che emulo tuo diuenne: Che dirà il mondo (e ciò fia ſommo honore) Queſti già con Garnando in gara venne: Potea à te recar gloria, e ſplendore Il nobil grado, che Dudon pria tenne; Ma già non meno eſſo da te n'atteſe; Coſtui ſcemò ſuo pregio allhor, che'l chieſe.* multa præterea in hanc ſententiam colligere poſſem ex Græcorum, Latinorumque monumentis; verùm non omnia perſequi in animum induxi.

Stillantes arida voces] Superius dixit: *& poſt hæc placuit tibi torrida Mopſi Vox, & carmen inops, & acerbæ ſtridor auenæ?* confer cum hoc loco illum alterum Nemeſiani. *Sed pro carminibus malè ſibila diſſona reddit. Tum Pan excuſſus ſonitu ſtridentis auenæ,* quod Virgilio acceptum ferri debet dicenti; *num tu in triuijs indocte ſolebas Stridenti miſerum ſtipula diſperdere carmen?* Virgilius porrò à Theocrito mutuò ſumpſit, qui ſcripſerit. Τὰν ποίαν σύριγγα, τὺ γὰρ πόκα δῶλε Συβαρῖτα Ἐκτάσω σύριγγα, τὶ δ' οὐκέτι τὺ Κορύδωνι, Ἀρκεῖ τοι καλάμας αὐλὸν ποππύσδεν ἔχοντι.

Singultantia verba] Interciſa, quaſi per ſingultus emiſſa. Horat. *Singultim pauca locutus.*

Improbe verba] Crediderim legi debere *vera*, vt opponatur illi, *Fingas plura licet*: nam ſtatim ſequitur per contrarium. *ſicut tibi multa Lycotas.* nec dubito de ſinceritate huius lectionis, tametſi refragentur omnia ad vnum exemplaria: *improbum* etiam vſurpauit Maro eodem ſignificatu. *ille aſper, & improbus ira Sæuit in abſentes.* ſed & de monte idem dixit. *Fertur in abruptum magno mons improbus actum;* quod eſt ex Homero. αἰανδρος ἀχμάστα πέτρης. vide quæ paulò ſupra de hac voce annotauimus; ſed & apud Nemeſianum quippiam me obſeruaſſe memini.

Ecce venit Mnaſyllus] Hoc nomen reperias etiam apud Maronem. *Chromis, & Mnaſyllus in antro Silenum pueri ſomno videre iacentem.* vbi Seruius vtrumq; Satyrorũ nomen eſſe tradit.

Vel predam nactus] Id eſt, etiam ſi probè ſciam me predam quaſi quandam adeptum eſſe, mallem tamen abire ea dimiſſa, quàm te meo congreſſu dignari; aut eſt legendum, quomodo vnus liber vetuſtiſſimis typis excuſſus habebat, *vel preda victus abire*, id eſt maluiſſem equidem diſcedere victus, quoad

pignus

pignus attinet, quàm tecum certare, neque enim is es, vt te quiſquam certamine dignetur, maluiſſem igitur pignus amittere, & hac parte quaſi me victum fateri, *Quàm tibi certanti partem committere vocis.* pignus autem quaſi predam futurum fuiſſe Lycidæ affirmat, quoniam immeritò ipſum auferret.

Non impune feres] Quominus & ipſe quoq; aliquid contrà deponas, vnde inferius dicet. *dum ſciat hic ſe non ſine pignore vinci.*

Candida qui medius] Epithetum perpetuum, ſunt enim lilia eo colore maximè conſpicua, vtpotè ex Iunonis lacte prognata; velut fabulantur poëtæ. Virgil. *albaq; circum Lilia, verbenaſq; premens, veſcumq; papauer.* rurſus. *& candida circum Lilia fundantur.* item. *vel miſta rubent mihi lilia multa Alba roſa.* Propert. *Et circum irriguo ſurgebant lilia prato Candida purpureis miſta papauerıbus.* &. *Lilia non domina ſint magis alba mea.*

Scit frenos] Commendatio pignoris à ceruæ manſuetudine, indicat enim ipſam cicurem eſſe, quales Amatæ, Scipionis, Sertorij, Mithridatis, aliorum ceruæ fuiſſe memorantur; facile autem hoc animalis genus cicurari ſolere docet Plinius; quod verò addit; *ſequiturq; vocantem*, pertinet ad id, quod de hoc animante ſcriptum eſt ab Aeliano de Hiſtoria animal. in hæc verba. τῷ Πτολεμαίῳ τῷ δευτέρῳ, ὃν καὶ Φιλάδελφον καλοῦσι, βρέφος ἐλάφου δάρεν ἐδόθη. καὶ τῇ φωνῇ ἀνετράφη τῇ Ἑλλάδι, καὶ λαλούντων συνίει. ἐπιστεύετο δὲ πρὸ τούτου τοῦ ζώου, καὶ Ἰνδῶν μόνης φωνῆς ἐπαΐειν τοὺς ἐλάφους.

Vt fruticet latè caput] Latè cornua diffundat inſtar fruticū; vnde paulò poſt *ramoſa tempora* appellabit, quomodo Virgilius. *Et ramoſa Mycon viuacis cornua cerui.* & in Maiori opere. *Ductoreſq; ipſos primùm capita alta ferentes Cornibus arboreis ſternit.* vel iccircò *fruticat* dixit, quia ſæpè obſeruatum eſt inter cornua ceruorum hederam adnaſci, auctore Plinio; cuius verba adſcripſi. *Captiq; iam ſunt hedera in cornibus viridante ex attritu arborum, vt in aliquo ligno teneris, dum experiuntur innata.* idem antea ſcripſerat Ariſtoteles, vnde Plinius ſumpſit, de Hiſtoria animal. & in Commentario de Admirandis narrationibus.

Lucent redimicula collo] Propriè ornamenta, & vincula capitis muliebria. Iuuenal. *accipient te Paulatim qui longa domi redimicula ſumunt Frontibus, & toto poſuere monilia collo.* ſed nunc his ceruum, quem in delicijs habebat Aſthacus, exornatum fuiſſe dicit, quod ex Ouidio ſumptum opinor, vbi de Cypariſſi ceruo neſcio quid huic ſimile ſcriptum reliquit dicens,

cens; *Ingens ceruus erat, lateq; patentibus altas Ipſe ſuo capiti præbebat cornibus vmbras; Cornua fulgebant auro, demiſſaq; in armos Pendebant tereti gemmata monilia collo: Bulla ſuper frontem paruis argentea loris Vincta mouebatur; parileſq; ætate nitebant Auribus è geminis circum caua tempora baccæ*. & reliqua: ſic de tauro Europæ. *Paulatimq; metu dempto, modò pectora præbet Virginea palpanda manu, modò cornua ſertis Impedienda nouis*. non omiſerim etiam Virgilianum illud. *Aurea pectoribus demiſſa monilia pendent*.

Niueo frons irretita capiſtro] Purpureũ capiſtrũ Cypariſſi ceruo tribuit Ouidius. *Mollia purpureis frenabas ora capiſtris*.

Vitreas bullas] Huiuſmodi ſanè conueniunt paſtoribus; at Cypariſſus argenteas indidit ſuo ceruo, vt vidimus ex Ouidio.

Cornua ſubtiles]. Roſæ poſſunt dici ſubtiles ab earum natura, & qualitate, nam Plinius de roſa loquens, libro 21. inquit. *Emplaſtris, atq; collyrijs inſeritur mordaci ſubtilitate*. ſed quæ mens fuiſſet Calphurnij, ſi huiuſmodi epithetum hoc quidem in loco vſurpaſſet? erunt igitur *ſubtiles roſæ*, tenues, & exiles ad differentiam centifoliæ, quæ non niſi in extremis coronarum cardinibus addi conſueuit: in perueteri exemplari ſcriptum reperi *ſutiles*, quam lectionem, niſi ſyllaba repugnaret, libentiſſimè reciperem, dicuntur enim *roſæ ſutiles* ad differentiam pactilium, quæ è ſurculis, vel ramulis plectuntur, cùm *ſutiles* fiant ferè è mero roſæ folio, aut floribus. Plinius loquitur in hanc ſententiã. *Summa auctoritas pactili coronæ; ſutiles aliorum ſacris muenimus, & ſolemnes cænis: tranſiere deinde ad roſaria, eòq; luxuria proceſſit, ut non eſſet grata niſi mero folio: ſutilibus mox petitis ab India, aut ultra Indos*. Martial. *Pingueſcat nimio madidus mihi crinis amomo, Laſſenturq; roſis tempora ſutilibus*. rurſus alibi. *Sutilis aptetur decies roſa crinibus, ut ſit Qui poſuit ſacræ nobile gentis opus*. quid de hoc Calphurnij loco inſuper dicam, non habeo, quocirca lectori rem dubiam incertam relinquo.

Rutiloq; monilia torque] Rubi ſpecies reperitur, quæ baccas oblongas, eaſdemq; rutilas ferat, has ruſtici in lineas componunt, eiſdemq; puellarum colla exornant, ſicq; minore moleſtia parta ſua & ipſæ corallia geſtant; de his modò Calphurnius intelligit, vt paſtorum ſeruet decus, & quod Græci vocãt τὸ πρέπον, nam ad aurum minimè retulerim: Propertius ait. *Et dare puniceis plena caniſtra rubis*. ſic fermè Gratius de Venatione. *collaribus ergo Sunt qui lucifugæ criſtas inducere malis*

Iuſſere, aut ſacris conſerta monilia conchis. Ouidius quoq; de conchis in hunc vſum meminit ibi: *Munera fert illi conchas, tereteſq; lapillos*: quò Plautinum illud libenter retulerim. *Caue tu harum conchas ſpreueris.*

Et niuea] Dens enim apri albus eſt, itaq; ipſum vocat Homerus ibi. Θάξχε λευκὸν ὀδόντα: & reliqua. huic loco ſimillimus eſt, ac tantùm non idem ille alter Statij: *nemoriſq; notæ ſub pectore primo Iactantur, niueo lunata monilia dente*: quod in ſuam Arcadiam tranſtulit deinde Iacobus Sannazarius.

Qualemcumq; uides] Tot, tantiſq; dotibus inſignitum.

Dum ſciat hic] Hoc eſt, quod ſuperius dixerat; *Nec tamen hoc non impune feres.* ſic Virgilius. *tu dic mecū quo pignore certes.*

Non iugale] Iugo ferendo aſſuefactum, per quod equarum præſtantiam denotat, ſiquidem minus generoſæ currui ſubijciuntur; vel quæ per ætatem nōdum iugo ſubiectæ ſunt. Horat. *Nondum ſubacta ferre iugum valet Ceruice; nondum munia comparis Aequare.* ſed cùm loquatur de toto genere, hæc expoſitio huic loco minimè conuenit; ac fortaſſe intelligit poëta de equabus, quibus nullus adhibetur maritus ad ſobolem procreandam, perinde ac Fauonio ſpirante grauidæ fieri ſoleant, vt de equabus in Luſitania ſcriptum reliquit Plinius: Tuus, idemq; meus Tallius, quod hûc pertinet, ſic inquit. *Queſto* (Aquilinus, nomē equi Raimundi à pernicitate ſic dicti, nam paulò ante ſic legas: *e preme il dorſo Del ſuo Aquilino, à cui diè'l nome il corſo*). *ſu'l Tago nacque, oue talhora L'auida madre del guerriero armento, Quando l'alma ſtagion, che n'innamora Nel cor l'inſtiga il natural talento, Volta l'aperta bocca incontra l'ora Raccoglie i ſemi del fecondo uento, E de' tepidi fiati, ò merauiglia, Cupidamente ella concipe, e figlia.* conſule Ariſtotelem in libris de Hiſto. anim. & de Admirandis narrationibus.

Velocem Petaſon] Nomen proprium equi, cuius nominis originationem epitheto expreſſit Calphurnius; πεταννύω enim, & πέτομαι, & πετάω ad velocitatem curſus referuntur.

Matre relicta] Quoniam haud amplius lacte nutritur. Horat. *Me tener ſoluet vitulus relicta Matre, qui largis iuueneſcit herbis In mea uota.*

Pes leuis] Diuertitur in laudes equi, vt par pari referat; indicia verò boni equi enumerat Virgilius inter cætera hæc. *Continuò pecoris generoſi pullus in aruis Altius ingreditur, & mollia crura reponit, Primus & ire viam, fluuios tentare minaces*

Audet,

Audet, & ignoto ſeſe committere ponto. & reliqua. vide præterea (ſi vacat) Columellam lib. 6. & Xenophontē περὶ ἱππικῆς.

Tangeret vt fragiles] Miram equi pernicitatem narrat imitatione Virgilij, cuius hæc ſunt. *Illa uel intactæ ſegetis per ſumma volaret Gramina, nec teneras curſu læſiſſet ariſtas: Vel mare per medium fluctu ſuſpenſa tumenti Ferret iter, celeres nec tingeret æquore plantas*: quæ porrò ad Homerum auctorem ſunt reuocanda, apud quem ita ſcriptum legimus de equis Ericthonij: Αἱ δ' ὑποκυσάμεναι ἔτεκον δυοκαίδεκα πώλους. Αἱ δ' ὅτε μὲν σκιρτῷεν ἐπὶ ζείδωρον ἄρουραν, Ἄκρον ἐπ' ἀνθερίκων καρπὸν θέον, οὐδὲ κατέκλων, Ἀλλ' ὅτε δὴ σκιρτῷεν ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης, Ἄκρον ἐπὶ ῥηγμῖνος ἁλὸς πολιοῖο θέεσκον. eamdem propemodum deſcriptionem reporias penes Apollonium illic, vbi de Polyphemo loquitur lib. 1. alluſum autem arbitror ad Iphicli, & Orionis fabulam, quorum alteri datum eſſet, vt per ſummas ariſtas adeò leuiter excurreret, vt ne ſumma quidem ariſtarum culmina inflecteret: Orioni verò Neptunus pater indulſerit, vt ſuſpēſis veſtigijs ita fluctus inambularet, vt ne ſummos quidem pedes allueret, auctore præter cæteros Heſiodo, quod & Tzetzes deinde commemorat in Varia hiſtoria. conſimile propemodum eſt, quod penes eundem Maronem legitur, ibi. *ac per aperta volans ceu liber habenis Aequora vix ſumma veſtigia ponat arena*. in quo hiſtoriam Ladæ reſpexit Alexandri Magni curſoris, qui tanta pedum celeritate fuiſſe perhibetur, vt veſtigia eius in arena non apparerent: ſic etiam Manilius. *Vixq; rotis leuibus ſummum contingere campum Vincentem pedibus ventos*. item non multò inferius. *Cui cœlum campus fuerat, terraq; fretumq; Sub pedibus non vlla tulit veſtigia campus*.

Protinus ecce torum] Locum, vbi reſidentes, aut cubantes percommodè canere poſſimus: torus dicitur à tortis herbis, quæ accumbentium humeris ſupponuntur, teſte Seruio Maronis interprete, & Iſidoro.

Sed ne vicini] Ita fermè Nemeſianus. *Sed nobis ne vento garrula pinus Obſtrepat, has vlmos potius, fagoſue petamus.* hic noſter. *Quidue ſub hac platano, quà garrulus aſtrepit humor, Infeſtaſtatione ſedes?*

Volubilis vndæ] Horat. *iam volucrem ſequor Te per gramina Martij Campi, te per aquas, dure, volubiles.* rurſus. *Ruſticus expectat, dum defluat amnis, at ille Labitur, & labetur in omne volubilis æuum*.

Arguti glarea riui] Ouidius *riuum lapidoſum* appellauit. *Defluit incerto lapidoſus murmure riuus.*

Antra magis] Sic propemodum Ecl. 1. *Hoc potius frater Corydon nemus, iſta petamus Antra patris Fauni, gracilis vbi pinea denſat Silua comas, rapidoq; caput leuat obuia ſoli.*

Stillanti vellere muſcus] Lanugo, quæ ab antris dependet, quaſi vellus quoddam eſſe videtur, per quod humor guttatim fluit; Græci vocant βρύον καὶ σπλάγχνον, teſte Dioſcoride.

Exeſa veluti teſtudine concha] Inſtar conchæ ſtriatæ, vel imbricatim vndatæ, ſiue rugatæ, aut aliter quoquomodo celatæ. Virgil. *Et tophus ſcaber, & nigris exeſa chelidris Creta.*

Sonitum tutabimur] Proba lectio, & nullo modo reijcienda, nam quòd docti viri admonent in aliquibus codicibus legi *ſonitus ructabimus*, idq; interpretantur ex intimo pectore expromemus, fictitium puto, aut in pingui aliqua, & fumoſa popina ortum, altumq; crediderim, itaq; nihil muto.

Ponere ſeu cubitum] In cubitum recumbere, qui iacentium habitus quandoq; eſſe cõſueuit. Horat. *Et cubito remanete preſſo.*

Teneros malim cantetis amores] Molles, & laſciuos, &, vt Græci loquuntur, ἁπαλοῦς. Ouid. *Me Venus artificem tenero præfecit Amori.* item alibi. *Quære nouum vatem tenerorum mater Amorum.* auctor Elegiarum Cornelij Galli nomine vulgatarum. *Vnguibus, & morſu teneri paſcantur amores.* cur autem *Amor tener* dicatur oſtendit Agatho apud Platonem in Conuiuio, & nos etiam alibi docuimus.

Aſtile tu Petalen] Proponit vtriq; materiam ad canendum.

Acanthida nuper] Paſtorem dulcè canentem, de hac aue dictum eſt à nobis initio huius Eclogæ.

In ſilua Thalæa] Nomen proprium ſiluæ, de qua nihil mihi compertum eſt, nam quod quidam de taleis hariolantur, riſum mihi mouet, multis enim modis ineptum eſt.

Audiat, aut dicat] Ex hac ſcriptura hũc ſenſum eliciunt eruditi quidam, *audiat*, me ſcilicet incipientem cantilenam, aut *dicat*, id eſt ipſe canere incipiat, vt optionem Lycidæ Aſthacus offerat, vt aut ipſe canendi initium faciat, aut ſe incipientem patienter audiat: ego verò libro vetere auctore lego, *audiat, & dicat*, ob id, quod ſtatim ſequitur, *quoniam libet*, id eſt, quandoquidem magis placet altercari, quàm vicibus carmina dicere; proponitur igitur æqua iurgandi conditio ex noto prouerbio, *Qui quæ vult dicet, quæ non vult, audiet.* Terent. *Si*

mihi

mihi pergit quæ vult dicere, quæ non vult; audiet. poëta neſcio quis, cuius verſiculum tamquam vulgò iactatum citat Quintilianus, inquit. *Nec malè reſpondit, malè enim prior ille rogarat*. Eſt autem ab Homero ſumptus; qui dicat. Ὁπποῖόν κ' εἴπῃσθα ἔπος, τοῖόν κ' ἐπακούσαις: ſic Heſiodus in Opere ἔργα καὶ ἡμέραι. Εἰ δὲ κακὸν τ' εἴποις, τάχα καὐτὸς μεῖζον ἀκούσαις. vide parœmiogrophum in *Quiquæ vult dicit, quæ non vult audiet*.

Sua carmina] Sinceriores codices, ac minus deprauati habebant crimina: *pallidus* autem dicitur ob timorem, qui pallorem, tremoremq; inducere ſolet, quam vtramq; affectionem expreſſit hic noſter: earum cauſam prodit Alexander Aphrodiſienſis, vel quicumq; tandem auctor fuit earum Quæſtionum, quæ ſub eius nomine paſſim circumferuntur, cuius verba apud ipſum inſpici velim.

Me puto] Seruius Honoratus ad illud Maronis. *Tùm credo, cùm me arbuſtum videre Myconis*. & cætera, notat; & ruſticè, & naturaliter reſponſum eſſe, non enim antè purgari obiecta, ſed alia obijci: id ipſum modò in hoc noſtro obſeruare licet.

Tacitè riſere] Lucret. *Quam famulæ longè fugitant, furtimq; cachinnant*.

Simulare virilia] Cùm tamen eſſent Venerea, & qualia amantes amaſiis ſuis libare conſueuerunt.

Tibi turpius] Iccircò additum eſt *tibi*, quia ſuperius Lycidas alienæ pulchritudinis quaſi iudicem ſe conſtituerat dicés. *Iam nunc decipior te iudice, pallidus alter Venit, & hirſuta ſpinoſior hiſtrice barba; Candidus alter erat, leniq; decentior ouo: Et ridens oculis, crinemq; ſimillimus auro*. inquit igitur Aſtylus. Ni Mnaſyllus adeſſet, ita pugnis, calcibuſq; te acciperem, ac male mulcarem, vt tu, qui alienarum formarum adeò egregius æſtimator videri vis, neminem te turpiorem iudicares. Cicero ad Atticum. *Nihil me turpius apud homines fuiſſet, neq; verò ad iſtam ipſam ἀσφάλειαν quicquam alienius*.

Tendere iuſſit] Ἀφαίρεσις pro cōtendere, niſi fortè legendū ſit, quò. Virg. *Quis furor iſte nouus? quò nunc, quò renditis, inquit?*

Si vicibus certare placet] Ἔκλειψις, ſiue ἀποσιώπησις, ſi placet inuicem cantu certare, ego ero inter vos arbitrer: ſequitur ſtatim correctio ſui; *Sed non ego vobis Arbiter*.

Litibus hi veſtris] Virgilius locutionem ſemel variauit, ita. *Non noſtrum inter vos tantas componere lites*. rurſus ita. *Limes agro poſitus litem diſcerneret agris*.

ECLOGA VII.

Interlocutores.

Lycotas, Et Corydon.

Ly. L*ENTVS ab vrbe venis Corydon; vigeſima certe*
Nox fuit, vt noſtræ cupiunt te cernere ſiluæ,
Et tua mærentes expectant iubila tauri.
Co. *O piger, ò duro iam durior axe Lycota,*
Qui veteres fagos, noua quàm ſpectacula, mauis
Cernere, quæ patula iuuenis deus edit arena.
Mirabar; quæ cauſa foret tibi tanta morandi:
Ly. *Cur tua ceſſaret taciturnis fiſtula ſiluis:*
Et ſolus Stimicon caneret pallente corymbo:
Quem ſine te mæſti tenero donauimus hædo.
Nam dum lentus abes, laſtrauit ouilia Thyrſis,
Iuſsit & arguta iuuenes certare cicuta.
Co. *Scilicet inuictus Stymicon & præmia diues*
Auferat; accepto non ſolum gaudeat hædo;
Verum tota ferat, quæ luſtrat ouilia Thyrſis:
Non tamen æquabit mea gaudia: nec mihi ſiquis
Omnia Lucanæ donet pecuaria ſiluæ,
Grata magis fuerint, quàm quæ ſpectamus in vrbe.
Ly. *Dic age, dic Corydon: nec noſtras inuidus aures*
Deſpice. Non aliter certe mihi dulce loquere,
Quàm certare ſolent, quotiens ad ſacra vocantur,
Aut fœcunda Pales, aut paſtoralis Apollo.
Co. *Vidimus in cœlum trabibus ſpectacula textis*
Surgere Tarpeium prope deſpectantia culmen:
Immenſoſq; gradus: & diuos lene iacentes.
Venimus ad ſedes, vbi pulla ſordida veſte
Inter fœmineas ſpectabat turba cathedras.

Nam quæcunq́ patent ſub aperto libera cælo,
Aut eques aut niuei loca denſauere Tribuni:
Qualiter hac patulum contendit vallis in orbem:
Et ſinuata latus reſupinis vndiq́ ſiluis
Inter continuos curuatur concaua montes:
Sic tibi planitiem curuæ ſinus ambit arenæ,
Et geminis medium ſe molibus alligat ouum.
Quid tibi nunc referam, quæ vix ſufficimus ipſi
Per partes ſpectare ſuas? ſic vndiq́ fulgor
Percuſſit. ſtabam defixus, & ore patenti
Cunctaq́ mirabar. nec dum bona ſingula noram.
Tum mihi, dum ſenior lateri qui forte ſiniſtro
Iunctus erat, quid te ſtupefactum ruſtice, dixit,
Ad tantas miraris opes? qui neſcius auri
Sordida tecta caſas, & ſola mapalia noſti?
En ego tam tremulus, tam vertice canus, & iſta
Factus in vrbe ſenex, ſtupeo tamen; omnia certe
Vilia ſunt nobis quæcunq́ prioribus annis
Vidimus, & ſordet quicquid ſpectauimus olim.
Balteus en gemmis, en illita porticus auro
Certatim radiant, nec non vbi finis arenæ
Proxima marmoreo peragit ſpectacula muro,
Sternitur adiunctis ebur admirabile truncis,
Et coit in rutilum, tereti quà lubricus axem
Impoſitos ſubita vertigine falleret vngues,
Excuteretq́ feras. auro quoq́ torta refulgent
Retia: quæ totis in arenam dentibus extant,
Dentibus æquatis: & erat (mihi crede Lycota,
Si qua fides) noſtro dens longior omnis aratro.
Ordine quid referam? vidi genus omne ferarum
Hîc niueos lepores, & non ſine cornibus apros.
Manticoram ſiluis etiam, quibus editur Alcem
Vidimus, & tauros, quibus aut ceruice leuata
Deformis ſcapulis torus eminet: aut quibus hirtæ
Iactantur per colla iubæ: quibus aſpera mento
Barba iacet, tremuliſq́ rigent palearia ſetis.

Nec

Nec ſolum nobis ſilueſtria cernere monſtra
Contigit. æquoreos ego cum certantibus vrſis
Spectaui vitulos, & equorum nomine dignum,
Sed deforme pecus, quod in illo naſcitur amni,
Qui ſata riparum venientibus irrigat vndis.
Ah trepidi quotiens nos deſcendentis harenæ
Vidimus in partes: ruptaq; voragine terræ
Emerſiſſe feras: & eiſdem ſæpe latebris
Aurea cum croceo creuerunt arbuta libro.
LY. *O fœlix Corydon, quem non tremebunda ſenectus*
Impedit. ò fœlix, quòd in hac tibi ſecula primos
Indulgente deo dimittere contigit annos.
Nunc tibi ſi propius venerandum cernere numen
Sors dedit, & referens vultumq; habitumq; notaſti:
Dic age, dic Corydon quæ ſit modò forma deorum.
CO. *O vtinam nobis non ruſtica veſtis ineſſet:*
Vidiſſem propius mea numina; ſed mihi ſordes,
Pullaq; paupertas, & adunco fibula morſu
Obſuerant; vt cunq; tamen conſpeximus ipſum
Longius; At niſi me decepit viſus: in vno
Et Martis vultus, & Apollinis eſſe putaui.

ECLO-

COMMENTARIVS
In Eclogam Septimam.

CVR *Templum* Ecloga hęc inſcribatur in exẽplaribus Florentiæ publicatis probabilem cauſam fortaſſe afferre poſſem, at res mihi tanti non uidetur.

Vigeſima certè] Vigeſima dies, reſpicit.n. diuiſionem quam Romani de die faciebant; de quà hęc M. Varronis verba leguntur in libro Rerum humanarum. *Homines, qui ex media nocte ad proximè mediam noctem his horis uigintiquatuor nati ſunt, uno die nati dicuntur*. ſi qui verò de varia dierũ diuiſione apud diuerſas gentes vſurpata plura noſſe cupit, habet Gellium, & Macrobium, qui id copioſè proſequuntur.

Expectant iubila tauri] Sic ſupra. *Non montana ſacros diſtinguunt iubila uerſus.*

O piger] Hebes, ſtulte, ita enim exponit Seruius vocem *tardus*, quæ idem prorſus valet ad illud Virgilij. *Venit, & upilio, tardi uenere bubulci.* iam quod ſequitur, *ò durior axe Lycota*, ſunt qui teſtentur in aliquibus codicibus ſcriptum ſe reperiſſe *oſſe*, quod ſicut facilè tolerari poteſt, ita nõ neceſſariò fuit excogitatũ, vulgatior enim ſcriptura commodam habet ſententiam, ſiquidem *axis* hoc loco ponitur pro materia aliqua dura, ac ſolida, cuiuſmodi ferè eſſe conſueuit, quæ ad curruum axes conficiendos adhiberi ſolet, de qua Plinius ait. *Secatur in laminas prætenues & ilex, colore quoq; non ingrata, ſed maximè fida ijs, quæ terantur, & rotarum axibus, ad quos lentore fraxinus utilis, ſicut duritia ilex, & utroque legitur ulmus*. perinde igitur eſt, ac ſi dixiſſet Calphurnius, ò durior ilice, & quercu, quod in rudi, agreſtique ingenio præditos iaci conſueuit. Homerus. Οὐ γὰρ ἀπὸ δρυός ἐσσι παλαιφάτου, οὐδ᾽ ἀπὸ πέτρης. & Pallada epigrammate quopiam. Οὐ γὰρ ἀπὸ δρυός ἐσσι, οὐδ᾽ ἀπὸ πέτρης, φασίν. Plato in libris de Republ. ἢ οἴει ἐκ δρυός ποθεν ἢ ἐκ πέτρας τὰς πολιτείας γίνεσθαι, ἀλλ᾽ οὐχὶ ἐκ τῶν ἠθῶν τῶν ἐν ταῖς πόλεσιν. Virgil. *Genſq;*

uirum truncis, & duro robore nata, Queis neque mos, neque cultus erat.

Qui ueteres fagos] Annoſas : ἀντίθεσις in verbis, non in ſententia, *ueteres fagos, noua ſpectacula.* Virgilius. *Seq; nouo ueterum deceptum errore locorum Agnouit.* &c. *Voluitur ille uomens calidum de pectore flumen Frigidus.*

Iuuenis deus] Carinus, quem & alibi quoq;, vt vidimus, deum nominauit.

Mirabar] Virgil. *Mirabar, quid meſta deos Amarylli uocares.*

Taciturnis fiſtula ſiluis] Ideo *taciturnis*, quia tua fiſtula ceſſaret, neq; eas, vt antea, reſonare faceret.

Et ſolus Stymicon] Vel incomitatus, & qui ſine te alternatim canere nequiuerit, vel qui te excepto primas canendi partes obtinet.

Pallente corymbo] Hederacea corona redimitus; vide quæ adnotauimus ſupra ad illud. *& modò te Baccheis Muſa corymbis Munerat.*

Sine te mæſti] *Mæſti*, quia ſine te, non quia donauerimus hœdo; intelligit autem hœdum recens natum, qualem ſignificat Horatius ibi. *Cras donaberis hœdo, Cui frons turgida cornibus Primis & Venerem, & prælia deſtinat Fruſtrà.*

Lentus abes] Securus, ocioſus. Virgil. *Nos patriam fugimus, tu Tytire lentus in umbra Formoſam reſonare doces Amaryllida ſiluas.* ſuperius initio Eclogæ *lentus* valet tardus; hoc eſt ſerò; eſt enim ibi poſitum adiectiuum pro aduerbio more Græcorum, de quo alibi nōnihil attigimus aliquot exemplis allatis.

Luſtrauit ouilia Thyrſis] Gregem de more purgauit; hic noſter in Didaſcalica. *tu ceſpite uiuo Pone focum, geniumq; loci, Faunumq;, Lareſq; Salſo farre uoca; tepidos tunc hoſtia cultros Imbuat, atq; etiam dum uiuit ouilia luſtra.*

Et præmia diues Auferat] Futurus diues, ſi præmia auferat; de hac locutione dictum eſt à nobis ſuperius.

Quæ luſtrat ouilia Thyrſis] Id, quod continet, pro eo, quod continetur, *ouilia* ſcilicet pro gregibus, qui ouilibus includuntur; ſic dixit Virgilius. *Triſte lupus ſtabulis*, nota figura: ſed & ouilia ipſa, ſicut & vrbs luſtrabantur: de claſſis luſtratione vide, quæ refert Appianus Bellorum ciuilium libro 5.

Omnia Lucanæ] Armenta, quæ in Lucanis ſaltibus paſcuntur, in quibus ob lautiſſima paſcua ex omni parte paſtores cū armentis conuenire ſolent. Horat. *Pecuſue Calabris ante ſidus feruidum*

feruidum Lucana mutet paſcua. idem. *Quid uici proſunt, & horrea, quidue Calabris Saltibus adiecti Lucani, ſi metit Orcus?*

Inuidus aures Deſpice] In hoc futurus inuidus, ſi deſpexeris, eiuſdem generis eſt locutio, quæ modò anteceſſit, *& præmia diues Auferat.* notaui ſuperius non vno in loco.

Quàm certare ſolent] Paſtores nimirum inter ſe, cùm Palis, & Apollinis ſacra celebrantur, non quòd certent Pales, & Apollo.

Paſtoralis Apollo] Νόμιος à paſtione, quòd Admeti greges quandoq; pauerit: ſic Nemeſianus. *O montana Pales, ò paſtorabus Apollo:* ſed Ecloga prima *ruralem* appellat eo verſu: *Munera dat, lauros carpens ruralis Apollo*. conſule Macrobium Saturnal. libro primo.

Trabibus ſpectacula textis] Deſcriptio amphitheatri ex materia confecti; nam lignea quoq; ea fuiſſe non ſolùm temporaria, ſed perpetuò etiam manſura conſtat tùm ex alijs, tùm præſertim ex Cornelio Tacito, qui Fidenatis, & Placentini lignei amphitheatri meminit, & M. Scauri Plinius: dicuntur autem à Calphurnio cuncta per hyperbolem, ſicut multa in eamdem ſententiam à Martiale de Amphitheatro Cæſaris.

Et diuos lenè iacentes] Carinum, & Numerianum: in nonnullis excuſſis libris cernere eſt *cliuos* pro *diuos*, quod quàm aliquorum guſtui ſuauiter ſapit, tàm meum offendit, itaq; vocem illam non iniuria, ni fallor, ex noſtra editione reiecimus.

Pulla ſordida ueſte] Pullus color videtur proprius fuiſſe vilis plebeculæ, vnde infrà hac eadem ipſa Ecloga *pullam paupertatem* appellabit. Suetonius. *Sanxitq; ne quis pullatorum media caueaſ ederet.* eſt verò pullus color niger, vt docet Seruius Grammaticus ad illud Virgilij. *ne maculis infuſcet uellera pulis Naſcentum*. vel eſt color, qualem dorſum leporinum oſtendit, aut terra recens aratro proſciſſa, ac neſcio an ſit, quem Græci vocant ὀναγρίον, ſiue etiam κίρνιον, nos *bigio* ſiue *bertino* appellamus; aut potius niger cum aliquo rubore admiſtus, etenim Ouidius mori fructus pullos vocat; conſule tamen Antonium Thyleſium in libro de Coloribus.

Inter fœmineas] Permiſtim mares, & fœminas in theatro ſediſſe indicare propemodum videtur Ouidius dicens. *Sed tu præcipuè curuis uenare theatris, Hæc loca ſunt uoto fertiliora tuo: Illic inuenies, quod ames, quò ludere poſſis, Quodq; ſemel tangas, quodq; tenere uelis*. quem imitatus Iuuenalis inquit. *cuneis an*

habeant ſpectacula totis Quod ſecurus ames, quodq; inde excerpere poſſis?

Niuei loca denſauere tribuni] Cùm antea Pop. Romanus nullo diſcrimine in theatro ſedens ſpectaculis intereſſet, legem tulit L. Roſcius Otho qua certum cuiq; locum præſcripſit, & equitibus ſanè quatuordecim proximos gradus aſſignauit, ſicque nobiles à plebe diſtincti ſunt; eius legis crebra mentio extat apud ſcriptores. M. Tullius Philipp. 2. *illud tamen audaciæ tuæ, quòd ſediſti in quatuordecim ordinibus, cùm eſſet lege Roſcia decoctoribus certus locus conſtitutus, quàmuis quis fortunæ uitio, non ſuo decoxiſſet*. Horat. *Sedilibuſq; magnus in primis eques Othone contempto ſedet*: Iuuenal. *Sic libitum uano, qui nos diſtinxit, Othoni*. rurſus alio loco. *effice ſummam Biſſeptem ordinibus, quàm lex deſignat Othonis*. ad hanc ordinum diſtinctionem Flaccum reſpexiſſe arbitror, ibi, *Latum theatris ter crepuit ſonum*: intelligit enim plauſum à tribus ſpectatorum ordinibus per cuneos fuiſſe redditum, id eſt à Senatoribus, Equitibus, & Plebe, ac proinde ab vniuerſis, qui ſpectaculis intereſſent; neque aliter Virgilius plebem à nobilitate ſeiunxit in illis. *hùc plauſus hiantem Per cuneos, geminatus enim plebiſq; patrumq; Corripuit*. cæterùm *Tribunos niueos* vocat, quia ſpectatores in theatris candidis veſtibus vtebantur; hinc iocus ille Martialis de Horatio quopiam. *Spectabat modò ſolus inter omnes Nigris munus Horatius lacernis, Cùm plebs, & minor ordo, maximuſq; Sancto cum duce candidus ſederet, Toto nix cecidit repente cælo*. ſed in primis Magiſtratus. Iuuenal. *niueoſq; ad frena Quirites*. nam togam albi, ſeu candidi coloris fuiſſe notat Aldus iunior in libris de Quæſitis per epiſtolam.

Reſupinis undiq; ſilùs] Accliuibus, quomodo Horatius *Tybur ſupinum* appellat. *ſeu Tybur ſupinum, Seu liquidæ placuere Baiæ*.

Et geminis medium] Binis hemycicliis connectitur in oui formam, id eſt in circulum non omninò perfectum, ac adamuſſim rotundatum, ſed aliquantùm longiorem; hæc autem amphitheatri forma fuit auctore Caſſiodoro, & Dione de amphitheatro Cæſaris, ad quam rem videnda etiam ſunt, quæ ſcribit Plinius lib. 36. de theatro M. Scauri. dicitur autem amphitheatrum ab ἀμφὶ καὶ θέατρον, quia ſcilicet omni ex parte ſubſellijs clauſum fuerit abſq; ſcena. Dio de Cæſare loquens. Θέατρον τι κυνηγετικὸν ἰκριώσας, ὃ καὶ ἀμφιθέατρον, ἐκ τοῦ πέριξ πανταχόθεν ἕδρας

ἕδρας αἰθων ὀκυῶν ἔχειν, περιηχεῖσθαι. Ouidius ſic. *ſtructoq; utrinq; theatro Vt matutina ceruus periturus arena*. facit hûc quod legitur apud Statium. *Et geminam molem rudi, tectiq; theatri*. adi (ſi libet) Dionem Pruſienſem in eo Sermone, cui titulus Venator. alicubi ſcriptum reperi *mollibus* per duplex ll, & *oui* pro *ouum*, vt de oui albumine intelligere ſit opus.

Quid tibi nunc referam] Hoc κατὰ παρασιώπησιν dicitur, ſiue παράλειψιν.

Sic undiq; ſulgor] Ab omni parte theatri ob trabes inauratas; vel ab ore Imperatorum, & Senatus circumſtantis.

Stabam defixus] Habitus eſt admirantis. Virgil. *obtutu defixus in uno*.

Stupefactum ruſtice] Qui rura colis, neq; enim ignominiæ cauſa hoc modo nūc ſenex ille Corydonem compellat, ſic alibi. *Ruſticus eſt, fateor, ſed non eſt barbarus Idas*. vel *ruſticè*, id eſt ignare. Ouid. *Forſitan & narras quàm ſit tibi ruſtica coniux, Quæ tantùm lanas non ſinit eſſe rudes*.

Sordida tecta] Per appoſitionem; ſunt autem *caſæ* humiliora paſtorum habitacula: Iſidorus *Caſa eſt* (inquit) *agreſte habitaculum palis, atq; uirgultis, arundinibuſq; contextum, quibus poſſunt homines tueri ſe à vi frigoris, vel caloris iniuria*. item *mapalia*. Idem. *Magalia edificia Numidarum agreſtium oblonga incuruis lateribus tecta, quaſi nauium carinæ ſint, ſiue rotunda in modum furnorum, & magalia dicta, quaſi magaria, quia magar Punici nouam uillam dicunt una litera commutata l pro r magaria tuguria*. vtrumque à Virgilio vſurpatum reperio. *O tantùm libeat mecum tibi ſordida rura, Atq; humiles habitare caſas, & figere ceruos*. &. *quid paſcua verſu Proſequar? & raris habitata mapalia tectis?* rurſus. *Miratur molem Aeneas, magalia quondam*: rurſus. *Vt primùm alatis tetigit magalia plantis*. hic noſter. *Et tua ceruino luſtrare mapalia fumo*. vtrumq; enim dicimus & *mapalia*, & *magalia* ſyllabæ tantum modulo variato, ſicut propoſitis exemplis apertè conſtat.

Tàm tremulus] Senex, ac ferè decrepitus à conſequenti. ſic infrà. *O fœlix Corydon, quem non tremebunda ſenectus Impulit*. Iuuenal. *cum voce trementia membra*. confer cum hoc locum illum Naſonis ex 4. Faſtor. *Tertia lux (memini) ludis erit; hac mihi quidam Spectanti ſenior, contiguuſque loco; Hæc ait illa dies*. & reliqua.

Vertice canus] Alterum conſequens eorum, qui ſenectute premun-

præmuntur. Ouid. *cadunt à vertice cani.* Tibull. *Dicere nec cano blanditias capit.* vnde verò canities proueniat, docet Ariſtoteles in Problematis.

Baltheus en gemmis] Baltheus, quem zonam quoq; nuncupant, inter partes, ſeu membra ædificiorum à Vitruuio connumeratur, quo ſenſu vox hæc modò accipi debet, ne fortè de zona, qua præcingi conſueuimus, intelligamus.

Illita porticus auro] Quæ ante theatrum cõſtructa erat, nam theatri ichnographia cum porticu ex Vitruuio colligitur: *illita* verò *auro* dictum eſt ſicut ab Horatio: *aurum veſtibus illitum Mirata*. necnon ab Ouidio. *Neue malè optato maneat circumillitus auro*. rurſus alibi. *Culta placent, auro ſublimia tecta linuntur.* Seneca iunior in Hyppolito. *Remouete famulæ purpuram, atq; auro illitas Veſtes.*

Ebur admirabile truncis] Teſſerulis cõmiſſis, & coagmẽtatis.

Subita vertigine] Hinc theatrum, ſiue theatri partem aliquam verſatilem fuiſſe intelligimus, cuiuſmodi C. Curionis, & M. Scauri theatrum à Plinio deſcribitur.

Auro quoq; torta refulgent Retia] Quæ in theatro explicantur ad feras excipiendas. Heliogabalus ſcobre auri porticum ſtrauit, & argenti, dolens quòd non poſſet ex electri. Nero blatteis, ſeu purpureis funibus piſcatus eſt auctoribus Lampridio, Suetonio, Oroſio, Eutropio, alijs, ſed vt hæc, quæ hîc ex ſenis illius ſententia refert Nemeſianus, non ita lõgè à vero abeſſe intelligatur, transferam hûc vniuerſam illam Flauij Vopiſci particulam ex Carino, quæ ad ea melius intelligenda confert, ita igitur apud ipſum ſcriptum extat.. *Memorabile maximè & Carini, & Numeriani hoc habuit imperium, quòd ludos Romanos nouis ornatos ſpectaculis dederunt, quos in Palatio circa porticum ſtabuli pictos vidimus: nam & neurobatem, qui velut in ventis cothurnatus ferretur, exhibuit: & tichobatem, qui per parietem vrſo eluſo cucurrit, & vrſos mimum agentes, & item centum ſalpiſtas vno crepitu concinentes, & centum campaulas, choraulas centum, etiam pithaulas centum, pantomimos, & gymnicos mille, pegma præterea magnificentiorem reddidit; mimos præterea vndiq; aduocauit: exhibuit & ludum Sarmaticum, quo dulcius nihil eſt: exhibuit Cyclopẽ adornatum, Græcis artificibus, & gyminicis, & hiſtrionibus, & muſicis aurum & argentum donata, & veſtis ſerica.*

Dens longior omnis aratro] De elephantinorum dentiũ magnitudine hæc ſcripta reliquit Plinius. *Magnitudo dentium videtur*

detur quidem in templis præcipua, ſed tamen in extremis Africæ, quà confinis Aethyopiæ eſt, poſtium vicem in domicilijs præbere, ſepeſq; in ijs, & pecorum ſtabulis pro palis elephantorum dentibus fieri Polybius tradit auctore Guluſſa regulo. aratri porrò longitudo præſcribitur à Marone hac fini. *Huic à ſtirpe pedes temo protentus in octo Binæ aures, duplici aptantur dentalia dorſo*.

Niueos lepores] Peregrina recenſet animalia, quę ſe magna cum admiratione vidiſſe teſtatur ſenex ille: ſciendum autem eſt ſummo ſtudio omnis generis feras conquirere ſolitos, quicumq; ſpectacula eſſent edituri; hinc M. Tullius non vno in loco pantheras, aliáſq; feras peregrinas ad ludos, quos edere in animo habebat, ſibi mitti ab amicis poſtulat: de Commodi ſpectaculis Populo editis pręter cętera hæc commemorat Herodianus. τὰ δὲ πανταχόθεν ζῶα ἐθηρίζετο αὐτῷ τότε γοῦν εἴδομεν ὅσα ἐν γραφαῖς ἐθαυμάζομεν. ἀπό τε γὰρ Ἰνδῶν καὶ Αἰθιόπων ἐν τι πρότερον ἀγνοούμενον ἦν, μεσημβρίας τε καὶ τῆς ἀρκτῴας γῆς ζῶα πάντα φονεύων, Ῥωμαίοις ἔδειξε, τὸ δ' εὔστοχον τῆς χειρὸς αὐτοῦ πάντες ἐξεπλήττοντο. & reliqua. porrò candidi lepores ingenti miraculo ſpectantur, neque enim paſſim reperiuntur; Plinius certè miraculi inſtar refert in Alpibus huius coloris lepores quandoque viſos fuiſſe: quidam hunc Calphurnij locum de cuniculis accipiunt, ſed falluntur; nam quæ raritas in eorum venatione, ac ſpectaculo conſiderari poteſt? certè nulla.

Et non ſine cornibus apros] Cornutos apros mittit India, vt ſcribit Plinius dicens. *In India cubitales dentium flexus gemini ex roſtro, totidem à fronte, ceu vituli cornua exeunt*. hoc idem tamen de Aethiopia memoriæ prodit Aelianus de Hiſtoria animal. ſed in India etiam Aethiopia continetur: Aeliani verba ſunt hæc. λέγει δὲ Δίνων ἐν Αἰθιοπίᾳ γίνεσθαι τετο ὄρνιθας τοὺς μονοκέρως, καὶ ὗς τρικέρως.

Manticoram ſiluis] Ex Cteſia Cnidio hunc in modum hoc animal deſcribit Plinius. *apud Aethiopas naſcitur fera, quam manticoram appellat, triplici dentium ordine pectinatim coeuntium, facie, & auriculis hominis, oculis glaucis, colore ſanguineo, corpore leonis, cauda ſcorpionis modo ſpicula configentem; vocis, vt ſi miſceatur fiſtulæ, & tubæ concentus, velocitatis magnæ, humani corporis vel præcipuè appetentem*. eiſdem coloribus eam depinxit Solinus in Polyhiſtore, vterq; enim ab Ariſtotele hauſit, qui porrò Cteſiam & ipſe quoque ſecutus Manticoræ formam, & naturam nobis aperuit lib. 2. de Animalib. Photius autem ipſius

Cteſiæ

Cteſiæ verba refert in Excerptis: quòd verò ad nominis originationem attinet, poſtquam ipſam feram eiſdem notis ſpectandam nobis exhibuit Aelianus, quibus Plinius, & Solinus ipſam deſcripſerat, ita inquit. ἔστι δὲ κρεῶν ἀνθρωπείων ἐμπιπλάμενον τοῦτο τὸ ζῷον ὑπερβαλόντως, κατηγορεῖ καὶ τὸ ὄνομα. καλεῖται γὰρ τῇ Ἑλλήνων φωνῇ ἡ Ἰνδῶν, ἀνθρωποφάγον κῦ τὸ εἶναι. ἴσε δὲ τὰ ὄργυε καὶ κυκλωται. ſed & κῆπον eandem vocari comperio à Strabone, μαρτιόρας à Pauſania, μαρτίχορας à Philoſtrato, μαντίχορας ab Ariſtotele, Plinio, & alijs: hanc non aliam eſſe putat Pauſanias, quàm quæ tigris alio nomine dicta eſt.

Alcem vidimus] Hanc vulgò appellant *la gran beſtia*, cuius vngulam varijs morbis opitulari exiſtimant; omiſſa Plinij, & Solini huiuſce feræ deſcriptione, appingam Cæſaris verba, quibus Alces forma, & natura fuſius, atq; exactius explicatur, tametſi ne huic quidem cum alijs valdè conueniat. Cæſar igitur de Bello Gallico ſcribit hunc in modum. *Sunt item quæ appellãtur Alces; barũ eſt conſimilis capris figura, & varietas pellium, ſed magnitudine paulò antecedunt, mutilæq; ſunt cornibus, & crura ſine nodis, articuliſq; habent, neq; quietis cauſa procumbunt, neq; ſi quo afflictæ caſu conciderunt, erigere ſeſe, aut ſubleuare poſſunt; his ſunt arbores pro cubilibus; ad eas ſe applicant, atq; ita paulum modò reclinatæ quietem capiunt, quarum ex veſtigijs cùm eſt animaduerſum à venatoribus, quò ſe recipere conſueuerunt; omnes eo loco aut à radicibus ſubruunt, aut abſcendunt arbores tantùm, vt ſumma ſpecies earum ſtantium relinquatur; hûc cùm ſe conſuetudine reclinauerunt, infirmas arbores pondere affligunt; atq; vnà ipſæ concidunt*; eãdem Pauſanias deſcribit in Bœoticis ab illis verbis: Ἔστι δὲ ἄλκη καλούμενον θηρίον. εἶδος μὲν ἐλάφου καὶ καμήλου μεταξὺ: & reliqua. Gordianus, qui deinde imperatorem geſſit, dum Aedilis eſſet, ſplendidiſſima, ac magnificentiſſima munera Populo exhibuit; namq; cerui palmati ducenti mixtis Britannis in eis viſi ſunt: equi feri triginta; oues feræ cẽtum; alces decem; tauri Cybaritici centum: ſtruthiones Mauri miniati trecenti; onagri triginta; apri centumquinquaginta. ibices ducentæ: damæ totidem auctore Iulio Capitolino; vide eumdem in Gordiano Iuniore.

Ceruice leuata] Hæc deſcriptio tauris Syriacis conuenit ex Plinio, aut etiam camelis; aut fortè camelopardali, de qua conſule Dionem lib. 43. Plinium lib. 8. cap. 18. Strabonem libro 16.

Iactantur

Iactantur per colla iubæ] Vros accipe, quorum deſcriptionem ex Cæſare petere licet; ſunt tamen, qui bonaſum deſignari putent; ſed falluntur.

Barba iacet] Hîc de brutis barba dicitur vnius numero, ſecus atq; Seruius Honoratus obſeruauit, quem idcircò pluribus in hanc rem exemplis collatis carpit Beroaldus Annotationibus in eum ipſum Grammaticum: ſed hîc pro *iacet* quidam legendum admonent *riget*: ad vniuerſum verò hunc tractum melius adhuc percipiendum videnda ſunt, quæ ſcribit Ioannes Baptiſta Pius Annotationibus Poſterioribus. c. 39. De animalibus autem, quæ hîc commemorantur, vide Cardanum in libris de Subtilitate; Geſnerum, & Petrum Belloniũ.

Spectaui vitulos] Vituli marini ſunt, quos alio nomine phocas vocant, ſic dicti, quia vocem edant bouis voci perſimilem, teſte Ariſtotele, & Plinio. fecit autem ſummo conſilio Calphurnius, vt inter innumera propemodum æquoris animalia, phocas delegerit, quas cum vrſis in theatro fuiſſe commiſſas dicat, neq; enim ita facilè aliud inuenias, quod in mari ſimul, & in terra degat, id quod Ariſtoteles, Plinius, atq; Aelianus memoriæ prodiderunt; atque Ariſtotelis quidem verba ſunt hæc de Hiſtoria animal. ἡ δὲ φώκη ἐστὶ μὲν τῶν ἐπαμφοτεριζόντων, οὐ δέχεται μὲν γὰρ τὸ ὕδωρ, ἀλλ' ἀναπνεῖ καὶ καθεύδει, καὶ τίκτει ἐν τῇ γῇ μὲν, πρὸς τοῖς αἰγιαλοῖς δὲ, ὡς οὖσα τῶν πεζῶν. hinc à Virgilio dictum eſt. *Sternunt ſe ſomno diuerſo in litore phocæ.*

Equorum nomine dignum] Hippopotamum ſcilicet, quem ita delineat Plinius. *vngulis bifidis, quales bubus, dorſo equi, & iuba, & hinnitu, roſtro reſimo, cauda, & dentibus aprorum, aduncis, ſed minus noxijs, tergoris ad ſcuta, galeiſq; impenetrabilis, præterquam ſi humore madeat, depaſcitur ſegetes deſtinatione antè, vt ferunt, determinatas in diem, & ex agro ferentibus veſtigijs, ne quæ reuertenti inſidiæ comparentur.* hũc primùm Romæ viſum fuiſſe idem auctor ſcribit Aedilitate M. Scauri, qui, cũm ludos celebraret, vnum hippopotamum, & quinque crocodilos temporario euripo oſtendit; ipſos autem appellat *pecus* Calphurnius alludens ad fabulam Protei: ſic Plautus. *Non vides referre me vuidum rete ſine ſquamoſo pecu?* Næuius. *Tùm autem laſciuum Nerei ſimum pecus Ludens ad cantum claßium luſtrat.* Horat *Omne cum Proteus pecus egit altos Viſere montes.* Eſt autem hippopotamus aquatilis & terreſtris beſtia, vt docet Diodorus lib. 1. ſed equi fluuiatilis deſcriptionem inuenias etiam apud Achilem Statium Alexandrinum libro 4. De amore Clitophon-

tis, & Leucippes haud ita longè ab initio, inde pete, quiſquis es lector horum Commentariorum.

Qui ſata riparum] Nilũ intelligit, cuius τρέφιμας hippopotamos appellat Aelianus, propterea quòd hæc bellua nuſquam ferè alibi reperiatur; in deſcriptione autẽ Nili ad eius fluminis inundationem ingenij aciem direxit Calphurnius, quoniã hoc præcipuè miraculo flumen illud nobile ſit, ac inter cętera valde celebre, cuius tamẽ effectus cauſa magno adhuc in profundo demerſa latet, atq; adeò variæ ea de re opiniones circumferuntur, vt pigeat ſingillatim eas recenſere, plura tamen ſi quis fortè parùm hîc ſibi ſatisfactum doleat, inueniet in noſtris Commentarijs ad Senecæ libros de Beneficijs, ad quos ſtudioſos adoleſcentes, vt temporis compendium hîc fiat, libenter reijcio: ſed & hîc etiam Cardanum conſulere potes. item Nogarolam, Bellonium, & ex noſtris Borrium.

Ruptaq; voragine terræ] Specu ſubterraneo, qui quaſi quidam terræ hiatus aperiebatur diuerſa animalium genera in apertum euomens.

Aurea cùm croceo] Emerſit ſilua: nam modo flumen, modò nemus, modò vrbs aliqua, aut mons, prout ſpectaculi qualitas exigebat, in theatro de improuiſo apparere conſueuit, cuius rei aliquot exempla hiſtorici prodiderunt, qui Imperatorum vitas conſcripſerunt, eorum inquam Imperatorum, quos Roma, cum iam in præceps labi inciperet, paſſa eſt: ea hic fuſius proſequi nil eſt neceſſe.

Tremebunda ſenectus] Per μετωνυμίαν eò, quòd homines tremebundos reddat; diximus ſuperius: ſic Horatius *mortem pallidam* appellauit. *Pallida mors æquo pulſat pede Pauperum tabernas, regumq; turres.*

Secula primos] Hoc ſanè pacto ſcriptum reperi ſummo conſenſu omnium tùm editorum, tùm manu deſcriptorum exemplariorum; verumtamen non ſatis diſpicio, quomodo dicti ſint *primi anni* eius, qui iam præ ſenectute vix incedere poſſet, itaq; vt hanc difficultatem vitarem, arbitratus aliquando ſum legi oportere *primo* non *primos*, hoc ſenſu: tibi vni inter paſtores, nec præterea alij: ſed, ne quid mentiar, non omnis mihi ſcrupulus penitus euellitur, & alioquin cogito defendi poſſe vulgata illa ſcriptura, vt de ſua, non de Corydonis ſenectute loquatur Lycotas; nam Corydon fingitur hic iuuenis: eſt igitur ſenſus; *quem tremebunda ſenectus non impedit*, ſicut me impedit. Sic plana omnia manẽte ſcriptura; atq; hoc verũ puto

Cernere

Cernere numen] Carinum appellat numen: ſic Virgilius. *Nec tàm preſentes alibi cognoſcere diuos.* hic locus nonnullã imaginem præſegerit illius Horatiani. *ò bone (nam te Scire, deos quoniam propius contingit oportet)* *Numquid de Dacis audiſti?*

Et referens] Alicubi legebatur *preſens* non omninò perperàm: ſed illud; *vultumq; habitumq;* eſt ex Horatio, ibi. *adde Vultum, habitumq; hominis.*

Pullaq; paupertas] Dixì ſuperius hac eadem Ecloga tenues homines, neque aliqua nobilitate conſpicuos pulla veſte vſos fuiſſe: Suetonius in Auguſto. *ac viſa quondam pro concione pullatorum turba, indignabundus, & clamitans*, & reliqua. alicubi legebatur *nudaq;*.

Fibula morſu] Fibula in veſtimentis fuiſſe videtur, quam nunc vulgò *vncinello*, ſiue *gangbero* nuncupamus; niſi ſi potius vocetur *fibbia*, quod magis puto. Virgil. *Horum vnum ad medium, teritur qua ſutilis aluco Balteus, & laterum iuncturas fibula mordet.*

Et Martis vultus] Hoc dicit: & ferociam, & manſuetudinem ſimul præſeferebat, atq; ita vtrumq; contrarium temperauerat, vt neq; nimis ſæua aſperitate, neq; nimis diſſoluta lenitate præditus videretur: tale quippiam reperias apud Ouidium in illis. *Sume fidem, & pharetram, fies manifeſtus Apollo, Accedant capiti cornua, Bacchus eris.* ſic etiam dixit Propertius. *Indue me loris, fiam non dura puella, Atq; virum ſumpta quis neget eſſe toga?* & Claudianus. *potuitq; videri Pallas, ſi clypeum ferret, ſi ſpicula Phœbe.* neq; fortaſſe aliena ſunt ab hoc loco, quæ ſcribit Plutarchus de Fortuna Alexandri. Ὅμηρος μὲν γὰρ οὐ πρέπον οὐδὲ πιθανῶς τὸ Ἀγαμέμνονος κάλλος ἐκ τριῶν συνήρμοσεν εἰκόνων, ὁμοιώσας, Ὄμματα καὶ κεφαλὴν ἴκελος Διὶ τερπικεραύνῳ, Ἄρεϊ δὲ ζώνην, στέρνον δὲ Ποσειδάωνι. & quæ deinceps ibi ſequuntur.

OMISSA SVIS QVÆQVE locis reponenda.

PAucula hæc, quæ poſt operis impreſſionem in alijs meis ſchedis ſeorſim notata reperi, addi velim ſuis quæque locis. pagina 18. linea 24. noſtro. adde. vel *veſtitus freto*, hoc eſt fluctibus intectus: iam quòd hîc excudi curauimus *naſcentur*, alicubi ſpectabatur *paſcentur*: quomodo locutus eſt Virgilius. pag. 23. lin. 13. libro 3. a. hic Aſtacus dicitur etiam Idas, vt apparet, nam quidam paſtores duplici nomine interdum vocabantur, ſicut alicubi admonet Ianus Parrhaſius, ni fallor; niſi ſi *Aſtacus* in *Idas* conuertatur, quo ſanè pacto difficultas omnis auferetur: natus fortaſſe error ex conſimili initio ſecundæ Eclogæ Calphurnij. pag. 31. l. 9. reperias. a. ſic Plinius. *Humor, & cortici arborum eſt, qui ſanguis earum intelligi debet*. ac deinceps. *Atq; in totum corpore arborum, vt reliquorum animalium, cutis, ſanguis, caro; neruí, venæ, oſſa, medullæ*. pag. 67. ἵππῳ. a. Conſule Ianum Parrhaſium ad illud Claudiani ex libro 1. de Raptu Proſerpinæ. *Arcano defenſa gelu*. pag. 79. lin. 9. excuſſis. a. quamquam *Crocale* non *Crotale* in eis ſpectetur. pag. 112. lin. 13. cõfirmat. a. Appianus quoque in fine propemodum libri Bellorum Parthicorum idem prodit. pag 125. lin. 22. conſtant a. Terentianus de iambo loquens. *ipſe ſex enim locis manet: Et inde nomen inditum eſt ſenario; Sed terferitur, hinc trimetrus dicitur, Scandendo binos quòd pedes coniungimus*. pag. 126. lin. 30. Quirini. a. Martialis. *Eſſe velis (oro) ſeruis conuiua tonantis*. mitto aliorum plura teſtimonia in hanc ſententiam. pag. 127. lin. 15. cauſam. a. Tibullus. *Romulus æternæ nondum fundauerat vrbis Mœnia*. Ouid. *Iam modò, quæ fuerant ſiluæ, pecorumq; receſſus, Vrbs erat, æternæ cùm pater vrbis ait*. Auſonius. *Ignota æternæ ne ſint tibi tempora Romæ*. &c. *Vrbis ab æternæ deductam rege Quirino*. pag. 145. lin. 12. & cætera. a. Iam *fuſcis* dictum eſt pro nigris: Cornelius Fronto. *Fuſcum, & nigrum: fuſcum albo opponitur, nigro candidum*. pag. 165. lin. 37. Arbiter. a. ſic Baccus apud Ariſtophanem in Ranis. Ἄνδρες σοφοί, κἀγὼ μετ' αὐτῶ οὐ κρινῶ: Οὐ γὰρ δὴ ἐχθρας οὐδετέρῳ γενήσομαι.

Errata corrigenda.

Relegi hoc opus curſim , ac ualde properanter in magnis meis occupationibus ; inueni quædam mendoſe deſcripta , quà ad ortographiam , quà ad interpunctiones attinet, quædam etiam perperàm omninò concepta animaduerti , propterea quod , vt apparet , typorum coagmentator non fuerit probè aſſecutus mei characteris formam ; & ego deinde conniuentibus oculis in curſu editionis ea prætericrim : nunc huiuſmodi erratorum aliquot hic emendare viſum eſt, vt eorum exemplo reliqua , ſi quæ ſuperſunt , ſtudioſus lector pro ſua benignitate caſtigare poſsit : omitto autem illa , in quibus nō ſemper eadem ſeruata eſt ſcribendi ratio, veluti ſylua, ſilua , arena, harena ; ſydus, ſidus, ſecutus, ſequutus, & ab hoc compoſita, Aſthacus, Aſtacus , Sylenus , Silenus , & reliqua : nam omnia hæc, atque his ſimilia perleuia omninò ſunt , atq; huiuſmodi ſanè , vt putidum videri poſsit , ſi operam , ac diligentiam adhibere velim in illis emendandis : hoc in vniuerſum dixerim, omnia hæc , atq; his ſimilia ſemper uno , eodemq; pacto ſcribi oportere : iam *felix* in *fœlix* conuertendum eſſe norunt omnes: verùm hæc pluribus non proſequar . pag.1. linea 3. CHARTAGINIENSIS emenda. CARTHAGINIENSIS. p.5.l.18.ſummum diei.c.anni. ibi. l.21.die.c.anno.ibid.l.23.tua rura.c.arbuſta.ibid.l.32.utitur.c.uſus eſt.pag. 17.l.22. ἀνδυπλώσις . c. ἀναδιπλώσις. pag.21.l.17.quæ noſtri. c. quæ noſti.pag.23.l.36.Phryas.c. Phrygas.pag. 25.l.4. πλεισμβίοις . c. ππλεισμβίοις . ibid. ἀρχιταίτι. c. ἀρχιται. ibid.l.26.cuſtodire. c. cuſtodiri. pag. 29 l.36. ἱεροτομαχίκ. c. ἱερωτομαχίκς. p.38 l.20.Heſternoſq;.c.Heſternoq;. pag.40. l.22.ortus.c.orſus.l.22.p:48.l.31.metuendæ. c.metuendæ.p.56.l.30.Iam fortiora,c. Tàm fortia.p.78.l.5.preſtent. c.preſtant.p. 121.l. 8. ἀντὶ . c. ἀντί. pag.129.l.36.frœmit.c.fremit.pag.131.l.18.natoq;.c.natoſq;. pag.133.l.15. Tum.c.Tu.pag.117.l.34.ad hirundinum,c.ab,ibid.l.37. luo, c. luto. ibid.l. 38.incumbant,c.incubant.l.35.Tertullianus,c. Lactantius Firmianus , pag. 147.l.mediæ,c.primæ,pag 148.l.14.ſed hinc,c.hic.pag.155.l.31. depoſcit , c. deponit.pag.156.l.2.concipi,c.concipere.

F I N I S.

EPISTOLA
R. D. HVGOLINI
MARTELLII
EPISCOPI GLANDATENSIS,

In qua loci aliquot horum Poetarum, vel declarantur, vel emendantur.

HVG: MARTELL:

ROBERTO TITIO S. P. D.

MVNVS mihi à te percommodè redditum fuit, Titi mi, neq; aliud ſuauius pro tempore, vel magis animo meo ſalutare potuiſſe accidere, compertiò. In luctu iacebam, eoq; conſternatus luctu eatenus, vt quando me, vel qua ratione ab acerbiſſimo dolore, ac mœrore vindicare poſſem, non cernerem. Cariſſimum, atque amantiſſimum fratrem nuper amiſeram CAROLVM, virum optimum; Heu quem exitum lachrimarum, & ſqualloris in hac vita vnquam inuenero? Amores, ac deliciæ meæ omnes vno ictu conciderunt: fratrem amabiliſſimum amiſi; ſed cur fratrem voco, & non potius mei, ſuorumq; reliquorum fratrum vere parentem, qui nos cunctos, ac ſingulos, (& vero permulti generis vtriuſq; fueramus germani) tanquam diligens, prouidens, & ſtudioſus pater alter (viuentibus adhuc optimis parentibus) rexit ille, inſtruxit, adiuuit, atq; ad vitę normam, ad quam quiſq; deſtinatus erat, cura, ſedulitate, labore, opibus etiã ſuis illexit, impulit, ac propè collocauit? fuit enim CAROLVS MARTELLIVS frater, vt in omnes quos norat, vel quibus cum agere quicquã aut priuatim, aut in aliquo publico munere poſceret vſus, ingenio perquam amabili, & fide integerrima, ſic aduerſus fratres ac ſorores admirabili, & pluſquam paterna caritate, beneuolentia, prouidentia, liberalitate. Cæterùm laudes eius perſequi hoc loco non eſt animus, tantum te, munuſque gratiſſimum tuum his verbis ornatum, & dilaudatum velim, quo deſiderium meum, tãquam diuino, immiſſoq; diuinitus pharmaco vel abſterſum, vel certe mirum in modum delinitum, atq; imminutum ſentio. Nam ſtatim atq; Nemeſianum tuum cum parte Calphurnij (tui enim iure; qui per te reuiuiſcunt poetæ boni) eiuſq; primores verſus legi, de fratris dormitione in

ne in domino bene ominari placuit, in hos autem omnium primos incurrit oculus.

,, *Quem nunc emeritæ permenſum tempora vitæ*
,, *Secreti pars orbis habet, mundusq; piorum*

In fratris etenim dulciſſima memoria atque amore defixus animus de fratre Vatem Vaticinatum ſibi perſuaſit: Vti quæ paulo poſt ſequuntur, fratri CAROLO perbelle cóuenire cenſebamus, & lætabamur.

,, *--Plenum tibi ponderis æqui*
,, *Pectus erat, tu ruricolûm diſcernere lites*
,, *Aſſueras, Varias patiens mulcendo querelas,*
,, *Sub te iuris amor, ſub te reuerentia iuſti*
,, *Floruit.* Hæc atq; id genus plurima de illo veriſſime pronũciata in ea prima Ecloga, quantopere triſtem animum, mœroreq; planè confectum releuarint, explicari vix poteſt? Quid enim lugentibus cariſſimos, & amiciſſimos accidere iocundius poteſt, quàm laudes illorum recolere, quæ ſi per laudatos viros celebrentur, Tum illæ demum cum voluptate mœſtitiam temperantes, luctus triſtiſſimi acerbitatem frangunt & mitigant. Itaq; vt dicere inceperam, valde opportunus, ac propemodum neceſſarius mihi tuus libellus allatus eſt, qui præterquam q̃ felici, & auſpicata quadam fratris recordatione ex antiqui, & nobilis Vatis Carmine me non mediocriter recreauit, Tuis quoq; doctiſſimis, ac ſuauiſſimis Commentarijs planè exhilarauit: Animus namq; ſemper diſcendi & noua percipiendi cupidus, dum tua perluſtrando multa ſibi hactenus incognita docetur, plura iamdudũ oblita reminiſcitur, in nonnullis etiam, vt fit, in diuerſa abeundo ſubſiſtit paululum, & à luctuoſis tantiſper cogitationibus feriatur, ad ſeſe tandem redit, & ſecum habitare incipit. Verumenimuerò in tuis perlegendis, quia tantum leuaminis nactus ſum: age experiamur, num in iiſdem illis tuis meditandis, & perſcrutandis, ſtylo etiam proſequendis opis tantumdem, & ſolatij, vel etiam aliquãto amplius auferre detur. Vt enim ſcriptio maiorem aliquãto intentionem animi, q̃ lectio requirit, ita ſperandum eſt in ſcribendo multo plus, quàm in legendo cunctos ſenſus & vniuerſam mentem ab omni ægritudine, & triſtibus cogitatis poſſe auerti, & ſi animum intendas acrius, diutiusq; etiam radicitus euelli. Ergo per ſingula Eidyllia quæ meditabar curſim, annotabo ſigillatim.

AD ECLOGAM PRIMAM NEMESIANI.

ANNOTATIO PRIMA.

IN foribus aiunt, ſed ego in ipſas fores incurrebam, atque anceps ibi ſubſidebam. Nam cum rura Tityri cicadis reſonare dicantur (hoc iam ſole in caleſcente fieri compertum eſt) non ſat conuenire bene id videbatur cũ eo quòd ros, & primi clementia ſolis greges ad paſtionem inuitarent. Sed non ad Clepſydram metiuntur poëtæ momenta temporum, oratorum inſtar vel Aſtrologorum, ſat illis ſit (præſertim ſi ruri habent) diẽ quem vocamus artificialem in tres partes diuiſiſſe, matutinã, meridianam, veſpertinam; totam illam matutinam, quæ ſuos habet gradus, primum ſolem vocari rectè, quis neget? at in vltimo primæ huius partis gradu cicadis arbuſta reſonare, nullam ſolis inclementiam adhuc ſentiri, roſcida gramina ſupereſſe alicubi, nullus vetat. Eâdem itaq; ipſa hora, quæ noſtram dictam tertiam paulo antecedit, & primum ſolem, nec inclementem ferimus, & Cicadarum ſtrepitu noſtræ obſurdeſcũt aures: pingui namq; minerua hæc tractant poetæ (vti dicebamus) præſertim ruſtici, quemadmodum pingue, & illud naſutis hominibus foret, dum ſemihoræ ſpatium vix conſumitur, in his cantandis, quæ in laudem Mœlibei afferuntur, integrum diem à prima hora vſq; ad extremam poſuiſſe, concluditur enim

,, *Sed iam ſol demittit equos de culmine mundi*
,, *Flumineos ſuadens gregibus præbere liquores.*

ANNOTATIO II.

RVRSVS hæſitandi, atq; ab erudito Poeta requirendi cauſa erat, quid Orpheus afferret plus ſuis modulatibus, quam Phæbus ſuis carminibus in illis verſibus.

,, *Namque fuit dignus ſenior quem carmine Phœbus*

,, *Pan calamis fidibuſq; Linus modulatibus Orpheus*
,, *Concinerent.*

Nam ſi modulari canere eſt, & carmina dicuntur cantus, quia cantatur. quid Pan faciat calamis, quid Linus fidibus, & quomodo ſtudia inuicem illorum differāt, videmus, cæterum quomodo carmina Phœbi à modulatibus Orphæi diſcernantur, in dubio reſtat. Sed res non habet obſcuritatem, & Nemeſiani non vulgarem doctrinam & diligentiā illuſtrat. Aliud namq; eſt fungi officio Poetæ, aliud partes tractare Muſici: illi carmina pangunt, hoc eſt cogitata certa verbis numero certo aſtrictis effingunt: hi carminibus ſic compactis ſonum accommodant, & canendi modum hoc eſt vocis tenorem ſiue accentum moderantur, vt libet, tum elatione, vel depreſſione, tum celeritate vel tarditate, quod nos vernacule *dare aerem*, vel *notas facere* vocamus. Diuerſa carmina modulatu eodem cantari fas eſt, & diuerſo modulatu carmina eadem item cantari, non dedecet: ſic rectiſſimè dictum fuit, Phebum tanquam Poetarum Deum carminibus; Orpheum tanquam Excellentiſſimum muſices artificem modulatibus.

,, --*Acta viri laudeſq; ſonare*

ANNOTATIO III.

,, *Hæc tenuit tales communis cauſa querelas*

DIFFICILIS locus, & prout hactenus iacet, mihi planè deſperatus, nam nec quid ſit *tenere querelas* intelligo neq; quî ſenſus vllus pulcherrimo ſuperiori aptus eliciatur video; ac ſanè codices antiquiores impreſſi *nec* retinent, vbi recentiores omnes legunt *hæc*. vnde tantilla mutatione, & ſententia planiſſimā legendum duxi. *Nec renuit* hoc eſt, fleuimus quidem nos amici, atq; alumni obitum noſtri Mœlibei, & meritò quidem flemus adhuc & ſuſpiramus dilectum noſtrū, quandoquidem populus ipſe Romanus lachrimas noſtras ſuſpiriaq; noſtra probauit, tanti, ac talis interitu viri magnam in Repub. iacturam eſſe factam arbitratus. Hæc eſt *cauſa cōmunis*. Legemus itaq; poſthac.

,, *Nec renuit tales communis cauſa querelas*

ANNOTATIO IIII.

,, *Sub te ruris amor, ſub te reuerentia iuſti*
,, *Floruit.*

QVAMQVAM relligio mihi eſt innouare quicquam, ex quo ſenſus alioquin promatur minime abſurdus, Tamen quando *Ius iuſto* paulo magis affine cernitur, quàm *rus*, & nihilominus Te, Titi, video in explicãdo *ruris amore* in diuerſas ſententias diſcedere, quaſi certiſsimus non eſſes. Addo ꝙ antecedentia, & conſequentia iuriſditionem ſapiunt, non ruſticationem, legi mallem, *ſub te iuris amor.* Tuum ſit iudicium, quo plurimum valles.

ANNOTATIO V.

Iam illud quod ſtatim ſequitur.
,, *Blanda tibi vultus grauitas, & mite ſerena*
,, *Fronte ſupercilium.*

CONCEDAS mihi velim: quæ tua humanitas eſt, & in antithetis pulcherrimis dignoſcendis acumen ingenij, *ſerena* mutandum omnino eſſe in *ſeuera*. Nam hoc pacto *blanda grauitas in vultu* & *ſeuera frons cum mite ſupercilio* venuſtiſſimã compoſition em, & Oppoſitionem efficient.

AD ECLOGAM SECVNDAM NEMESIANI.

ANNOTATIO VI.

IN primo verſu, imò certe in ipſo epigrammate perſonarum introducendarum mendum inſediſſe in omnibus vulgatis exemplaribus pro comperto habeo. Nam vbi *Aſtacus* legitur; *Idas* ad ſcribendus errorem emãnaſſe putamus à primo item verſu, Eclogæ tem ſecundæ Calphurnij.

ANNO-

ANNOTATIO VII.

,, --*Veneriſq; immitis vterq;.*

NON video cur titubandum ſit, ſi legatur *immitis*. aptiſſimo ſenſu, nimirũ immaturæ. Nam vt matura quæ fiunt, miteſcunt, & tandem (nos vernaculo noſtrò ſermone dicimus mezzi) quaſi mitia euadunt, ita quæ immatura adhuc immitia dici meritò poſſunt. Superſedeo bonorum auctorum exemplis, quæ tibi ſuppetunt affatim, & domi naſcuntur tuæ. Si verò legamus *imbutus*, quod tamen minus probarem, exponeremus tinctus, & aſperſus, quaſi tunc primum Veneris adoleſcentes ij gaudia delibaſſent.

ANNOTATIO VIII.

,, --*Improba Ceruix.*
,, *Suffuſuſq; rubor crebro, venæq; tumentes*

SIMPLICITER hæc intelligamus, amabo te, neq; ad amoris indicia gratis confugiamus. Eandem rẽ quàm inſtituerat magis adhuc, & magis phyſice, ac poetice vrget pingendo. Pubeſcentes Τράγᾶν ad verbum *hircire* nullus noſtrũ ignorat. Ergo tenuiori de filo non amplius vox illorum reſonat. Quid (ſodes) inde conſequitur? non ne linguis eorum, hoc eſt inſtrumentis omnibus vocalibus maius onus, & magis ſollicitum incumbit, ſi clariorem vocem exercere cordi ſit? in hoc nixu non ne ceruix improba nobis fit? hoc eſt pertinax, contumax, inobediens, denique minus reſpondens claritati vocis quam meditamur? hæc eſt (ni mens improba ſit) pura & germana loci huius intellectio: dum autem improbitatem & contumaciam ceruicis domare, & peruincere cõtendimus, & vim facimus animæ & laringi tum venæ tument in gutture, & (quod neceſſe eſt) eo accurrente ſanguine colli partes omnes rubent.

AD ECLOGAM TERTIAM NEMESIANI.

ANNOTATIO IX.

,, *Hanc pueri tanquam predam pro carmine poſſent*
,, *Sumere, faſq; eſſet calamos tractare deorum*
,, *Inuadunt furto*

ARGVTE tu quidem mi Roberte atque ingenioſe *pradem* cõuenire huic loco pro *predam* cẽſuiſti, atq; ego tibi ſubſcribam libens, modo idem Nictilos atque Micon habuiſſent in animo apud Nemeſianum, quod intenderũt Chromis, & Mnaſylus apud Virgilium. Simile quiddam, non verò prorſus idem aucupati ſunt vtrumq; illorum par. A Sileno Virgiliano popoſcerunt agreſtes pueri carmina, quæ ipſe Deus illis exponeret. In Pane Nemeſiano ſimplices, atq; ignari adoleſcentes carmina quidem exquirebant, ſed quæ ipſimet effingere ad libitum noſſent, ruſtica. n. quadam perſuaſione crediderat, ſi fiſtulam Panos modo nanciſcerentur, carmina quæ vellent continuo ſuo marte edituros, itemq; fiſtulam diuinam perinde atq; illum nullo negocio tractaturos. Expreſſum hoc fit ex illis quæ ſequuntur.

,, *Sed nec reſonare canorum*
,, *Fiſtula quæ fuerat, nec vult contexere carmen.*

Audacter enim lego *fuerat* pro ſueuerat, & non *fuerat*, quod cum accuſandi caſu in relatiuo quomodo ſocietur, non ariolor. Vt autem noſter hic ſenſus apertius intelligatur ſubdit Poeta.

,, *Sed pro carminibus male ſibila diſſona reddit*

Ergo poſcebãt ij pueri carmina non à Pane, ſed a fiſtula panica ſi quis obiciat, Pan dixiſſe illis

,, *Pueri ſi carmina poſcitis*
,, *Ipſe canam.*

Reſpondeo ipſum hoc mirum quantum noſtræ ſententiæ faueat. Nam illud *ipſe canam* ſat arguit Pana hoc voluiſſe, ſi carmina cupitis, carmina quidem habebitis pueri, ſed à me ipſo, non à mea fiſtula, vel à vobis. Itaq; vtroq; in cupidine

veſtro decepti fuiſtis, nam fiſtulam Dei non licet tractare mortalibus & carmina non ſuppeditat mutum, & brutum inſtrumentum Dei, ſed diuina inſpiratio accedente humana induſtria, & labore.

ANNOTATIO X.

,, *Hæc fatus cœpit calamis ſic montiuagus Pan*

HÆrebam hoc loco dubius quomodo Pan potuiſſet cantare calamis ſi fiſtulam Panos inuaſerant furto paſtores, nec redditam illam Pani, ſicut par erat, legebamus. At diuine cognouit & cognitam diuine expreſſit Poeta Deorum vim longe aliam ab humana: Homines à nolente, & repugnante ſine vi aliqua nequeunt extorquere quicquam; Deus contra à nolente & quantum vis renitente quicquid libeat, tanquam à volente, & permittente elicit, immò nolentem vi nulla adhibita reddit volentem, & auentem. Ignari pueri dum Syringā Panicam apud ſe eſſe putant. ecce à Deo illam inflari percipiunt, & mirantur.

AD ECLOGAM QVARTAM NEMESIANI.

ANNOTATIO XI.

,, *Non poſſum nolle negantem.*

SEnsvs qui ex hac ſcriptura elligitur valde contrarius eſt ardori Mopſi, atq; eius cupidini, itaq; dum nititur demulcere & ad ſuos affectus procliuem Meroem reddere, ea pronunciat, quæ in ſua duritia perſiſtere illam inuitent. Nam ſi dicat Mopſus non poſſum non amare quæ negat, & me refugit, Puella, quæ adoleſcentularum more nil magis affectabat quam amari, ſtatim intra ſe dicet, ſi quicquam ſapis Meroe, nega ſemper tuo Mopſo, nam ille amabit vſq; & vſq;. Itaq; abiecta ſcriptura quæ contraria ſit ſententiæ dictantis; legam (ſi tibi & alijs viris doctis non diſplic eat) *poſſum non velle negantem*, vt in aliquibus exemplaribus adnotatum in margine

memini,

memini, quæ lectio & ſuperiori ſententiæ valde conſona eſt, & non modo ſuadet, ſed quaſi vim affert Puellæ. Ne Meroe, ne vana ſpe lactes amantem, dic aperte velis, nolis, nam etſi perdite amo, vir tamen ſum, nec patiar diutius me illudi, liberari me arbitratu meo ab amore poſſum, Vide ergo quid agas, & quocum tibi rés ſiet. Hæc ſententia (ni fallor) digna eſt erudito Poeta, & polito.

ANNOTATIO XII.

,, *Et genus aereum, Volucres & ſquammea turba,*
,, *Et montes ſilueq; ſuos habet arbos amores.*

ET ſi quæ tu, docte Titi, de arborum inter ſe amicitia mutuoq; affectu affers, pulchra ſũt, & veriſſima, tamen ego ſimplici Minerua ſic intelligo; Amore ineſſe rebus omnibus omniaq; ad amorem eſſe natura procliuia, nam non ſolum animantium genus omne in quibus diſcrimẽ ſexus apparet, mutuo ſe mas amant, & fœmina, ſed animantiã quoque, ſtirpes, & plantæ, in quibus eiuſmodi diſcrimen non ſic apparet, imò vero etiam quæ inanima ſunt, vt montes ipſi, & quæ intra montes includuntur lapides, metallaq; ſuos habent amores, nam omnia quæ natura conſtant ſuos fœtus habent, & amant. mare ipſum, & bruta tellus concipit hyeme quod turgeat Vere, maturet æſtate, pariat Autumno.

ANNOTATIO XIII.

,, *Hæc eadem, nobis quæ verſicoloria fila*
,, *Et mille ingnotas Michale circuntulit herbas.*
,, *Cantauit.*

HIc ego interpunctionem ponere poſt *nobis* malim quam poſt *eadem* quod & ſi multi momenti non ſit ſententiam tamen reddit pulchriorem, liquidiorem.

AD

AD ECLOGAM PRIMAM CALPHVRNII.

ANNOTATIO XIIII.

,, *--Gracilcis vbi pinea denſat*
,, *Sylua comas, rapidoq; caput leuat obuia ſoli*

NIſi nos obuij ſimus nobis ipſis, locus peruius eſt, nec vllis vmbris denſatur, modo *caput* pro humano capite, vt vox capitis à primo ſonat, accipiamus. Nam cum de *Ore torrido* defendendo, hoc eſt capite ne torreatur à ſole impoſito Galero Corydon mentionem feciſſet, ſubito in eadem ſententia; Ornytus infert, quod ſylua pinea adeo vmbroſa erat, ac ramis inter ſe cōplexis ita dēſabatur, vt *obuia facta ſoli rapido*, id eſt, inter nos, & ſolem ſe ſe obijciens *caput leuaret* nempe efficeret ſua opacitate, ne radijs ſolaribus caput noſtrū grauaretur. *leuare* enim contrariam actionem ſignificare ei, quæ per verbum onerare vel grauare notatur, ambiguum nō eſt. Ergo tantumdem valet *leuare caput* atq; non onerare vel ſolarium radiorum repercuſſione grauatum non efficere. Sententia Hercle planiſſima, nec vlla in parte ſalebroſa.

ANNOTATIO XV.

,, *Medione ſub æthere ſeruit..*

DILIGENTER locus hic attendendus, nam (ni falſus ſim) non fuit mens Poetæ complecti hac deſcriptione vniuerſum terrarum orbem, vel ſaltim totum noſtrum hemiſpherium. quarta orbis parte contentus fuit atq; etiam anguſtiore, neq; de quinque zonis vllam cogitatiooem ſuſcepit in hiſce carminibus Calphurnius, nec decebat, cum re vera tunc temporis ad omnes mundi plagas Imperij Romani, neq; maieſtas neq; arma perueniſſent; tantum intendit comprehendere partem noſtri orbis habitatam, & Imperio Romano parentem, videlicet quæ intra tropicum Cancri, & polum noſtrum articum hinc inde ſolem orientem verſus, & occidentem interiacet.

Itaque quinq; nationum genera attingit lætariq; & exultare, iubet. primo quæ ad auſtrum ſunt, & ad circulum ſolſtitialem ſpectant, has vocat *gentem inſanam* intuitu ſeptentrionalis, quæ ſecundo loco ponitur, quam vocat *Boream erectum*, Nam *hic vertex nobis ſemper ſublimis*: tertio, & quarto loco populi orientales, & occidentales inſeruntur. tandem, & quinto loco nos annumeramur qui medij inter has quattuor tunc Imperio Romano ſeruiebamus, vnde dicit

,, *Medioue ſub æthere ſeruit.*

Qui zonam torridam habitabant nõdum Romanis faſcibus colla ſubmiſerant, imo neq; à Romanis hi populi noſcebãtur, cũ (vt tu rectiſſime doces) à Veteribus inhabitabilis (quamquam falsò) creditus fuit totus tractus zonæ torridæ dictæ.

ANNOTATIO XVI.

,, *Scilicet ipſe Deus Romanæ pondera molis*
,, *Fortibus excipiet ſic incõcuſſa lacertis*
,, *Vt neq; tranſlati ſonitu fragor intonet orbis,*
,, *Nec prius ex meritis defunctos Roma penates*
,, *Cenſeat, occaſus niſi cum reſpexerit ortus.*

DIGNVS locus, qui diligenter excutiatur, perdifficilis ſanè, verum pulchritudine, ac claritate penſabitur omnis difficultas, & labor; vna diſtinctionis notula importune collocata aſperitatis tantum, & ſalebrarum in duobus vltimis hiſce verſibus infundebat, vt venuſtatem illorum vniuerſam penitus eliminaret. laudat, vel palpat Auguſtum Poeta, quicunque ille tunc eſſet Imperator, noſtra nil modo refert; At nihil aptius, luculentiuſq; dici poterat in laudem noui Principis, quàm tantam fuiſſe eius vel fortunam, vel gratiam, vel prouidentiam, vel etiam potentiam, vt in tranſlatione tanti Imperij, nouiſq; habenis tam vaſti Regni ſuſcipiendis nulla omnino commotio vel facta iam, vel futura mox foret in Republica, cunctoſque populos tot, tamq; diuerſarum Prouinciarum, & nationum æquiſſimo animo ſe ſe parentes atq; obedientes nouo Regi vel præbuiſſe, vel præbituros eſſe. Hic eſt totius huius complexionis ſenſus verus probus politiſſimus: Ordinem autem, & explicationẽ verborum non pigebit attexere: *ſcilicet ipſe Deus.* Intelligimus hæc de Carino, non de

Nume-

Numeriano, qui quidē Numerianus Carini frater germanus, fuit non filius; Numerianum autem ab hoc loco dimouemus, & Carinum ſubſtituimus, quia poſt obitum patris Cari Imperatoris, hi duo eius filij ab ipſo pridem Cæſares dicti ſuſceperunt ſimul & animis concordibus Imperium, ſed Numerianus in Oriente, vbi non multo poſt occiſus fuit, nec Romam Imperator vnquam venit; Carinus in Occidente, circa noſtræ ſalutis annos 284. & de eo, qui Romæ potuit fuiſſe cum Imperio, ſine magno errore omnia hæc dicta eſſe arbitramur. Dioclitianum vero nō moramur, cum is non ſine magna contentione, & Reipublicæ perturbatione, multiſq; & ancipitibus prælijs aduerſus Carinum ſuſceptis, Imperium adeptus ſit. Ergo hic *Deus Romanæ pondera molis fortibus lacertis* tam ſuauiter molliterq; excipiet, vt ne tantillum quidem ingens hæc machina, dum quaſi loco mouetur, & de manibus patris Cari in vlnas Carini filij transfertur concuſſa vel concutienda, aut ex alliſu crepitum vllum, nedum fragorem ediderit, vel editura ſit. Explicat magis adhuc. Ita ſane in nouo adipiſcendo Imperio tranquilla, quieta, & pacata fuerunt omnia, vt non prius Romæ ſuſpicio vlla de obitu Imperatoris Cari penetrauerit, quam ſimul lætiſſimus nuncius de Imperio ſuſcepto à Carino quidem in occidente, à Numeriano autem in oriente iunctis in vnum fratrum voluntatibus afferretur, itaq; Roma non prius reſciuit penates *defunctos ex meritis*.i. patrem Carum, qui in Imperio adminiſtrando functus, vel defunctus erat *ex meritis*.i. probe ſe geſſerat, valet enim *defunctos ex meritis* idem prorſus ac ſi dixiſſet *emeritos*. Non prius inquam Roma cenſuit hos *emeritos penates* eſſe *occaſus*.i. reſciuit occidiſſe Carum patrem, quam reſpexerit, & cognouerit quaſi ſolem orientem emerſiſſe nouum Imperatorem Carinū. Quid hac ſententia pulchrius elegātius acutius excogitari potuit? verba etiam ſignificantiſſimè illam præſeferunt; Nam alludens ad ortum ſolis, & occaſum (metaphora ſat nota in recenti & vieto Regibus ſignificandis) dicit nō prius Roma reſciuit *occaſus*, ideſt defeciſſe vnum, quam reſpexerit *ortus*, ideſt nouerit creatum nouum Imperatorem alterum. Et artificio mirabili non dixit *occidiſſe*, ſed *occaſus*, quoniam Deorū occidere nō eſt. At ,, *ſoles occidere, & redire poſſunt*, inquit ille, itaq; vt inuidiæ plena de Auguſto, vel de Deo vox erat *occidere*, ita contra plauſibilis vox, & metaphora fuit *ortus & occaſus*.

occaſus. Notam autem diſtinctionis, quæ primo erat poſt verbum *cenſeat* tranſtulimus poſt nomen *occaſus*, quæ vox cum reſpondere debuiſſet illi *ortus* & propterea in numero pluriũ cenſenda fuiſſet, cum vocabulo vnitatis conuenire quî poſsit, vides. Si noſtra hæc viris doctis; ac tibi præſertim, Roberte Titi, non diſplicebunt, operæ precium aliquod his lucubrationibus me feciſſe putabo.

AD ECLOGAM SECVNDAM CALPHVRNII.

ANNOTATIO XVII.

,, *Formoſus vterq; , ſed impar*
,, *Voce ſonans*

EX iſta quidẽ tu ſcriptura, Titi, ſenſum mulges, quantũ pote ſit, ſuauem, ſed palatui meo non nondũ ſapit. Nam Conceptio illiuſmodi poeta digno ſat digna nõ videtur, quorſum enim paſtores cãtu decertantes inuicẽ, impares voceq; fingere? Melius Nemeſianus qui in ſimili certamine cõgruẽter.

,, *Ambo æuo cantuq; pares, nec diſpare forma*

Melius vtriuſq; magiſter optimus Virgilius.

,, *Et cantare pares, & reſpondere parati*

Quid? quod ſibimet ipſe Calphurnius contradiceret, qui in calce huius eidylli eoſdem hoſcẽ paſtores æquales cantu pronunciat, inquit enim.

---Nam Vos

,, *Et decor, & cantus, & amor ſociauit, & ætas.*

Nam diſtinxiſſe cantum à Voce, & de Voce bona, vel improba ſollicitum fuiſſe Poetam, perſuadere mihi nõ poſſum. Itaq; lego, vt res ipſa docet legendum.

,, *Formoſus vterq; , neq; impar*
,, *Voce ſonans*. Secus autem, quattuor illis collectis, quæ tu optimè obſeruaſti, non omnibus paria reddidiſſet, certè non meminiſſet in propoſitione peritiæ canendi, & in collectione omiſiſſet vocis imparitatem; Itaq; quattuor poſita in Epilogo, maximè probant correctionem noſtram factam in prooemio.

ANNO-

ANNOTATIO XVIII.

,, *Nam potes irriguis mutare canalibus hortos*

ILLVD *mutare* admonuiſti repertum alicubi à te *nutrire*, ſed vtræ lectioni magis adhæreas iudicare non poſſum, iudicium enim tuum in ambiguo mihi eſt. Nos *mutare* nequaquam mutandum cenſemus, niſi ſi *ortus* tuos probãdo magis quam *hortos*, *muturare* malimus quàm *mutare* non inepta ſententia, & voce; ſed *mutare* ſenſum reconditum, & olitoribus valde gratum reddit, virtus enim horti, & olitoris compendium eſt, poſſe eodem anno, atq; eadem in area horti diuerſas ac diuerſas Sationes, & plantationes facere, vbi dudum fuerant lactucæ, bletas inde vel cępas exempli cauſa colligere, hoc ſine aquarum & canalium liberali beneficio iugique irrigatione fieri nequit.

ANNOTATIO XIX.

,, *Et figere liba Priapo.*

PLACET mihi mirandum in modum correctio, quam in vno manuſcripto codice repertã à te ais, *fingere* vbi erat *figere* vel *fundere*. Nam vt *fundere* locum non habet in re minime liquida, vel non pro liquida ſumpta, & vt liba quæ in vſum cibarium veniunt non bene affiguntur vt pictæ tabulæ reliquaq; anathemata parietibus ſacris affigi vel ſuſpendi conſueuerũt, ita *fingere* in libis, quæ Priapo dicarẽtur, dici vix poteſt quantum mihi arrideat, ac ſanè cum libum (M. Catone Magiſtro) potiſſimum fiat ex farina ſimilacea, de libo (ſicut in placentis noſtris vſu venit) effingere quicquid volumus, & in quãcũq; formam volumus, procliue eſt. Quæ vero hortorum, ac deliciarum Deo forma vel effigies maximè grata foret intelligi malo ab alijs, quàm explicari à me. Itaq; venuſtiſſimè dictum fuit,

,, *Nos quoq; pomiferi laribus conſueuimus horti*
,, *Mittere primitias, & fingere liba Priapo.*

ANNO-

ANNOTATIO XX.

SEQVITVR ſtatim ,, *Rorantes fagos damus, & liquētia mella.* Ne cogamur vaticinari, potius quam interpretari non *fagos* legimus, ſed *fauos*, numeri autem ergò, quod alioqui ductus verborum expoſcebat, addita copulatiua, legimus *rorantesq; fauos*. Quantū verò leuiſſima iſthæc mutatio habeat venuſtatis & congruentiæ (etiam tacente me) nouerunt omnes.

ANNOTATIO XXI.

,, *Mille renidenti dabimus tibi cortice Chias.*

NON perſuadent tibi, mi Titi, qui retinent hic libentius *renidenti* quā *renitenti*. Sed perſuaſiſſent (puto) ſi tibi ſuccinuiſſent ilico, quod ipſe nunc (te non dubito applaudente facio) optimæ & oportune lectæ fici notas, quarum vna eſt, nec in poſtremis

,, *Gocci di pianto, & ſcoppi delle riſa*

Significare hinc poetæ voluerunt, tunc laudatiſſimas eſſe ficos cum ſciſſa pellicula quaſi renidère videantur. At corticem habere *renitentem* præſefert duritiam, & immaturitatem ingratam, & lautioribus labris viſcoſam, odioſamq;.

ANNOTATIO XXII.

,, *Fontibus in liquidis quoties me conſpicor eſſe*

PRO *eſſe*; quod ſanè ſuperuacaneum, & inſuaue eſt, Aio me ijs ipſis in exemplaribus tuis, vnde tu multas varietates & correctiones eruiſti, legiſſe *ipſe* & verò bene. Tu iudicabis. legatur itaq; poſthac.

,, *Fontibus in liquidis quoties me conſpicor ipſe.*

AD

AD ECLOGAM TERTIAM CALPHVRNII.

ANNOTATIO XXIII.

,, *Sæpe etiam Leporem decepta matre pauentem*
,, *Miſimus in gremio, per me tibi lilia prima*
,, *Contigerant, primæq; roſæ*

NE grammaticæ normæ gratis labefactentur libentius diſtinctionem apponerem poſt illud *miſimus* continuo & alioquin dulciſsima reſonat illa ſententia in gremio tibi per me contigerunt lilia prima, roſæq; primæ, ſed hoc leuiuſculum, id quod ſequitur nequaquam leue.

ANNOTATIO XXIIII.

,, *Qui metere occidua ferales nocte Lupinos*
,, *Dicitur & cocto pinſare legumine panem.*

VIDISTI tu vir docte, atque oculate difficultatem huius loci, proinde in commentarijs nulla tantæ variationis mentione facta *cocto pinſare legumina pane* deſcripſiſti, Atq; id duobus modis laboras explicare, quaſi neutrum acri, & purgatiſſimo iudicio tuo ſatisfaciat: Antiquam & vulgatam ſcripturam nos retinendam cenſuimus, ingenue fatentes niſi longo rerum vſu edoctos, quo pacto in difficultate annonæ, ſterilibusq; annis egentes ruſtici ſibi conſulere ſoliti ſint, & familiæ, nunquam intellecturos fuiſſe quid ſit *cocto legumina panem pinſare*.

Nam duæ res valde inter ſe diſtantes videntur, coquere legumen, & pinſare panem, vel pinſere, illud coquinatium eſt, hoc piſtorium. At ſubtile commentum fuit, & ad rem familiarem vel augendam, vel tuendam, vel etiam per compendij rationem ad familiam ſuſtentandam valde vtile, coctis leguminibus cuiuſcunq; generis ſuppetant, vel ijs quoque frugibus, quæ leguminum inſtar elixata eduntur, vt oryza

præſertim, & milium decorticatum, id proprie forſitan latine dicebatur piſitum, nos vulgo *brillatum*, Item Lupini aqua prius macerati, & edulcati, quod egentiſſimorum hominum, extremum refugium eſt, & alia huius nominis plus minus: Vtile inquam, & oppido quam compendioſum commentum fuit, coctis leguminibus, & ijs in puluerem redactis admixto certo farinæ triticeæ pondo, adhibitoq; fermento panem conficere: quod ſubigendo & pinſando diu, atq; diu fit: Cum itaq; Lycidas exprobare riuali ſuo vellet cum furti nota ſummam mendicitatem, contra id quod ille montes aureos iactabat, dicit. Mopſo in more eſſe per noctem metere, ſcilicet in campis alienis, *lupinos*, quos ob amaritudinem vocat *ferales*, quaſi execrandos & inuiſos: & ex hoc legumine (ponit enim poetico ritu genus hoc frugis in leguminibus) probè atq; per ocium cocto, & per coctionem plurimum aquæ abſorbente, atq; inde plurimum excreſcente, farina, quantum ſit ſatis ad panificium, adſcita, & tota illa maſſa ſuſq; deq; bene, ac bene ſubacta, panem ſibi quo miſere ſuſtentaretur parare. Res modo facta eſt; vt arbitror, aperta, & indubitabilis.

ANNOTATIO XXV.

,, *Perfer & exora modulato Phyllida Cantu.*

PRIMVM illud conſtat in antiquioribus illis libris impreſſis, qui propterea minus corrupti ab improbis correctoribus cenſendi ſunt, dilucide haberi.

,, *Perfer & ore tuo modulabor Phyllida Cantu.*

Sententia præclara ſine controuerſia: Nam etſi bonus Iolas ſedulum ſe nuncium Lycidæ apud Phyllida fore pollicitus eſſet, dicens

,, —*Si quid mandare iuuabit*
,, *Sedulus iratæ contingam nuncius aures.*

Lycidas tamen ab Iola nil aliud quæſiuit, ac voluit, nec è re ſua futurum ſperabat aliud, quam fideliter recitari Phyllidi ſua Carmina. in his à ſe ipſo compoſitis omnem ſpem ſuam collocarat, reliquorum & verba, & voces, & cantus nil penſi habebat: Deinde huius etiam ſuæ perſuaſionis cauſam reddit, itaq; reſpondet

,, *Iam dudum meditor, quo Phyllida carmine placem,*
,, *Forſitan audito poterit miteſcere cantu*

,, Et

,, *Et ſolet illa meas ad ſydera ferre Camenas.*

Ergo perfer tantum ò, Iola mea Carmina in libro Ceraſi à te notata, & deſcripta, ſedulo perlege illa meæ Phyllidi; ſic nanq; fiet, *Vt ore tuo.*i.per Organa vocis tuæ, ego *moduler* i.ad modum, manſuetudinem, miſeriq; amantis & languentis commiſerationem adducam dominam meam: Et vero ſi ethymon Verbi *modulor* attendamus, modulari nil aliud eſſe comperiemus, quam modum.i.menſuram adhibere, Vnde modulari proprie eſt menſurare, ſed tranſlare (vti ſuperius de modulatu obſeruabamus) modum & rationem vocis in cantu præſcribere; itaq; *modulari Phyllida* erit modum, & menſuram aliquam præbere Phyllidi in me amando, vel deſpiciendo. potuiſſet Poeta nullo carminis, vel politiſſimæ ſententiæ detrimento dicere *mulcebo*, ſed optimo cantori & modulatori arriſit magis vox propria, quã aliena: Et alioquin illud *exora modulato cantu*, multũ officeret amentiũ amantiũ ſtudio, qui non aliena virtute, ſed meritis proprijs in gratiam redire amicarum expetunt: Quid? quòd illud *modulato carmine* inane eſſet, cum ſat foret exoraſſe Phyllida, vel ſine modulatione, Carminibus Lycidianis ſcilicet modo lectitandis, & ſimplici voce pronunciandis.

AD ECLOGAM QVARTAM CALPHVRNII.

ANNOTATIO XXVI.

,,—*Sed olim*

,, *Non eadem nobis ſunt tempora non Deus idem.*

NVm particula *olim* præſens tempus aliquando denotet, meum non eſt iudicare contra iudicium tuum, mi Titi, ſed hoc loco vereor, vt tempus anteactum, longiſſimoq; interuallo antea præteritũ potius ſignificet, vt ſolet, ac ſanè debet: Verũtamen poſt illud *olim* extemplo notam ſeparationis apponendam iudicarem, & elucebit actutum ſententia clara, præclara, percelebris. In re perſpicua non abutar ocio, & litteris.

ANNOTATIO XXVII.

,, *Eſt, fateor, Melibæe Deus, ſed ſi mihi Phœbus*

,, *Forſitan abnuerit.*

HIc rurſus beneficio tempeſtiuæ diſtinctionis pulcherrimi ſenſus aperiendi datur occaſio. poſt illud *Melibæe* virgula conſueta ponatur, deinde legatur iunctim.

,, --*Deus ſed ſi mihi Phœbus*

,, *Forſitan abnuerit.*

Hoc ſenſu. Verum eſt, quod dicis Melibæe, me ſcilicet nimis audacem eſſe, vel etiam temerarium, qui mihi perſuadeã, quaſi nouũ Virgiliũ, poſſe me meis Muſis in Amicitiam Imperatoris præſentis Auguſti venire: Veriſſima ſunt certe quæ dicis, ſed non propterea deſperabo, vel ab inceptis deſiſtam; Nam ſi non poſſum meis meritis ad aures Cæſaris deuenire, poſſum tuo ſaltem fauore, ac gratia. ergo ſi *Deus meus Phœbus*, ipſe nempe Auguſtus *Forſitan abnuerit*, id eſt dedignabitur audire mea Carmina. *Audi* illa tu Nemeſiane, ſiue quicunq; alius ſis, qui ad inſtar Mæcenatis ſtudia Poetarum foueas, & gratia multum valeas apud Cæſarem Auguſtum.

ANNOTATIO XXVIII.

,, *Ille dat vt primas*

VAlde ſuſpicor ne in cunctis exemplaribus impreſſis librariorum incuria omiſſa ſit hoc loco notatio ad marginem perſonæ Corydonis, & paulo etiã poſt, alijs quinq; verſibus interiectis, pſonæ Melibæi ad illũd *Ille meis*, quinis.n.& quinis alterna illorum concertatio progrediebatur. Hinc rurſus ab illo *Pan recolit ſyluas*, notam quæ denuo Corydonem indicet, retrahendã eſſe iudicaui ad ſuperiorem verſum qui incipit, *Numine Cæſareo*. Hæc admonuiſſe ſat eſt, probare nõ eſt neceſſe. Neglecta iſthæc diſcretio nebulas offuderat ſententiæ amęniſſimæ, & erudititiſſimæ: Nã quis ſit ille *ſecurior Lyæo*. & cui referatur illud *ipſe*, nullus, credo, audeat affirmare, ſi teneamus ineptam vulgatorum omnium

codicum

codicum de perſonis introductis notationem: Verum de noſtra perquam neceſſaria diſtinctione, ſenſus emergit perſpicuus, & elegans. *Pan ipſe*.i.rura: quiq; extra vrbes habitant ruricolæ omnes, genus hominũ maximè latrocinijs, rapinis, & armorũ licentiæ obnoxiũ, *Numine Cæſareo*.i.pace & tranquillitate vbiq; conſtituta per Imperij noui & Auguſti maieſtatem, *Securiores* iam ſunt ipſo *Lyæo* quaſi dicat Securiores ſunt ſecuritate ipſa. Elegantiſſime profectò Pana committens cum Baccho, intelligit Pana eſſe magis liberum Libero ipſo, ab animi namq; ſecuritate, libertate, ac ſolutione Lyæum fuiſſe nuncupatũ Liberum patrem, notius eſt, q̃ vt hoc loco mihi dicendum ſit. Securiſsimam autem pacem, & totius reipublicæ ocium deſideratiſſimum ſignificaremus ſine dubio, ſi diceremus agricolas omnes eſſe magis liberos ipſomet Libero, vel libertate ipſa: vbi paulo poſt vulgati codices habent

Hos precor æternos populos. mihi dubium nullum ſit, longe elegantius, & ad mentem Poetæ congruentius fuiſſe olim in codicibus non corruptis *æternus*. res parui momenti, ſed multæ puritatis.

ANNOTATIO XXIX.

,, *At ſi forte vaces, dum matutina relaxat*
,, *Frigora ſol, tumidis ſpument tibi mulctra papillis*
,, *Implebis, quod meſſe fluat, rurſuſq; premetur*
,, *Mane quod occiduæ mulſura redegerit horæ.*

VT rectiſſimè doces, Titi, hic locus eamdem ſententiam geſtiebat repræſentare, atque ille alter quem de Virgilij Georgicis attuliſti. Verum Virgilio (ni aberrar animus) longe alius ſenſus fuit, quam tu arbitraris: neq; enim ſũmus Poeta, ac Philoſophus egregius, rerumq; ruſticarum experientiſſimus intellexit, caſeum, qui de lacte mane expreſſo formetur intra paucos dies abſumendũ fore, & hunc nõ ferre diuturnitatem; qui vero de veſpertino contra in ſequentem annum conſeruari poſſe: hanc diſtinctionem caſeorum eò loci Virgilius ne ſomniauit quidem meo iudicio, immò uero, ſi res agatur ſummo iure, oppoſita ſenten tia ex verbis Poetæ deduceretur? Nam proprie matutinum lac ad caſei diuturnitatem deſeruit, Lac Veſpertinum etiam ſine caſei, vel confor-

 matione,

matione, vel diuturnitate ſuos vſus habet. Sed verus, & lacte ipſo Candidior ſenſus horum Carminum Virgilianorum eſt.

,, *Quod ſurgente die mulſere, horiſq; diurnis*
,, *Nocte premunt; quod iam tenebris, & ſole cadente*
,, *Sub lucem exportant calathis, adit oppida paſtor:*
,, *Aut parco ſale contingunt, hyemiq; reponunt.*

Lac emulſum mane vel interdiu caſeum tantum præſtat nempe qui areſcat, ſolideſcat, & durus perduret: Lac emulſum veſperi, non modo caſeum item durum, & ad ferendam vetuſtatem idoneum præbet, ſed dat præterea nobis facultatem efficiendi lactea diuerſi generis edulia, quæ poſtridie mane diuendantur: hoc tibi præſentis pecuniæ emolumentum dare non poteſt lac matutinum, quia dum coaguli tempus expectatur, æſtus diei increbreſcit, ipſum aceſcit, lucem craſtinam videre non quit, ergo quod dixit Virgilius, lac mane mulſum nocte premi, intelligendum eſt aptum fore ad integram preſſuram, vt inde caſeus aridus, & aſſeruandus euadat, quoniam lacteæ illæ tenellæ deliciæ, quæ ſubito venumdentur, integrum & ſolidum preſſum non ferunt. Lac autem Veſpertinum ad vtrumq; vſum valet; nam vel *ſub lucem exportatur Calathis* hoc eſt. Sūmo mane intra vimina iuncea, vnde nos id genus lactis, *giuncate* dicimus; vel etiam coagulatū tantummodo in vaſis preſſorijs ad oppida defertur recens vendendum; vel ſalitur (ſi lubet) perinde atq; matutinum, & preſſatur, vt inde caſeus ſolidus, & diuturnus euadat. Et hęc de loco Virgiliano, quem præ oculis (non dubito) noſter Calphurnius habuit. Verumtamē ad amuſſim ab illo non fuit expreſſus; nam de lacticinijs quæ vulgus noſtrum vocat, ſiue de lacte recenti, nulla cogitatio apud ipſum. Tantum præceptū dat paſtoricium triuiale. Lac mulſum mane ad veſperam premendum & in caſei quamuis formam effingendū, cōtra quod mulgetur veſperi, interpoſita ſcilicet noctis parte ad coagulū, mane preſſandum, & in caſei figuram tum temporis repręſentandum. Vnde facile, imò neceſſariò adducor, illud *meſſe* corruptum eſſe, & ex ipſo loco Virgilij reponendum *nocte*. Implere autem, quod *nocte fluat* eſt lac interdiu per ocium coagulatum, tandem veſpere in formis illis ligneis ab inferiore parte terebratis, ita preſſare manibus, vel impoſita re aliqua grauiore adeo coarctare, vt nocte ſeroſū illud excoletur,

& de-

& defluat. *mulſuram* autem actionem illam mulgendi notare, notum eſt. Hoc pacto plana & perſpicua redduntur omnia.

ANNOTATIO XXX.

,, --*Neu torrida nimbis*
,, *Inſtet hyems, nimioq; gelu niuibuſq; coactis*
,, *Incuruare velis nemus, & conſtringere frondes,*
,, *Tum tamen*

ET vox *torrida* in hyeme, & ſententia, quod frigoribus medijs frõdium ſtrictura prohibeatur, & cæteroquî totus ambitus horum carminum mihi valde ſuſpectus eſt, itaq; lego

,, *Licet horrida nimbis*
,, *Inſtet hyems, nimioq; gelu niuibuſq; coactis*
,, *Incuruare velit nemus, & conſtringere frondes*
,, *Tu tamen, &c.* Minima quidẽ iactura vulgatæ ſcripturæ, ſed maximo forſan emolumento ſententiæ. Præceptum dat valde paſtorale, & gregibus ſalubre. Ad ſuſtentandas per aſperitatem hyemis ouiculas tuas, aut capellas ſedulus in hoc eris, & gnauus: nondum abſoluto autumno virgultorum, & ramuſculorum ſtruem (deputatis arboribus) tibi comparabis, hanc aſſeruabis diligenter & gregibus tuis paulatim; vbi libera paſcua deficient, ſubminiſtrabis, ita tamen vt cum hoc pabulo nimis arido, & exucto noui ſemper aliqui virides rami, vel frondes admiſceantur. Sed dices, quomodo ingruente ſeueriore hyeme, dum omnia niuibus obſita, dum earum pondere, & grauitate rami arborum curuantur, dum nimio gelu areſcũt omnia, quomodo, inquam, ramos viuidos, aut frõdes ſucciplenas colligere potero? Reſpondet Poeta, in hoc elucet gnaui paſtoris omnis virtus, in hoc nerui omnes egregij Opilionis intendendi ſunt, labores in hoc nullos detrectare debet ſedulus & diligens paſtor; Nam hæderæ, vel ſalices, nonnullæq; aliæ ſemper virentes arbores tibi deeſſe nequeunt, modo non pigeat valles imas penetrare in quarum angulis non vbiq; ſemper incumbit nix. Quis neget ſenſum hunc eſſe pulcherrimum, & huic ſenſui lectionem noſtram mirifice conſentire? Ad duas poſtremas Eclogas Sextam, & Septimam Calphurnij, quid annotem ſanè non habeo doctiſſimis, & luculentiſſimis Commentarijs tuis deſti-

deſtitutus: ſub prelo enim adhuc ſunt. At ego (fateor ingenue) non prælucente mihi lumine tuo cæcutirem in tenebris. Expectabimus tua quæ reſtant, & ſi qua videro in luce conſpicienda tua, tua potius dicenda (vt iſta hæc) erunt, quam mea. Vale.

HVGOLINO MARTELLIO EPISCOPO GLANDATENSI

Salutem dico.

VRGET me typographus compendij ſui cauſa mirandum in modum, & de cunctatione aſſidue mecum queritur: nam ſpem bonam concepit rei ſuæ augendæ diſtractione exemplariorum ab interitu quaſi quodam vindicatorum poetarum; itaq; non licet mihi tuis eruditiſſimis literis in preſentia pluribus reſpondere; ac fiet fortaſſe, vt aliàs, cum plus otij nactus fuero, ex aſſe tibi ſatisfaciam: interim viſum mihi eſt è re ſtudioſorum tuam Epiſtolam huic meo operi attexere, quod æqui, boniq; conſulas velim: curſim, ac valdè properanter hæc ſcripſi, cùm in officina cum operis typographicis colluctarer. Vale.

ROB. TIT.

FINIS.

REGISTRVM.

* ABCDEFGHIKLMNOPQR
STVXYZ.

Aa Bb Cc.

Omnes ſunt Quaterniones.

FLORENTIAE,

Apud Philippum Iunctam.
M D X C.